FINANSMINISTERIET

ØKONOMISK REDEGØRELSE

MAJ 2003

Økonomisk Redegørelse, maj 2003

I tabeller kan afrunding medføre, at tallene ikke summer til totalen.

Publikationen kan bestilles hos:

Schultz Information
Herstedvang 12,
2620 Albertslund
Telefon 43 63 23 00
Fax: 43 63 19 69
E-mail: Schultz@schultz.dk
Hjemmeside: www.schultz.dk

eller afhentes hos:

Schultz Information
Herstedvang 4
2620 Albertslund

Henvendelse om publikationen kan i øvrigt ske til:

Finansministeriet
4. kt.
Christiansborg Slotsplads 1
1218 København K
Telefon 33 92 33 33

Omslag: b:graphic aps
Foto: Getty Images
Tryk: Schultz Grafisk
Oplag: 3.500
Pris: 150 kr. inkl. moms
ISSN: 1602-0928
ISBN: 87-7856-567-7

Elektronisk publikation:
Produktion: Schultz Grafisk
ISBN: 87-7856-568-5

Publikationen kan hentes på Finansministeriets hjemmeside: www.fm.dk

Forord

Den internationale afmatning har varet længere end oprindeligt ventet, og et opsving skønnes først gradvist at sætte ind i løbet af efteråret og næste år. Der er ikke udsigt til noget kraftigt opsving. USA plages af finansielle balanceproblemer, mens Europa har strukturproblemer.

Dansk økonomi er mere robust. Der er stadig et – nødvendigt – overskud på de offentlige finanser og betalingsbalancens overskud er overraskende stort. Produktivitetsstigningerne har været pæne sammenlignet med udlandet, men til gengæld har vi stadig pris- og især lønstigninger, der forringer konkurrenceevnen.

Ledigheden er stadig lav, men er steget noget over det seneste år. Selv om det går bedre i Danmark, og selv om en del af stigningen i ledigheden skyldes lavere aktivering, er det også tegn på, at vi ikke kan undgå at blive ramt af den internationale lavkonjunktur. Vi kan ikke regne med, at ledigheden igen falder før tidligst til efteråret.

I 2004 er der udsigt til højere vækst, hvilket indebærer lidt højere beskæftigelse og lavere ledighed. Hertil bidrager forventede bedre udlandskonjunkturer og en betydelig stimulans fra den lave rente. Aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst har til formål at øge den langsigtede tilskyndelse til at arbejde, men giver også fra januar et bidrag til øget forbrug og vækst.

Det er ikke muligt at finjustere det aktuelle udsving i beskæftigelse og ledighed. Men regeringen vil gøre sit til at sikre, at planlagte investeringer og byggeri gennemføres så tidligt som muligt i 2003 og vil tage en række ekstra målrettede initiativer i den aktive arbejdsmarkedspolitik i tilfælde af områder med særlige ledighedsproblemer.

Mod 2010 skal vi fortsætte med at reducere gælden og øge beskæftigelsen.

Indholdsfortegnelse

1. Sammenfatning 7
1.1. Indledning 7
1.2. Vækstbilledet i de kommende år 10
1.3. Udfordringer for finanspolitikken 21
App. 1.1. Hovedtræk af prognosen 27

2. International økonomi og finansielle markeder 39
2.1. Den internationale konjunkturudvikling 40
2.2. Inflation, pengepolitik og finansielle markeder 54

3. Indenlandsk efterspørgsel og udenrigshandel 67
3.1. Indkomster og formue 68
3.2. Det private forbrug 73
3.3 Boligmarkedet 84
3.4 Erhvervsinvesteringer 89
3.5 Udenrigshandel, betalingsbalance og udlandsgæld 94

4. Produktion, arbejdsmarked, løn og priser 101
4.1. Produktion 102
4.2. Beskæftigelse, ledighed, kapacitetspres og arbejdsstyrke 104
4.3. Løn 116
4.4. Priser 121
App. 4.1. Sats- og overenskomstforhandlinger 2003 127

5. Offentlige finanser og finanspolitik 131
5.1. Den offentlige saldo og gæld 132
5.2. De offentlige udgifter 135
5.3. De offentlige indtægter 137
5.4. Finanspolitikkens aktivitetsvirkning 141

6. Dansk økonomi til 2010 145
6.1. Indledning 145
6.2. Hovedtræk af det mellemfristede forløb 147
6.3. Forudsætninger om finanspolitikken 149
6.4. Forudsætninger om arbejdsstyrke og ledighed 153
6.5. Offentlige finanser og finanspolitikkens holdbarhed 159

App. 6.1. Forudsætninger om den internationale økonomi 167
App. 6.2. Forudsætninger om produktivitetsvæksten.....169
App. 6.3. Hovedtræk af udviklingen i den private sektor....170
App. 6.4. Sammenligning med tidligere fremskrivninger....174
App. 6.5. Arbejdsstyrkefremskrivning 2000-2010 182

Bilagsoversigt 189
Bilagstabeller 190

Redaktionen er afsluttet den 22. maj 2003.

1. Sammenfatning

1.1. Indledning

Den internationale konjunkturnedgang startede for godt to år siden i USA og bredte sig forholdsvis hurtigt til Europa.

I USA blev væksten i 2002 holdt oppe af meget store penge- og finanspolitiske lempelser, som også påvirker væksten i 2003. Opsparingsproblemerne i USA er ikke blevet mindre, men har skiftet karakter fra manglende privat opsparing til store offentlige underskud. Det er sandsynligt med en stigning i den underliggende efterspørgselsvækst, men som følge af balanceproblemerne bliver opsvinget i USA næppe kraftigt.

I euroområdet blev væksten under 1 pct. i 2002, og blandt andet i kraft af en svag start på 2003 bliver væksten for året som helhed næppe højere end i 2002. Euroområdet har ikke opsparingsproblemer i den private sektor, men har store strukturproblemer på arbejdsmarkederne og i de sidste fem år har produktivitetsvæksten desuden været meget lav. Inflationen er derfor ikke aftaget meget. Den lave vækst har synliggjort de underliggende problemer med sikring af holdbar finanspolitik.

I modsætning til euroområdet er produktivitetsvæksten ikke faldet i Danmark, og vækstafmatningen er derfor ikke så kraftig. På trods af forringelser af konkurrenceevnen har der været kapacitet til at vinde betydelige markedsandele i de seneste 4-5 år. Sammen med større vækst i forbrug og investeringer har det afdæmpet gennemslaget fra den lave udlandsvækst på dansk økonomi.

Det underliggende vækstpotentiale skønnes til omkring 2 pct. om året. I både 2002 og 2003 vurderes væksten til, med 1,6 pct. årligt, at være moderat lavere, mens væksten for 2004 med 2,4 pct. skønnes at være moderat højere end det underliggende potentiale.

Konjunkturindikatorerne giver for starten af 2003 et blandet indtryk af en økonomi i moderat svag vækst. Eksporten og detailomsætningen er vokset ganske pænt, hvilket synes afspejlet i industriproduktionen. Omvendt er bilkøbet faldet kraftigt og byggeriet er svagt. Erhvervsinvesteringerne – der lå pænt højt i 2002 – synes at være den efterspørgselskomponent der for 2003 er sværest at bedømme. Hvis investeringerne falder bliver væksten i 2004 mindre end skønnet. For både Danmark og udlandet er det usikkert, i hvilket omfang der har været en udskydelse af forbrug og investeringer som følge af geopolitisk usikkerhed.

Arbejdsløsheden er steget med ca. 25.000 personer siden marts 2002, hvor den var faldet til et historisk lavt niveau. En del af stigningen over det seneste år skal ses i lyset af, at faldet frem til vendingen blev overraskende stort. Hertil kommer et kraftigt fald i aktiveringen. Korrigeret for dette fald har stigningen i ledigheden været 16.000 personer siden bunden i marts 2002. Summen af ledige og aktiverede har udviklet sig som forudsat i december.

Ledigheden kan ikke forventes at falde før tidligst til efteråret og korrigeret for aktivering forventes nogen stigning i ledigheden frem til hen over sommeren. Aktiveringsindsatsen forudsættes at stige igen igennem 2003. Sker det ikke bliver stigningen over sommeren i den registrerede ledighed større. I takt med stigende vækst forventes en svagt faldende tendens fra efteråret og ind i 2004.

Den danske vækst er forholdsvis selvkørende i kraft af pæne stigninger i de reale disponible indkomster og stimulansen fra den lave rente. Det kan fortsætte så længe eksporten og betalingsbalancen – der har være overraskende god – udvikler sig pænt. En egentlig vending i tendensen til faldende beskæftigelse og stigende ledighed, afhænger dog af væksten i udlandet.

Forudsætningen om højere vækst i 2004 bygger på tre faktorer. For det første en moderat fremgang i udlandskonjunkturerne. For det andet en, tidsforsinket, kraftig stimulans af forbrug og investeringer fra det allerede stedfundne rentefald. For det tredje en finanspolitisk effekt af de aftalte skattenedsættelser, som gennemføres for at øge tilskyndelsen til at arbejde, men også får en mærkbar konjunktureffekt på kortere sigt.

Blandt disse tre faktorer er udlandskonjunkturerne den største usikkerhedsfaktor. Til gengæld vil renten med stor sikkerhed blive lavere end forudsat, hvis udlandskonjunkturerne fortsat er svage.

Der er ikke tegn på aftagende løn- og prisstigninger. Især lønningerne vokser fortsat klart mere end i euroområdet. Faldet i strukturledigheden synes på den baggrund at være ophørt. Fra 1. januar bidrager skattenedsættelserne til en øget vækst, og det konjunkturmæssige råderum til ekstra stimulanser af efterspørgselen i 2004 er meget begrænset.

Det stedfundne udsving i beskæftigelse og ledighed ligger inden for den normale usikkerhed på kortfristede konjunkturforudsigelser og har en karakter som er forventelig inden for rammerne af et vellykket mellemfristet vækstforløb. Udsving af den størrelse kan ikke finjusteres.

Ressourcerne kan imidlertid udnyttes bedre ved at planlagte investeringer og byggeri gennemføres så tidligt som muligt i 2003, og ved målrettede initiativer i den aktive arbejdsmarkedspolitik i tilfælde af områder med særlige ledighedsproblemer. Det vil endvidere være bedre tilpasset konjunkturforløbet, om aktiveringsstigningen, efter det stedfundne fald, kan ske i 2003 frem for i 2004, hvor der ventes større beskæftigelse.

Overskuddet på de offentlige finanser i 2002 blev større end ventet i december. Til gengæld betyder en nedrevision af den generelle vækst og beskæftigelse og flere særlige faktorer, herunder faldet i bilkøbet, en nedrevision af overskuddene i 2003 og 2004.

Redegørelsen indeholder også en teknisk opdateret fremskrivning til 2010, hvor blandt andet den nye konjunkturvurdering og aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst er indregnet.

I forhold til de seneste fremskrivninger er der en beskeden nedrevision af mulighederne for større beskæftigelse, og udgangspunktet for de offentlige finanser er forringet lidt. Den primære årsag til nedjusteringen er – i lyset af nye oplysninger om den løbende tilgang – en yderligere vækst i tilbagetrækningen især efterløn, men også førtidspension.

Finanspolitikken er fortsat omtrent holdbar under forudsætning af en – i forhold til et centralt skøn for virkningerne af allerede vedtagen politik –

ekstra stigning i beskæftigelsen svarende til det forudsatte i tidligere fremskrivninger.

I fravær af en sådan ekstra stigning vil beskæftigelsen være omtrent uændret fra 2003 til 2010, og den finanspolitiske holdbarhed vil mangle en tilpasning på ca. 1 pct. af BNP.

1.2. Vækstbilledet i de kommende år

Udviklingen i den internationale økonomi

Den internationale afmatning har varet længere end oprindelig ventet, og et opsving skønnes først gradvist at sætte ind i løbet af efteråret og tiltage næste år. Der er ikke udsigt til noget kraftigt opsving. USA har finansielle balanceproblemer, og Europa har strukturproblemer.

Nedgangen har især i USA, men også i Europa, været ledsaget af betydelige finans- og pengepolitiske lempelser, der sammen med de automatiske stabilisatorer har forhindret en stærkere afdæmpning af den internationale vækst.

Lempelserne har imidlertid samtidig udskudt tilpasningen af de amerikanske opsparingsproblemer, og i både USA og en række store europæiske lande er der igen opstået markante offentlige budgetunderskud.

De meget store underskud i USA's private sektor er dæmpet noget, men bedringen er fuldt ud modsvaret af omslaget på de offentlige finanser, der de seneste år er forringet med et historisk meget kraftigt omsving.

Det markante fald i dollaren over for euroen har styrket den amerikanske konkurrenceevne i forhold til euroområdet. Det understøtter isoleret set vækstudsigterne for USA, men øger til gengæld inflationen gennem højere importpriser, hvorfor renten bliver højere end den ellers ville være. I Europa dæmpes vækstudsigterne omvendt af valutakursbevægelserne, der dog samtidig mindsker inflationspresset, og dermed øger mulighederne for en lav rente.

De tiltagende amerikanske betalingsbalanceunderskud, der næste år ventes at stige til 6 pct. af BNP, er udtryk for, at investeringerne ikke kan finansieres af opsparingen. Det ene problem ved denne gældsætning er en

gradvis udhuling af indkomsterne i kraft af større renteudgifter. Det andet problem er et muligt yderligere fald i dollaren, hvis den nødvendige finansiering fra udenlandske investorer aftager.

Efter en betydelig opbremsning i 2001 var væksten i USA i 2002 forholdsvis pæn, afledt af den meget ekspansive økonomiske politik. Der ventes i år og næste år en vækst i USA på omkring 2½ pct., hvilket vurderes at være lavere end det potentielle niveau. I både 2002 og 2003 er væksten næsten udelukkende drevet af den ekspansive økonomiske politik, hvilket gør den skrøbelig, *jf. figur 1.1a* og *1.1b*.

Den amerikanske forbrugertillid steg kraftigt i april, næppe uafhængigt af afslutningen af krigen i Irak, der kan have medført udskydelser af forbrugsbeslutninger. Stigningen afspejles dog foreløbig ikke i detailsalget, der faldt i april. Den amerikanske erhvervstillid faldt i april yderligere til det laveste niveau i 18 måneder. Beskæftigelsesforventningerne har nu i 33 måneder været under det niveau, der indicerer fremgang.

Figur 1.1a. Væksten i USA og euroområdet

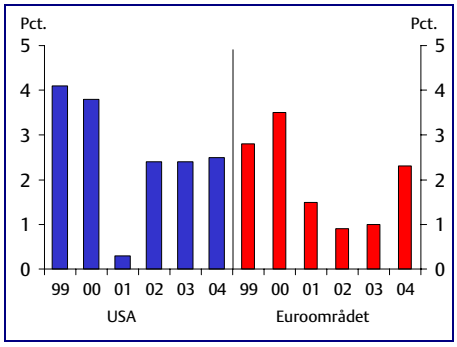

Figur 1.1b. Pengepolitiske renter i USA og euroområdet

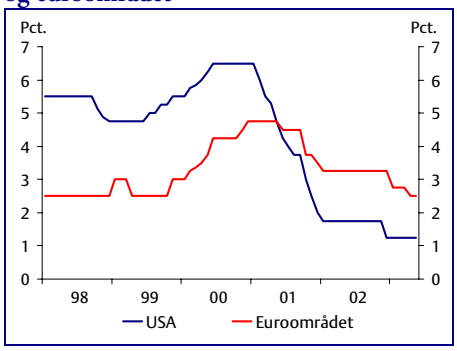

Kilde: EU-Kommissionen.

Forudsætningen om et rimeligt opsving i USA afhænger blandt andet af erhvervsinvesteringerne, der er faldet siden den i høj grad lånefinansierede ekspansion frem til 2000. Den meget ekspansive økonomiske politik har primært holdt forbrugsvæksten oppe.

Der ventes en vækst i euroområdet i år på begrænsede 1 pct. stigende til omkring det potentielle niveau på 2½ pct. næste år, jf. figur 1.1a.

Foreløbige tal for væksten i euroområdet i første kvartal 2003 viser nulvækst i forhold til kvartalet før, og en stigning på 0,8 pct. i forhold til året før.

Ledigheden i euroområdet steg i marts yderligere til 8,7 pct. Detailsalg og industriproduktion udvikler sig svagt. Forbrugertilliden har ligget på et lavt niveau i to år, og erhvervstilliden har haft et historisk kraftigt fald.

Nedgangen i væksten i 2001 var mindre dyb i euroområdet end i USA. Til gengæld ventes den at vare længere. Den forskellige udvikling er til dels udtryk for, at de økonomisk politiske lempelser har været kraftigere i USA end i euroområdet, men hertil kommer en væsentligt kraftigere produktivitetsvækst i USA end i euroområdet.

Euroområdet har i modsætning til USA ikke finansielle balanceproblemer i den private sektor, men har i stedet klare strukturproblemer på både arbejdsmarkedet og produktmarkederne.

I euroområdet har lav vækst og nogen stigning i ledigheden kun i begrænset omfang dæmpet inflationen, og for området som helhed fremstår beskæftigelsesproblemerne helt overvejende bestemt af strukturproblemer på arbejdsmarkederne.

Også produktivitetsstigningerne har været meget lave de sidste fem år, hvilket indebærer at prisstigningerne fortsat er i overkanten af 2 pct., selv om lønstigningerne kun har været godt 3 pct. årligt.

Inflationen har begrænset mulighederne for yderligere rentefald.

Den utilstrækkelige konsolidering af de offentlige finanser under 1990´ernes gode konjunkturer betyder, at flere, især de store lande, i euroområdet og EU har vanskeligt ved at leve op til budgetkravene i Stabilitets- og Vækstpagten. Disse problemer er kun et symptom på det mere underliggende problem, at en række lande er langt fra at have sikret finanspolitikkens langsigtede holdbarhed i forhold til udfordringen fra den voksende andel af ældre i befolkningen.

Konjunktursituationen afviger noget mellem eurolandene, hvor pengepolitikken jo er lagt til rette efter området som helhed. Sammenlignet med

tidligere reducerer det, for andre lande end Tyskland, risikoen for at pengepolitikken ikke er afstemt efter deres konjunkturmæssige behov.

Mens flere lande har en rimelig vækst og en række lande forholdsvis høj inflation, har Tyskland i tillæg til sine strukturproblemer på arbejdsmarkedet også et ekstra efterspørgselsbestemt konjunkturproblem.

Den private finansielle opsparing – opsparingen minus investeringerne – er steget kraftigt i de seneste år i et omfang, der minder om stigningen i Danmark frem til lavkonjunkturen i 1993. Hvor tilbageslaget i Danmark dengang skete på grundlag af en høj rente, er renten i Tyskland allerede historisk lav, hvilket kan gøre det sværere at vende situationen.

I kraft af den lave tyske inflation på kun godt 1 pct. kunne renten have været lidt lavere, hvis den var bestemt af rent tyske forhold, men situationen kan i højere grad være påvirket af svagheder på kreditmarkedet og måske især den stigende opmærksomhed på en uholdbar finanspolitik, der kan få forbrugerne til at spare op til forventede finanspolitiske stramninger.

Risikomomenterne i den internationale økonomiske udvikling peger fortsat nedad i kraft af de amerikanske balanceproblemer, de europæiske strukturproblemer, og manglende tegn på stabil og varig fremgang i de økonomiske indikatorer.

Både for Tyskland og euroområdet som helhed er toppen af arbejdsmarkedsproblemerne konjunkturbestemte og med den lave rente er der udsigt til en konjunkturvending i 2004. Et mere markant opsving vil imidlertid både kræve større produktivitetsvækst og reformer til nedbringelse af strukturproblemerne på arbejdsmarkedet. Som for USA er det usandsynligt, at der sker en tilbagevenden til vækstrater som i 1990'erne.

Vækstbilledet i Danmark

Som i andet halvår 2002 smitter den internationale udvikling i begyndelsen af 2003 af på Danmark, hvor væksten imidlertid fortsat er mindre påvirket end i de fleste europæiske lande.

Der ventes en vækst på 1,6 pct. i år, hvilket er 0,2 pct.enheder lavere end skønnet i *Økonomisk Redegørelse, december 2002*. Nedjusteringen skal ses i

sammenhæng med lavere forventninger til væksten i privatforbruget, især bilkøbet, og erhvervsinvesteringerne, *jf. figur 1.2a* og *tabel 1.1*.

Næste år ventes væksten at tiltage til 2,4 pct., hvilket er over det underliggende potentiale, som er ca. 2 pct. med en faldende tendens i takt med den demografiske udvikling. Det er en opjustering af væksten på 0,3 pct.enhed i forhold til december, afledt af blandt andet de aftalte nedsættelser af skatten på arbejdsindkomst og de aktuelt ekspansive pengepolitiske betingelser, som ventes at virke med tiltagende styrke ind i 2004.

Figur 1.2a. BNP-vækst

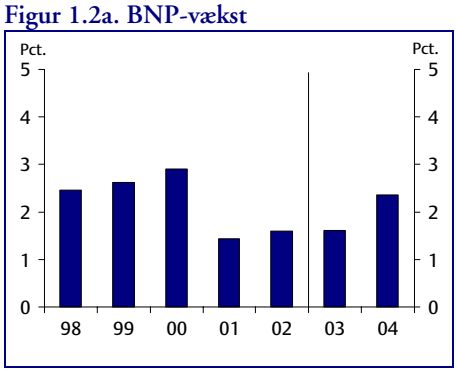

Figur 1.2b. Vækstbidrag

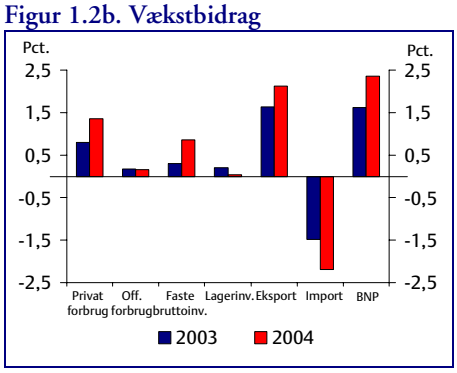

Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn.

I begge år vokser den indenlandske efterspørgsel i takt med BNP, især trukket af privatforbruget og i tiltagende omfang erhvervs- og boliginvesteringerne, mens nettoeksporten ventes at yde et henholdsvis svagt positivt og svagt negativt bidrag i takt med øget indenlandsk efterspørgsel, *jf. figur 1.2b*.

Tabel 1.1. Ændringer i skøn for udvalgte nøgletal for dansk økonomi

	2002		2003		2004	
	Dec.	Maj	Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Realvækst, pct.					
BNP	1,5	1,6	1,8	1,6	2,1	2,4
Privat forbrug	2,4	2,1	2,2	1,7	2,4	2,9
Faste investeringer	0,6	0,0	2,2	1,3	3,4	3,8
Eksportmarkedsvækst	0,4	1,0	6,5	4,5	8,4	7,5
	Pct. af BNP					
Offentligt overskud	1,5	1,9	1,7	1,3	2,2	1,5
Betalingsbalance	2,0	2,9	2,0	3,0	2,0	3,0
	Stigning, pct.					
Forbrugerprisindeks	2,4	2,4	2,0	2,3	1,8	1,9
Timefortjeneste, privat sektor	4,1	4,2	3,9	3,9	3,7	3,7
	Pct.					
Rente, 10-årige statsobligationer	5,1	5,1	4,9	4,4	5,3	5,1
	1.000 personer					
Ledighed	146	145	155	163	150	155

Kilde: Danmarks Statistik, DA, OECD og egne beregninger.

Produktivitetsstigningerne i Danmark har de senere år ikke været højere end normalt, men mærkbart højere end i euroområdet. Det er medvirkende til, at klart højere lønstigninger end i omverdenen indtil nu ikke har givet væsentlige problemer, *jf. tabel 1.2.*

Tabel 1.2. Løn-, produktivitets- og prisstigninger

	1998-2002		2002	
	Danmark	Euroområdet	Danmark	Euroområdet
	Gnst. årlig stigning, pct.			
Lønstigning	3,9	2,6	3,5	2,9
Produktivitetsstigning	1,7	0,8	2,1	0,5
Prisstigning	2,2	1,8	2,4	2,3

Kilde: OECD, EU-Kommissionen og egne beregninger.

På trods af mærkbare forringelser af konkurrenceevnen, målt på lønudviklingen i forhold til udlandet, har dansk industrieksport i perioden 1999-2002 genvundet 7½ pct.enhed af det fald i markedsandelene på over 13 pct., der blev tabt i perioden 1996-1998, *jf. afsnit 3.5.* Den højere lønstigningstakt er kun delvist opvejet af det fald i den effektive kronekurs, som stigningen i blandt andet dollaren betød i perioden. Udviklingen bekræfter, at restriktionerne på dansk produktion siden midten af 1990´erne har været altovervejende udbudsbetingede. Den afdæmpede

efterspørgsel fra udlandet har således kunnet modvirkes af øgede markedsandele.

Selv med højde for kapacitetseffekter har eksporten udviklet sig overraskende kraftigt, hvilket også medfører den – set i forhold til at forbrug og investeringer er vokset mere end i omverdenen – overraskende gode saldo på betalingsbalancens løbende poster.

Lønningerne vokser, som nævnt, fortsat hurtigere end i udlandet, og i 2001 vendte det forudgående fald i den effektive kronekurs til en væsentlig stigning i takt med euroens stigende kurs i forhold til dollar mv. I en situation hvor det i større omfang end de foregående år er efterspørgselen, der begrænser produktionen, kan fortsatte konkurrenceevneforringelser medføre efterfølgende tab af beskæftigelsesmuligheder og svækkelser af betalingsbalancen.

Ledigheden er steget med 25.000 personer siden foråret 2002, *jf. figur 1.3a.* Sammenlignet med forudsætningerne i 2010-fremskrivningen og tidligere skøn kan denne stigning overvejende henføres til to forhold. For det første faldt ledigheden overraskende meget frem til foråret 2002, og der er derfor i nogen grad tale om en tilbagevenden til det tidligere niveau. For det andet har der været et kraftigt fald i aktiveringen som følge af omlægninger i forbindelse med implementeringen af *Flere i Arbejde.* Korrigeret for faldet i aktiveringen har stigningen således været 16.000 personer, *jf. tabel 1.3.* Ledigheden er endnu knap 20.000 lavere end i 1998, hvor Pinsepakken blev gennemført for blandt andet at mindske presset på arbejdsmarkedet, *jf. figur 1.3b.*

Figur 1.3a. Antal ledige

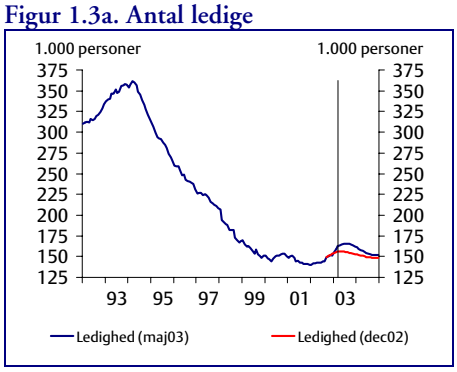

Figur 1.3b. Antal ledige

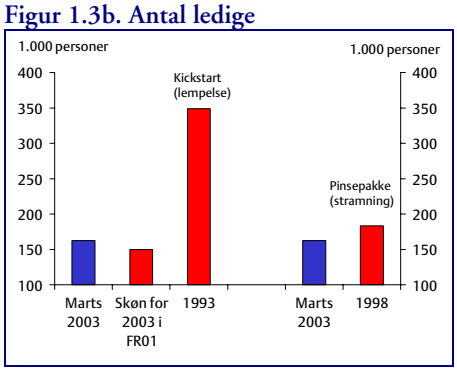

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ledigheden skønnes for 2003 til et niveau, der er ca. 14.000 personer flere end antaget i 2010-fremskrivningen fra januar 2001. Heraf kan ca. 5.000 personer tilskrives lavere end forventet aktivering, hvorved den underliggende ledighed fremstår omkring 9.000 personer højere end forventet på det tidspunkt, *jf. tabel 1.3*.

Tabel 1.3 Ledighedsskøn i Danmark 2010 og Økonomisk Redegørelse

	2000	2001	2002	2003	Ænd. mar. 2002-mar. 2003
	1.000 personer				
DK 2010	150	152	150	149	2
ØRjan02	150	144	149	145	2
ØRmaj03	150	145	145	163	25
Forskel ØRmaj03-DK2010	0	-7	-5	14	
AF-aktiveringsfald				5[1)]	9
Andre forhold				9	16

1) Givet et AF-aktiveringsomfang på 45.000 personer i 2003 og en antagelse om, at faldet i AF-aktiveringen medfører en tilsvarende stigning i ledigheden.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Frem til marts 2002 faldt ledigheden uventet meget til det historisk lave niveau på ca. 140.000 personer. En del af stigningen igennem det seneste år er på den baggrund udtryk for en tilbagevenden fra et særligt udsving forinden.

I sammenhæng med løn- og prisudviklingen fremstår ledigheden aktuelt på et niveau tæt på den skønnede strukturelle ledighed, *jf. figur 1.4a*. Det skal understreges, at strukturledighed ikke er udtryk for et bestemt antal ledige med særlige beskæftigelsesproblemer, men afspejler en lang række forhold med indflydelse på ledighed, lønstigninger og inflation. Blandt disse er fx manglende fagligt og geografisk match, dagpengeregler og søgeintensitet blandt ledige og oplevelsen blandt beskæftigede af jobrisikoen ved at kræve højere løn. Disse og andre forhold har betydning for det niveau, under hvilket ledigheden i gennemsnit ikke kan bringes mærkbart længere ned, uden at det udløser stigende inflation.

Vurderingen af beskæftigelsen har været vanskeliggjort af kraftige revisioner af de historiske tal de seneste måneder, men der tegner sig et billede af et større fald i 2002 end ventet i december, *jf. figur 1.4b*. Udviklingen dækker over et større fald i den private sektors beskæftigelse, mens væk-

sten i den offentlige beskæftigelse i 2002 i henhold til de foreløbige nationalregnskabstal var lidt større end ventet.

Figur 1.4a. Faktisk og strukturel ledighed

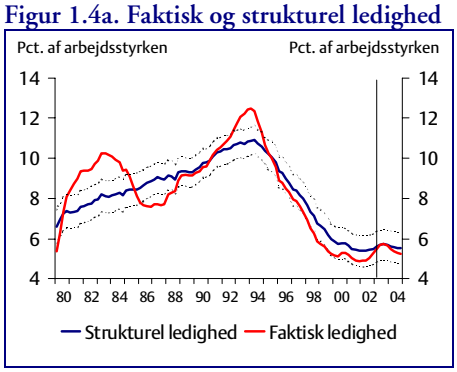

Figur 1.4b. Beskæftigelsen

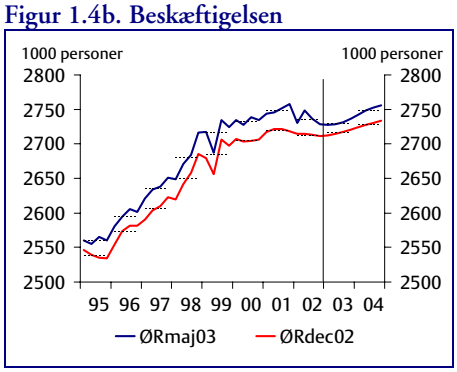

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Beskæftigelsen ventes i år at falde med 5.000 personer, afledt af de afdæmpede internationale konjunkturer og indenlandsk efterspørgsel, mens der næste år ventes en stigning på 19.000 personer i takt med tiltagende vækst. I forhold til december svarer det til en nedjustering på 8.000 personer i år og en opjustering på 6.000 personer næste år. Arbejdsstyrken ventes dermed i år og næste år at vokse med henholdsvis 13.000 og 11.000 personer. Set over begge år er det en merstigning på 4.000 personer i forhold til december. En del af arbejdsstyrkestigningen i 2003 er teknisk og skyldes faldet i aktiveringsomfanget.

Det er usikkert, hvordan udviklingen i erhvervsinvesteringerne har været i den første del af 2003. Omvendt kan der både for investeringer og – især for bilkøbet – have været udskydelser af aktivitet fra første kvartal, påvirket af Irak-krisen.

De nedadgående risici knytter sig især til en evt. endnu svagere end ventet udlandskonjunktur og/eller negative virkninger på markedsandelene af de fortsatte forringelser af konkurrenceevnen. I modsat retning trækker et potentiale for især større privat forbrug og boligbyggeri fra den lave rente.

Endelig er det før sket i den internationale konjunktur, at der som i det seneste halvår har været særligt store aktivitetsfald umiddelbart før en vending er indtruffet.

Tabel 1.4. Efterspørgsel, import og produktion

	2002	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Mia.kr.	---------- Realvækst, pct. ----------					
Privat forbrug	654,1	0,7	-1,9	0,4	2,1	1,7	2,9
Offentligt forbrug	355,0	2,0	1,1	2,1	1,0	0,7	0,7
Offentlige investeringer	23,3	4,4	5,6	13,3	-8,6	0,0	2,0
Boliginvesteringer	53,4	-1,0	9,9	-14,2	4,0	2,0	4,0
Erhvervsinvesteringer	190,6	1,9	8,5	4,8	0,2	1,3	4,0
Lagerinvesteringer[1]	1,8	-1,1	0,6	-0,3	-0,3	0,2	0,0
Indenlandsk efterspørgsel	1278,3	0,1	1,9	0,9	1,0	1,6	2,6
Eksport	600,6	12,3	13,0	3,0	3,6	3,5	4,5
- heraf industrieksport	291,1	8,5	11,8	2,8	4,6	4,3	6,0
Import	520,6	5,5	11,3	1,9	2,5	3,7	5,3
- heraf vareimport	386,0	5,5	9,0	0,5	3,8	4,0	5,5
Bruttonationalprodukt (BNP)	1358,3	2,6	2,9	1,4	1,6	1,6	2,4
Bruttoværditilvækst (BVT)	1162,4	3,0	3,5	1,7	1,6	1,6	2,3
- heraf i private byerhverv	778,8	3,4	4,9	2,8	1,0	1,6	2,8
BNP pr. indbygger (1.000 kr.)	252,7	2,3	2,6	1,1	1,3	1,3	2,1

1) Angiver lagerændringernes bidrag til BNP-væksten.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I appendiks 1.1 er foretaget en nærmere gennemgang af prognosen.

Tabel 1.5. Nøgletal

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Stigning, pct.					
Realt BNP	2,6	2,9	1,4	1,6	1,6	2,4
Handelsvægtet BNP i udlandet	3,0	3,7	1,3	1,5	1,7	2,7
Eksportmarkedsvækst (industrivarer)	6,3	12,3	0,1	0,3	4,5	7,5
Lønkonkurrenceevnen i samme valuta	-0,4	3,1	-2,2	-2,3	-3,5	-0,8
Industrieksport i faste priser	8,5	11,8	2,8	4,6	4,3	6,0
Timeløn	4,8	3,6	4,2	4,2	3,9	3,7
Forbrugerprisindeks	2,5	2,9	2,4	2,5	2,3	1,9
Kontantpris på enfamiliehuse	6,9	6,5	6,0	2,7	2,5	2,0
Eksportpriser, varer	-0,6	6,9	2,5	-0,5	0,6	0,0
Importpriser, varer	-3,9	7,0	1,5	0,0	0,3	0,2
Bytteforhold, varer	3,4	-0,1	1,0	-0,5	0,3	-0,2
Timeproduktivitet i private byerhverv	2,6	3,2	3,2	1,5	2,2	2,1
Real disponibel indkomst, husholdninger [1]	-0,4	1,3	1,9	0,4	2,7	3,4
Arbejdsmarked:						
Arbejdsstyrke (1.000 personer)	2.874	2.884	2.895	2.881	2.894	2.905
Beskæftigede (1.000 personer)	2.716	2.734	2.750	2.736	2.731	2.750
- heraf i privat sektor	1.896	1.913	1.921	1.897	1.888	1.904
- heraf i offentlig forvaltning og service	820	821	829	839	842	845
Beskæftigelse (stigning, pct.)	1,3	0,7	0,6	-0,5	-0,2	0,7
Ledighed (1.000 personer)	158	150	145	145	163	155
Efterlønsmodtagere (do.)	149	156	159	169	181	191
Personer på arbejdsmarkedsorlov (do.)	32	26	22	16	4	3
Ledige i pct. af arbejdsstyrken	5,5	5,2	5,0	5,0	5,6	5,3
Ledige i pct. af arbejdsstyrken, EU-def.	4,8	4,4	4,3	4,5	5,1	4,8
Obligationsrenter, valutakurs:						
10-årig statsobligation (pct. p.a.)	4,9	5,6	5,1	5,1	4,4	5,1
30-årig realkreditobligation (do.)	6,8	7,4	7,1	6,3	5,3	5,9
Effektiv kronekurs (1980=100)	99,6	95,6	96,8	97,7	100,3	100,4
Betalingsbalance og udlandsgæld:						
Vare- og tjenestebalancen, mia.kr.	57,8	76,6	85,7	80,0	85,7	87,6
Betalingsbalancen (do.) [1]	21,2	19,9	40,7	39,4	42,4	43,8
Do. i pct. af BNP	1,8	1,6	3,1	2,9	3,0	3,0
Nettogæld til udlandet, mia.kr.	163,0	189,0	228,0	249,4	207,0	163,2
Do. i pct. af BNP	13,5	14,8	17,2	18,4	14,7	11,1
Offentlige finanser:						
Off. sektors saldo, mia.kr. [3]	38,8	31,7	36,6	26,0	18,1	21,6
Do. i pct. af BNP [3]	3,2	2,5	2,8	1,9	1,3	1,5
Samlet offentlig bruttogæld, mia.kr.	639,7	606,3	601,4	614,6	595,3	595,0
Do. i pct. af BNP	53,0	47,3	45,4	45,2	42,4	40,5
Skattetryk, pct. af BNP [3]	51,5	49,5	49,8	49,2	48,6	48,5
Udgiftstryk (do.)	55,4	53,8	54,2	54,3	54,0	53,5

1) Korrigeret, jf. note 1 til tabel 3.1.

2) Danmarks Statistik har senest oprevideret saldoen på betalingsbalancens løbende poster i 2002 til 39,4 mia. kr. svarende til 2,9 pct. af BNP.

3) I årene 1999-2001 indeholder den offentlige saldo og skattetrykket henholdsvis netto- og bruttoopsparingen i Særlig Pensionsopsparing (ca. 0,5 pct. af BNP).

1.3. Udfordringer for finanspolitikken

Den nye prognose indeholder en nedjustering af BNP-væksten og beskæftigelsen i 2003, men ændrer ikke væsentligt ved vurderingen af udfordringerne for dansk økonomi. Dansk økonomi er grundlæggende sund med store overskud på betalingsbalancen og i international sammenhæng pæne overskud på de offentlige finanser. På det korte sigt er presset på arbejdsmarkedet aftaget, men udviklingen i tilbagetrækningen skærper kravene til initiativer, der kan skabe rammer for en langsigtet fremgang i beskæftigelsen.

Nedjusteringen af væksten i 2003 betyder, at outputgabet bliver svagt negativt, *jf. figur 1.5a.* Afdæmpningen af presset på arbejdsmarkedet har stort set fjernet risikoen for ophedning i løbet af 2003. Den ventede vækst på 2,4 pct. i 2004 skønnes omvendt at medføre, at outputgabet igen vendes til svagt positivt i 2004.

Aktiviteten er i hele perioden tæt på kapacitetsgrænsen, og lønstigningerne er fortsat højere end i udlandet, *jf. figur 1.5b.*

Figur 1.5a. Outputgab i dansk økonomi og euroområdet

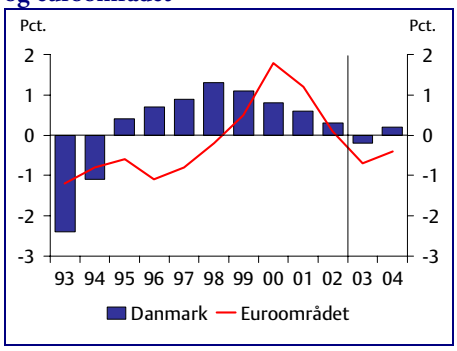

Figur 1.5b. Stigning i lønomkostningerne i Danmark og udlandet (fremst.virks.)

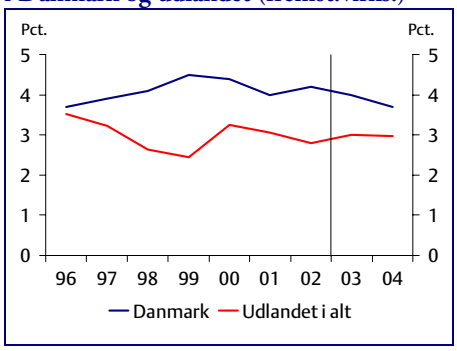

Kilde: Danmarks Statistik, EU-Kommissionen og egne beregninger.

Væksten i produktionspotentialet i dansk økonomi begrænses af den fortsat lave ledighed, nedsættelser af arbejdstiden samt af, at den demografisk betingede stigning i arbejdsstyrken i de seneste årtier er ophørt. Derfor kan en BNP-vækst, der væsentligt overstiger 2 pct. i gennemsnit for 2003 og 2004, øge presset på arbejdsmarkedet og medføre kapacitetsproblemer med fortsatte eller forstærkede tab af konkurrenceevne til følge.

Skatteaftalen, der indeholder nedsættelser af skatten på arbejdsindkomst, indebærer, at realvæksten i det samlede offentlige forbrug skal fastholdes på 0,7 pct. i 2004, ligesom i 2003, hvilket er lidt lavere end den beregningstekniske antagelse om en realvækst på 1,0 pct. i decembervurderingen.

Den forudsatte realvækst i det offentlige forbrug på 0,7 pct. i 2004 overstiger væksten i det træk på den offentlige service, som under forudsætning af konstante reale enhedsudgifter er en konsekvens af den demografiske udvikling, og giver derfor fortsat muligheder for en vis vækst i de såkaldte reale udgiftsstandarder, om end lidt mindre end hidtil forudsat.

Væksten i de reale udgiftsstandarder er et gennemsnit, som kan dække over mærkbare forskelle mellem udgiftsområderne. Højere udgiftsvækst i forhold til brugergrundlaget på et område end det samlede gennemsnit – fx indenfor sundhedsområdet – kræver en tilsvarende lavere vækst eller måske nedgang på andre områder.

I tillæg til den reale vækst i det offentlige forbrug har det betydning for omfanget og kvaliteten af de offentlige ydelser, hvor store stigningerne i ydelsernes effektivitet kan blive.

For 2003 vil den økonomiske politik have en neutral aktivitetsvirkning, da en svagt positiv finanseffekt for 2003 på 0,1 pct. udlignes af aktivitetsdæmpende virkninger af tidligere års finanspolitik, *jf. kapitel 5*.

Den internationale afmatning og en lempelig pengepolitik i euroområdet har medført et rentefald, der som følge af fastkurspolitikken også er slået igennem på det danske renteniveau. De positive aktivitetsvirkninger af det stedfundne rentefald er i lyset af de neutrale aktivitetsvirkninger af den økonomiske politik foreneligt med en balanceret konjunkturudvikling.

Stigningen i ledigheden siden foråret 2002 kan ikke finjusteres gennem en mere lempelig finanspolitik, og en generel yderligere konjunkturstimulans ville risikere at virke på aktivitet og ledighed tidligst mod slutningen af 2003 og i 2004, hvor der i kraft af rentefald og skattenedsættelser samt formentlig stærkere udlandskonjunktur er udsigt til forstærket vækst og faldende ledighed.

En fremrykning af investeringer herunder byggeri, og målrettede tiltag i den aktive arbejdsmarkedspolitik gennemført så tidligt i 2003 som muligt vil imidlertid være en fordel.

Den nødvendige stramhedsgrad for finanspolitikken i 2004 er ikke fastlagt på nuværende tidspunkt, men i prognosen er en aktivitetsmæssig nogenlunde neutral udgiftspolitik lagt til grund. Fra finanspolitikkens indtægtsside vil udgå en ekspansiv aktivitetsvirkning. Det skyldes særligt aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst, virkningen af skattestoppet og det fulde gennemslag af lavere afgifter på grænsehandelsfølsomme varer som følge af bortfaldet af 24-timersreglen med virkning fra 1. oktober 2003.

Den nøjagtige stramhedsgrad for finanspolitikken i 2004 vil blive nærmere disponeret frem til fremlæggelsen af finanslovsforslaget i august.

Overskuddet på de offentlige finanser i 2002 er opjusteret fra 1,5 til 1,9 pct. af BNP, *jf. figur 1.6a.* Det skyldes primært en opjustering af offentlige indtægter fra personskat og færre udgifter til investeringer, *jf. figur 1.6b.*

Figur 1.6a. Offentlige finanser, faktisk og strukturel saldo

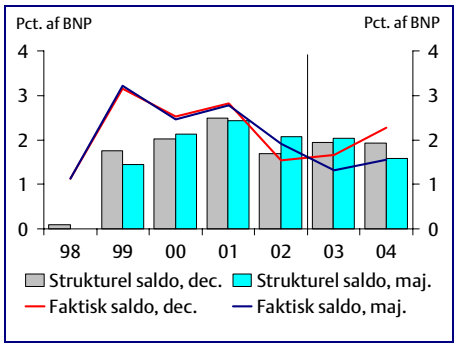

Figur 1.6b. Ændring i den offentlige faktiske saldo

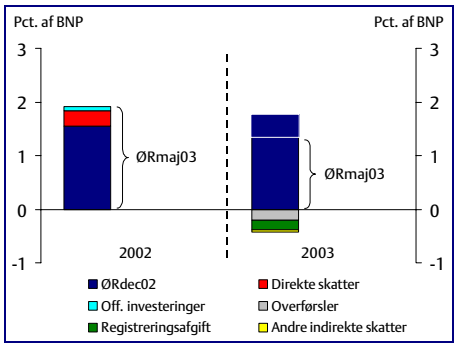

Kilde: Danmarks Statistik, EU-Kommissionen, OECD og egne beregninger.

Overskuddet på de offentlige finanser i 2003 er nedjusteret til 1,3 pct. af BNP. Nedjusteringen kan primært henføres til lavere indtægter fra registreringsafgift og større udgifter til indkomstoverførsler – som følge af blandt andet gennemslaget på dansk økonomi fra den internationale afmatning – og påvirker ikke overskuddet på den strukturelle saldo.

Faldet i overskuddet på de offentlige finanser fra 1,9 pct. af BNP i 2002 til 1,3 pct. af BNP i 2003 skyldes overvejende en reduktion af outputgabet i 2003 der bidrager til en saldoforringelse på 0,4 pct. af BNP i 2003. Hertil kommer øvrige konjunkturforhold og en forringelse af den strukturelle saldo, der samlet set bidraget til en saldoforringelse på 0,2 pct. af BNP i 2003, *jf. figur 1.7a.*

Figur 1.7a. Forringelse af den offentlige saldo fra 2002-2003

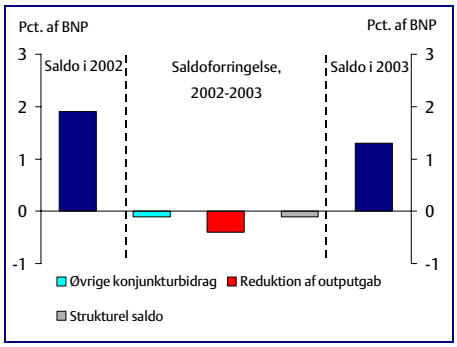

Figur 1.7b. Mellemfristede målsætninger for offentlige finanser

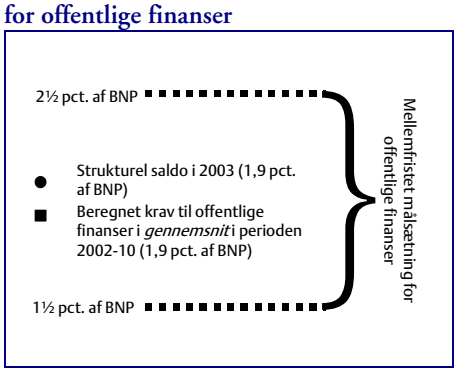

Kilde: ADAM´s databank og egne beregninger.

Overskuddet på de offentlige finanser i 2004 er nedjusteret til 1,5 pct. af BNP. Nedjusteringen skyldes udover konjunkturbidrag også lavere skatteindtægter som følge af skatteaftalen samt en nedjustering af provenuet fra pensionsafkastskatten. Hertil kommer en opjustering af overførselsudgifter til tilbagetrækningsordninger.

Den offentlige sektors strukturelle saldo i 2004 er nedjusteret fra 1,9 til 1,5 pct. af BNP. Det skyldes særligt fremrykningen af skattenedsættelser på arbejdsindkomst i 2004 i forhold til de hidtidige beregningsmæssige forudsætninger – hvilket forringer den strukturelle saldo på kort sigt – og opjusteringen af tilgangen til tilbagetrækningsordninger.

Den strukturelle offentlige saldo udviser i 2003, som nævnt, et overskud på 1,9 pct. af BNP. Det beregnede krav til den offentlige saldo fra fremtidige nettoforpligtigelser er 2,1 pct. af BNP. Den offentlige saldo korrigeret for fremtidige nettoforpligtelser – den såkaldte holdbarhedsindikator – udviser således et underskud på ca. 0,1 pct. af BNP i 2003.

Holdbarhedsindikatoren angiver den permanente hypotetiske finanspolitiske tilpasning, som er nødvendig for at finanspolitikken kan videreføres uden efterfølgende ændringer i skattesatser eller udgiftsstandarder. I lyset af den beregningsmæssige usikkerhed vurderes finanspolitikken at opfylde kravet om holdbarhed. Det vil sige, at overskuddet på de offentlige finanser, inklusive virkninger af den forudsatte udvikling frem til 2010, er tilstrækkeligt til at rumme det stigende udgiftspres som følge af befolkningsaldringen.

Finanspolitisk holdbarhed stiller krav om, at overskuddet på de offentlige finanser i gennemsnit udgør 1,9 pct. af BNP frem til 2010, hvilket ligger inden for målintervallet om overskud på de offentlige finanser på 1½-2½ pct. af BNP frem til 2010, *jf. figur 1.7b*.

Appendiks 1.1. Hovedtræk af prognosen

Den økonomiske vækst i Danmark ventes at tage gradvis til igen efter et par år med en vækst i underkanten af potentialet. Der har været forholdsvis kraftige produktivitetsstigninger, som i 2002 har oversteget væksten i produktionen, således at beskæftigelsen er faldet.

Denne udvikling har ført til en stigning i ledigheden, der tidligst forventes at falde til efteråret, og der imødeses et fald i ledigheden i 2004. Hidtil har arbejdsmarkedet været presset, og ledigheden har ligget under det strukturelle niveau. Stigningen i ledigheden i 2003 vurderes at bringe den svagt under det strukturelle niveau, og outputgabet påregnes at blive svagt negativt. Selv om presset på arbejdsmarkedet er mindsket, er pris- og lønstigningerne fortsat hurtigere end i udlandet. I 2004 skønnes ledigheden igen at falde under det strukturelle niveau og outputgabet igen at blive – en anelse – positivt.

Den økonomiske udvikling i Danmark er grundlæggende sund, og der ventes fortsat internationalt set pæne overskud på de offentlige finanser og betalingsbalancen, om end overskuddet på de offentlige finanser i 2003 og 2004 bliver mindre end tidligere ventet. Der er god balance mellem opsparing og investeringer i den private sektor, og inflationen er rimelig lav. Husholdningernes situation er komfortabel som følge af den høje beskæftigelse, den meget lave rente – der har ført til omfattende konverteringer – og høje ejendomspriser.

Hidtil har risikoen for den danske økonomi været et for stramt arbejdsmarked. I den nuværende situation må risikoen for, at vækstafdæmpningen trækker ud med stærkere stigning i ledigheden og svagere offentlige finanser til følge, tillægges større vægt end i decemberredegørelsen. Det forekommer dog mest sandsynligt, at afdæmpningen er ved at være til ende, og at væksten øges igen.

Det skal understreges, at vækstpotentialet aktuelt og for de nærmeste år er i størrelsesordenen ca. 2 pct. årligt, og at hverken 2002 eller den skønnede udvikling i 2003 og 2004 afviger markant derfra.

Produktionen

Den reale *BNP-vækst* i 2003 skønnes nu at blive 1,6 pct. hvilket er 0,2 pct.enheder mindre end i *Økonomisk Redegørelse, december 2002.*

Nedjusteringen skyldes navnlig en forventning om mindre stigning i det private forbrug (bilkøbene) og erhvervsinvesteringerne, *jf. tabel A.1.*

Tabel A.1. Sammenligning af skønnene for 2003 og 2004 på udvalgte områder med vurderingen i december

	2003		2004	
	Dec.	Maj	Dec.	Maj
	---------- Realvækst, pct. ----------			
Privat forbrug	2,2	1,7	2,4	2,9
Samlede offentlig efterspørgsel	0,6	0,7	1,1	0,7
- heraf offentligt forbrug	0,7	0,7	1,0	0,7
- heraf offentlige investeringer	0,0	0,0	2,0	2,0
Boligbyggeri	1,0	2,0	2,0	4,0
Faste erhvervsinvesteringer	2,7	1,3	3,8	4,0
I alt endelig indenlandsk efterspørgsel	1,8	1,3	2,3	2,5
Lagerændringer[1)]	0,0	0,2	0,0	0,0
I alt indenlandsk efterspørgsel	1,9	1,6	2,3	2,6
Eksport	3,8	3,5	5,8	4,5
- heraf industrieksport	5,2	4,3	7,4	6,0
Samlet efterspørgsel	2,5	2,2	3,5	3,2
Import	4,3	3,7	6,8	5,3
- heraf vareimport[2)]	4,9	4,0	6,8	5,5
BNP	1,8	1,6	2,1	2,4
Bruttoværditilvækst	1,9	1,6	2,1	2,3
- heraf i private byerhverv[3)]	2,2	1,6	2,5	2,8
	---------- Ændring i 1.000 personer ------			
Arbejdsstyrke, i alt	12	13	8	11
Beskæftigelse i alt	3	-5	13	19
- heraf i den private sektor	0	-8	9	16
- heraf i offentlig forvaltning og service	3	3	4	3
Ledighed	9	18	-5	-8

1) Angiver lagerændringernes bidrag til BNP-væksten.
2) Ekskl. skibe og fly samt energi.
3) Ekskl. boligbenyttelse, søtransport og imputerede finansielle tjenester.

(fortsættes)

Dermed vil BNP-væksten i 2003 svare til væksten i 2002, som ifølge det foreløbige nationalregnskab har været 0,1 pct.enhed højere end skønnet i decemberredegørelsen. I 2001 var BNP-væksten 1,4 pct. *jf. figur A.1a.*

I 2004 skønnes BNP-væksten at gå op til 2,4 pct. som følge af en forøgelse af stigningen i alle de private indenlandske efterspørgselskomponenter (bortset fra lagerinvesteringerne) og eksporten. BNP-væksten i 2004 er opjusteret med 0,3 pct.enheder i forhold til decemberredegørelsen, og der er således tale om en lidt større samlet vækst i 2003 og 2004 end tidligere vurderet.

Tabel A.1 (fortsat). Sammenligning af skønnene for 2003 og 2004 på udvalgte områder med vurderingen i december

	2003		2004	
	Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Stigning, pct.			
Eksportpriser, varer	0,6	0,6	1,0	0,0
Importpriser, do.	0,6	0,3	0,7	0,2
Bytteforholdet, do.	0,0	0,3	0,4	-0,2
Kontantpris for enfamiliehuse	2,0	2,5	1,5	2,0
Forbrugerprisindeks	2,0	2,3	1,8	1,9
Timelønomkostninger på DA-området	4,0	4,0	3,7	3,7
Real disponibel indkomst, privat sektor	2,2	2,4	1,7	2,5
Real disponibel indkomst, husholdninger[4]	2,1	2,7	2,1	3,4
Timeproduktiviteten i private byerhverv[3]	2,3	2,2	2,1	2,1
	Pct.			
Opsparingskvote i den private sektor	29,3	29,1	28,8	28,9
Opsparingskvote for husholdninger[4]	5,5	5,7	5,8	6,5
Rente, 10-årig, statsobligation	4,9	4,4	5,3	5,1
Rente, 30-årig, realkreditobligation[5]	6,2	5,3	6,6	5,9
De centrale balancestørrelser:	Mia.kr.			
Betalingsbalancesaldo	29,0	42,4	30,0	43,8
Offentlig saldo	24,6	18,1	33,5	21,6
Ledighed (1.000 personer)	155	163	150	155
Forudsætninger:				
Handelsvægtet BNP-vækst i udlandet, pct.	2,5	1,7	3,0	2,7
Eksportmarkedsvækst, pct.	6,5	4,5	8,4	7,5
Dollarkurs (kr. pr. dollar)	7,6	6,9	7,6	6,9
Oliepris, US-$ pr. td.	26	26	25	24
Oliepris, kr. pr. td.	197,9	180,7	190,3	166,8

4) Korrigeret, jf. bilagstabel B.17.
5) I december 6 pct.´s obligation, nu 5 pct., jf. tabel 2.12.
Kilde: EU-kommissionen, OECD samt egne skøn og forudsætninger.

Opjusteringen af BNP-væksten i 2004 skal ses på baggrund af nedjusteringen af renten og den aftalte nedsættelse af indkomstskatten.

Beskæftigelse, produktivitet, arbejdsstyrke og ledighed

I 2003 skønnes årsgennemsnittet for den *private beskæftigelse* at blive 8.000 personer (0,4 pct.) lavere end i 2002 efter et fald på 24.000 personer fra 2001 til 2002.

I 2004 ventes det fornyede opsving i produktionen at føre til en stigning i den private beskæftigelse på 16.000 personer (0,8 pct.).

Figur A.1a. Den reale BNP-vækst

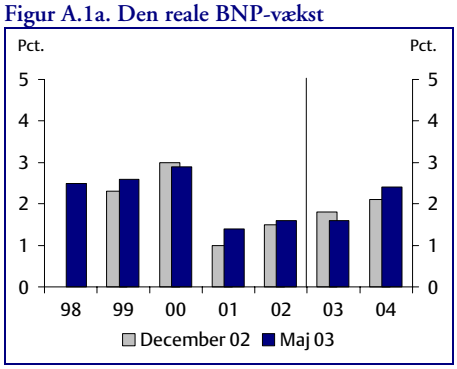

Figur A.1b. Stigningen i beskæftigelsen

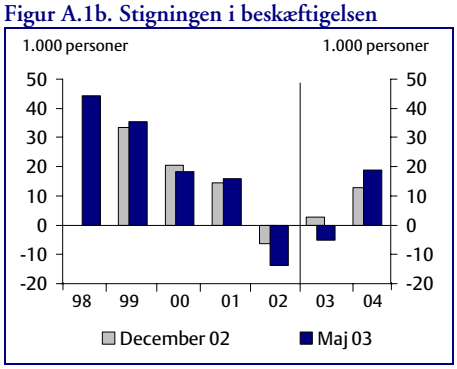

Skønnene er baseret på, at fremgangen i *produktiviteten* i de private byerhverv (målt per beskæftiget) i både 2003 og 2004 vil ligge omkring 2 pct., eller en smule lavere end i 2001 og 2002.

I 2000 var produktivitetsstigningen 3,5 pct. Den gennemsnitlige produktivitetsstigning har således været forholdsvis kraftig i de senere år.

Ændringerne i den private beskæftigelse er justeret ned med 12.000 personer i 2002 og med 8.000 i 2003. Derimod er stigningen i 2004 justeret op med 7.000 personer.

Beskæftigelsen i *offentlig forvaltning og service* vurderes at forøges med 3.000 personer (0,4 pct.) i 2003 på baggrund af finansloven og kommuneaftalerne. Der forudsættes at ske en yderligere vækst af samme størrelse i 2004.

Den *samlede beskæftigelse* skønnes hermed at falde med 5.000 personer i 2003 efter en reduktion på 14.000 personer i 2002. I 2004 ventes en stigning på 19.000 personer (0,7 pct.), *jf. fig. A.1b.*

Arbejdsstyrken skønnes at vokse med 13.000 personer (0,5 pct.) i 2003 efter et fald på 14.000 personer i 2002, *jf. fig. A.2a.* I 2004 ventes en fortsat stigning i arbejdsstyrken, på 11.000 personer.

Mens skønnene over væksten i arbejdsstyrken er justeret lidt op i 2003 og 2004 er der for 2002 sket en nedadgående revision på 8.000 personer i forhold til decemberredegørelsen.

Figur A.2a. Stigningen i arbejdsstyrken

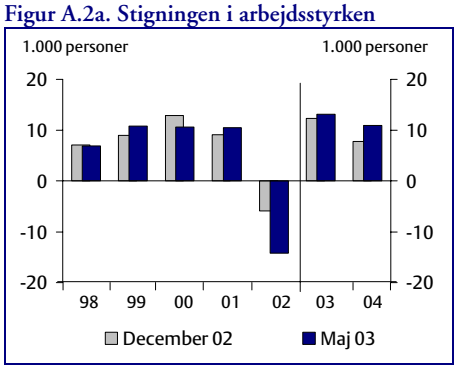

Figur A.2b. Ledigheden

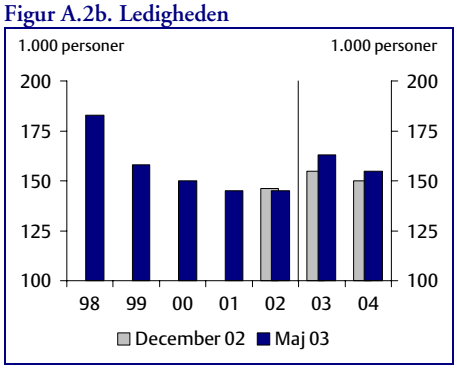

Den skønnede vækst i arbejdsstyrken skal blandt andet ses på baggrund af indsatsen med at forøge antallet af erhvervsaktive, herunder foranstaltningerne i *Flere i Arbejde*. Hertil kommer nedsættelsen af indkomstskatten i 2004 og det forhold, at et opsving normalt trækker flere ind på arbejdsmarkedet.

Skønnene for beskæftigelse og arbejdsstyrke indebærer, at *ledigheden* vil vokse fra 145.000 personer (5,0 pct. af arbejdsstyrken) i 2002 til 163.000 personer i 2003 (5,6 pct.), stort set svarende til det sæsonkorrigerede niveau i april. I 2004 et fald til 155.000 personer (5,3 pct.), *jf. fig. A.2b.*

Vurderingen af ledighedens årsgennemsnit i 2003 og 2004 er sat op med henholdsvis 8.000 og 5.000 personer i forhold til decemberredegørelsen.

Løn og priser

Timelønnen skønnes uændret at stige med 3,9 pct. i 2003 og 3,7 pct. i 2004, mod 4,2 pct. i 2002 *jf. figur A.3a.* Det yderligere – moderate – fald i lønstigningstakten i 2004, hvor der skal forhandles nye overenskomster i størstedelen af den private sektor, skal blandt andet ses som følge af det mindskede pres på arbejdsmarkedet, lavere inflation og nedsættelsen af indkomstskatten.

Lønstigningerne vil dog hermed fortsat være kraftigere end i udlandet.

Figur A.3a. Stigningen i timelønnen

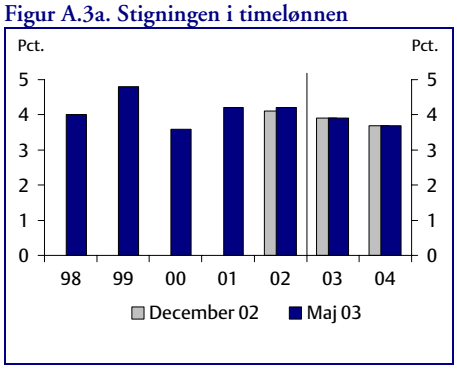

Figur A.3b. Stigningen i forbrugerpriserne

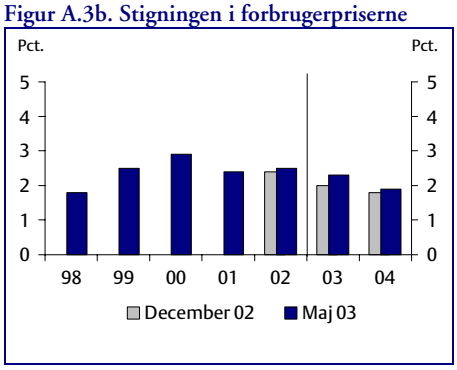

Opgangen i *forbrugerpriserne* i 2003 er sat op med 0,3 pct.enheder, til 2,3 pct. som følge af navnlig større prisstigninger på tjenesteydelser end ventet, hvortil kommer, at stigningen i energipriserne er hævet lidt. Den danske inflation har siden midten af 2002 ligget lidt højere end inflationen i eurolandene.

I 2004 er skønnet over forbrugerprisstigningen justeret marginalt op med 0,1 pct.enhed til 1,9 pct., *jf. figur A.3b.*

Den ventede nedgang i forbrugerstigningen fra 2003 til 2004 skyldes blandt andet den lidt langsommere lønstigningstakt, grænsehandelspakken og lavere energipriser. Skattestoppets nominalprincip bidrager til at dæmpe stigningen i forbrugerpriserne i forhold til nettopriserne.

Skønnene indebærer, at udviklingen i de danske forbrugerpriser fortsat vil holde sig omkring ECB's mellemfristede mål på højst 2 pct. per år. I kraft af fastkurspolitikken over for euroen gælder dette mål også for Danmark.

De reale disponible indkomster og det private forbrug

Husholdningernes økonomiske situation er gunstig. Selv om presset på arbejdsmarkedet er mindsket, er beskæftigelsen fortsat høj, og ledigheden lav. Formuerne påvirkes positivt af de høje huspriser. Ejendomsmarkedet understøttes af den meget lave rente på ikke mindst flex- og rentetilpasningslån, og der har været omfattende konverteringer af realkreditlån. Antallet af tvangsauktioner over ejerboliger er fortsat lavt.

Aktiekurserne er efter et yderligere fald lige før og under Irakkrigen stort set vendt tilbage til niveauet i december 2002. Forbrugertilliden er ret robust ifølge forbrugertillidsindikatoren, idet der dog har været et vist fald frem til og med april formentlig som følge af krigen.

Stigningen i husholdningernes *reale disponible indkomster*[1] skønnes at gå op fra knap ½ pct. i 2002 til 2¾ pct. i 2003 og 3½ pct. i 2004. Den betydelige stigning i 2004, der vil være den største siden 1994, skyldes blandt andet nedsættelsen af indkomstskatten, faldende nettorenteudgifter, den forøgede stigning i realindkomsterne og den ret store stigning i produktion og beskæftigelse.

Mens stigningen i husholdningernes reale disponible indkomst i 2002 er justeret ned med omkring 1¼ pct.enheder i forhold til decemberredegørelsen, er fremgangen i 2003 og 2004 sat op med henholdsvis godt ½ og 1¼ pct.enheder.

Nedjusteringen i 2002 skyldes blandt andet den lavere beskæftigelse, en ugunstigere indkomstudvikling i landbruget og højere skattebetalinger end tidligere vurderet. Opjusteringen i 2003 skyldes blandt andet lavere renteudgifter og flere modtagere af efterløn mv. end tidligere skønnet. For 2004 skyldes opjusteringen ligeledes lavere renteudgifter, hvortil kommer nedsættelsen af indkomstskatten, ydelsen til pensionister med lav indkomst og opjusteringen af beskæftigelse og produktion.

For hele den *private sektor* skønnes stigningen i de reale disponible indkomster[1] at gå op fra 1 pct. i 2002 til 2½ pct. i 2003 og 3¼ pct. i 2004.

[1] Korrigeret for aktieafkastskat og Særlig Pensionsopsparing, jf. afsnit 3.1 og bilagstabel B.17. I 2004 er korrigeret for ændringen i hele pensionsafkastskatten.

Den reale vækst i det *private forbrug* i 2003 skønnes at blive 1,7 pct. mod 2,1 pct. i 2002, *jf. figur A.4a.* Dette fald i stigningstakten er blandt andet et resultat af det lave salg af personbiler i den første del af året.

Forbrugsstigningen er i både 2002 og 2003 justeret ned med omkring ½ pct.enhed i forhold til decemberredegørelsen.

I 2004 skønnes væksten i forbruget at gå op til 2,9 pct., hvilket er ½ pct.enhed mere end i december.

Figur A.4a. Real vækst i det private forbrug

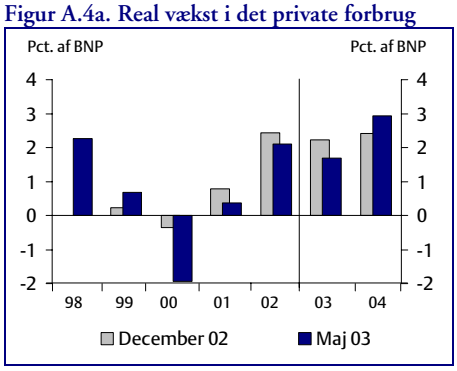

Figur A.4b. Do. i de faste erhvervsinvesteringer

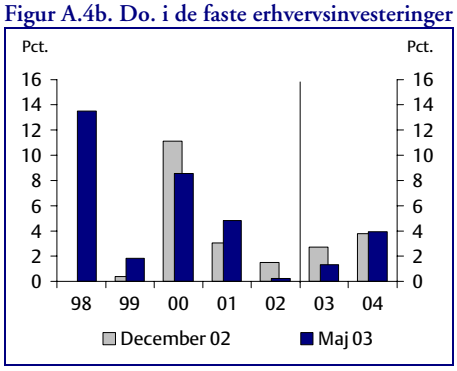

Forbrugsskønnene er baseret på, at der sker et fald i husholdningernes *forbrugskvote* (korrigeret) i 2003 og 2004, hvilket blandet skal ses på baggrund af den kraftige indkomststigning.

Det offentliges forbrug og investeringer

Det *offentlige forbrug* forudsættes at vokse realt med 0,7 pct. i såvel 2003 som 2004 i overensstemmelse med den mellemfristede strategi. Den begrænsede ramme for væksten i det offentlige forbrug skal hovedsagelig udmøntes på de højt prioriterede områder, det vil sige blandt andet sundhed og øvrig velfærd.

Investeringerne i offentlig forvaltning og service ventes at være uændrede i 2003 og vokse med 2 pct. i 2004

Ejendomsmarked, boligbyggeri og erhvervsinvesteringer

Udviklingen i *ejendomspriserne* er blevet afdæmpet, og der regnes med en stigning i kontantprisen for enfamiliehuse på 2,5 pct. i 2003 og 2,0 pct. i

2004. Huspriserne vil dermed vokse stort set svarende til stigningen i forbrugerpriserne. Den meget lave rente understøtter ejendomsmarkedet.

Skønnet over stigningen i huspriserne er sat op med ½ pct.enhed i både 2003 og 2004 som følge af den lavere rente og opjusteringen af stigningen i de reale disponible indkomster.

Boliginvesteringerne skønnes at stige med 2 pct. i 2003 og med 4 pct. i 2004 (svarende til stigningen i 2002). De voksende boliginvesteringer er en følge af den lave rente, stigningen i de reale disponible indkomster og boligpakken.

De *faste erhvervsinvesteringer* skønnes at vokse ret svagt, med 1¼ pct., i 2003 efter stort set stagnation i 2002, *jf. figur A.4b*. I 2004 ventes stigningen i de faste erhvervsinvesteringer at gå op til 4 pct. som følge af den stærkere vækst i produktionen og det udvidede outputgab.

For både 2002 og 2003 er stigningen i de faste erhvervsinvesteringer justeret ca. 1¼ pct.enhed ned i forhold til decemberredegørelsen.

Lagerinvesteringerne skønnes efter et fald på 0,3 pct. af BNP at forøges med 0,2 pct. af BNP i 2003 og derefter at være uændrede i 2004.

I alt skønnes væksten i den *indenlandske efterspørgsel* at gå gradvis op, fra 1,0 pct. i 2002 til 1,6 pct. i 2003 og 2,6 pct. i 2004. For 2002 og 2003 er det en nedjustering på henholdsvis 0,6 og 0,3 pct.enheder, mens det for 2004 er en opjustering på 0,3 pct.enheder.

Udenrigshandel og betalingsbalance

I alle tre år 2001-2003 med afdæmpet BNP-vækst holder *eksporten* væksten oppe. Den samlede eksport af varer og tjenester skønnes at vokse med 3,5 pct. i faste priser i 2003 – svarende til udviklingen i 2002 – og i 2004 ventes en forøgelse af væksten i eksporten til 4,5 pct. som følge af den gunstigere internationale konjunktursituation.

For *industri*eksporten skønnes den reale vækst at gå op fra omkring 4½ pct. i både 2002 og 2003 til 6 pct. i 2004.

Skønnene over eksportvæksten er sat noget ned, navnlig i 2004, som følge af især en nedjustering af markedsvæksten, hvortil kommer en lidt ugunstigere udvikling i konkurrenceevnen på grund af den højere effektive kronekurs.

Dermed skønnes væksten i den *samlede efterspørgsel* at forøges gradvis, fra 1,8 pct. i 2002 til 2,2 pct. i 2003 og 3,2 pct. i 2004.

Forøgelsen af væksten i efterspørgslen vil føre til en forstærket opgang i *importen*. Den reale vækst i den samlede import af varer og tjenester skønnes således at gå op fra 2,5 pct. i 2002 til 3,7 pct. i 2003 og 5,3 pct. i 2004.

Ligesom for eksporten er den reale vækst i importen i 2003 og navnlig 2004 justeret ned. Skønnene indebærer, at udviklingen i nettoeksporten i faste priser i 2004 ikke længere vil påvirke BNP-væksten positivt.

Efter en ret betydelig forringelse af *bytteforholdet* (varer og tjenester) på 2,3 pct. i 2002 som følge af blandt andet fald i priserne på svinekød og på tjenesteeksporten, skønnes der en vis forbedring af bytteforholdet på 0,7 pct. i 2003 og 0,3 pct. i 2004.

Skønnene over de reale ændringer i eksport og import samt i bytteforholdet fører til, at overskuddet på *vare- og tjenestebalancen* vil gå op fra 80 mia. kr. i 2002 til 86 mia. kr. i 2003 og 88 mia. kr. i 2004 (6 pct. af BNP).

Nettobetalingerne af *renter og udbytter mv.* til udlandet skønnes at stige fra 21 mia. kr. i 2002 til 23 mia. kr. i 2003, hvorefter der regnes med et svagt faldende niveau i 2004.

På længere sigt vil denne post reduceres som følge af den faldende nettogæld til udlandet forårsaget af overskuddet på betalingsbalancen, men der kan være fluktuationer fra år til år blandt andet som følge af forskydninger i udbyttebetalingerne, herunder fra olie- og gasfelterne i Nordsøen.

Nettobetalingerne af renter og udbytter er ret høje i forhold til nettoudlandsgælden. Det skal ses på baggrund af sammensætningen af aktiver og passiver, hvor en stor del af passiverne er obligationer, mens en større del

af aktiverne er aktier, hvis løbende afkast typisk er mindre. Hertil kommer, at udbyttebetalingerne fra den udenlandsk ejede del af olie- og gasfelterne i Nordsøen er relativt store i disse år.

Figur A.5a. Saldoen på betalingsbalancens løbende poster

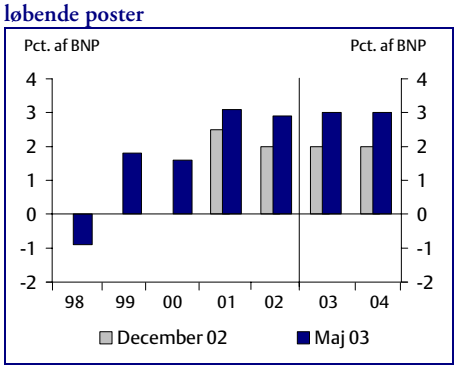

Figur A.5b. Saldoen på de samlede offentlige finanser

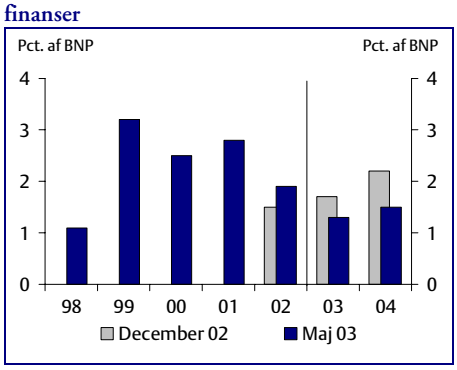

Nettooverførslerne til udlandet – der især består af ulandsbistand og EU-betalinger – skønnes at stige fra godt 19 mia. kr. i 2002 til 21 mia. kr. i 2004.

Dermed ventes overskuddet på *betalingsbalancen*s samlede løbende poster at forøges lidt, fra 39½ mia. kr. i 2002 til 42½ mia. kr. i 2003 og 43¾ mia. kr. i 2004 (3,0 pct. af BNP), *jf. figur A.5a.*

Overskuddet i 2001 er 6,5 mia. kr. større end lagt til grund i decemberredegørelsen som følge af statistiske revisioner. Revisioner er også hovedårsagen til, at overskuddet i 2002 er sat op med 11,4 mia. kr. Opjusteringen er ført videre i skønnene for 2003 og 2004.

Det fortsatte overskud på betalingsbalancen ventes at føre til, at *udlandsgælden* (netto) falder fra 18,4 pct. af BNP ved udgangen af 2002 til 11 pct. af BNP i slutningen af 2004.

Der er ved dette skøn set bort fra mulige værdireguleringer af gælden i 2003 og 2004. Værdireguleringer har i årene 1999-2002 ført til, at udlandsgælden i hele perioden har været stigende på trods af overskuddet på betalingsbalancen. Det skyldes navnlig faldende kurser på udenlandske aktier i dansk eje og stigende kurser på danske obligationer i udenlandsk

eje. På længere sigt vil der være tendens til, at værdireguleringerne for de enkelte år udlignes.

De offentlige finanser

Overskuddet på de samlede *offentlige finanser* i 2003 skønnes at blive 18,1 mia. kr. eller 1,3 pct. af BNP mod 26 mia. kr. i 2002.

Faldet i overskuddet fra 2002 til 2003 på ca. 8 mia. kr. skyldes hovedsagelig konjunkturudviklingen.

Saldoen i 2002 er justeret op med 4,6 mia. kr. som følge af blandt andet større skatteindtægter end ventet. Derimod er skønnet over saldoen i 2003 justeret ned med 6,5 mia. kr. hovedsagelig som følge af den lavere beskæftigelse og højere ledighed samt den langsommere vækst i det private forbrug end skønnet i decemberredegørelsen.

I 2004 skønnes overskuddet at gå op til 21,6 mia. kr. eller 1,5 pct. af BNP. Stigningen i overskuddet fra 2003 til 2004 skyldes blandt andet en forøgelse af provenuet af pensionsafkastskatten og virkningerne af vendingen af udviklingen i beskæftigelse og ledighed samt den større vækst i det private forbrug.

Overskuddet i 2004 er 11,9 mia. kr. lavere end i decemberredegørelsen. Når denne nedjustering er noget større end nedjusteringen af overskuddet i 2003, skyldes det blandt andet nedsættelsen af indkomstskatten og en betydelig nedjustering af skønnet over stigningen i provenuet af pensionsafkastskatten fra 2003 til 2004.

Skattetrykket skønnes at falde fra 49,2 pct. af BNP i 2002 til 48,6 pct. i 2003 og 48,5 i 2004. Nedsættelsen af indkomstskatten i 2004 og skattestoppet vil trække i retning af et lavere skattetryk, mens opsvinget og navnlig den ventede stigning i pensionsafkastskatten i 2004 vil virke modsat.

Overskuddet på de offentlige finanser vurderes at føre til, at den *offentlige bruttogæld* (ØMU-gælden) falder fra 45,2 pct. af BNP ved udgangen af 2002 til 40,4 pct. i slutningen af 2004.

2. International økonomi og finansielle markeder

I forhold til sidst er skønnet for væksten i USA i 2003 opjusteret marginalt til 2,4 pct., mens skønnet for euroområdet er nedrevideret fra 1,8 til 1,0 pct.

I USA er væksten fortsat trykket af eftervirkningerne efter den høje – i væsentligt omfang lånefinansierede – vækst i 1990'erne og den store boble på aktiemarkederne frem til 2000. Væksten er i USA udelukkende drevet af store penge- og finanspolitiske lempelser. Det er sandsynligt, at der kommer mere gang i den underliggende vækst, som er bestemmende for væksten på længere sigt, men den store gældsætning, som afledte en meget markant forbrugsefterspørgsel, gør det usandsynligt, at væksten vil vende tilbage til niveauet i 1990'erne. Der udestår en stor tilpasning af den samlede opsparing, hvor problemerne nu er flyttet fra den private til den offentlige sektor.

I euroområdet er inflationen ikke aftaget synderligt og er fortsat i overkanten af 2 pct. Det afspejler, at problemerne med beskæftigelse og arbejdsudbud helt overvejende er strukturbestemte og ikke kan fjernes af mere ekspansiv makroøkonomisk politik. I tillæg til problemerne på arbejdsmarkedet har området nu på femte år en lav produktivitetsvækst, hvilket medvirker til at holde inflationen oppe på trods af forholdsvis lave lønstigninger. Euroområdet har i modsætning til USA ikke finansielle ubalancer i den private sektor.

Imellem eurolandene er der ikke uvæsentlige konjunkturforskelle. Mens flere lande har relativt høj beskæftigelse og inflation er Tyskland i tillæg til sine betydelige strukturproblemer ramt af en særlig konjunkturbetinget svækkelse af forbrug og investeringer. I Tyskland ligner de seneste års kraftige stigning i den private finansielle opsparing delvist den danske situation i starten af 1990'erne. Men hvor lavkonjunkturen i Danmark kunne afhjælpes, da renten faldt, er renten i Tyskland allerede lav. Den stigende private opsparing kan skyldes opmærksomhed om den uholdbare situation på de offentlige finanser og dermed sandsynligheden for fremtidige finanspolitiske stramninger.

Der er ikke udsigt til noget kraftigt internationalt opsving, om end nedjusteringen i 2003 for Europa skal ses som en udskydelse af et moderat opsving.

2.1. Den internationale konjunkturudvikling

Den økonomiske vækst i euroområdet og Japan blev i lighed med 2001 forholdsvis lav i 2002, *jf. tabel 2.1.* I euroområdet var væksten i BNP på 0,8 pct. ensbetydende med et fald i vækstraten i forhold til 2001. Den lave vækst i 2002 var påvirket af både den svækkede internationale konjunktur og svage stigninger i forbrug og investeringer internt i euroområdet. Den lave vækst i euroområdet er mere underliggende påvirket af høj strukturel ledighed og lave produktivitetsstigninger.

Efter den betydelige vækstopbremsning i 2001 blev væksten i USA forholdsvis pæn i 2002 primært drevet af en meget ekspansiv økonomisk politik.

Også for indeværende år skønner EU-kommissionen blandt andet som konsekvens af strukturelle problemer en lav BNP-vækst i euroområdet på 1 pct. stigende til 2,3 pct. i 2004. Væksten i samfundsproduktionen i USA forventes ligesom i 2002 at andrage omkring 2½ pct. i 2003 og 2004. Den japanske økonomi forventes at vokse med omkring 1½ pct. i indeværende og næste år.

Tabel 2.1. Vækstskøn for udlandet og dansk eksportmarkedsvækst

	Gnst. 1998-2000	2001	2002	2003		2004	
				Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Pct. realvækst						
USA	4,1	0,3	2,4	2,3	2,4	2,8	2,5
Euroområdet	3,1	1,5	0,8	1,8	1,0	2,6	2,3
EU	3,0	1,6	1,0	2,0	1,3	2,6	2,4
Japan	0,7	-0,1	0,3	1,2	1,5	1,4	1,3
Eksportmark.vækst	9,4	0,7	1,0	6,5	4,5	8,4	7,5

Kilde: EU-Kommissionen, OECD og egne beregninger.

De seneste kvartalers BNP-tal indikerer, at det økonomiske opsving i verdensøkonomien fortsat lader vente på sig, *jf. figur 2.1.* Givet den tilsyneladende afklaring af den militære konflikt i Irak forventer EU-kommissionen, at stigende forbrugerefterspørgsel og investeringsaktivitet i virksomhederne samt lavere oliepriser vil afføde stigende vækstrater i euroområdet fra andet halvår 2003. Efter et forventet lidt ujævnt, men set i forhold til euroområdet fortsat højere, vækstforløb gennem 2003, skønnes væksten i USA ligeledes at tage til i 2004.

Figur 2.1. BNP-vækst i USA og euroområdet

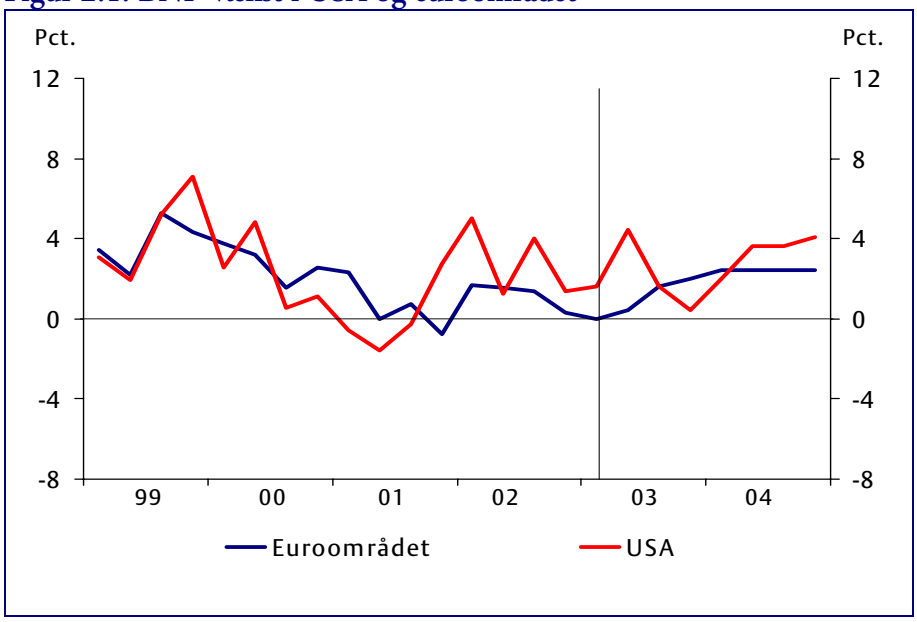

Anm.: Annualiseret kvartalsvækst.
Kilde: Global Insight og EU-Kommissionen.

De samlede monetære forhold – opgjort ved ændringen i en sammenvejning af den korte og lange rente samt ændringen i valutakursen (et såkaldt Monetary Condition Index (MCI)) – skønnes i 2003 at bidrage negativt til den økonomiske vækst i euroområdet, *jf. figur 2.2a.* Trods en skønnet pengepolitisk lempelse i 2003 i forhold til 2002 udviser MCI-indekset således en stigning, der kan henføres til en stigende valutakurs. I USA skønnes de monetære forhold at bidrage positivt til væksten i 2003 på linje med de seneste år. Finanspolitikken – målt som ændringen i den primære strukturelle saldo – skønnes tillige at bidrage ekspansivt til væksten i USA i 2003, *jf. figur 2.2b.*

Figur 2.2a. Udviklingen i de monetære forhold i USA og euroområdet (MCI-indeks)

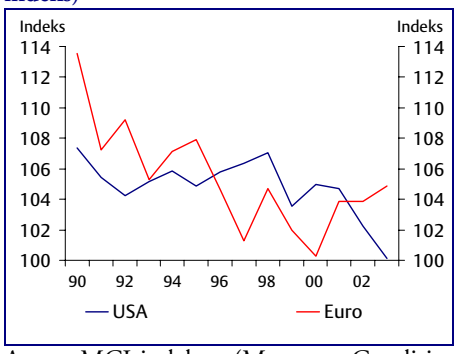

Figur 2.2b. Finanspolitikken i USA og euroområdet[1)]

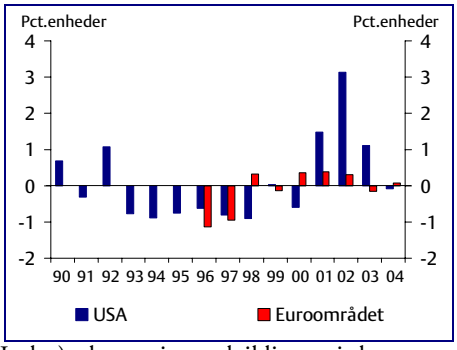

Anm.: MCI-indekset (Monetary Condition Index), der angiver udviklingen i de monetære forhold, er opgjort som en ligelig sammenvejning af den korte rente, den lange rente og ændringen i den nominelle effektive valutakurs tillagt 100. Der absolutte niveau for indekset kan således ikke gives nogen økonomisk fortolkning. En stigning (et fald) i indekset er udtryk for en negativ (positiv) effekt fra de monetære forhold på væksten.

1) Opgjort som ændringen i den primære strukturelle saldo (med modsat fortegn). Et positivt tal angiver, at der er tale om en finanspolitisk lempelse.

Kilde: EU-kommissionen, Global Insight og egne beregninger.

Den højere vækstrate i USA i 2003 set i forhold til euroområdet skal således ses i lyset af en betydeligt mere ekspansiv økonomisk politik, *jf. tabel 2.2*. Lempelserne af finans- og pengepolitikken bidrager til væksten i USA i 2003 med 1,3 pct.enheder, hvilket er 1,2 pct.enheder mere end i euroområdet. Doseringen af den økonomiske politik er dermed betydeligt større i USA end i euroområdet – også set i forhold til niveauet for den ledige kapacitet i økonomien.

Også i 2004 bidrager den historisk og i året førte økonomiske politik i USA og euroområdet til at øge niveauet for samfundsproduktionen set i forhold til et forløb med neutral økonomisk politik. Specielt i USA, men også i euroområdet, er bidraget imidlertid aftagende, hvilket delvist skyldes aftagende bidrag fra tidligere års økonomiske politik – langt overvejende finanspolitikken – og delvist forventningen om en stramning af pengepolitikken gennem 2004, efterhånden som væksten tager til.

Tabel 2.2. Bidrag til BNP-vækst og -niveau i USA og euroområdet

	USA			Euroområdet		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
	Pct.					
BNP-vækst	2,4	2,4	2,5	0,8	1,0	2,3
Bidrag fra:	Pct.enheder					
Økonomisk politik	3,4	1,3	-1,4	0,4	0,1	-0,2
- heraf årets politik	*2,7*	*1,0*	*-0,3*	*0,5*	*0,2*	*-0,1*
Andre faktorer	-1,0	1,1	3,9	0,4	0,9	2,5
Bidrag til BNP-niveau fra økonomisk politik	4,4	5,7	4,3	2,2	2,3	2,2
Outputgab	-1,5	-2,2	-2,8	-0,3	-1,2	-1,0
Ændring i outputgab	-0,4	-0,7	-0,6	-1,3	-0,9	0,2

Anm.: Beregningerne er foretaget på baggrund af standardmultiplikatorer for finans- og pengepolitiske stød – opgjort på grundlag af ændringer i den primære strukturelle saldo samt ændringer i en sammenvejning af den korte og lange rente ved fast valutakurs – i OECDs INTERLINK model. Akkumulerede effekter fra pengepolitikken siden 1996 og finanspolitikken siden 1999. Multiplikatorerne for euroområdet og USA adskiller sig fra multiplikatorerne anvendt ved beregningerne for Danmark i tabel 2.4 og Kapitel 5 – både som følge af økonomiernes forskellighed og som følge af forskelle i OECD's INTERLINK model og den danske ADAM model. Det er baggrunden for, at stort set samme udvikling i renterne kan give anledning til relativt forskellige effekter på væksten i de respektive lande.

Kilde: EU-Kommissionen, OECD og egne beregninger.

Efter et meget stort amerikansk privat opsparingsunderskud på godt 5½ pct. af BNP i 2000 skønnes den private finansielle opsparing at fortsætte sin stigning de senere år til -0,8 pct. af BNP i 2003, *jf. figur 2.3a.* Fortsat negativ opsparing i den private sektor vil føre til stigende rentebyrde og dermed en reduktion af de disponible indkomster, som vil virke afdæmpende på efterspørgslen. I modsætning til USA skønnes den samlede private opsparing at forblive på sit meget høje niveau omkring 10 pct. af BNP i Japan i 2003 svarende til den seneste knap 10-årige periode. Kombineret med deflationen i Japan er det høje niveau et tegn på underefterspørgsel i den japanske private sektor og en for stram pengepolitik med høj fokus på inflationen. Et traditionelt pengepolitisk indgreb med lavere pengepolitisk rente er på nuværende tidspunkt givet rentens niveau omkring nul ikke muligt.

Figur 2.3a. Den private finansielle opsparing i USA og Japan

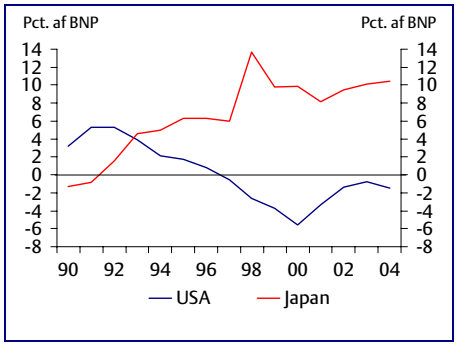

Figur 2.3b. Den private finansielle opsparing i euroområdet, Tyskland og Danmark

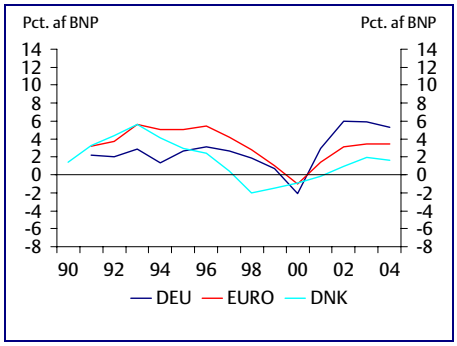

Kilde: EU-kommissionen, Global Insight, Danmarks Statistik og egne skøn.

Euroområdet har i modsætning til USA ikke finansielle ubalancer i den private sektor. Den private finansielle opsparing i euroområdet skønnes til knap 4 pct. af BNP i 2003, hvilket blandt andet kan tilskrives et højt niveau for den private opsparing i Tyskland, *jf. figur 2.3b*. Tyskland synes således i tillæg til sine betydelige strukturproblemer ramt af en særlig konjunkturbetinget svækkelse af forbrug og investeringer. I Tyskland ligner de seneste års kraftige stigning i den private finansielle opsparing i nogen grad den danske situation i starten af 1990'erne. Men hvor lavkonjunkturen i Danmark kunne afhjælpes, da renten faldt, er renten i Tyskland allerede lav, *jf. boks 2.1*.

I både euroområdet, USA og Japan skønnes forholdsvist store underskud på de offentlige finanser på henholdsvis 2,5, 4,8 og 7,0 pct. af BNP i 2003, *jf. tabel 2.3*.

I USA er forbedringen af den private opsparingsbalance siden 2000 mere end modgået af et omslag i de offentlige finanser. En eventuel begyndende konsolidering – som i hvert fald på mellemfristet sigt synes påkrævet af hensyn til finansieringen af udgifterne til en aldrende befolkning – kan risikere at udsætte det økonomiske opsving yderligere – ikke blot i USA, men også i Europa.

Boks 2.1. Sammenligning af lavvækstperioder i Tyskland og Danmark

De senere år har væksten i Tyskland været lav, hvilket skønnes at fortsætte på samme niveau i 2003 og 2004. Det skyldes dels interne strukturelle problemer og dels en særlig konjunkturbetinget svækkelse af privat forbrug og investeringer.

Fra 2000 til 2003 er der således sket en markant stigning i den private sektors finansielle opsparing fra –2,1 pct. af BNP i 2000 til skønnet 5,9 pct. af BNP i 2003 til trods for et markant fald i den lange realrente og fortsat positive eksportmarkedsvækstrater, *jf. tabel a.*

I modsætning til dansk økonomi i starten af 1990'erne, som oplevede en tilsvarende lavvækstperiode med markante stigninger i den private finansielle er vækstafdæmpningen ikke i samme grad drevet af eksterne forhold som stigende realrenter og nedgang på eksportmarkederne. Det betyder omvendt også, at den kick-start, som Danmark fik med vendingen i de europæiske konjunkturer og lavere renter fra 1994, næppe vil ske på samme måde i Tyskland.

Tabel a. Privat opsparing, realrente og eksportmarkedsvækst, Danmark og Tyskland

	Danmark			Tyskland		
	1989	1993	Ænd.	2000	2003	Ænd.
	Pct. af BNP					
Privat finansiel opsparing.....	-1,7	5,7	7,4	-2,1	5,9	8,0
	Pct.					
Lang realrente.....	4,5	5,9	1,4	5,6	2,9	-2,7
	Pct.					
	- Årlig gnst. 1989-1993 -			- Årlig gnst. 2000-2003 -		
Eksportmarkedsvækst		2,4			5,4	

Kilde: EU-Kommissionen og Danmarks Statistik.

Tabel 2.3. Opsparingsbalancer i euroområdet, USA og Japan

	Euroområdet[1)]		USA		Japan	
	2000	2003	2000	2003	2000	2003
	Pct. af BNP					
Offentlig saldo	0,1	-2,5	1,5	-4,8	-7,4	-7,0
Privat finansiel opsparing	-1,0	3,4	-5,6	-0,8	9,9	10,1
Betalingsbalance	-0,9	0,9	-4,1	-5,6	2,5	3,1

1) Betalingsbalancen er korrigeret for intrahandel i euroområdet
Kilde: EU-Kommissionen.

Skønnet på -2,5 pct. af BNP i 2003 for de offentlige finanser i euroområdet som helhed afspejler, at en række lande – herunder Tyskland og Frankrig – har problemer med at leve op til kravene i Stabilitets- og Vækstpagten om underskud på ikke over 3 pct. af BNP. Det skyldes blandt andet, at finanspolitikken i en række lande blev lempet tidligere i 2000, hvor saldoen så pænere ud på grund af gode konjunkturer. Ud-

gangspunktet på 0,1 pct. af BNP i 2000 var således noget lavere end i USA. Underskuddene er i en række lande ensbetydende med en uholdbar situation på de offentlige finanser i lyset af fremtidige udgifter til en aldrende befolkning. Sandsynligheden for betydelige fremtidige finanspolitiske stramninger kan således have været en medvirkende årsag til den stigende private opsparing.

For dansk økonomi indebærer lave renteniveauer i både 2003 og 2004 kombineret med en forventet tiltagende vækst, at bidraget fra udenlandske faktorer til BNP-væksten skønnes at andrage 1 pct.enhed i 2003 og 1,5 pct.enheder i 2004, *jf. tabel 2.4*. Det bidrager til, at udenlandske faktorer samlet påvirker BNP-niveauet positivt i 2004, hvilket ikke har været tilfældet siden i 2000.

Tabel 2.4. Bidrag til dansk BNP fra udenlandske faktorer, 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004
			Pct.		
Effekt på BNP-niveau	*0,6*	*-1,6*	*-2,0*	*-1,0*	*0,5*
- Importerede renter.....	-0,2	-1,0	-1,2	-0,7	0,3
- Eksportmarkedsvækst.....	0,8	-0,6	-0,8	-0,3	0,2
			Pct.enheder		
Bidrag til BNP-vækst.....	*0,6*	*-2,3*	*-0,4*	*1,0*	*1,5*
- Importerede renter.....	-0,2	-0,9	-0,1	0,5	0,9
- Eksportmarkedsvækst.....	0,8	-1,4	-0,3	0,5	0,5

Anm.: Vækstbidrag fra år-til-år ændringer i importerede renter og eksportmarkedsvækst. Der er medtaget flerårige effekter. Den importerede rente er opgjort som gennemsnittet af den korte og den lange tyske rente. Bidragene fra eksportmarkedsvækst er beregnet som vækststeffekten fra ændringen i eksportmarkedsvæksten i forhold til foregående år. Se endvidere anmærkning til tabel 2.2.

Kilde: EU-Kommissionen, ADAM's databank og egne beregninger.

USA

Væksten i den økonomiske aktivitet i USA stiger langsomt i forhold til lavpunktet i 2001, om end fremgangen endnu er særdeles ujævn. Væksten i 2002 var 2,4 pct., hvilket vurderes at være lavere end det potentielle niveau, *jf. tabel 2.5*. Det største bidrag til væksten kom fra privat og offentligt forbrug, mens virksomhedernes faste investeringer og nettoeksporten trak i den modsatte retning.

Tabel 2.5. BNP-vækst og andre økonomiske nøgletal for USA

	2001	2002	2003		2004	
			Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Pct.					
BNP-vækst	0,3	2,4	2,3	2,4	2,8	2,5
Privat forbrug	2,5	3,1	2,3	1,9	2,7	3,2
Faste investeringer	-2,9	-2,2	2,1	2,0	4,7	4,6
Lagerinvesteringer[1)]	-0,7	0,1	0,3	0,3	0,5	0,5
Offentligt forbrug	4,0	4,5	3,7	7,2	3,6	-1,4
Eksport	-5,4	-1,7	3,9	2,9	4,2	5,1
Import	-2,9	3,6	6,1	6,1	7,0	7,0
	Pct.					
Forbrugerprisinflation	2,8	1,6	2,3	2,0	2,3	1,7
	Pct. af arbejdsstyrke					
Ledighed	4,8	5,8	6,0	6,0	6,0	6,2
	Pct. af BNP					
Betalingsbalance	-3,8	-4,7	-5,2	-5,6	-5,8	-6,1

1) Pct. af BNP.
Kilde: EU-Kommissionen.

Den forholdsvis beskedne forbedring af konjunkturerne illustreres af, at det foreløbige nationalregnskab for første kvartal 2003 viser en fortsat afdæmpet vækst svarende til 1,6 pct. på årsbasis. Samtidig er forbrugertilliden på et særdeles lavt niveau, ligesom virksomhedernes tillid ikke er steget siden sidste år, *jf. figur 2.4a.* I forhold til decembervurderingen skønnes en mere ujævn vækst fremadrettet, således at skønnet for samfundsproduktionen ved udgangen af 2004 er uændret, *jf. figur 2.4b.*

Figur 2.4a. Forbruger- og erhvervstillid, USA

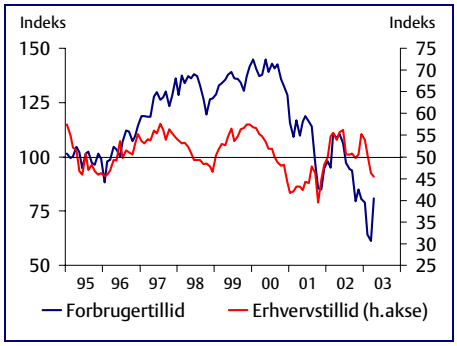

Figur 2.4b. Udvikling i USA's reale BNP

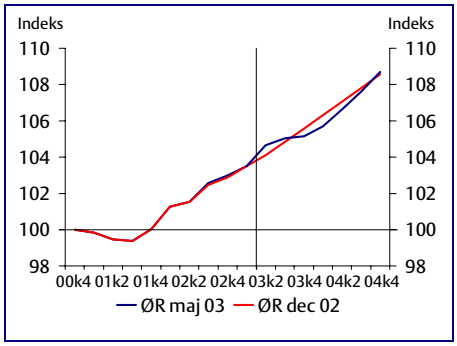

Anm.: Forbrugertilliden er neutral ved 100, mens erhvervstilliden er neutral ved 50.
Kilde: EU-kommissionen, Global Insight og egne beregninger.

Virksomhedernes ordreindgang har været uændret siden sidste år, *jf. figur 2.5a.* Til gengæld er huspriserne steget kraftigt i de seneste år, hvilket sammen med rentefaldet og stigende konverteringsniveau har modvirket en kraftigere opbremsning i privatforbruget, *jf. figur 2.5b.*

Figur 2.5a. Ordreindgang for varige forbrugsgoder

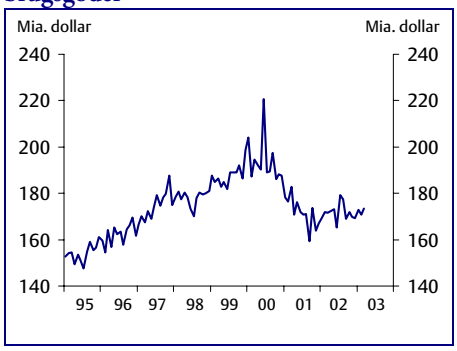

Figur 2.5b. Husprisstigninger og konverteringer[1], USA

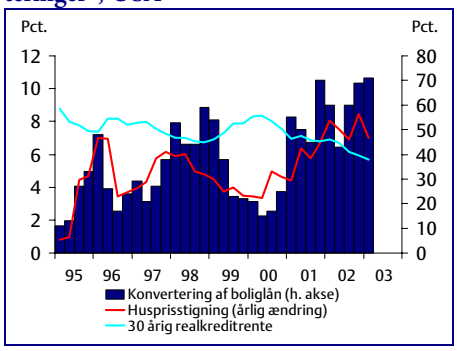

1) Pct. af samlede nyudlån.
Kilde: Global Insight og Mortgage Bankers' Association of America, Realtor og Federal Reserve.

Det store betalingsbalanceunderskud, der forventes at stige til godt 6 pct. i 2004, viser, at landets opsparing er alt for lille til at finansiere investeringerne. Det betyder, at investeringerne i stedet må finansieres ved, at udenlandske investorer placerer deres formue i amerikanske værdipapirer. Såfremt de udenlandske investeringer svækkes, vil dette kunne medføre yderligere fald i dollarens værdi – også over for euroen.

Den offentlige sektor bidrager med det stigende budgetunderskud i stadig større omfang til den eksterne ubalance. Selv uden Irak-krigen ville budgetunderskuddet i år formentlig udgøre 4 pct. af BNP. Med udgifterne til krigen in mente må finanspolitikken således siges at være yderst lempelig, idet der forventes et offentligt underskud på 4,8 pct. af BNP i 2003, *jf. tabel 2.6.*

Finanspolitikken er særdeles ekspansiv – også set i lyset af den aktuelle konjunkturnedgang. Således skønnes den offentlige saldo renset for renteposter og konjunkturer at blive forringet med godt 5 pct. af BNP i løbet af en relativt kort periode fra 2000 til 2003, jf. tabel 2.6. Denne lempelse er halvanden gange så stor som reaktionen i forbindelse med oliekrisen i 1970erne og mere end dobbelt så stor som Reagans stimulans i begyndelsen af 1980erne, selvom den igangværende konjunkturafdæmpning er

mindre end ved begge de nævnte historiske episoder. Omsvinget i den beregnede strukturelle saldo overvurderer dog den finanspolitiske lempelse i perioden, idet der heri indgår faldet i skatteindtægter siden ekstraordinære kapitalindkomster i 2000.

Tabel 2.6. Offentlige finanser, finanspolitik og outputgab i USA

	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct. af BNP				
Offentlig saldo	1,5	-0,5	-3,3	-4,8	-4,6
Strukturel saldo	0,9	-0,2	-2,9	-4,0	-3,9
Primær strukturel saldo	3,6	2,1	-1,0	-2,1	-2,0
Outputgab	2,2	-1,1	-1,5	-2,2	-2,8

Kilde: OECD og EU-Kommissionen.

USA står overfor et vanskeligt dilemma, som risikerer at påvirke resten af verdensøkonomien. På den ene side er der behov for at fjerne opsparingsunderskuddet, hvilket kan ske ved konsolidering i såvel den private som den offentlige sektor. På den anden side kan finanspolitiske stramninger i den nuværende situation risikere at udsætte det forventede opsving.

Euroområdet

Væksten i euroområdets BNP i 2003 ventes at blive 1,0 pct., hvilket svarer til sidste års niveau, mens væksten næste år ventes at stige til 2,3 pct., *jf. tabel 2.7*. Vækstskønnene er lavere end i *Økonomisk Redegørelse, december 2002*, hvilket især for 2003 skyldes, at nye data og indikatorer mindsker forventningerne til forbrug og investeringer. Blandt andet er euroområdets BNP-vækst i første kvartal foreløbigt opgjort til nul.

Investeringer og eksport ventes at bidrage positivt til væksten i 2003, mens en skønnet stigning i euroområdets importvækst fra -0,4 til 3,6 pct. trækker i den modsatte retning, *jf. figur 2.6a*. Forventningen om højere vækst i 2004 bygger på, at såvel privatforbrug som investeringer og eksport ventes at stige mere end i år, mens det negative vækstbidrag fra importen forudses at stige yderligere.

Tabel 2.7. BNP-vækst og andre økonomiske nøgletal for euroområdet

	2001	2002	2003		2004	
			Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Pct.					
BNP-vækst	1,5	0,8	1,8	1,0	2,6	2,3
Privat forbrug	1,8	0,7	1,7	1,2	2,3	2,0
Faste investeringer	-0,3	-2,3	2,0	0,3	4,0	3,2
Lagerinvesteringer[1)]	-0,2	-0,3	0,1	-0,2	0,2	-0,1
Offentligt forbrug	2,2	2,7	1,4	1,6	1,6	1,5
Eksport	2,7	1,1	5,0	3,1	6,9	5,7
Import	1,5	-0,4	5,6	3,6	7,0	6,0
	Pct.					
Forbrugerprisinflation	2,4	2,2	2,0	2,1	1,8	1,7
	Pct. af arbejdsstyrke					
Ledighed	8,0	8,3	8,3	8,8	8,0	8,8
	Pct. af BNP					
Betalingsbalance[2)]	-0,2	0,9	0,7	0,9	0,8	1,0

1) Pct. af BNP.
2) Betalingsbalancen er korrigeret for intra-handel i euroområdet.
Kilde: EU-Kommissionens forårsprognose 2003 samt egne skøn.

Da fremgangen i euroområdets produktion nu skønnes at indtræffe omkring et halvt år senere end påregnet i december, nedjusteres vækstskønnene i forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002, jf. figur 2.6b.*

Figur 2.6a. Bidrag til vækst i euroområdet

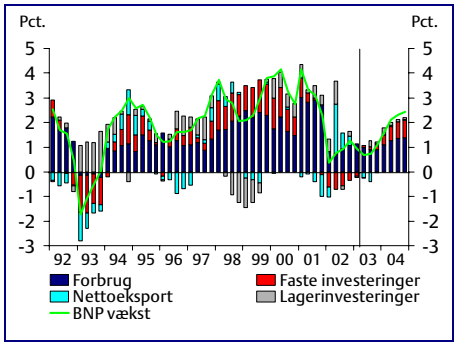

Figur 2.6b. Udvikling i euroområdets reale BNP

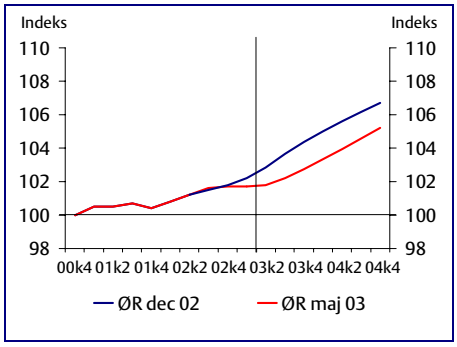

Kilde: Global Insight og egne beregninger.

Forbrugertilliden ligger fortsat på det lave niveau fra 2002, hvilket blandt andet kan skyldes negative formueeffekter fra tab på aktiemarkederne, de svage offentlige finanser og dermed forventning om finanspoli-

tiske stramninger og i nogen udstrækning det svækkede arbejdsmarked. Erhvervstilliden er inde i et kraftigt fald, *jf. figur 2.7a.* Desuden er andre økonomiske indikatorer – som f.eks. industriproduktion og detailhandelssalg – ligeledes svage.

Figur 2.7a. Forbruger- og erhvervstillid i euroområdet

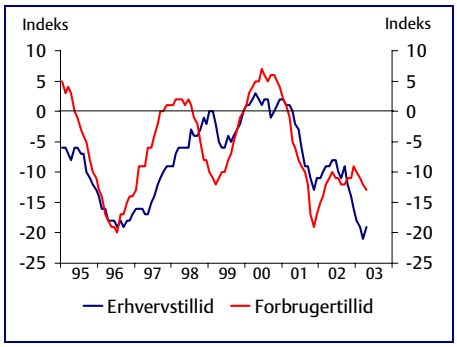

Figur 2.7b. Finanspolitisk holdbarhed

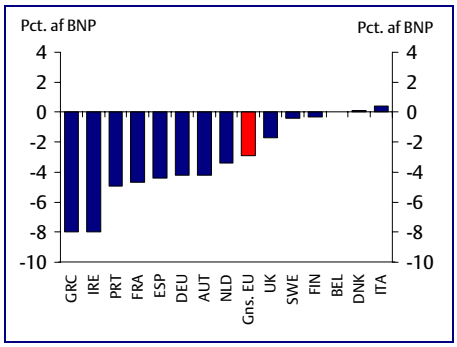

Anm.: Figur 2.7a viser EU-kommissionens tillidsindikatorer. I figur 2.7b vises beregnede de behov for varig forbedring af den primære saldo for at opnå finanspolitisk holdbarhed. Metoden og datagrundlaget for holdbarhedsberegningen er beskrevet i Niels Kleis Frederiksen, "Fiscal Sustainability in OECD Countries. December 2002", Finansministeriet, Marts 2003.

Kilde: Global Insight, EU-Kommissionen og egne beregninger.

De offentlige finanser påvirkes negativt af de lave vækstrater. Således var der i euroområdet et gennemsnitligt budgetunderskud på 2,2 pct. af BNP i 2002, hvilket forventes at stige til 2,5 pct. i 2003, *jf. tabel 2.8.* Tyskland, Irland og Holland forventes at stramme finanspolitikken i 2003. Frankrig og Tyskland overskred i 2002 Stabilitets- og Vækstpagtens forudsætning om budgetunderskud på ikke mere end 3 pct. af BNP. EU-Kommissionen forventer, at Tyskland, Frankrig og Portugal i 2003 kommer i konflikt med målsætningen, medmindre der sker stramninger af landenes finanspolitik.

Den væsentligste udfordring for finanspolitikken er dog ikke Stabilitets- og Vækstpagtens krav til saldoen, men derimod at de europæiske lande generelt ikke er godt rustede over for de fremtidige aldringsudgifter. Således vurderes både Frankrig og Tyskland at have behov for en varig forbedring af de offentlige finanser på godt 4 pct. af BNP for at sikre finanspolitisk holdbarhed, *jf. figur 2.7b.*

Tabel 2.8. Offentlige finanser, finanspolitik og outputgab i euroområdet

	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct. af BNP				
Offentlig saldo[1]	0,1	-1,6	-2,2	-2,5	-2,4
Strukturel saldo	-1,8	-2,1	-2,2	-2,0	-2,0
Primær strukturel saldo	2,2	1,8	1,5	1,6	1,5
Outputgab	1,8	1,0	-0,3	-1,2	-1,0

1) Ekskl. provenu fra salg af UMTS-licenser.
Kilde: EU-Kommissionen.

Sverige og Storbritannien

Den svenske økonomi viste sig forholdsvis robust i 2002 med en vækstrate på 1,9 pct. trods de svage internationale konjunkturer, *jf. tabel 2.9*. Hermed steg væksten i forhold til 2001, hvor den var 1,1 pct.

I lighed med flere andre lande har et vedholdende privatforbrug holdt økonomien oppe. Dette kan i høj grad tilskrives en stigning i den disponible indkomst. Skattelettelser bidrog hertil, medens et robust arbejdsmarked forhindrede et fald i indkomsterne. Lidt overraskende bidrog øget nettoeksport også til væksten. I 2002 faldt den svenske eksport som følge at det internationale tilbageslag. Særlig hårdt ramt blev telesektoren og dele af fremstillingssektoren. Imidlertid faldt importen relativt mere, hvorfor nettoeksporten steg. Endelig oplevede landet et markant voksende offentligt forbrug samt et lavt niveau for investeringer.

Grundet den usikre situation for 2003 forventes en relativt svag vækst på 1,4 pct. Dette er en nedjustering i forhold til sidste vurdering. Afgørende er, hvordan privatforbruget udvikler sig, og om det forventede internationale opsving indtræder, så nettoeksporten øges. I 2004 forventes en vækstrate på 2,7 pct. i takt med, at det internationale opsving bider sig fast.

Tabel 2.9. Vækstskøn for Sverige og Storbritannien

	Gnst. 1998-2001	2002	2003		2004	
			Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Pct. realvækst					
Sverige	3,4	1,9	2,2	1,4	2,4	2,7
Storbritannien	2,6	1,8	2,5	2,2	2,7	2,6

Kilde: EU-Kommissionen.

Den britiske økonomi har klaret sig relativt godt gennem den internationale konjunkturnedgang. Således var væksten i 2002 1,8 pct., *jf. tabel 2.9.* Medens nettoeksport og investeringer var faldende, holdt det private og offentlige forbrug hånden under økonomien. Rentefaldet og de stigende huspriser – primært i London – har været afgørende for opretholdelsen af det private forbrug i en tid med store fald på aktiemarkederne. De voldsomme prisstigninger på huse indebærer samtidigt en væsentlig risiko for den økonomiske udvikling i form af risikoen for, at det afspejler en midlertidig boligprisboble. Arbejdsløsheden har overraskende holdt sig på et lavt niveau, muligvis påvirket af at virksomheder i stor grad har bibeholdt deres ansatte i håb om en snarlig konjunkturvending. Dette har imidlertid ført til et fald i produktivitetsvæksten.

I 2003 forventes en relativ pæn vækst på 2,2 pct. Drivende faktorer i et kommende opsving forudses at blive nettoeksport og det privat forbrug. I 2004 påregnes en vækstrate på 2,6 pct.

Japan og Østasien

I første halvdel af 2002 oplevede Japan en vækstrate, der lå over det forventede. Opsvinget var imidlertid kortvarigt og anden halvdel af 2002 bød igen på svag vækst. Den lavere vækst kan primært tilskrives fald i nettoeksporten, lavere privatforbrug og nedgang i lagre.

Den japanske økonomi er stadigvæk præget af betydelige strukturelle problemer, der skal løses, før landet kan vende tilbage til et normalt vækstbillede. Den fortsatte deflation og svaghederne i den finansielle sektor – særligt grundet omfanget af uerholdte lån – er de væsentligste forhold, der skal tages hånd om. Situationen kompliceres af, at problemerne har fået en mere permanent karakter, da man på grund af manglende politisk handlekraft ikke har været i stand til at gennemføre de påkrævede reformer og omlægninger af den økonomiske politik. Regeringen har dog i oktober 2002 fremlagt en plan, der sigter mod at halvere andelen af dårlige lån i banksektoren i 2005, hvilket kan ses som et første skridt i den rigtige retning.

Den japanske centralbank har på trods af den lave vækst i en lang årrække ført en forholdsvis stram pengepolitik, der primært har sigtet mod at undgå et fremtidig inflationært pres. Dermed har man undladt at adressere den alvorligere situation med vedvarende deflation. For nyligt er pengepolitikken dog blevet justeret, således at centralbanken kan øge sit opkøb af statsobligationer.

Kombinationen af store strukturelle problemer og den internationale afmatning gør, at den japanske økonomi fortsat forventes at opleve svag vækst, lavt privatforbrug, svigtende nettoeksport og voksende arbejdsløshed. I 2003 og 2004 skønnes væksten således at blive omkring 1½ pct. Yderligere forventes store underskud på de offentlige finanser i størrelsesordenen 7-8 pct. af BNP, og som følge heraf vil der være en betydelig vækst i den offentlige gæld.

Efter en periode med relativ lav vækst på 3,5 pct. i 2001 oplevede de østasiatiske økonomier et fornyet opsving i 2002 med vækstrater på op imod 6 pct. Særligt bemærkelsesværdig var stigningen i intra-regional handel – særlig med Kina – men indenlandsk forbrug og investeringer bidrog også i positiv retning. I 2003 forventes et midlertidigt tilbageslag på grund af usikkerhederne i kølvandet på Irak-krisen og SARS-epidemien. SARS vurderes at have betydning for væksten på kort sigt, blandt andet på grund af et forventet fald i turisme. Imidlertid forventes der ingen virkning på det mellemlange sigt. I 2003 forventes således en vækst i regionen på godt 5 pct. og en stigning i væksten til ca. 5,7 pct. i 2004.

2.2. Inflation, pengepolitik og finansielle markeder

Energi- og råvarepriser

Olieprisen udviste i 2002 betydelig volatilitet, med en klart stigende tendens. Således steg olieprisen, som afregnes i dollars, gennem 2002 i underkanten af 60 pct. Idet dollaren samtidig svækkedes markant over for euroen blev stigningen i euro, og dermed i kroner, dog klart mindre.

Starten af 2003 – i takt med stigende risiko for krig og dermed øget usikkerhed om forsyningssituationen – indebar en fortsættelse af de stigende oliepriser, *jf. figur 2.8a.* Indledningen af den militære konflikt primo marts udløste markante olieprisfald. Mens starten af året således så stigninger på omkring 14 pct., ligger prisen nu mere end 30 pct. under marts måneds højdepunkt. Dermed ligger prisen nu i overkanten af 25 dollars, hvilket er ensbetydende med et fald i løbet af 2003 på omkring 17 pct.

Figur 2.8a. Olieprisen i dollar og euro, 2002 og 2003

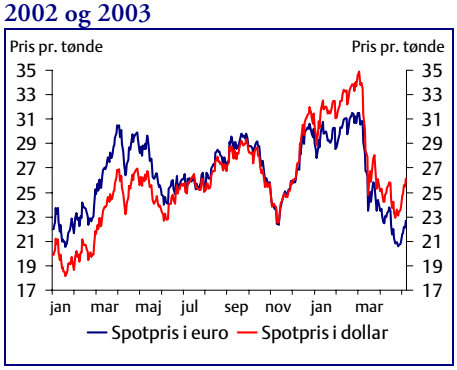

Figur 2.8b. Råvarepriser ekskl. energi i dollar og euro, 2002 og 2003

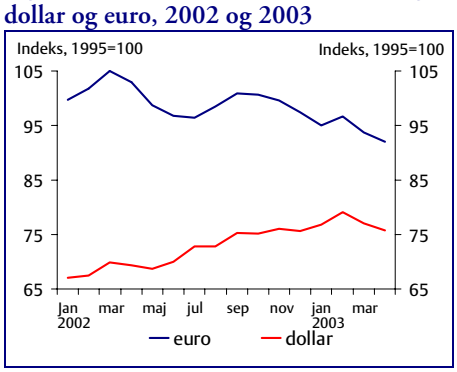

Anm.: Olietypen er Brent Crude.
Kilde: Global Insight og International Energy Agency.

En betydelig del af usikkerhedselementet vedrørende Mellemøsten er nu, efter afslutningen af krigen i Irak, forsvundet. Desuden må det formodes, at Iraks olieproduktion vil tiltage i takt med, at den igangværende forøgelse af produktionskapaciteten skrider frem. Derfor vurderes det, at olieprisen i prognoseperioden vil ligge nogenlunde i det nuværende leje. Dette svarer til gennemsnitspriser for 2003 og 2004 på hhv. 26 og 24 dollars, *jf. tabel 2.10*. Prisen i euro forventes at være omkring 7 pct. lavere.

Tabel 2.10. Oliepris

	2001	2002		2003		2004	
		Dec.	Maj	Dec.	Maj	Dec.	Maj
Pris pr. tønde (dollar)	25	25	25	26	26	25	24

Kilde: EU-Kommissionen og egne beregninger.

Råvarepriserne eksklusive energi, afregnet i dollars, steg omkring 13 pct. i 2002, hvilket svarede til et svagt fald i euro, *jf. figur 2.8b*. Året til dato er priserne ligeledes faldet svagt opgjort både i euro og dollar.

Inflation

Efter at inflationen i euroområdet tog et hop op i januar 2002, faldt den frem mod sommeren, med lavpunkt i 1,9 pct. i juni 2002, *jf. figur 2.9a*. Kerneinflationen – inflationen renset for bidrag fra uforarbejdede fødevarer og energi – holdt sig dog på niveauet omkring 2,5 pct., hvilket er hø-

jere end de 2 pct., som er ECB's øvre grænse for inflationen på mellemfristet sigt. Resten af året kravlede inflationen således lidt op igen, mens kerneinflationen aftog svagt.

Udviklingen med aftagende kerneinflation og tiltagende overordnet inflation er fortsat i 2003, således at kerneinflationen nu er faldet til 2 pct., mens den overordnede inflation er steget til 2,4 pct., primært som følge af stigende energipriser i 2002. Dermed er ECB's mellemfristede inflationsmålsætning netop opfyldt, hvilket betyder, at der var plads til de rentesænkninger, som ECB gennemførte i slutningen af 2002 og begyndelsen af 2003.

Figur 2.9a. Dekomponering af inflationen i euroområdet

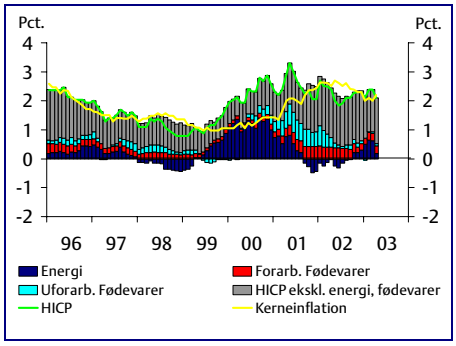

Figur 2.9b. Dekomponering af inflationen i USA

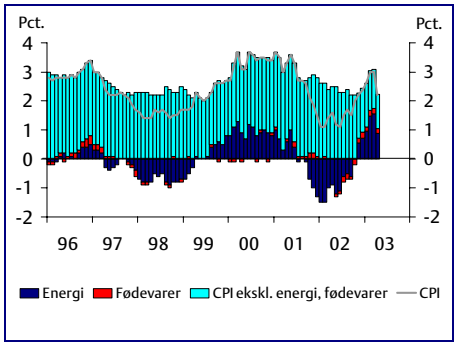

Anm: Tallene er månedlige årsvækstrater. Kerneinflation er for USA's vedkommende inflation ekskl. bidrag fra fødevarer og energi, mens kerneinflation i euroområdet defineres som inflation ekskl. bidrag fra *uforarbejdede* fødevarer og energi.
Kilde: Bureau of Labor Statistics og Eurostat.

I USA faldt inflationen fra medio 2001 og frem til medio 2002 markant; fra over 3 pct. til omkring 1 pct., *jf. figur 2.9b*. Dette skyldtes dog i høj grad bidrag fra faldende energipriser, hvorfor kerneinflationen – inflation renset for bidrag fra fødevarer og energi – kun faldt svagt gennem det meste af 2002. I takt med energiprisernes stigning i andet halvår steg inflationen således igen til omkring 3 pct. Stigningen har også sammenhæng med dollarens fald, som har gjort importvarer dyrere i USA. Desuden slår stigende energipriser relativt hårdere igennem i USA end i euroområdet.

Mens den overordnede inflation er steget, er kerneinflationen i USA faldet til et niveau omkring 1,4 pct., hvilket er det laveste niveau i en årrække. Måske lidt overraskende har den meget lempelige penge- og finanspolitik ikke slået særligt igennem på inflationen, med undtagelse af

den indirekte effekt den lempelig pengepolitik kan siges at have på valutakursen.

Produktivitetsudviklingen er fortsat svag i Europa, men der er dog sket en lille stigning gennem 2002. Således steg produktivitetsudviklingen fra at være negativ i første kvartal 2002 til 1,1 pct. i fjerde kvartal, *jf. 2.10a.* Dermed faldt væksten i enhedslønomkostningerne fra omkring 3,5 pct. til omkring 2 pct., hvilket gav plads til et svagt fald i kerneinflationen.

Figur 2.10a. Forbrugerpriser, lønomkostninger og produktivitet i euroområdet

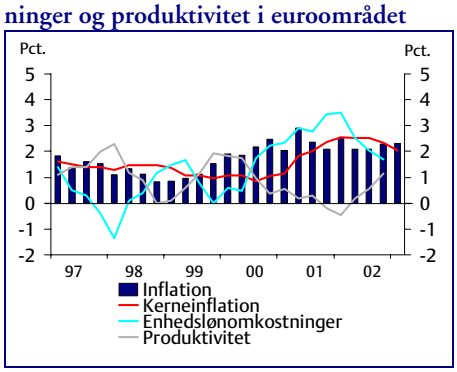

Figur 2.10b. Forbrugerpriser, lønomkostninger og produktivitet i USA

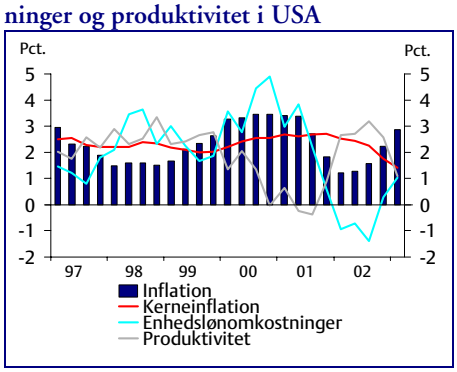

Anm.: Tallene er kvartalsvise årsvækstrater. Inflationstallene for fjerde kvartal 2002 er fra oktober.
Kilde: Global Insight og ECB.

På trods af den nedadgående tendens for inflationen vurderes risikoen for faldende priser at være beskeden i USA og især i euroområdet, *jf. boks 2.2.*

USA's overraskende høje produktivitetsudvikling i 2002 har medført markant faldende enhedslønomkostninger gennem det meste af 2002, *jf. figur 2.10b.* Effekten på kerneinflationen har også været markant med et fald fra omkring 2,5 pct. i starten af 2002 til 1,4 pct. i første kvartal 2003.

Stigningen i lønomkostningerne i euroområdet udgjorde 2¾ pct. i 2002, *jf. tabel 2.11.* Idet den i de senere år meget lave produktivitetsudvikling formodes at bedre sig frem mod 2004, forventes enhedslønomkostningernes vækst at aftage. De relativt store stigninger i enhedslønomkostningerne var med til at holde inflationen oppe i 2002. I tråd med faldende stigninger i enhedslønomkostningerne skønnes inflationen at andrage 2,1 pct. i 2003 stigende til 1,7 pct. i 2004, hvor inflationen således vil opfylde ECB's inflationsmålsætning.

Boks 2.2. Beskeden risiko for deflation i euroområdet og USA

På trods af en skønnet nedadgående tendens for inflationen i euroområdet og USA i 2003 og 2004 vurderes risikoen for deflation begrænset – specielt i euroområdet. Kerneinflationen skønnes således i 2003 at udgøre 2 pct. i euroområdet og 1,4 pct. i USA, *jf. figur a.* I forhold til de foregående fem år er der tale om et fald i kerneinflationen i USA og en stigning i euroområdet.

I modsætning til euroområdet og USA oplever Japan generelle prisfald. Kerneinflationen i Japan skønnes i 2003 at udgøre –0,6 pct., hvilket er lidt større prisfald end i den foregående fem-årige periode.

Det nedadgående pres på inflationen i euroområdet og USA afspejler en lav udnyttelse af kapaciteten i økonomierne. Således skønnes outputgabet i 2003 at udgøre 1,2 pct. i euroområdet og -2,2 pct. i USA, *jf. figur b.*

Risikoen for en periode med generelle prisfald er beskeden, men større i USA end i Europa. Det skyldes dels forventningen om en yderligere udvidelse af outputgabet i USA i 2004 samt risikoen for en opretning af det amerikanske opsparingsunderskud, der kan forårsage lavere vækst. I øjeblikket modvirkes det nedadgående pres på inflationen fra lav kapacitetsudnyttelse af den lempelige økonomiske politik samt den nylige depreciering af dollaren. I Europa er risikoen for deflation meget beskeden. Inflationen er fortsat omkring 2 pct. og således over ECBs øvre grænse på mellemlangt sigt. Det kan dog ikke udelukkes, at enkeltlande kan opleve kortvarige perioder med generelle prisfald. Inden for Europa er inflationen lavest i Tyskland med 1,3 pct., mens den er højest i Irland med 4,2 pct. Hvis deflation indtræffer for store lande, som f.eks. Tyskland, vil det formentlig slå igennem på hele euroområdets inflation i en sådan grad, at ECB kan udnytte råderummet i pengepolitikken og reagere med rentesænkninger.

Figur a. Kerneinflation i euroområdet, USA og Japan

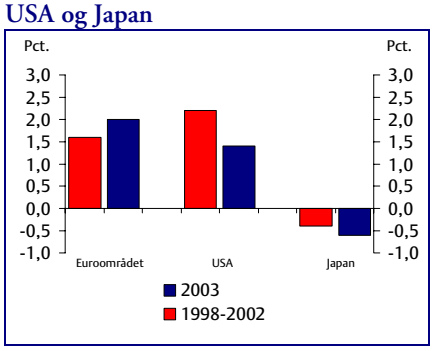

Figur b. Outputgab i euroområdet, USA og Japan

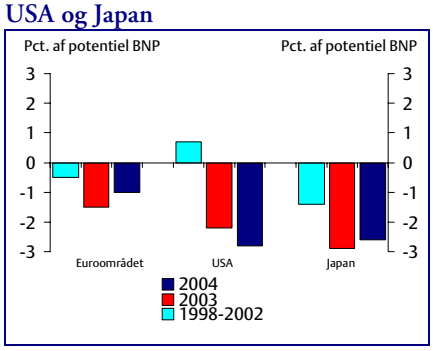

Kilde: EU-Kommissionen, OECD og egne beregninger.

Mens lønningerne i USA i 2002 lå nogenlunde på niveau med euroområdets, forårsagede den – i modsætning til euroområdet – stærke produktivitetsudvikling faldende enhedslønomkostninger. Dette sammenholdt med svag vækst og stigende arbejdsløshed bevirkede, at forbruger-

priserne i USA i 2002 kun steg 1,6 pct. Givet den moderate udvikling i enhedslønomkostninger og tiltagende gennemslag fra de faldende oliepriser skønnes fremadrettet en inflation i 2003 og 2004 på hhv. 2,0 pct. og 1,7 pct.

Tabel 2.11. Inflation, produktivitet og løn i euroområdet og USA

	2001	2002		2003		2004	
		Dec.	Maj	Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Vækst i pct.						
Euroområdet:							
Lønomkostninger	2,9	2,9	2,7	2,8	2,8	2,9	2,8
Produktivitet	0,1	0,4	0,5	1,4	1,1	1,6	1,7
Enhedslønomkostninger	2,8	2,5	2,2	1,3	1,7	1,2	1,1
Forbrugerprisinflation (HICP)	2,4	2,3	2,2	2,0	2,1	1,8	1,7
USA:							
Lønomkostninger	2,9	2,4	2,6	4,0	4,2	4,5	3,1
Produktivitet	0,5	2,9	3,1	1,9	2,1	2,2	2,0
Enhedslønomkostninger	2,3	-0,4	-0,5	2,0	2,1	2,3	1,1
Forbrugerprisinflation (CPI)	2,8	1,6	1,6	2,3	2,0	2,3	1,7

Anm.: Lønomkostninger er opgjort som den samlede lønsum pr. medarbejder.
Kilde: EU-Kommissionen.

Renter og pengepolitik

Den Europæiske Centralbank (ECB) valgte i december 2002 og marts 2003 at sænke de pengepolitiske renter med henholdsvis 50 basispoints og 25 basispoints *jf. figur 2.11a.*

Figur 2.11a. Pengepolitiske renter

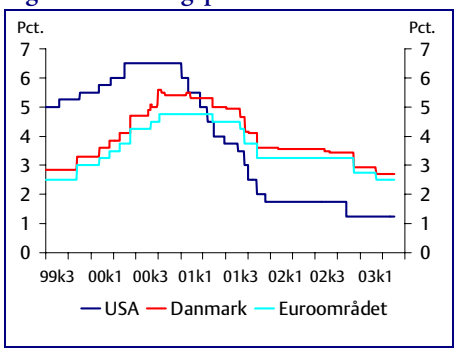

Figur 2.11b. 10-årig statsobligationsrenter

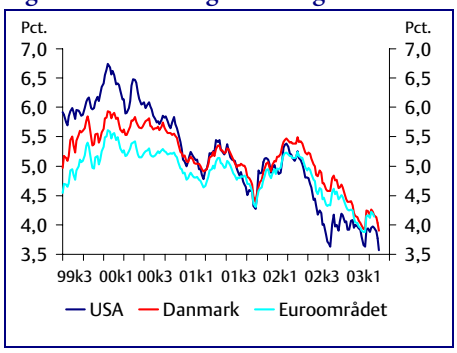

Kilde: Global Insight.

Efter de to rentesænkninger er ECBs ledende rente 2,5 pct. Rentesænkningerne bidrager til at understøtte den økonomiske vækst i euroområdet og afspejler, at det inflationære pres er aftaget. Dette skyldes en kombination af lav kapacitetsudnyttelse og en styrket euro. Danmarks Nationalbank fulgte efter med tilsvarende sænkninger af de pengepolitiske renter i forbindelse med ECBs rentesænkninger.

Den amerikanske centralbank har holdt de pengepolitiske renter konstante siden november 2002, hvor banken sænkede federal funds renten med 50 basispoints til 1,25 pct.

Renten på lange statsobligationer i både Danmark og euroområdet er på stort set samme niveau som lavpunktet midt i marts 2003, hvor der herskede stor usikkerhed om den internationale politiske og økonomiske situation, *jf. figur 2.11b.* Usikkerhederne med hensyn til Irak-konflikten drev efterspørgslen efter sikre statspapirer i vejret og pressede hermed renterne i bund. Efter afslutningen på Irak-krigen steg renterne lidt, men har efterfølgende i Danmark og euroområdet udvist et fald og er dermed stadig særdeles lave set i et historisk perspektiv.

I lyset af det lave renteniveau må pengepolitikken i USA fortsat betegnes som særdeles lempelig, *jf. figur 2.12a.* Således er den korte rente ca. 1,2 pct.enheder under det normale udsvingsbånd for renten i en konjunktursituation som den nuværende målt på inflation og skønnet ledig kapacitet. Den korte rente i euroområdet er også noget under det forventelige niveau givet inflation og skønnet ledig kapacitet, *jf. figur 2.12b.*

Figur 2.12a. Faktisk (skønnet) og beregnet kort rente i USA

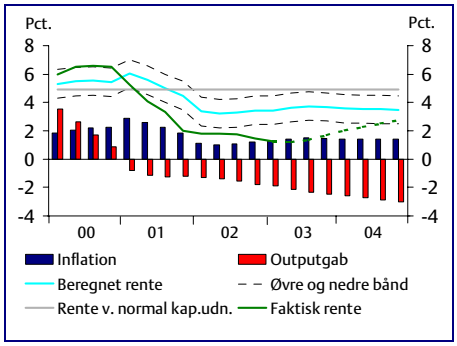

Figur 2.12b. Faktisk (skønnet) og beregnet kort rente i euroområdet

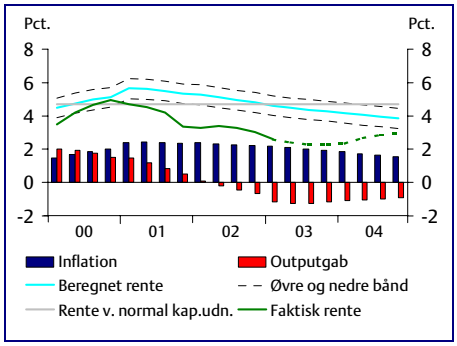

Anm.: Båndet omkring den beregnede rente er givet som den gennemsnitlige absolutte afvigelse på den beregnede rente og den faktiske rente historisk. Renten ved normal kapacitetsudnyttelse angiver renten ved en inflation på 2 pct. og et outputgab på nul.

Kilde: Global Insight og egne beregninger, jf. *Økonomisk Redegørelse, maj 2002.*

Pengepolitikken i USA forventes fortsat at forblive lempelig gennem 2003 for at understøtte økonomien. Det forudses, at de pengepolitiske renter igen hæves, i takt med at væksten får fodfæste i 2004. I forlængelse heraf forventes det, at de korte pengemarkedsrenter stiger svagt hen imod slutningen af 2003.

I modsætning til USA forventes det, at pengepolitikken i euroområdet lempes yderligere på det korte sigt. Baggrunden er svag økonomisk aktivitet og et faldende inflationært pres, der skaber grundlag for en yderligere sænkning af de pengepolitiske renter. Det forventes endvidere, at de pengepolitiske renter hæves i takt med det begyndende opsving i løbet af 2004. På kort sigt forudses et svagt fald i de korte renter med en stigende profil igennem 2004. De korte danske renter ventes at følge euroområdets profil i 2003 og 2004.

Forventningerne til renteudviklingen giver anledning til et årsskøn på 2,4 pct. i 2003 for de korte pengemarkedsrenter i euroområdet, medens de korte danske pengemarkedsrenter forventes at blive 2,6 pct., *jf. tabel 2.12.* Det lave spænd på 20 basispoints afspejler den relativt gunstige økonomiske situation i Danmark. I 2004 forudses stigende korte pengemarkedsrenter med et niveau på 2,7 pct. i euroområdet og 3,0 pct. for Danmark.

Tabel 2.12. Skøn for renter og rentespænd

	2002	2003		2004	
		Dec.	Maj	Dec.	Maj
Renter:	----------	----------	Pct.	----------	----------
Euroomr., 3-mdrs. pengemarked	3,3	3,2	2,4	3,7	2,7
Tyskland, 10-årig statsobligation	4,8	4,6	4,1	4,9	4,7
USA, 3-mdrs. pengemarked	1,8	2,5	1,4	3,2	2,4
USA, 10-årig statsobligation	4,6	4,3	4,0	5,0	4,6
Danmark, 3-mdrs. pengemarked	3,5	3,5	2,6	4,1	3,0
Danmark, 10-årig statsobligation	5,1	4,9	4,4	5,3	5,1
Danmark, 1-årig rentetilpasning	3,8	3,8	2,8	4,5	3,4
Danmark, 5-årig rentetilpasning	4,9	4,9	4,0	5,3	4,7
Danmark, 30-årig realkredit, 5 pct. ..	5,7	5,7	5,3	6,1	5,9
Danmark, 30-årig realkredit, 6 pct. ..	6,3	6,2	5,9	6,6	6,4
Rentespænd:	----------	----------	Pct.enheder	----------	----------
Danmark - euroområdet, 3-mdr.	0,2	0,3	0,2	0,4	0,3
Danmark - Tyskland, 10-årig stat	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4

Anm.: Fra 2002 til 2003 og 2004 er der sket et skift i benchmarkserie på realkreditobligationer fra 6 pct. lån til 5 pct. lån.
Kilde: Global Insight og egne skøn.

De lange statsobligationer forventes at holde sig på deres aktuelle og meget lave niveau gennem 2003. Udsigterne for den økonomiske situation og de manglende tegn på snarlig vækst kan betyde, at investorerne i høj grad vil beholde sikre statspapirer og afvente udviklingen. På årsniveau i 2003 skønnes det, at 10-årige tyske statspapirer vil ligge på 4,1 pct., medens de danske 10-årige statspapirer vil ligge på 4,4 pct. I 2004 forventes stigende lange renter i takt med den stigende vækst.

Realkreditrenterne forventes at udvikle sig parallelt med renterne på de lange statsobligationer. Således forventes de på kort sigt at forblive uændrede på deres aktuelle niveau og med en stigende profil fra begyndelsen af 2004. Det betydelige rentefald har ført til, at 5 pct. realkreditobligationer er blevet toneangivende, medens 6 pct. realkreditobligationer i højere grad er blevet konverteret.

Medens de amerikanske virksomheder i en periode på trods af de faldende renter på statsobligationer stod over for strammere kreditvilkår, er spændet mellem renten på virksomhedsobligationer og statsobligationer indsnævret siden midten af 2002, *jf. figur 2.13a.* Virksomheder med relativt lav kreditværdighed blev dengang ramt hårdere end virksomheder med høj kreditværdighed, men den seneste udvikling har ført til et mindre spænd mellem de to kategorier.

Figur 2.13a. Rentespænd mellem erhvervs- og statsobligationer i USA

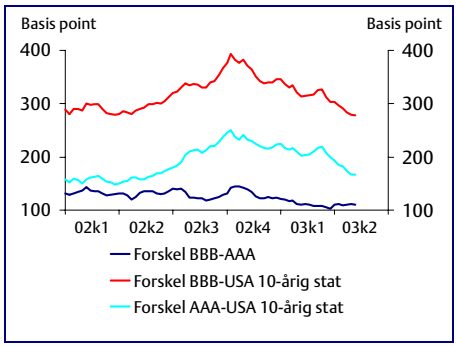

Figur 2.13b. Udlån fra penge- og realkreditinstitutter, konkurser og rentabilitet i private erhverv, Danmark

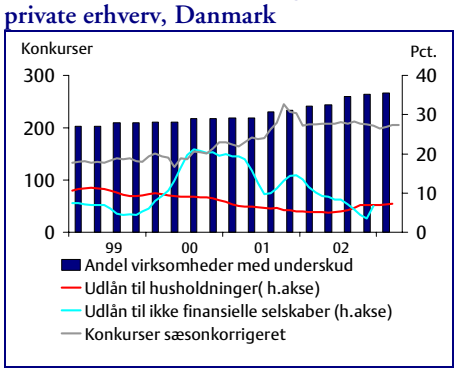

Anm.: Data i figur 2.13a vedrører det amerikanske kreditmarked. Betegnelserne AAA og BBB angiver en kreditrating. Ratingen AAA afspejler større kreditværdighed end BBB. I figur 2.13b vedrører andelen af virksomheder med underskud kun selskabsformerne ApS og A/S. Udlån er opgjort som ændringer i forhold til året før.

Kilde: Global Insight, Danmarks Nationalbank, Danmarks Statistik og Købmandstandens Oplysningsbureau.

Den økonomiske afmatning har ført til en svag stigning i antallet af virksomheder med underskud og konkurser i Danmark, *jf. figur 2.13b*. Imidlertid vurderes kreditmarkedet ikke som værende stramt for danske virksomheder. Faldet i udlån til ikke-finansielle virksomheder tolkes derfor mere som udtryk for en lavere efterspørgsel efter kredit end en egentlig restriktion fra udbudssiden. Det kan dog ikke afvises, at visse virksomheder har oplevet stigende udlånsrenter som følge af en ændret risikovurdering fra bankernes side.

Aktie- og valutamarkeder

Efter at have ligget nogenlunde konstant på et niveau omkring pari gennem 3. kvartal 2002 er euroen efterfølgende steget til omkring 1,15 USD pr. euro svarende til en stigning på omtrent 15 pct., *jf. figur 2.14a*. Set over det seneste år er euroen steget omkring 28 pct. i værdi over for dollar. Over samme periode er kursen mellem japanske yen og dollars ændret fra ca. 0,75 dollars pr. 100 yen til et niveau på knap 0,85 dollars pr. 100 yen – eller lidt over yen-dollarkursen ultimo 2002.

Figur 2.14a. Euro og yen over for dollar

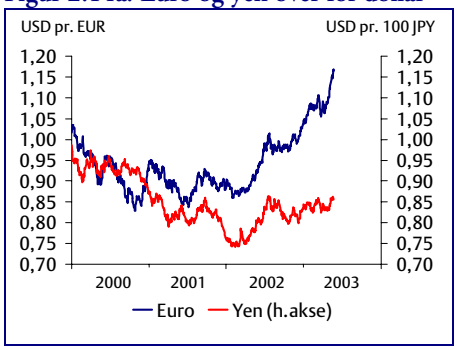

Figur 2.14b. Real effektiv valutakurs

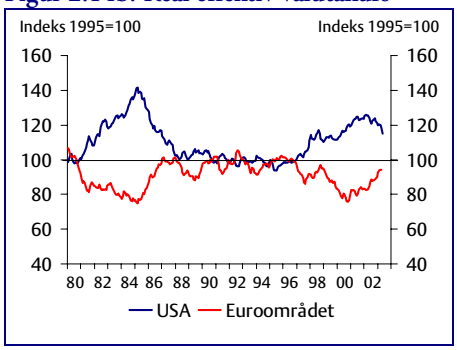

Kilde: Global Insight og ECB *Monthly Bulletin*.

Den reale effektive eurokurs har i takt med den faldende dollarkurs de seneste måneder fortsat sin stigende tendens og ligger i øjeblikket på sit højeste niveau siden midten af 1998, *jf. figur 2.14b*. Siden lavpunktet medio 2000 er den reale effektive eurokurs steget omkring 25 pct., hvilket har trykket den europæiske eksport. Modsat er den reale effektive dollarkurs faldet en anelse, hvilket måske kan bidrage lidt til at afhjælpe de balanceproblemer i forhold til udlandet, som i øjeblikket er i den amerikanske økonomi. Set i historisk perspektiv er der dog fortsat tale om et meget højt niveau for den reale effektive dollarkurs.

At stigningen i den reale effektive eurokurs er væsentligt større end faldet i den reale effektive dollarkurs afspejler, at det i højere grad er euroen, der er steget over for både dollar og andre valutaer, end det er dollaren isoleret, der er faldet. En række valutaer følger således dollaren tæt.

Det seneste års stigning i euroens værdi over for dollaren afspejler en pæn stigning i nettotilstrømningen af langsigtet investeringskapital – direkte investeringer og aktieporteføljeinvesteringer – til euroområdet i samme periode, *jf. figur 2.15a.* En stor tilstrømning af langsigtet investeringskapital øger efterspørgslen efter euro og dermed euroens værdi over for andre valutaer.

Figur 2.15a Euro-dollarkurs og langsigtet kapitaltilstrømning til euroområdet

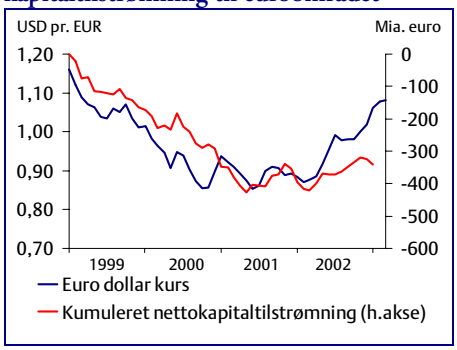

Figur 2.15b. Aktieindeks

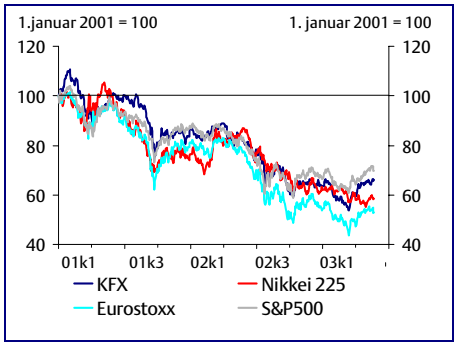

Anm.: Den langsigtede kapitalindstrømning består af direkte investeringer og aktieporteføljeinvesteringer. S&P er Standard & Poor's 500 indeks.
Kilde: Global Insight og ECB *Monthly Bulletin.*

I resten af prognoseperioden forudsættes euro-dollarkursen at ligge på 1,07 dollar pr. euro, hvilket er en stigning på 14 pct. i forhold til 2002, *jf. tabel 2.13.* I forhold til decembervurderingen er skønnet for eurodollarkursen opjusteret med knap 10 pct. Det bygger på en beregningsteknisk forudsætning om en konstant real valutakurs set i forhold til den seneste historiske udvikling. Tilsvarende bygger skønnet for eurokronekursen på 7,44 kr. pr. euro i både 2003 og 2004 på en forudsætning om konstant nominelt forhold mellem kroner og euro. Fastkurspolitikken over for euro og den forudsatte værdi af euroen over for dollar har som konsekvens, at den effektive kronekurs øges med 2½ pct. fra 2002 til 2003.

Tabel 2.13. Valutakurser

	2001	2002		2003		2004	
		Dec.	Maj	Dec.	Maj	Dec.	Maj
Dollar pr. euro	0,90	0,94	0,94	0,98	1,07	0,98	1,07
Kroner pr. euro.....	7,46	7,43	7,43	7,46	7,44	7,46	7,44
Kroner pr. dollar	8,32	7,93	7,89	7,61	6,95	7,61	6,95
Effektiv kronekurs ...	96,80	97,60	97,70	98,60	100,30	98,60	100,40

Kilde: EU-Kommissionen og egne beregninger.

Året 2002 var tredje år i træk med markante fald på verdens aktiemarkeder, *jf. tabel 2.14*. De toneangivende aktiemarkeder i Europa, USA, Japan og Danmark har dermed alle udvist et markant fald i årene 2000-2002 i størrelsesordenen 45-70 pct. – mindst i USA og størst i Japan. Forud for krigen i Irak fortsatte aktiemarkederne med at falde i starten af 2003, men efter indledningen primo marts og den efterfølgende afslutning af den militære konflikt er aktiekurserne igen steget, *jf. figur 2.15b*.

Tabel 2.14. Aktiekursgevinster i forskellige lande

	Gnst. 90-99[1)]	2000	2001	2002	2003[2)]	19. nov. 2002 – 20. maj 2003
	Pct.					
USA	15	-9	-13	-22	3	3
Europa	13	-5	-20	-31	-5	-8
Japan	-7	-26	-24	-19	-7	-4
Danmark	10	23	-13	-25	2	2

Anm.: Aktieindeks: S&P500, Eurostoxx, Nikkei 225, KFX. I tabellen refereres til 19. november 2002, da *Økonomisk Redegørelse, december 2002* byggede på begivenheder frem til denne dato.
1) Geometrisk gennemsnit pr. år.
2) 1. januar – 20. maj.
Kilde: Global Insight.

De amerikanske aktiekurser var i 2000 helt ude af sammenhæng med den reale indtjening i virksomhederne, *jf. figur 2.16a*. Dette er baggrunden for, at de amerikanske aktiekurser – efter markante stigninger op til 2000 – er faldet betydeligt i årene 2000-2002.

De seneste års udvikling på aktiemarkederne har bevirket, at aktiekurserne nu ligger på et mere realistisk niveau i forhold til den indtjening, som virksomhederne som udgangspunkt kan forvente i de kommende år.

Den implicitte forventede årlige reale indtjeningsvækst indeholdt i de amerikanske aktiekurser skønnes således at ligge på et niveau på knap 2½ pct. i april 2003, hvilket er lidt lavere end den skønnede reale udvikling i den samlede samfundsproduktion frem til og med 2004, *jf. figur 2.16b*.

Figur 2.16a. Udvikling i reale aktiekurser og real indtjening i USA

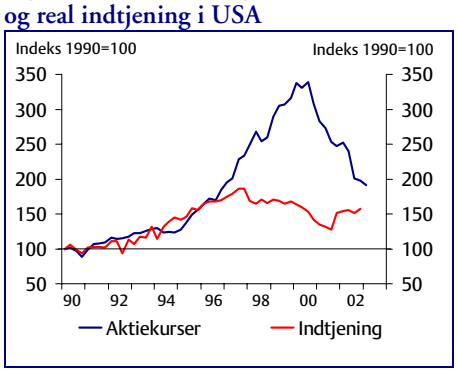

Figur 2.16b. Implicit årlig real indtjeningsvækst og (skønnet) BNP-vækst, USA

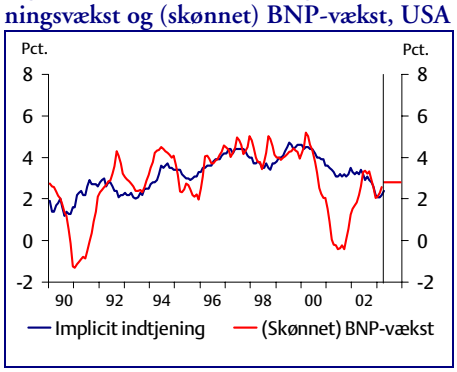

Anm.: Aktiekurserne i figur 2.16a er Wilshire 5000-indekset, mens indtjeningen angiver profit før skat for ikke-finansielle virksomheder med korrektion for lagerværdi og kapitalforbrug i nationalregnskabet. Udregningerne i figur 2.16b er baseret på Standard og Poors' indeks 500. Den skønnede BNP-vækst er gennemsnittet af skønnene for det sidste kvartal i 2002 og hele 2003 og 2004.

Kilde: Global Insight, Goldman Sachs og egne beregninger, jf. *Økonomisk Redegørelse, maj 2002*, Finansministeriet.

3. Indenlandsk efterspørgsel og udenrigshandel

Den indenlandske efterspørgsel ventes at vokse med 1,6 pct. i 2003 og 2,6 pct. i 2004. Husholdningernes økonomiske situation er fortsat gunstig, og de reale disponible indkomster skønnes at stige 2,7 pct. i 2003 og 3,4 pct. i 2004.

Det private forbrug skønnes at vokse med 1,7 pct. i indeværende år og 2,9 pct. i 2004 efter en stigning på 2,1 pct. i 2002. Forbruget ventes dermed, at bidrage væsentligt til efterspørgslen i dansk økonomi i prognoseperioden, hvilket understøttes af en pæn fremgang i de reale disponible indkomster, specielt i 2004, et særdeles gunstigt renteniveau og en overstået tilpasning til højere opsparing i perioden 1999-2001.

Erhvervsinvesteringerne steg i 2002 med 0,2 pct. i modsætning til de øvrige skandinaviske og fleste europæiske lande, hvor erhvervsinvesteringerne faldt. Stigningen var dog mindre end ventet, hvilket skal ses i lyset af konjunkturudviklingen. Erhvervsinvesteringerne ventes at stige med henholdsvis 1,3 pct. og 4,0 pct. i 2003 og 2004. Afmatningen i de internationale konjunkturer ventes at lægge en dæmper på investeringerne i 2003, mens væksten tager mere fart i 2004 i takt med, at den økonomiske aktivitet øges.

På ejendomsmarkedet vurderes det, at der er ved at ske en vis afmatning. Stigningen i kontantprisen for enfamiliehuse ventes således at aftage til 2½ pct. i 2003 og 2 pct. i 2004. Boliginvesteringerne skønnes at stige med henholdsvis 2 og 4 pct. i 2003 og 2004. Initiativerne i boligforliget ventes gradvist at bidrage til at løfte boliginvesteringerne, herunder via det støttede boligbyggeri.

Eksporten af varer og tjenester ventes i år og næste år at vokse 3½ og 4½ pct. realt, mens importen af varer og tjenester skønnes at stige med henholdsvis 3¾ og 5¼ pct. Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster skønnes i prognoseårene at blive 42½ og 43¾ mia. kr. eller 3,0 pct. af BNP. Udlandsgælden vil dermed – med forbehold for værdireguleringer – falde fra 18½ pct. af BNP ultimo 2002 til 11 pct. af BNP ultimo 2004.

3.1. Indkomster og formue

Husholdningernes reale disponible indkomster

Husholdningernes økonomiske situation er fortsat ret gunstig på trods af den afdæmpede økonomiske vækst i 2001-2003 og en mindre stigning i de reale disponible indkomster i 2002 end tidligere skønnet. Beskæftigelsen er stadig høj, om end der har været et fald i 2002, og ledigheden er trods den senere tids stigning stadig forholdsvis lav.

Huspriserne er høje og stabile de fleste steder i landet, understøttet af den lavere rente, der har muliggjort omfattende konverteringer, hvilket har reduceret husholdningerne renteudgifter. Antallet af tvangsauktioner og konkurser er stadig lavt.

Forbrugernes vurdering af den økonomiske situation er ifølge forbrugertillidsindikatoren i et vist omfang blevet negativt påvirket af den usikre internationale situation i forbindelse med krigen i Irak. Men det må ventes, at forbrugertillidsindikatoren vil gå noget op igen som følge af krigens afslutning og faldet i olieprisen.

Tabel 3.1. Privat forbrug, reale disponible indkomster og formue

	Gnst. 1991-2002	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Realvækst i pct.						
Privat forbrug	1,7	0,7	-1,9	0,4	2,1	1,7	2,9
Real disponibel indkomst:							
Samlet privat sektor	1,6	-1,0	2,3	1,0	2,1	2,4	2,5
Samlet privat sektor, korr. [1]	1,5	0,6	2,2	-0,1	1,0	2,5	3,3
Husholdninger korrigeret [1]	1,0	-0,4	1,3	1,9	0,4	2,7	3,4
Privat formue [2]	1,9	-0,2	4,1	1,2	-0,7	-0,6	2,5
	Pct. af disponibel indkomst						
Forbrugskvote:							
Samlet privat sektor, korr. [1]	72,0	74,5	71,5	71,8	72,5	72,0	71,7
Husholdninger, korr. [1]	95,8	100,3	97,1	95,6	97,2	96,2	95,7

1) Korrigeret for udviklingen i aktieafkastskat og for omlægningen af den Særlige Pensionsopsparing (SP), jf. bilagstabel B.17. I 2004 korrigeret for ændringen i den samlede pensionsafkastbeskatning.

2) Omfatter ikke værdierne af aktier, *jf. Økonomisk Redegørelse, august 2002,* appendiks 3.1.

Kilde: ADAM´s databank og egne skøn.

Aktiekurserne er nu tilbage omkring niveauet fra december 2002 efter et dyk i første del af i år forud for Irak-krigen. Dermed er kurserne p.t. fortsat knap 25 pct. lavere end i begyndelsen af 2002. Den direkte, nega-

tive påvirkning af husholdningernes efterspørgsel herfra er forholdsvis begrænset[1].

Væksten i husholdningernes samlede *reale disponible indkomster* (korrigeret) skønnes i 2003 at gå op til 2,7 pct. efter en stigning på 0,4 pct. i 2002, *jf. tabel 3.1* og *figur 3.1b*. I 2004 ventes væksten at forøges til 3,4 pct., hvilket vil være den største fremgang siden 1994.

I *tabel 3.2* er vist en dekomponering af stigningen i husholdningernes reale disponible indkomst i 2003 og 2004. Det fremgår, at den væsentligste årsag til den større stigning i indkomsterne i 2004 er nedsættelsen af indkomstskatten, hvortil kommer en forøgelse af fremgangen i realindkomsten for såvel lønmodtagere som modtagere af overførselsindkomst.

Tabel 3.2 Dekomponering af stigningen i husholdningernes reale disponible indkomst i 2003 og 2004

	2003	2004
Stigning i husholdningernes reale disponible indkomst[1]	Pct.	
	2,7	3,4
Heraf bidrag fra:	Pct.enheder	
Stigning i realløn per beskæftiget	0,9	1,1
Nedsættelse af indkomstskatten	-	0,8
Fald i nettorenteudgifter	0,4	0,4
Subtotal	1,3	2,3
Stigning i bruttooverskud	0,2	0,3
Fald i "øvrige kildeskatter"[2]	0,5	0,0
Øvrige faktorer[3]	0,7	0,8

1) Korrigeret, jf. note 1 til tabel 3.1.
2) Jf. bilagstabel B.22. Består hovedsagelig af beskatning af aktier.
3) Består af (med tallene for henholdsvis 2003 og 2004 i parentes): Realindkomststigning for overførselsmodtagere (0,2 og 0,4), vækst i arbejdsstyrken (0,3 og 0,3), skift fra ledighed til beskæftigelse: (-0,2 og 0,1), stigning i antal overførselsmodtagere (ekskl. ledige) (0,1 og 0,1), øvrige indkomstskattenedsættelser mv. for husholdningerne (0,1 og 0,0) og andre faktorer (0,2 og -0,1).

Kilde: Egne beregninger.

Realindkomsterne i 2004 påvirkes positivt af nedsættelserne af afgifterne på grænsehandelsfølsomme varer per 1. oktober 2003 og det ventede fald i olieprisen. For overførselsindkomstmodtagerne påvirkes realindkomsten positivt af, at satsreguleringsprocenten skønnes at blive ret stor i forhold til stigningen i forbrugerpriserne (3,3 mod 1,9 pct.).

[1] Jf. appendiks 3.1 i Økonomisk Redegørelse, august 2002.

Figur 3.1a. Væksten i det reale BNP og den private sektors reale disponible indkomst

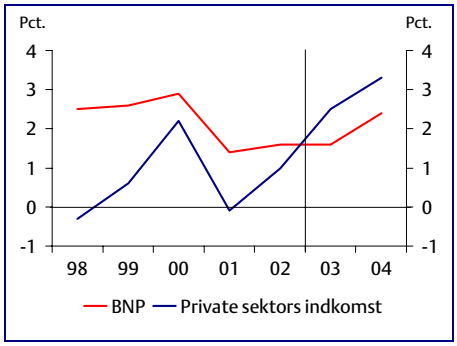

Figur 3.1b. Væksten i den private sektors og husholdningernes reale disponible indkomst

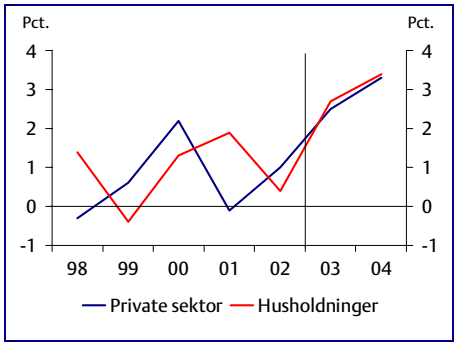

Anm.: Indkomsterne er korrigeret, jf. tabel 3.2.

Den kommunale og amtskommunale beskatning forudsættes at være uændret i 2004 ligesom i 2003.

Den skønnede stigning i de reale disponible indkomster i 2004 er sat op med 1,3 pct.enheder i forhold til decemberredegørelsen som følge af navnlig den aftalte nedsættelse af indkomstskatten på 5,7 mia. kr. i 2004, svarende til 0,8 pct. af husholdningernes disponible indkomster. Hertil kommer forøgelsen af ydelserne til pensionister med lav indkomst mv. og en nedjustering af husholdningernes nettorenteudgifter.

For 2003 er den skønnede vækst i husholdningernes reale disponible indkomst justeret op med 0,6 pct.enheder i forhold til decemberredegørelsen på trods af nedjusteringen af produktionen og beskæftigelsen. Det skyldes, at faldet i husholdningernes nettorenteudgifter mv. fra 2002 til 2003 er justeret op med 3 mia.kr., svarende til 0,3 pct. af husholdningerne bruttoindkomster, hovedsageligt som følge af konverteringer mv., *jf. afsnit 3.2.* Desuden er væksten i overførselsindkomsterne justeret op som følge af større tilgang til efterløn og førtidspension end ventet, uden at væksten i arbejdsstyrken er sat ned.

I 2002 har væksten i husholdningernes reale disponible indkomster ifølge det foreløbige nationalregnskab været 1,3 pct.enheder mindre end vurderet i decemberredegørelsen. Forskellen skyldes blandt andet en lavere stigning i bruttooverskuddet fra selvstændig erhvervsvirksomhed end påregnet, herunder et større fald i landmændenes indkomster som følge af især lavere svinepriser end skønnet. Hertil kommer, at den reale lønsum er vokset langsommere end tidligere vurderet på grund af det større fald i

beskæftigelsen. Endelig vurderes det nu, at skattebetalingerne har været større end ventet.

I hvert af årene 2001-2003 reduceres stigningen i husholdningernes reale disponible indkomster isoleret set med ¼-½ pct.enheder som følge af den gradvise forkortelse af den årlige arbejdstid i form af flere fridage. Der er endvidere en lille arbejdstidsforkortelse fra årsgennemsnittet i 2003 til årsgennemsnittet i 2004.

De reale disponible indkomster i hele den private sektor

For den *samlede private sektor* skønnes den reale disponible indkomst (ligeledes korrigeret) at vokse med 2,5 pct. i 2003 mod 1,0 pct. i 2002. I 2004 skønnes stigningen at gå op til 3,3 pct., jf. tabel 3.1 og figur 3.1.

Profilen for væksten i hele den private sektors reale disponible indkomst i 2002-2004 svarer dermed til den for husholdningerne, om end forøgelsen af stigningstakten er noget mindre.[2]

Som for husholdningerne er der sket en nedjustering af væksten i den private sektors reale disponible indkomst i 2002 og en opjustering i 2003 og 2004.

Formuen

Den samlede netto*formue*[3], der spiller en vis rolle for udviklingen i det private forbrug, skønnes i 2003 at vise et lille realt fald på 0,6 pct., stort set svarende til udviklingen i 2002, jf. tabel 3.1. I 2004 ventes en stigning på 2,5 pct.

Udviklingen i den reale disponible indkomst for typiske familier

Typiske lønmodtagerfamilier og pensionister skønnes i 2003 at få en forøgelse af den reale disponible indkomst på ¼-1 pct. mod ¾-1½ pct. i 2002, *jf. tabel 3.3*.

I 2004 skønnes en væsentlig større fremgang, på 2½-3 pct. for lønmodtagerfamilierne, som følge af især nedsættelsen af skatten på arbejdsindkomst (beskæftigelsesfradraget). Hertil kommer, at stigningen i forbrugerpriserne ventes at falde fra 2,3 pct. i 2003 til 1,9 pct. i 2004, mens stigningen i lønnen ekskl. pensionsbidrag forøges for arbejdere.

---

[2] En nærmere beskrivelse af de faktorer, der er af betydning for forholdet mellem udviklingen i den reale disponible indkomst i henholdsvis husholdningerne og hele den private sektor (og videre sammenhængen med udviklingen i BNP) findes i *Økonomisk redegørelse, december 2002*, boks 3.1, s. 66-67.

[3] Opgjort ekskl. aktier, jf. note 2 til tabel 3.1.

Også for pensionisterne er der en forøgelse af stigningstakten i den reale disponible indkomst, fra ½-1 pct. i 2003 til 1-1½ pct. i 2004. Det skyldes, at satsreguleringen skønnes at gå lidt op, fra 3,2 pct. i 2003 til 3,3 pct. i 2004, samtidig med mindskelsen af forbrugerprisstigningen.

Tabel 3.3. Udviklingen i den gennemsnitlige reale disponible indkomst for familietyper mv.

	Gnst. 94-01	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Boligejere:	---------- Stigning, pct. ----------						
Privatansat LO-par.....	0,6	0,3	-0,6	0,1	1,0	0,2	2,9
-"- funktionærpar.....	1,8	0,6	0,2	1,1	1,6	1,1	2,9
Offentlig ansat par	0,9	0,1	-0,4	0,8	0,8	0,2	2,5
Pensionistpar[1)]	0,4	0,6	0,9	1,0	0,8	0,9	1,5
Lejere:							
Privatansat LO-par.....	0,9	1,3	0,4	1,1	0,7	0,2	2,5
Enlig LO'er, 35 pct. ledig.....	1,5	1,7	5,3	1,3	0,8	0,4	2,1
Enlig pensionist[1)]	0,3	0,0	-0,4	0,8	0,6	0,6	0,9
Faktisk gnst. for alle[2)]:							
Besk. lønmodtagere.	2,0	1,5	1,6	1,3	-	-	-
Over 66-årige.....	2,2	0,9	1,7	2,4	-	-	-

Anm.: Beregningsmetoderne er uddybet i Finansministeriet *Fordeling og Incitamenter, juni 2002.*

1) Ekskl. stigende udbetalinger fra private pensionsordninger. Parret forudsættes at have en ATP-indkomst på 15.400 kr. i 2003, hvorfor det ikke modtager den supplerende ydelse til pensionister uden anden indkomst. Såfremt den enlige pensionist har en likvid formue på under 53.100 kr., og supplerende indkomst under 4.800 kr., modtager vedkommende i 2003 en skattepligtig supplerende ydelse på 5.000 kr., således at væksten i den reale disponible indkomst i 2003 vil forøges fra de angivne 0,6 pct. til 3,6 pct. I 2004 er endvidere beregningsteknisk forudsat en ydelse til pensionister uden supplerende indkomst.

2) Baseret på en stikprøve på 3,3 pct. af befolkningen.

Kilde: Egne beregninger.

I både 2003 og 2004 bevirker loftet over ejendomsværdiskatten en forøgelse af indkomstfremgangen for boligejerne på op imod 0,1 pct.enhed, idet realværdien af skattebetalingen reduceres i takt med, at det generelle prisniveau stiger.

Væksten i den reale disponible indkomst i 2003 er for alle familietyperne justeret ned med knap ½ pct.enhed i forhold til decemberredegørelsen især som følge af opjusteringen af forbrugerprisstigningen, mens lønstigningen er uændret.

I 2004 er stigningen i den reale disponible indkomst for lønmodtagerne opjusteret med 1-1½ pct.enhed på grund af især beskæftigelsesfradraget.

Angående sammenligning af "mikrotallene" for indkomstudviklingen med "makrotallene" kan stigningerne i den reale disponible indkomst for familietyperne i tabel 3.3, for så vidt angår boligejerne, bedst sammenlignes med linjen "subtotal" i tabel 3.2.

Ved en sådan sammenligning skal dog erindres, at lønbegrebet i tabel 3.3 er ekskl. pensionsbidrag, mens det i tabel 3.2 er inkl. pensionsbidrag. For arbejderne skønnes stigningen i årslønnen ekskl. pensionsbidrag som nævnt at være større i 2004 end i 2003, mens det modsatte er tilfældet for lønnen inkl. pensionsbidrag. Desuden er der forskel i vægten af indkomstskattenedsættelsen i 2004 i de to opgørelser, blandt andet fordi beskæftigelsesfradraget giver lavtlønnede den relativt største skattenedsættelse.

Som anført ovenfor, indebærer arbejdstidsforkortelserne i hvert af årene 2001-2003, at årslønnen vokser ¼-½ pct.enheder langsommere end timelønnen, og der er yderligere en lille arbejdstidsforkortelse fra 2003 til 2004 målt på årsgennemsnittet.

I de to nederste linjer i tabel 3.2 er vist udviklingen i faktiske gennemsnit for den reale disponible indkomst for henholdsvis fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og de "over 66-årige" baseret på en stikprøve af befolkningen. Disse tal viser en noget gunstigere udvikling end familietypeberegningerne.

For lønmodtagerne skyldes forskellen blandt andet de stærkt stigende ejendomspriser i perioden, idet boligejernes indkomst i denne beregning får tillagt 4 pct. af ejendomsværdien som afkast af boligformuen. Hertil kommer, at der hvert år sker en forskydning af arbejdsstyrkens sammensætning over mod flere højtuddannede.

For de "over 66-årige" er forklaringen – ud over de stigende ejendomspriser – at der hvert år sker en relativt stor forøgelse af pensionisternes supplerende indkomst fra ATP og private pensionsordninger.

3.2. Det private forbrug

Det private forbrug skønnes at vokse med 1,7 pct. i indeværende år og 2,9 pct. i 2004 efter en stigning på 2,1 pct. i 2002, *jf. tabel 3.4* og *figur 3.2.*

Forbruget ventes dermed at bidrage vænsentligt til efterspørgslen i dansk økonomi i prognoseperioden, hvilket understøttes af en pæn frem-

gang i de reale disponible indkomster, specielt i 2004, et særdeles gunstigt renteniveau og en overstået tilpasning til højere opsparing i perioden 1999-2001. Skattepakkens indfasning fra 2004 bidrager til fremgangen i de reale disponible indkomster dette år.

Tabel 3.4. Realvækst i det private forbrug og udvalgte[1] underkomponenter

	2002	1992-2002[2]	2002		2003		2004	
			Dec.	Maj	Dec.	Maj	Dec.	Maj
	Mia.kr.	Realvækst i pct.						
Forbrug ekskl. biler	629	1,6	1,8	1,4	2,1	2,4	2,3	2,6
Forbrug i alt	654	1,7	2,4	2,1	2,2	1,7	2,4	2,9
Heraf								
Detailomsætning	239	2,4	3,4	2,7	2,5	2,8	3,3	3,8
heraf								
- Fødevarer	73	0,4	0,3	-0,1	1,0	1,5	1,0	1,5
- Nydelsesmidler	37	0,3	1,0	1,5	2,5	3,0	6,0	6,0
- Øvrige ikke-varige varer	76	2,3	4,5	2,2	3,0	1,5	3,5	3,5
- Øvrige varige varer	53	7,1	7,0	7,1	3,5	5,5	4,0	5,5
Bilkøb	25	3,2	22,0	19,2	6,0	-15,0	5,0	10,0
Øvrige tjenester	165	1,3	0,3	-1,2	2,0	2,0	2,3	2,3
Andet	225	1,0	0,8	1,8	1,6	2,3	1,1	1,4

1) En fuldstændig oversigt over realvækst og vækstbidrag i det private forbrug er angivet i bilagstabel B.13.
2) Gennemsnit for perioden 1992-2002.
Kilde: ADAM´s databank og egne skøn.

Husholdningernes bilkøb ventes at falde med 15 pct. i indeværende år, blandt andet som følge af udskydelser af bilkøb i forbindelse med krigen i Irak og høje oliepriser i begyndelsen af året. Bilkøbet vil dermed trække væksten i det samlede private forbrug i 2003 ned med 0,6 pct.enheder. I 2004 ventes omvendt en pæn stigning i bilkøbene på 10 pct. svarende til et vækstbidrag på 0,4 pct.enheder, jf. tabel 3.4.

Forbrugskvote, indkomstudvikling og skattepakke

Husholdningernes reale disponible indkomster skønnes at vokse 2,7 pct. i indeværende år og 3,4 pct. i 2004 efter at være vokset 0,4 pct. i 2002, jf. tabel 3.1. Det indebærer, at husholdningernes forbrugskvote ventes at aftage gradvist til 96,2 i 2003 og 95,7 i 2004, efter at have ligget på 97,2 pct. i 2002, *jf. figur 3.3a* og tabel 3.1. Skattepakken bidrager i 2004 med en fremgang på ca. 0,8 pct.enheder til husholdningernes reale disponible indkomst.

I hele den private sektor falder forbrugskvoten til 72,0 pct. i år og 71,7 pct. næste år, efter at have ligget på 72,5 pct. i 2002, *jf. figur 3.3b.* og tabel 3.1. Der er således fortsat tale om solide og gunstige balancer i den private sektor, hvilket underbygger den fortsatte pæne fremgang i det private forbrug.

Figur 3.2. Udvikling i det private forbrug

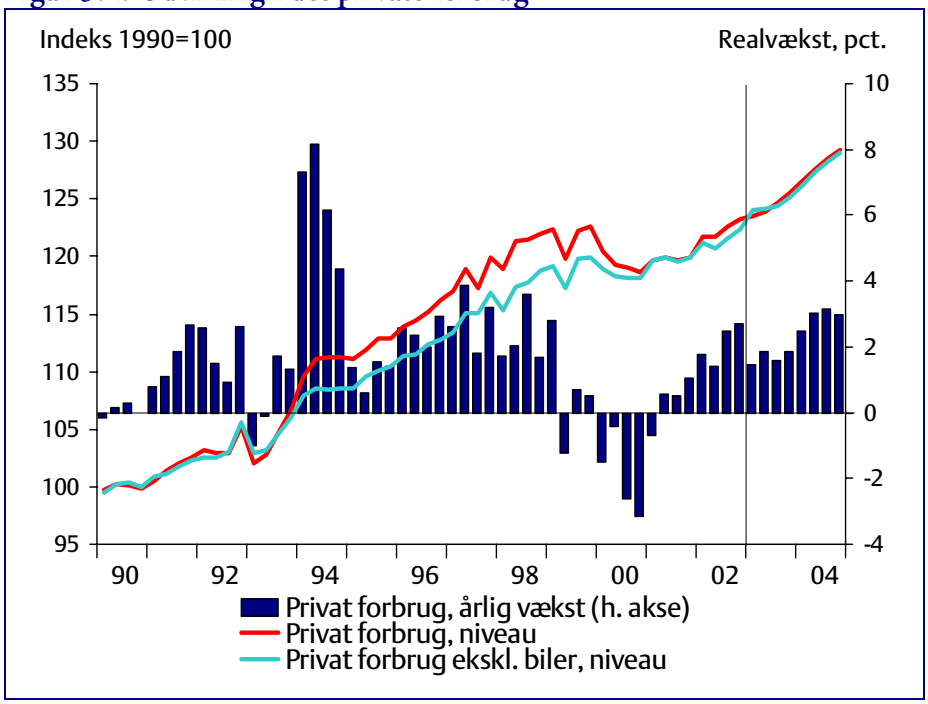

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM´s databank og egne skøn.

Skattepakken øger isoleret set væksten i det private forbrug i 2004 med ca. 0,2 pct.enheder i forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002.* Specielt forbruget af de konjunkturfølsomme varige forbrugsgoder ventes at vokse mere i 2004 som følge af skattepakken, jf. tabel 3.4.

Finansielle forhold og renteudvikling

Som følge af et betydeligt rentefald gennem 2002 og starten af 2003 for både de korte og lange renter er der i første kvartal 2003 sat ny rekord i konverteringer af realkreditlån, samtidig med at refinansieringsrenten for rentetilpasningslån var historisk lav på skæringstidspunktet december 2002.

Figur 3.3a. Privat forbrug og husholdningernes forbrugskvote

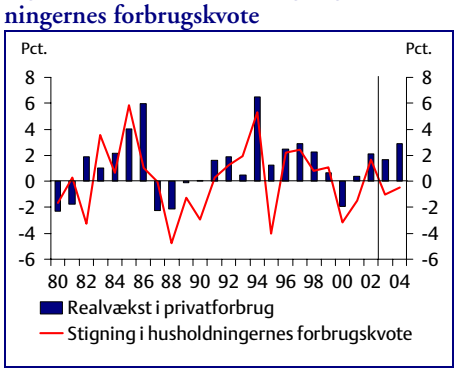

Figur 3.3b. Forbrugs- og formuekvote i den private sektor

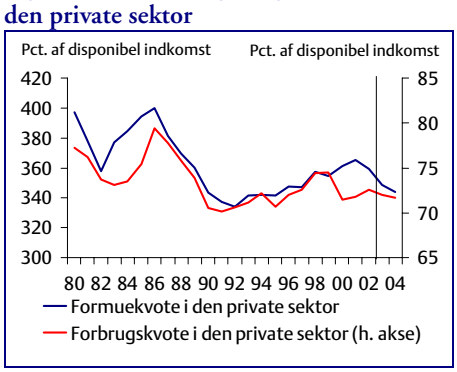

Anm.: Forbrugskvoten er i begge figurer korrigeret for omlægningen af den særlige pensionsopsparing (SP) samt udviklingen i aktieafkastskatten, jf. tabel 3.1 og bilagstabel B17-18. I formuekvoten i fig. 3.3b er der foretaget en korrektion for udskudte skatter, som er forskellig fra den i ADAM.

Kilde: ADAM´s databank og egne skøn.

For boligejerne har det betydet gode muligheder for omlægning af eksisterende realkreditlån og refinansiering af rentetilpasningslån.

Omfanget af førtidige indfrielser i ejerboliger og fritidshuse (konverteringer i husholdninger) nåede i første kvartal 2003 op på ca. 85 mia.kr., hvilket kan sammenlignes med tidligere konverteringsbølger på ca. 76 mia.kr. i fjerde kvartal 2001 og ca. 50 mia.kr. i første kvartal 1994, *jf. figur 3.4a.* Rentetilpasningslån vinder fortsat udbredelse og udgør ved udgangen af første kvartal 2003 ca. 26 pct. af realkreditinstitutternes samlede udlånsmasse, mens andelen af bruttonyudlånet i tredje kvartal 2003 udgjorde ca. 30 pct., *jf. figur 3.4b.*

Det vurderes, at rentebesparelserne for boligejerne vil øge den disponible indkomst (efter skat) med ca. 2 mia.kr. i 2003, hvoraf ca. 1½ mia.kr. kommer fra refinansieringen af rentetilpasningslån og ca. ½ mia.kr. kommer fra konvertering af fastforrentede lån, *jf. boks 3.1.* Samlet svarer det til en stigning i den disponible realindkomst på ca. 0,2 pct.

Effekten på forbruget er noget usikker. For det første er forbrugstilbøjeligheden af besparelser på RT-lån formentlig mindre end ved en generel indkomststigning på grund af usikkerheden forbundet med den fremtidige refinansiering. For det andet indebærer rentefaldet en lavere forrentning af husholdningernes likvide formue i øvrigt, hvilket skal modregnes, når effekterne af rentefaldet opgøres.

Figur 3.4a. Førtidige indfrielser i ejerboliger og fritidshuse, 1994q1-2003q1

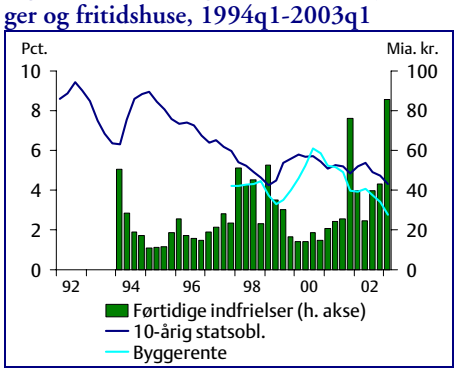

Figur 3.4b. Bruttoudlån i ejerboliger og fritidshuse, 1992q1-2003q1

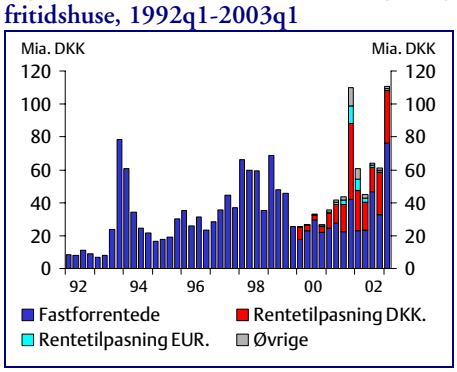

Anm.: I figur 3.4a. svarer byggerenten til renten på 1-årige Flex-lån. Statistikken for førtidige indfrielser fordelt på ejendomskategorier starter i 1994.
Kilde: Realkreditrådet, Nationalbanken, DriWefa og egne beregninger.

For det tredje er der i høj grad tale om en omfordeling fra fremtidige pensionister til nuværende boligejere. Da en stor del af obligationerne holdes af pensionskasser, betyder den lavere forrentning, at det fremtidige pensionsafkast ligeledes bliver mindre. Dem der bor til leje "kompenseres" – i modsætning til boligejerne – imidlertid ikke herfor.

Isoleret set indebærer rentefaldet imidlertid, at opsparing bliver mindre fordelagtig, hvormed forbruget på kortere sigt stimuleres. Renteudviklingen er således på kort sigt blevet yderligere gunstig i forhold til husholdningernes låne- og forbrugsmuligheder, hvilket understøtter den robuste stigning i det private forbrug.

Boks 3.1 Konvertering og rentetilpasningslån

Der blev i 1. kvartal 2003 foretaget førtidige indfrielser i ejerboliger og fritidshuse for ca. 85 mia.kr., hvilket er det største nogensinde. De tidligere konverteringsbølger i henholdsvis 4. kvartal 2001 (ca. 76 mia.kr.) og 1. kvartal 1994 (ca. 50 mia.kr.) blev hermed overgået, jf. figur 3.4a. Den økonomiske effekt af den seneste konverteringsbølge vil imidlertid ikke helt kunne måle sig med den omkring ultimo 1993. Konverteringsbølgen ultimo 1993 – primo 1994 havde forholdsvis stor virkning da rentefaldet på omkring 2½ pct.enheder blev kombineret med en betydelig løbetidsforlængelse. De to forhold førte til væsentlig større reduktioner i ydelser og renteudgifter. Omvendt er der i starten af 2003 en effekt fra rentetilpasningslånene, idet disse ikke var i brug i forbindelse med konverteringsbølgen ultimo 1993, jf. figur 3.4b.

Under den aktuelle konverteringsbølge har der været et mindre fald i renten (typisk 1 pct.enhed) og en stort set uændret løbetid. Imidlertid har der – i lighed med konverteringerne i 4. kvartal 2001 – været en betydelig omlægning til RT-lån. Således udgjorde RT-lån ca. 1/2 af bruttoudlånet til ejerbolig og fritidshuse i forbindelse med konverteringerne i 4. kvartal 2001 mens de udgjorde ca. 30 pct. af bruttoudlånet i forbindelse med den seneste konvertering. Omlægning til RT-lån resulterer i et betydeligt fald i ydelse som følge af de meget lave korte renter.

Ud over det store konverteringsomfang har den ordinære refinansiering af RT-lån i december 2002 ført til besparelser for boligejere. Dette skyldes, at refinansieringen skete til en rente, som var godt 1,5 pct.enheder lavere end ved refinansieringen december 2001, jf. figur 3.4a. Dette gælder generelt for RT-lån uanset løbetid, men effekten er størst på de 1-årige RT-lån, hvor hele udestående skal refinansieres.

Både de korte og lange renter er nedjusteret ca. 0,5 pct.enheder for 2003 i forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002*, jf. tabel 2.11. Modelberegninger på den makroøkonomiske model ADAM viser, at rentefaldet på 0,8 pct.enheder i 2003 og 0,6 pct.enheder i 2004 (set i forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002*) isoleret set stimulerer væksten i det private forbrug med omkring 0,1–0,2 pct.enheder i begge år. Det skyldes hovedsageligt en formueeffekt fra højere boligpriser, men også en lavere opsparingstilbøjelighed, idet fx indlån i pengeinstitutterne bliver mindre attraktivt og udlån tilsvarende mere attraktivt.

Modsatrettede indikatorer

De to vigtigste indikatorer for det private forbrug peger i starten af 2003 i hver sin retning, *jf. figur 3.5a.*

Mængdeindekset for detailomsætningen steg efter sæsonkorrektion med 1,8 pct. i januar 2003 i forhold til december 2002 og yderligere 0,7 pct. i februar. I forhold til januar og februar 2002 svarer det til en stigning på hele 5,3 pct., hvilket står i stærk kontrast til husholdningernes

bilkøb der i årets første fire måneder ligger ca. 23 pct. under niveauet fra den tilsvarende periode i 2002, jf. figur 3.5a.

Figur 3.5a. Detailomsætning og bilsalg

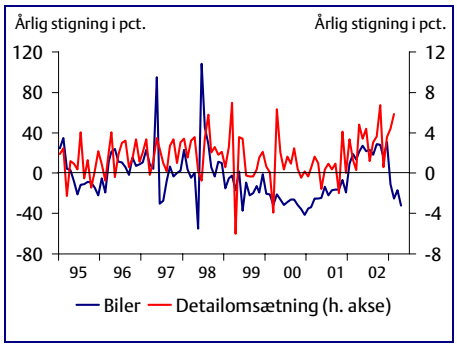

Figur 3.5b. Forbrugertillid i Danmark, Euroområdet og USA

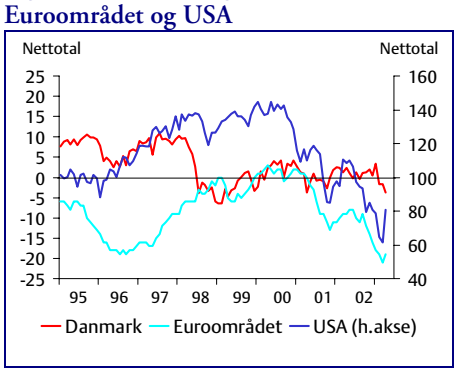

Anm.: I figur 3.5a vises personbiler i husholdningerne. Både tal for biler, detailomsætning og dansk forbrugertillid er sæsonkorrigeret.

Forbrugerforventningerne har efter en brat stigning i januar og et lige så brat fald i februar ligget i intervallet –1,5 til –3,5 (sæsonkorrigeret) i perioden februar til april[4], *jf. figur 3.5b*. Den internationale usikkerhed omkring krisen i Mellemøsten har givetvis spillet en rolle i den seneste udvikling.

Grænsehandelspakke

Grænsehandelspakken træder i kraft pr. 1. oktober 2003, hvilket som følge af lavere priser på specielt spiritus og cigaretter vil øge forbruget fra og med fjerde kvartal 2003 og konjunkturperioden ud[5]. Dette er medvirkende til den lidt højere vækst i forbruget af detailhandelsvarer i 2004 i forhold til 2003. Fra 2004 ophæves den såkaldte 24-timers regel, hvilket fjerner begrænsningerne på indkøb mv. i andre EU-lande.

[4] Forbrugerforventningerne for maj ventes offentliggjort af Danmarks Statistik ultimo maj 2003.

[5] Med virkning fra 1. oktober sænkes afgifterne på spiritus fra 275kr./liter til 150kr./liter, mens cigaretafgiften nedsættes fra 95,7øre/stk. til 79,7øre/stk. Herudover ophæves den såkaldte "24-timers regel" med virkning fra 1. januar 2004, hvilket indebærer, at danske forbrugere ikke længere behøver at være uden for Danmarks grænser i 24 timer eller mere for – ufortoldet – at indføre begrænsede mængder af spiritus og alkohol til eget brug. 24-timers reglen ophæves også i Sverige med virkning fra 1. januar 2004.

Den samlede virkning af grænsehandelspakken og ophævelsen af 24-timers reglen ventes isoleret set at øge salget af nydelsesmidler i Danmark med 1,5 pct. i 2003 og 4,5 pct. i 2004[6].

For året som helhed ventes forbruget af detailhandelsvarer at vokse 2,8 pct. i 2003 og 3,8 pct. i 2004 efter en stigning på 2,7 pct. i 2002.

Biler

Udviklingen gennem 2002 kan være påvirket af fremrykkelse af bilkøb som følge af rygtedannelser om forestående prisstigninger.

Bilsalget til husholdningerne i årets første fire måneder ligger ca. 23 pct. under de tilsvarende måneder i 2002, men det er forudsat, at salget vender indenfor de næste måneder og herefter vokser jævnt således, at niveauet for hele 2003 ender ca. 15 pct. under niveauet for 2002.

Udviklingen i husholdningernes bilkøb i årets første måneder kan dels være påvirket af spekulation i mulige afgiftsnedsættelser (og dermed tilbageholdenhed) og dels den forøgede internationale usikkerhed omkring situationen i Irak i perioden, *jf. boks 3.2.*

En stigning i olieprisen øger driftsomkostningerne ved at have bil og skaber usikkerhed om den fremtidige brændstofpris. Udgifter til benzin udgør en væsentlig del af de samlede driftsomkostninger, *jf. boks 3.3.*

I tilfælde af ekstraordinære stigninger i nettoprisen på nye personbiler fra og med april 2003 vil de ændrede regler for registreringsafgiften friholde bilkøberne for de medfølgende ekstra stigninger i afgifterne. Herefter er der således udstrakt sikkerhed omkring forbrugerprisernes udvikling for biler, og sammen med stigende indkomst i 2004, og det hidtil meget lave bilkøb i den kendte del af 2003, bidrager det til, at husholdningernes bilkøb ventes at vokse med ca. 10 pct. i 2004.

[6] Jf. side 75 i *Økonomisk Redegørelse, december 2002.*

Boks 3.2 Bilsalg, oliepriser og Irak-krisen

Husholdningernes bilkøb i årets første måneder kan være påvirket af den forøgede internationale usikkerhed omkring situationen i Irak i perioden. Bilsalget til husholdningerne i årets første fire måneder ligger ca. 23 pct. under de tilsvarende måneder i 2002, *jf. figur b.* Olieprisen er steget gradvist siden november-december 2002, men med krigens formelle afslutning midt i april er olieprisen atter tilbage på niveauet fra før krisens tilspidsning, jf. figur b.

Det samme mønster sås også i 1990/91, hvor Iraks invasion af Kuwait i august 1990 og udsigterne til en efterfølgende militær international aktion førte til et spring op ad i olieprisen. Samtidig faldt antallet af nyregistrerede personbiler, *jf. figur a.* Et forhold der normaliseredes umiddelbart efter krigens afslutning i februar 1991. Betragtes dette forløb vil der være en normalisering af husholdningernes bilkøb i løbet af de kommende måneder.

Figur a. Bilsalg og oliepris, 1990-91

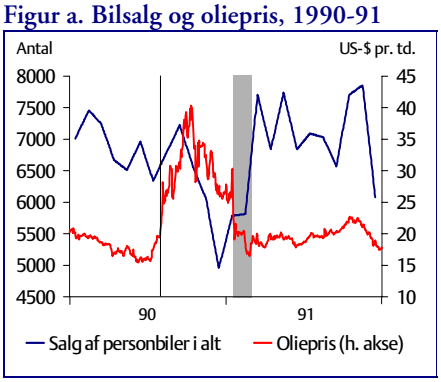

Figur b. Bilsalg og oliepris, 2002-03

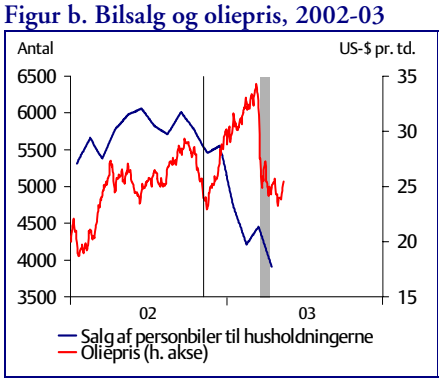

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.
Anm.: I 2002-03 vises personbiler i husholdningerne. I 1990-91 vises det samlede salg til husholdninger og erhverv, da der ikke på dette tidspunkt eksisterede relevant statistik for salget til husholdningerne alene. Brent olie, spotpris.

Boks 3.3 Bilkøb og driftsomkostninger (usercost)

Bilsalget udgør den største gruppe af de varige forbrugsgoder og udviklingen heri er påvirket af konjunkturforhold, strukturelle forhold og usercost. Usercost er driftsomkostningerne ved at bruge en bil, og er her defineret som summen af omkostninger forbundet med finansiering, afskrivning, drift (reparation, vedligeholdelse, brændstof og forsikringer) samt afgifter (vægt- og grøn ejerafgift). De enkelte faktorer fordeler sig i 2002 som illustreret i *figur a.* Det ses, at brændstof er den vigtigste enkeltfaktor efterfulgt af reparation og vedligeholdelse, idet disse i 2002 udgjorde henholdsvis 34 pct. og 27 pct. af de samlede usercost. Usercost har indvirkning på bilsalget, og den kraftige stigning i usercost i 1999-2000 – specielt som følge af højere oliepriser – bidrog til nedgangen i bilkøbet i disse år, *jf. figur b-d.*

Figur a. Usercost 2002

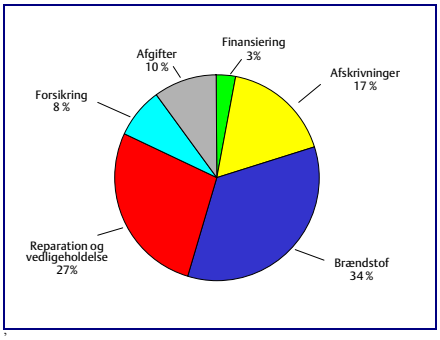

Figur b. Udvikling i usercost og bilsalg i husholdningerne

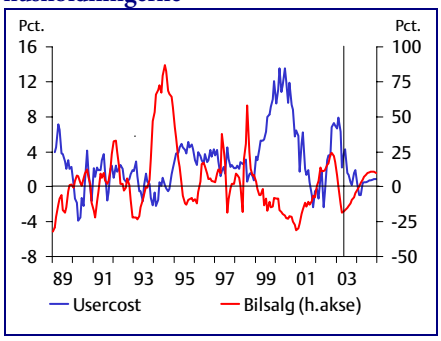

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Anm.: Bilsalget viser et 3 mdr. glidende gennemsnit (sæsonkorrigeret) af de samlede nyregistreringer i husholdninger og erhverv, og forløbet frem til 2004 er foreneligt med prognosen i *Økonomisk Redegørelse maj 2003.* I beregningen af usercost er der taget udgangspunkt i nationalregnskabets detaljerede opgørelse af husholdningernes brændstofforbrug, udgifter til reparation og vedligeholdelse af køretøjer, udgifter til autoforsikring, vægtafgifter, bilbeholdning, afskrivning på bilbeholdningen samt udlånsrenter i pengeinstitutterne, inflation og skatteregler. Afskrivningen repræsenterer værditab i forhold til anskaffelsesprisen, og det antages at en ny bil er afskrevet helt efter 14½ år, *jf. Økonomisk Redegørelse, december 2002*, s. 76 ff.

Boks 3.3 Bilkøb og driftsomkostninger (usercost) - fortsat

Figur c. Usercost, brændstof og reparation og vedligeholdelse

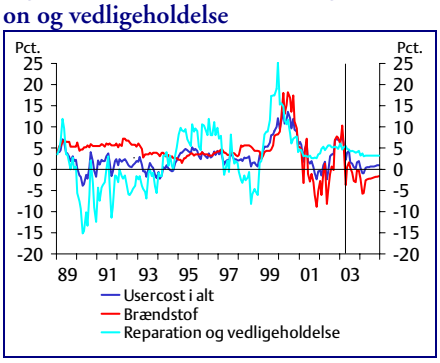

Figur d. Udvikling i usercost, forsikring, finansiering og afgifter

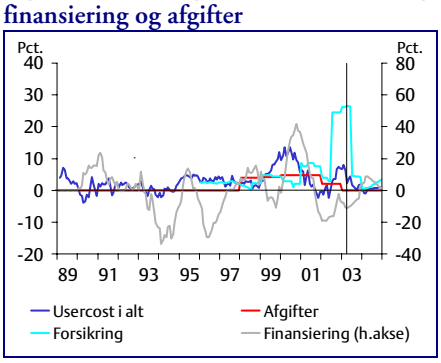

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

Anm.: Brændstof vægter 41 pct., reparation vægter 33 pct., afgifter vægter 12 pct., forsikring vægter 10 pct. og finansiering vægter 4 pct. (Der er set bort fra afskrivninger og vægtene er derfor korrigeret tilsvarende op.).

Hvad der måske kan virke overraskende er, at omkostninger forbundet med finansiering af bilkøbet er den faktor, der har den mindste andel i de samlede usercost med 3 pct., *jf. figur a.* Det hænger sammen med den meget lave efter-skat realrente der har været de seneste år. En stigning i det gennemsnitlige renteniveau i 2002 på 2 pct.enheder fra 6,4 til 8,4 pct. vil omtrent fordoble finansieringsomkostningerne efter skat og inflation således, at andelen stiger fra ca. 3 pct. til ca. 6 pct.

Prisændringer på brændstof har derimod relativ stor indvirkning på usercost og bilsalg, og skattestoppets indvirkning herpå virker således stimulerende på husholdningernes bilkøb, idet driftsomkostningerne fra afgifter og brændstof mindskes realt i takt med inflationen (i 2004 vil der som følge af skattestoppet isoleret set ske en reduktion i brændstofudgifternes del af de samlede driftsomkostninger på ca. 0,3 pct.enheder og i afgifternes andel af de samlede driftsomkostninger på ca. 0,25 pct.enheder.).

3.3. Boligmarkedet

Kontantprisen

Efter en stigning på 2,7 pct. i 2002 ventes kontantprisen for enfamiliehuse at stige med 2,5 pct. i 2003 og 2 pct. i 2004. Kontantprisen ventes således at stige stort set i takt med de øvrige priser. I forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002* er der tale om en lille opjustering på ½ pct.enhed i både 2003 og 2004. Det kan blandt andet tilskrives en nedjustering af forventningerne til renterne i 2003 og 2004 i forhold til decemberredegørelsen. Renterne forudsættes stadig at stige fra 2003 til 2004, hvilket bidrager til en afdæmpning af væksten i kontantprisen.

Figur 3.6a. Årsstigningstakten i kontantprisen for enfamiliehuse

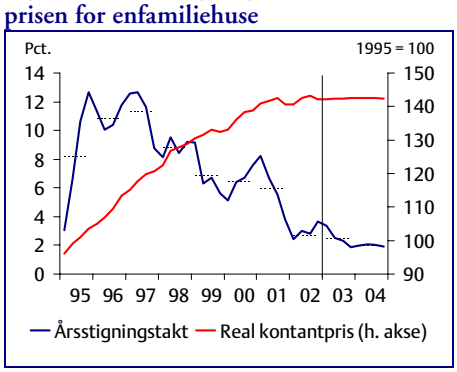

Figur 3.6b. Antallet af kundgjorte tvangsauktioner

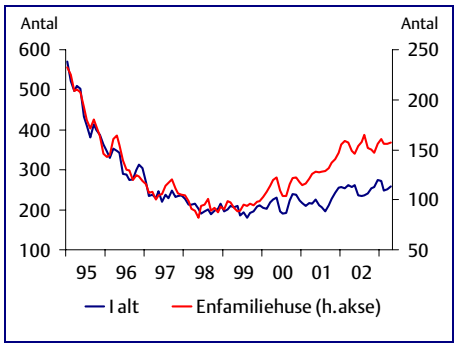

Anm.: De stiplede linjer i figur 3.6a angiver årsniveauer for stigningstakten. Den reale kontantpris er kontantprisen deflateret med forbrugerprisindekset. I figur 3.6b er foretaget egen sæsonkorrektion, og antallet af tvangsauktioner vises som 3 måneders glidende gennemsnit.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM´s databank og egne skøn.

Stigningstakten for priserne på ejerboliger er steget svagt gennem 2002. For enfamiliehuse er den årlige stigning i kontantprisen øget til 3,8 pct. i fjerde kvartal 2002 mod 2,6 pct. i samme kvartal 2001, *jf. figur 3.6a.* Det skal dog bemærkes, at kontantprisen var relativt lav i fjerde kvartal 2001, og at de nyeste tal fra Realkreditrådet for 1. kvartal 2003 indikerer en ny afdæmpning af kontantprisen. Med en årlig stigningstakt på 7,9 pct. i fjerde kvartal 2002 øges priserne på ejerlejligheder fortsat noget hurtigere end enfamiliehuse[7]. Regionalt er prisudviklingen for såvel

[7] En del af den kraftigere stigning for ejerlejligheder må henføres til, at prisstigningerne på ejerboliger er størst i hovedstadsregionen, og at der er forholdsmæssigt flere ejerlejligheder i hovedstadsregionen.

enfamiliehuse som ejerlejligheder stadig kraftigst i hovedstadsområdet, men forskellen er blevet mindre gennem det seneste år.

Priserne på ejerboliger understøttes blandt andet af den stadig mere udbredte brug af rentetilpasningslån. Fra 2001 til 2002 er realkreditinstitutternes udestående rentetilpasningslån øget med næsten 40 pct. Hidtil har den effektive rente på rentetilpasningslån ligget godt 2 pct.enheder under renten på langtløbende realkreditlån[8]. Lavere rente reducerer finansieringsomkostningerne ved køb af ny bolig og vil derfor bidrage til at øge efterspørgslen, hvorved kontantprisen presses op.

Både de korte og de lange realkreditrenter er faldet med næsten ¾ pct.enheder siden decemberredegørelsen, og ligger nu på et historisk lavt niveau. Dette forhold medvirker til at underbygge forventningen om en vis stigning i kontantprisen i 2003 og 2004.

Antallet af kundgjorte tvangsauktioner er faldet en anelse i starten af 2003. Set over de sidste 2-3 år er der imidlertid tale om en stigning i antallet af tvangsauktioner, og det er særligt tvangsauktioner over enfamiliehuse, der har bidraget til stigningen, *jf. figur 3.6b*. Denne udvikling understøtter indtrykket af, at de reale kontantpriser har nået et midlertidigt toppunkt. Historisk set ligger antallet af tvangsauktioner dog fortsat på et ganske lavt niveau, og målt i absolutte størrelser er der kun tale om beskedne stigninger.

Skattestoppet omfatter et nominelt loft over ejendomsværdiskatten på maksimalt 2001-niveauet plus 5 pct. Endvidere har Folketinget i december 2002 vedtaget lovforslag om indførelse af en stigningsbegrænsningsregel for grundskylden. Grundskylden vedrørende den enkelte ejendom kan fremover i det enkelte år maksimalt stige svarende til væksten i det kommunale udskrivningsgrundlag plus 3 pct.enheder, dog maksimalt i alt 7 pct. I 2003 ventes stigningsbegrænsningen at indebære et – midlertidigt – provenutab på cirka 640 mio. kr. Disse forhold trækker alt andet lige i retning af lavere reale udgifter for ejerboliger. Her er dog først og fremmest tale om en effekt på boligefterspørgslen, som kun gradvist opbygges i takt med en stigning i boligpriserne, og det vurderes, at der ikke inden for prognoseårene vil være en nævneværdig priseffekt herfra.

---

[8] I modsætning til fastforrentede langtløbende realkreditlån indebærer rentetilpasningslån højere fremtidige ydelser, såfremt renten stiger. Derfor vil valg af finansieringsform i forbindelse med køb af ejerbolig i høj grad komme til at afhænge af de forventede fremtidige renter på rentetilpasningslån sammenlignet med den aktuelle rente på et fastforrentet langtløbende realkreditlån og de forventede fremtidige muligheder for konverteringer.

Boliginvesteringerne

Boliginvesteringerne skønnes at stige med henholdsvis 2 og 4 pct. i 2003 og 2004 efter en stigning på 4 pct. i 2002. Det er en opjustering på 1 pct.enhed for 2003 og 2 pct.enheder for 2004.

De foreløbige nationalregnskabstal for fjerde kvartal 2002 viste et fald i boliginvesteringerne på 2,7 pct. i forhold til tredje kvartal 2002, *jf. figur 3.7a*. Boliginvesteringerne er efter en revision nu vokset gennem hele 2001 og de første 3 kvartaler i 2002, hvor tallene inden revisionen viste uafbrudt fald i stort set samme periode. Boliginvesteringerne lå i fjerde kvartal 2002 lidt over decemberredegørelsens implicitte skøn.

I det seneste år har indikatorerne for byggesektoren udviklet sig i negativ retning, og den sammensatte konjunkturindikator for bygge- og anlægssektoren er således faldet 12 enheder fra april sidste år til nettotal –25, hvilket er det laveste niveau siden starten af 1990'erne, *jf. figur 3.7b*. Det påbegyndte etageareal for beboelsesbygninger, der er et væsentligt pejlemærke for udviklingen i boliginvesteringerne, er til gengæld steget med 12 pct. i første kvartal 2003 i forhold til første kvartal 2002. Særligt antallet af påbegyndte etageboliger bidrager til den positive udvikling, med en stigning på hele 63 pct. En tendens til efterfølgende revisioner indebærer dog, at den seneste udvikling i antallet af påbegyndelser skal tages med forbehold.

Figur 3.7a. Boliginvesteringerne og det påbegyndte etageareal

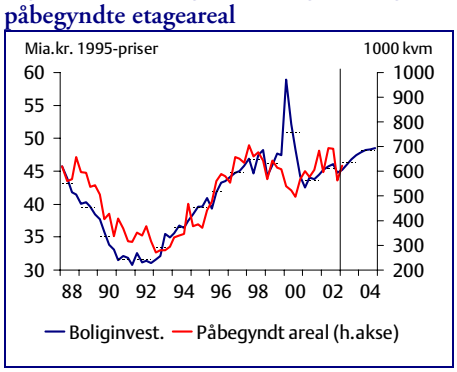

Figur 3.7b. Konjunkturindikator for bygge- og anlægssektoren

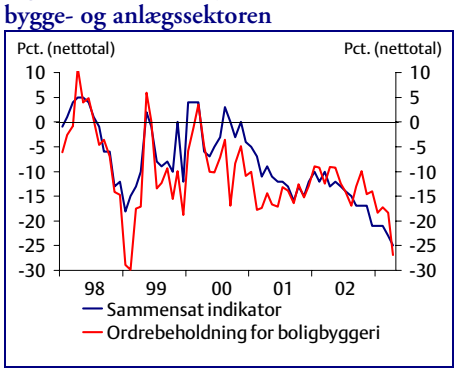

Anm.: Egen sæsonkorrektion for påbegyndt etageareal i figur 3.7a samt for indikator for ordrebeholdningen for boligbyggeri i figur 3.7b.
Kilde: Danmarks Statistik.

Et usikkerhedsmoment knytter sig til, hvor hurtigt boligpakkens initiativer slår igennem på den faktiske byggeaktivitet. Indberetninger

vedrørende det almene boligbyggeri viser, at antallet af tilsagn er steget betydeligt i specielt slutningen af 2002[9] og efterfølgende reduceret i starten af 2003, *jf. figur 3.8a.* Antallet af påbegyndelser viser et tilsvarende mønster.

Samlet set ventes nedsættelsen af den kommunale grundkapital og kvoteforøgelsen for det støttede andelsboligbyggeri at give anledning til en forøgelse af det støttede boligbyggeri[10].

Figur 3.8a. Tilsagn og påbegyndelser i det kommunale almene boligbyggeri

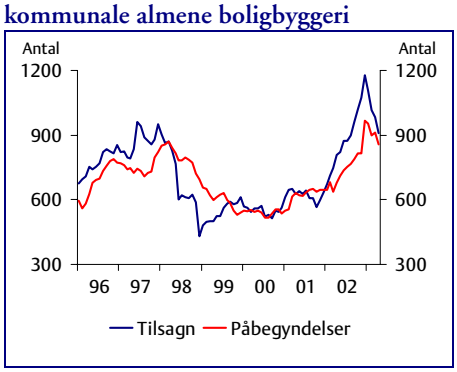

Figur 3.8b. Boliginvesteringerne og den relative kontantpris

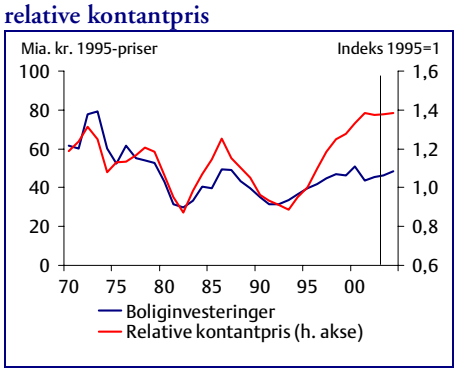

Anm.: I figur 3.8a er tilsagn og påbegyndelser vist som 12 måneders glidende gennemsnit, og der er medtaget familie-, andels-, ungdoms- og ældreboliger.
Kilde: Erhvervs- og boligstyrelsen og ADAM´s databank.

På det boligmæssige område indeholder finanslovforslaget for 2003 endvidere initiativer vedrørende ungdomsboliger, offentlig byfornyelse samt privat byggeri af lejeboliger. Der afsættes 1 mia.kr. over de kommende 5 år til støtte til byggeri af ungdomsboliger, hvoraf de 100 mio.kr. tildeles i 2003. Det offentliges andel i byfornyelsesindsatsen sænkes fremover med 250 mio.kr. Desuden afsættes midler til et styrket privat lejeboligbyggeri svarende til en årlig investeringsramme på cirka 1 mia.kr.

Det skal bemærkes, at det langt fra vil være alle projekterede boliger i et givet år, der påbegyndes og fuldføres inden årets udgang. Dermed kommer en væsentlig del af aktivitetsvirkningen til at foregå i det efterfølgende år.

[9] Det almene boligbyggeri repræsenterer sammen med det øvrige støttede boligbyggeri godt 40 pct. af det samlede boligbyggeri opgjort efter antal boliger.
[10] Som et led i kommuneaftalen for 2003 ophører den særlige adgang, som kommunerne i 2001 og 2002 havde til at lånefinansiere grundkapitalindskuddet.

Den forventede effekt af boligforliget på antallet af tilsagn udgør 3.225 boliger, *jf. tabel 3.6.* Tages højde for en vis forsinkelse fra tilsagnene er givet til boligerne påbegyndes, skønnes en effekt på 5.200 og 3.800 boliger i henholdsvis 2003 og 2004, svarende til henholdsvis ca. 5,3 mia. og 3,8 mia. kr. Det skal ses i sammenhæng med, at der i 2002 blev fuldført 16.800 boliger. Hvis de nye initiativer ikke fortrænger andet boligbyggeri, kan det samlede antal fuldførte boliger nå op på godt 20.000 pr. år. I forhold til de samlede boliginvesteringer udgør de nye initiativer 5-10 pct.

Tabel 3.6. Ændring i antal tilsagn givet regeringens boligpolitiske initiativer

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Almene familieboliger	3473	600	600	-	-	-
Almene ungdomsboliger	769	-	-	-	-	-
Almene ældreboliger	3827	-	-	-	-	-
Selvejende ældreboliger	122	225	225	225	225	225
Støttede andelsboliger	-	800	800	-	-	-
Private ungdomsboliger	-	350	800	800	800	800
Tagboliger	-	450	450	450	450	450
Støttede private udlejningsboliger	-	800	800	800	800	800
Tilsagn i alt, antal[1]	8421	3225	3675	2275	2275	2275
Skønnet investering[2], mio.kr.	5000	5300	3800	3100	2400	2400

1) For 2002 faktiske tal. For 2003-07 i henhold til boligpakken.
2) Der er antaget en forsinkelse på 4-8 mdr. fra tilsagn til aktivitet.

Påbegyndelserne af privat boligbyggeri (parcelbyggeri) er faldet med 4 pct. fra fjerde kvartal 2001 til 2002. Sammenlignet med 1998 ligger det påbegyndte parcelhusbyggeri ca. 20 pct. lavere i 2002, hvor der blev påbegyndt 5.690 parcelhuse.

Den forholdsvis moderate udvikling i nybyggeriet antyder, at der ikke er markante incitamenter til at bygge nye boliger, og at kontantprisen dermed ikke ligger voldsomt over omkostningerne ved at bygge nyt. Her kan manglen på egnede byggegrunde særligt i hovedstadsområdet dog presse det samlede kontantprisindeks i vejret, uden at det af den grund giver anledning til væsentligt forøget byggeri[11]. Samlet set må kontantpriserne imidlertid vurderes at ligge lidt højere end omkostningerne ved at bygge nyt, hvilket taler for en underliggende styrkelse af byggeaktiviteten.

[11] På kort sigt vil omfanget af nybyggeri ikke afgørende kunne påvirke beholdningen af boliger, hvorfor kontantprisen vil være bestemt af boligefterspørgslen – og dermed især af indkomst- og renteforhold.

Samlet set skønnes boliginvesteringerne at stige med henholdsvis 2 og 4 pct. i 2003 og 2004.

3.4. Erhvervsinvesteringer

De samlede private erhvervsinvesteringer steg i 2002 med 0,2 pct., hvilket skal ses i lyset af den internationale afmatning. Det lave renteniveau bidrog til at afbøde nedgangen i investeringerne.

Erhvervsinvesteringerne ventes at stige med hhv. 1,3 pct. og 4,0 pct. i 2003 og 2004, *jf. tabel 3.7*. Dette er en nedjustering på 1,4 pct.enheder i 2003 og en opjustering på 0,2 pct.enheder i 2004 i forhold til *Økonomisk Redegørelse, december 2002*. Den fortsatte afmatning i de internationale konjunkturer ventes at lægge en dæmper på investeringerne i 2003, mens de udskudte investeringsplaner i højere grad iværksættes i 2004, i takt med at den økonomiske aktivitet øges.

Tabel 3.7. Private erhvervsinvesteringer

	2002	Gnst. 91-02	2002	2003	2004
	Mia. 1995-kr.	---------- Årlig realvækst i pct. ----------			
Samlede erhvervsinvest.	202,2	4,7	0,2	1,3	4,0
- heraf materiel	155,9	5,7	0,6	1,6	4,5
- heraf bygninger og anlæg ..	46,0	1,9	-1,7	0,4	2,1
Konjunkturfølsomme inv.[1] ..	163,0	4,8	0,6	1,6	4,0
- heraf materiel	135,0	5,1	0,9	2,2	4,4
- heraf bygninger og anlæg	28,0	3,0	-2,0	-1,4	2,4
Særlige investeringer[2]	37,8	4,4	-1,4	0,1	3,7

1) Fortrinsvis byerhvervenes investeringer.
2) Fortrinsvis investeringer i energisektoren, transport (inkl. skibe og fly) og kommunikation.
Kilde: Danmarks Statistik, egne beregninger og skøn.

Erhvervsinvesteringerne bidrog ikke til BNP-væksten i 2002, men vækstbidraget i 2003 og 2004 ventes at blive på hhv. 0,2 og 0,7 pct.enheder.

Kapacitetspresset i økonomien – målt ved outputgabet – er stadig svagt positivt i 2003, hvilket indikerer, at der ikke har været overinvesteret, *jf. boks 3.4*. Kapacitetspresset ventes at stige i 2004. Investeringskvoten i den private sektor, som erfaringsmæssigt er tæt korreleret med outputgabet, følger outputgabet i 2003 og 2004 *jf. figur 3.9a*. Udviklingen dækker over, at investeringskvoten for materielinvesteringerne falder i

2003, men stiger i 2004, mens investeringskvoten for bygge- og anlægsinvesteringerne ventes at falde i begge år, *jf. figur 3.9b*.

Investeringskvoten for materielinvesteringer har siden 1993 været stigende, hvilket blandt andet skyldes konjunkturudviklingen, men også et stigende indhold af IT-produkter med kort levetid. Investeringskvoten har dog de seneste år været forholdsvis konstant.

Figur 3.9a. Investeringskvote i den private sektor og outputgab

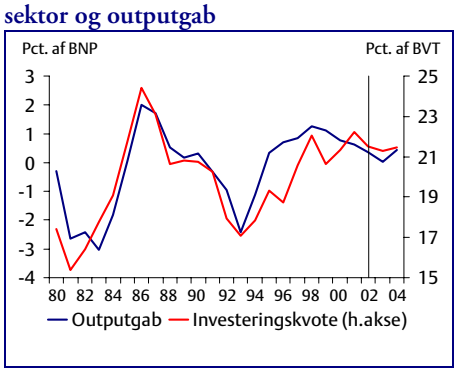

Figur 3.9b. Investeringskvoter i den private sektor

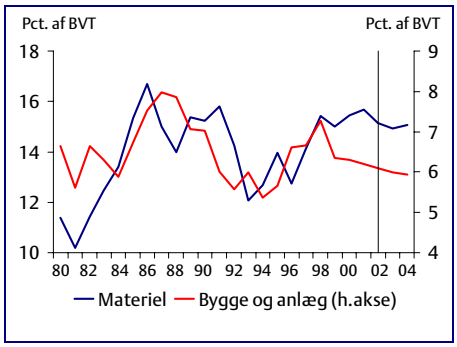

Kilde: ADAM´s databank, egne beregninger og skøn.

Boks 3.4. Erhvervsinvesteringer i udvalgte lande

I lyset af afmatningen og den kraftige nedgang på aktiemarkederne kan det umiddelbart virke overraskende, at erhvervsinvesteringerne ikke er faldet i 2002 i Danmark, som i alle de lande vi normalt sammenligner os med, *jf. tabel a.*

Det svagt positive outputgab i 2002 antyder dog, at den lille investeringsvækst i 2002 er berettiget, og at der således ikke er tegn på overinvesteringer. Den negative investeringsvækst i 2002 for de øvrige lande hænger i høj grad sammen med, at landene har haft et negativt outputgab, med undtagelse af Irland og Norge, hvor særlige forhold gør sig gældende, jf. tabel a.

Tabel a. Erhvervsinvesteringer og outputgab i udvalgte lande

	Erhvervsinvesteringer			Output gab
	2000	2001	2002	2002
	Årlig realvækst i pct.			Pct. af BNP
Belgien	4,2	2,9	-3,6	-2,0
Danmark	8,5	4,9	0,2	0,3
Finland	6,6	10,4	-2,5	-1,0
Frankrig	9,2	3,0	-1,1	-0,3
Irland	1,4	0,0	-4,8	5,7
Italien	8,1	1,2	-2,1	-1,8
Nederland	3,7	-3,0	-4,6	-1,0
Spanien	7,6	3,7	-0,5	-0,8
Storbritannien	1,8	1,6	-9,8	-1,3
Sverige	9,5	-0,1	-7,4	-1,7
Tyskland	6,2	-4,5	-7,3	-1,5
EU-15	6,6	0,5	-4,4	-1,1
Europa	7,3	0,2	-3,5	-1,0
Norge	-2,9	-7,2	-4,4	0,3
USA	7,8	-5,2	-5,7	-1,4

Kilde: ADAM, OECD (2003). *Economic Outlook 73* (preliminary) og egne beregninger.

De konjunkturfølsomme erhvervsinvesteringer

De konjunkturfølsomme investeringer ventes under ét at stige med 1,6 pct. i 2003 og med 4,0 pct. i 2004 i takt med, at den økonomiske vækst tager til. Nedjusteringen i 2003 på 1,7 pct.enheder skal primært ses i lyset af udskydelsen af det ventede konjunkturopsving.

Nedjusteringen af skønnet for materielinvesteringerne skal også ses i lyset af en faldende import af maskiner. En stagneret omsætning i investeringsgodeindustrien trækker i samme retning, *jf. figur 3.10a.*

Ordreindgangen i investeringsgodeindustrien har haft en faldende tendens de seneste kvartaler, og industriens investeringsplaner bliver fortsat løbende nedjusteret, men dog i mindre grad, end hvad tendensen har

været siden starten af 2001, *jf. figur 3.10b.* Ydermere er konjunkturindikatoren for industrien faldet de seneste måneder og har nu været negativ i to år med undtagelse af én måned, *jf. figur 3.11a.* Disse ledende indikatorer er med til at understøtte en nedjustering af investeringsvæksten i 2003.

Figur 3.10a. Import af investeringsgoder, omsætning i investeringsgodeindustri og materielinvesteringer ekskl. skibe og fly

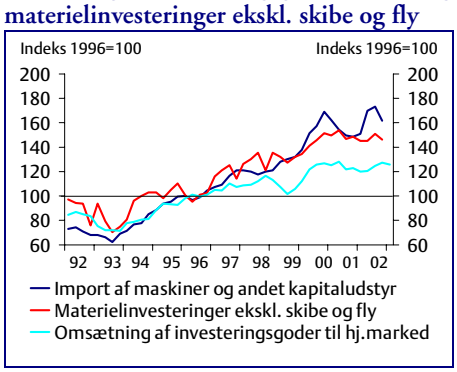

Figur 3.10b. Ordreindgang i investeringsgodeindustrien ekskl. skibsværfter og industriens ændringer i inv.planer

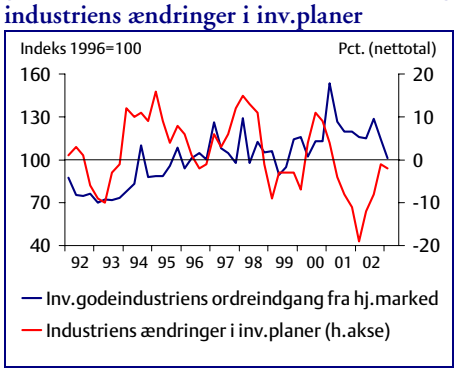

Anm.: Sæsonkorrigerede tal og i figur 3.10a også tremåneders glidende gennemsnit.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Den forventede negative vækst i de konjunkturfølsomme bygge- og anlægsinvesteringer i 2003 understøttes af, at den sammensatte konjunkturindikator for bygge- og anlægsvirksomhed er rekordlav og fortsat faldende, jf. figur 3.11a. Samtidig faldt det påbegyndte erhvervsbyggeri i tredje kvartal og fortsatte således byggeriets nedgangstendens. Niveauet for det påbegyndte erhvervsbyggeri i kvadratmeter er det laveste siden starten af 1997, *jf. figur 3.11b.* Herudover er det ledige kontorareal i hovedstadsområdet steget markant gennem 2002 og ligger omtrent dobbelt så højt som året før.

Det ventes imidlertid, at det lave renteniveau kan afbøde nedgangen i byggeriet, og at de konjunkturfølsomme bygge- og anlægsinvesteringer igen stiger i 2004 i takt med det økonomiske opsving, jf. tabel 3.7.

Figur 3.11a. Sammensat konjunkturindikator for henholdsvis industri- og bygge- og anlægsvirksomhed

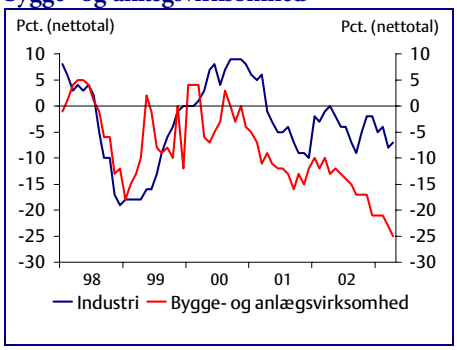

Figur 3.11b. Påbegyndt erhvervsbyggeri og konjunkturfølsomme byggeinvesteringer

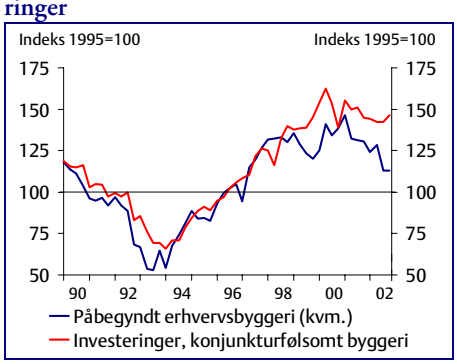

Anm.: Sæsonkorrigerede tal.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

De særlige investeringer

De særlige investeringer omfatter de offentlige erhvervsmæssige investeringer i infrastruktur mv., investeringer i energisektoren og investeringer i skibe og fly. De særlige investeringer faldt med 1,4 pct. i 2002, og ventes at være uændret i 2003, men stige med 3,7 pct. i 2004, jf. tabel 3.7.

Efter et samlet fald i investeringerne i skibe og fly i 2002 på 5,2 pct., ventes yderligere et fald i 2003 på yderligere knap 16 pct., mens der i 2004 ventes en stigning. Investeringsaktiviteten i Nordsøen bidrager negativt til de særlige investeringer i både 2003 og 2004.

Lagerinvesteringer

Lagerinvesteringerne bidrog i 2002 negativt til væksten i BNP med 0,3 pct.enheder, mens vækstbidraget ventes at være 0,2 pct.enheder i 2003 og tæt på nul i 2004.

3.5. Udenrigshandel, betalingsbalance og udlandsgæld

Verdenshandlen anslås i år at vokse omkring 6 pct. realt, og er således tiltagende efter et svagt 2002 og fald i 2001. Væksten i udenrigshandlen ventes i år kraftigst i Østen afledt af blandt andet udviklingen i Kina, hvor der skønnes stigning på op mod 20 pct. Et risikomoment udgøres dog af SARS, hvis fulde omfang og konsekvenser endnu ikke er kendte. De vestlige lande er fortsat i nogen grad berørt af den internationale afmatning, og OECD-landenes handel skønnes i 2003 at stige knap 5 pct.

Den danske eksport af varer og tjenester ventes i år at vokse realt med 3½ pct. eller ¼ pct.enheder mindre end skønnet i *Økonomisk Redegørelse, december 2002*. Nedjusteringen kan primært henføres til reviderede skøn for industrieksporten, som følge af blandt andet en svagere end ventet markedsvækst. Realvæksten i den samlede import af varer og tjenester i år er nedjusteret ½ pct.enhed til 3¾ pct., afledt af nedjusteringen af væksten i den indenlandske efterspørgsel og eksporten.

Overskuddet på vare- og tjenestebalancen er i perioden 1998-2002 forbedret knap 57 mia.kr. og udgjorde 80 mia.kr. eller 6 pct. af BNP i 2002, primært afledt af udviklingen i nettoeksporten af industri- og energivarer samt øvrige tjenester (primært søtransport). Overskuddet ventes at stige svagt i år og næste år til omkring 86 og 88 mia.kr. som følge af øget real nettoeksport og bytteforholdsforbedringer på henholdsvis ½ og ¼ pct.

Saldoen på betalingsbalancens løbende poster er i 2003 opjusteret med 13½ mia.kr. til 42½ mia.kr. eller 3,0 pct. af BNP. Den betydelige opjustering kan primært henføres til en niveaumæssig korrektion af betalingsbalancesaldoen i forbindelse med revision af betalingsbalancestatistikken. I 2004 ventes et betalingsbalanceoverskud på 43¾ mia.kr. eller 3,0 pct. af BNP.

Udlandsgælden ventes ultimo 2003 og 2004 at udgøre henholdsvis 14¾ og 11 pct. af BNP, hvilket er 1 pct.enhed højere i 2003 og uændret i 2004 i forhold til december. Den årlige ændring i udlandsgælden er behæftet med betydelig usikkerhed, blandt andet som følge af bevægelser i aktiekurserne. Værdireguleringer i udlandets favør medførte således i 2002 en stigning i udlandsgælden på 21½ mia.kr. på trods af et betalingsbalanceoverskud på 39½ mia.kr.

Udviklingen i eksporten

Eksporten af industrivarer steg kraftigt i andet kvartal 2002 efter at have ligget på et forholdsvis stabilt niveau i 1½ år. Fremgangen viste sig, som

forudsat i december, at være midlertidig, og væksten i industrieksporten blev i 2002 som skønnet 4½ pct., *jf. figur 3.12a.*

Inden for industrien var det især maskiner (vindmøller) og kemiske produkter (medicinske og farmaceutiske), der trak væksten op.

Udviklingen i industrieksporten afspejles i indgangen og beholdningen af eksportordrer, der begge har udviklet sig forholdsvis afdæmpet det seneste 1½ år, *jf. figur 3.12b.*

Figur 3.12a. Eksporten af industrivarer

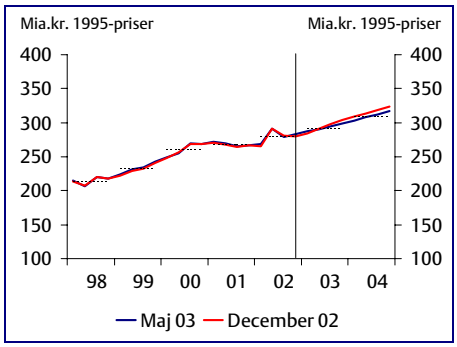

Figur 3.12b. Indgang og beholdning af eksportordrer i industrien

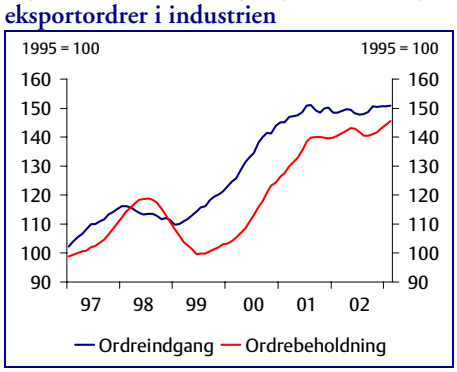

Anm.: Ordreindgang og -beholdning er seksmåneders glidende gennemsnit.
Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

En foreløbig opgørelse af udviklingen i den reale industrieksport i første kvartal i år viser fremgang i forhold til fjerde kvartal 2002, og der er dermed samlet set et niveaumæssigt overhæng på omkring 2 pct. i første kvartal i år i forhold til gennemsnitsniveauet for 2002. Industrieksporten er således fortsat forholdsvis robust, og der ventes i år og næste år en realvækst på 4¼ og 6 pct. svarende til en svagt tiltagende vækst hen over prognoseperioden i takt med blandt andet stigende international vækst.

Danske industrivirksomheder har i betydelig grad vundet eksportmarkedsandele i perioden 1999-2002, *jf. tabel 3.8.* Fremgangen skal ses i lyset af tab af markedsandele i årene forud. Der har derfor formentlig i nogen grad været tale om, at noget af det tabte er genvundet.

I perioden 1996-2002 tabte danske industrivirksomheder 5¾ pct. i markedsandele, hvilket dækker over et tab på 13¼ pct. frem til 1998, efterfulgt af en markedsandelsgevinst på 7½ pct. Beregninger viser, at tabet primært kan henføres til kapacitetsbegrænsninger og produktivitetsforskelle mv., idet effekten af de i perioden højere danske lønstigninger i

forhold til udlandet, er blevet neutraliseret af fald i den effektive kronekurs, som følge af kursbevægelser på de internationale finansmarkeder.

I årene 1996-1998 steg den indenlandske efterspørgsel med 3¾ pct. årligt i gennemsnit, hvorved et stigende kapacitetspres medvirkede til at dæmpe væksten i eksporten. Udviklingen i 1998 skal blandt andet ses i lyset af forårets storkonflikt på arbejdsmarkedet. I perioden 1999-2002 steg den indenlandske efterspørgsel med under 1 pct. årligt, og der var dermed i større grad plads til at vinde markedsandele.

I år og næste år ventes igen tab af markedsandele, afledt af især den kraftigere lønudvikling i Danmark end i udlandet, og en betydelig styrkelse af den effektive kronekurs i år, hvis effekt dog delvist modgås af udskudte virkninger af de senere års fald. Det forholdsvis begrænsede tab af markedsandele i år, og den forholdsvis pæne vækst i industrieksporten, skal ses i lyset af et yderligere aftagende kapacitetspres, som følge af den afdæmpede indenlandske efterspørgsel. I 2004 ventes kapacitetspresset igen at tiltage, og dermed også tabene af markedsandele.

Tabel 3.8. Udviklingen i markedsandele og lønkonkurrenceevne

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct.								
Eksportmarkedsvækst	7,1	10,6	10,0	6,2	12,4	0,7	1,0	4,5	7,5
Industrieksport	3,0	6,2	5,3	8,5	11,8	2,8	4,6	4,3	6,0
Markedsandele	-4,1	-4,4	-4,7	2,3	-0,6	2,1	3,6	-0,2	-1,5
Akk. markedsandele	-4,1	-8,5	-13,2	-10,9	-11,5	-9,4	-5,8	-6,0	-7,5
Bidrag fra:									
- Relative lønninger	-0,1	-0,3	-1,0	-2,0	-2,9	-3,9	-5,1	-6,2	-7,2
- Effektiv kronekurs	0,4	1,5	1,5	2,4	4,2	4,7	5,0	4,5	4,5
- Kapacitet mv.	-4,4	-9,7	-13,8	-11,3	-12,8	-10,2	-5,8	-4,3	-4,8
Arb.omk. pr. time:									
- Danmark	3,7	3,9	4,1	4,5	4,4	4,0	4,2	4,0	3,7
- Udlandet	3,5	3,2	2,6	2,4	3,2	3,1	2,8	3,0	3,0
Effektiv kronekurs	-1,0	-2,8	1,3	-1,6	-4,1	1,3	0,9	2,6	0,1
Lønkonkurrenceevne	0,8	2,2	-2,6	-0,4	3,1	-2,2	-2,3	-3,5	-0,8

Kilde: EU-kommissionen, OECD og egne beregninger på ADAM.

Eksporten af energivarer voksede 14¼ pct. i 2002. Den kraftige stigning er i nogen grad udtryk for en normalisering efter faldet på 11¼ pct. året før – forårsaget af blandt andet produktionsnedgang i den danske del af Nordsøen som følge af en eksplosionsulykke. I år og næste år ventes mere moderat vækst i energieksporten på 3 og 4½ pct. baseret blandt andet på skøn over nordsøproduktionen.

Den samlede eksport af varer steg med forholdsvis begrænsede 4½ pct. i 2002 afledt af en svag vækst i landbrugseksporten på ¾ pct. Den afdæmpede udvikling i landbrugseksporten – der i nogen grad ventes at fortsætte i prognoseårene – skal ses i lyset af de senere års stabilisering af svinebestanden på omkring 13 mio. stk., afledt af blandt andet den i perioden lave svinenotering. I år og næste år ventes den samlede eksport af varer at vokse 4 og 4¾ pct., *jf. figur 3.13a.*

Eksporten af tjenester har i betydelig omfang været berørt af den internationale afmatning og voksede således kun 1 pct. i 2002, *jf. figur 3.13b.* Udviklingen de seneste år dækker over fremgang for turistsektoren, mens aktiviteten ved søtransport har været faldende. Foreløbige tal for første kvartal 2003 peger i retning af stigende eksport af søtransport for første gang i mere end et år – en udvikling der ventes at fortsætte de kommende år i takt med stigende international handel.

Den samlede eksport af tjenester ventes i år og næste år at vokse 2 og 4 pct.

Figur 3.13a. Eksport og import af varer

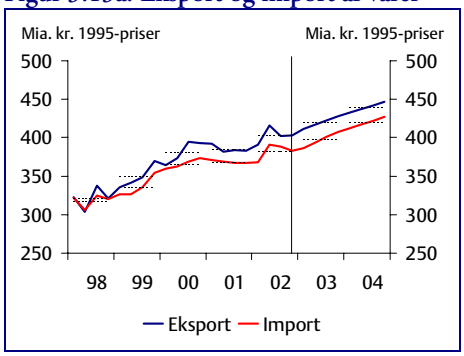

Figur 3.13b. Eksport og import af tjenester

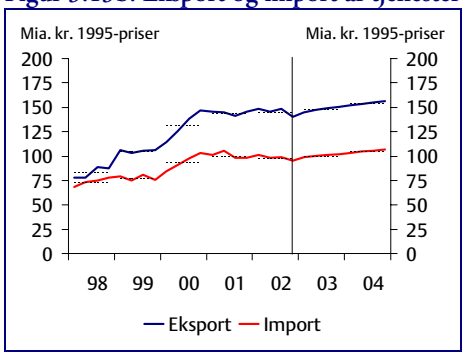

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Importen

Importen af industrivarer udviklede sig relativt afdæmpet i 2002 som følge af den forholdsvis svage vækst i den indenlandske efterspørgsel og i eksporten af industrivarer. En foreløbig opgørelse for første kvartal 2003 viser, som for industrieksporten, en stigende tendens, og et niveaumæssigt overhæng på omkring 2½ pct. i forhold til gennemsnittet for 2002. For året som helhed ventes importen af industrivarer at vokse 4½ pct., stigende til 6¾ pct. i 2004. Nedjusteringerne på henholdsvis 1 og 1¼ pct.enhed i forhold til december er primært afledt af den nedjusterede vækst i industrieksporten.

Importen af energivarer faldt kraftigt i fjerde kvartal 2002 og derfor med ½ pct. for året som helhed. De senere års tendens til øget selvforsyning fortsatte således og ventes også at fortsætte de kommende år.

Afledt af de nedreviderede skøn for udviklingen i den samlede efterspørgsel, er skønnet for den samlede vareimport i 2003 og 2004 sænket omkring 1 pct.enhed i begge år til henholdsvis 4 og 5½ pct., jf. figur 3.13a.

Importen af tjenester faldt 2½ pct. i 2002 som følge af nedgang i søtransporten. Tiltagende handel og dermed øget søtransport skønnes at medvirke til, at den samlede import af tjenester i år og næste år vil vokse med 2½ og 4½ pct., jf. figur 3.13b.

Den ventede udvikling i den samlede reale import af varer og tjenester, herunder importen af industrivarer, er i overensstemmelse med den trendmæssige udvikling i de standardiserede importkvoter[12] i 90´erne, *jf. figur 3.14a* og *3.14b.*

Figur 3.14a. Standardiseret importkvote for samlet import af varer og tjenester

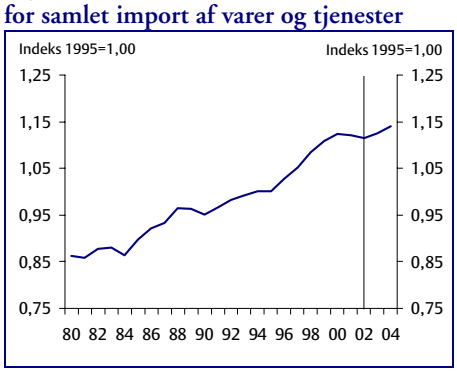

Figur 3.14b. Standardiseret importkvote for industrivarer

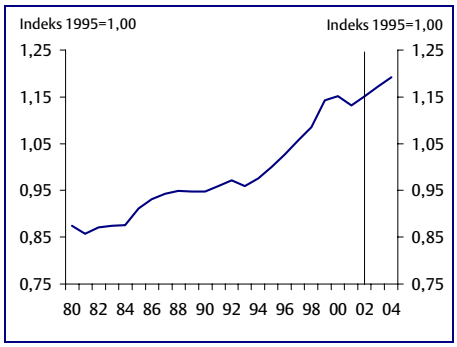

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Nettoeksporten bidrog i 2002 til BNP-væksten med 0,7 pct.enheder, og var således en væsentlig kilde til vækst. I år ventes vækstbidraget fra nettoeksporten at aftage til 0,2 pct.enheder faldende til –0,1 pct.enhed i 2004 i takt med den øgede vækst i den indenlandske efterspørgsel.

[12] Den standardiserede importkvote angiver væksten i importen som følge af, at det direkte og indirekte importindhold i de endelige anvendelser ændres over tid. Udviklingen i de standardiserede importkvoter er blandt andet udtryk for relative prisændringer og udviklingen i den internationale arbejdsdeling mellem Danmark og udlandet, *jf. Udviklingen i de standardiserede importkvoter i løbende og faste priser, Finansministeriets Arbejdspapir nr. 6, 2002.*

Betalingsbalancens løbende poster og udlandsgælden

Saldoen på betalingsbalancens løbende poster viste i 1998 et underskud på 10¼ mia.kr. I 2002 var underskuddet vendt til et overskud på 39½ mia.kr., svarende til en ændring på 49¾ mia.kr. eller 3¾ pct. af BNP, *jf. tabel 3.9.*

Den markante forbedring af betalingsbalancen er især afledt af udvikling i nettoeksporten af industri- og energivarer samt øvrige tjenester (primært søtransport).

Nettoeksporten af industrivarer er i perioden forbedret 19½ mia.kr., hvoraf halvdelen skyldes øget nettoeksport af kemiske produkter (især medicinske og farmaceutiske). Den reale nettoeksport af industrivarer er fra 1998 til 2002 øget 12 mia. 1995-kr. og forklarer således omkring 60 pct. af den værdimæssige stigning, mens den resterende ændring kan henføres til bytteforholdsforbedringer. Nettoeksporten af industrivarer ventes i år at stige svagt i forhold til 2002, som et nettoresultat af bytteforholdsforbedringer og mængdemæssig tilbagegang. I 2004 ventes mængdemæssig tilbagegang at overstige effekten af bytteforholdsforbedringer, hvorved nettoeksporten af industrivarer vil reducere overskuddet på betalingsbalances løbende poster.

Tabel 3.9. Ændringer i betalingsbalancens løbende poster siden 1998

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004
	Mia.kr.	----- Ændring i forhold til 1998, mia.kr. -----						Mia.kr
Handelsbalancen.....	13,8	21,4	27,8	34,5	37,6	41,7	40,4	54,2
- Landbrugsvarer.....	35,5	2,8	4,5	9,8	6,4	6,8	6,6	42,1
- Energivarer.....	-1,3	5,2	17,5	13,2	18,6	21,3	21,9	20,6
- Industrivarer.....	-22,0	12,4	11,0	19,8	19,6	19,9	18,1	-3,9
- Andre varer.....	1,7	1,0	-5,1	-8,2	-7,0	-6,3	-6,2	-4,5
Tjenestebalancen.....	9,5	13,1	25,4	27,9	19,1	20,7	23,8	33,3
- Turister	-0,7	0,7	1,4	2,8	3,0	2,8	4,6	3,9
- Øvrige	10,2	12,5	24,0	25,1	16,1	17,8	19,3	29,4
Vare- og tjenestebal....	23,3	34,5	53,3	62,4	56,7	62,4	64,3	87,6
Løn- og formueindk...	-18,4	1,0	-13,6	-6,3	-2,7	-4,7	-4,2	-22,6
EU-betalinger, netto ..	-3,4	1,3	0,2	0,6	-2,1	-1,9	-2,4	-5,8
Andre løbende overf...	-11,8	-5,5	-9,7	-5,7	-2,3	-3,2	-3,7	-15,4
Løbende poster, i alt...	-10,2	31,4	30,1	51,0	49,7	52,6	54,0	43,8
Do. i pct. af BNP.....	-0,9	2,6	2,4	4,0	3,8	3,9	3,9	3,0

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Nettoeksporten af øvrige tjenester – der især udgøres af søtransport – er i perioden 1998-2002 forbedret 16 mia.kr. Af værdistigningen kan knap halvdelen henføres til øget real nettoeksport, mens den resterende del hovedsageligt er afledt af en styrket dollar (som søtransport afregnes i). Trods øget real nettoeksport faldt bidraget til betalingsbalancen fra øvrige tjenester 9 mia.kr. i 2002, som følge af en svækket dollar og faldende fragtrater i kølvandet på den internationale afmatning. I 2003 og 2004 ventes nettoeksporten af øvrige tjenester igen at bidrage til øget overskud på betalingsbalancens løbende poster.

Der ventes samlet set et overskud på betalingsbalancens løbende poster i år og næste år på 42½ og 43¾ mia.kr. svarende til 3,0 pct. af BNP, *jf. tabel 3.10*.

Tabel 3.10. Betalingsbalancens løbende poster og udlandsgælden

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Mia.kr.						
Løbende poster, i alt.....	-10,2	21,1	19,9	40,7	39,4	42,4	43,8
Do. i pct. af BNP.....	-0,9	1,8	1,6	3,1	2,9	3,0	3,0
Udlandsgæld, ultimo.....	299,0	163,0	189,0	228,0	249,4	207,0	163,2
Do. i pct. af BNP.....	25,9	13,5	14,8	17,2	18,4	14,7	11,1
Værdireguleringer	-3,8	114,8	-45,9	-79,7	-60,8	0,0	0,0

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Udlandsgælden steg i 2002 med omkring 1 pct. af BNP på trods af det betydelige overskud på betalingsbalancens løbende poster. Stigningen kan henføres til værdireguleringer i udlandets favør på knap 61 mia.kr., jf. tabel 3.10. Udlandsgælden ventes – med forbehold for værdireguleringer – at udgøre henholdsvis 14¾ og 11 pct. af BNP ultimo 2003 og 2004.

4. Produktion, arbejdsmarked, løn og priser

Væksten i BNP skønnes i 2003 til 1,6 pct. og 2,4 pct. i 2004. Det svarer til en nedjustering hhv. opjustering på 0,2 og 0,3 pct.enheder. Justeringerne skal bl.a. ses i lyset af at den internationale afmatning har trukket ud, effekterne af de aftalte skattenedsættelser og de lempelige pengepolitiske betingelser.

I lyset af udviklingen i 2003 og justeringerne af vækstskønnene er ledigheden opjusteret med 8.000 personer i 2003 – til et årsgennemsnit på ca. 163.000 personer – og 5.000 personer i 2004 til et årsgennemsnit på ca. 155.000 personer. Beskæftigelsen ventes i år at falde 5.000 personer og stige med 19.000 personer i 2004. I forhold til vurderingen i december svarer det til en nedjustering på 8.000 personer i år og en opjustering på 6.000 personer til næste år. Arbejdsstyrken ventes som følge heraf at vokse med 13.000 personer i år og 11.000 personer til næste år. Set over begge år er det en merstigning på 4.000 personer sammenlignet med vurderingen i december.

Presset på arbejdsmarkedet vurderes at aftage noget i 2003, men givet den ventede vending i ledigheden øges det en smule igen ind i 2004.

Lønstigningstakten på det private arbejdsmarked var i 2002 4,2 pct. og ventes at blive 3,9 pct. i 2003. I 2004 forhandles nye overenskomster for størstedelen af det private arbejdsmarked. Lønstigningstakten i 2004 antages at blive 3,7 pct., hvilket vil betyde en større stigning i den udbetalte løn end i de foregående år. Skønnene for lønstigningstakterne i 2003 og 2004 er uændret i forhold til decemberredegørelsen.

Forbrugerprisinflationen ventes i 2003 at blive 2,3 pct., hvilket er en opjustering på 0,3 pct.enheder i forhold decembervurderingen. Opjusteringen skal primært ses i lyset af højere end ventede prisstigninger på energi og tjenesteydelser. I 2004 ventes forbrugerprisinflationen at falde til 1,9 pct. Afdæmpningen i inflationen skal ses i sammenhæng med en moderat vækst i enhedslønomkostningerne i 2003 og 2004. Endvidere bidrager sænkelsen af afgifterne på sodavand, spiritus og tobak samt skattestoppets nominalprincip til den aftagende inflation.

4.1. Produktion

Der forudses nu lidt mindre vækst i økonomien i 2003 end ventet tidligere. Det skyldes, at afmatningen i verdensøkonomien har trukket ud, blandt andet som følge af usikkerheden omkring Irak-krisen, der kan have udskudt forbrug og investeringer – også i Danmark. Fx har husholdningernes bilkøb i Danmark ligget relativt lavt de første måneder af 2003. Formentlig kan noget af det tabte i starten af året indhentes senere i 2003, men det er vurderingen, at der også vil ske en udskydelse af efterspørgslen til 2004.

I Danmark ventes derfor en moderat BNP-vækst i 2003 på 1,6 pct., hvilket er det samme som i 2002. Væksten i 2003 er nedjusteret en anelse (0,2 pct.enheder) sammenlignet med *Økonomisk Redegørelse, december 2002*. Til næste år ventes væksten at tage til igen, og der ventes en BNP-vækst på 2,4 pct. Det er 0,3 pct.enheder højere end i december. Den øgede vækst skal udover den udskudte efterspørgsel ses i sammenhæng med de aftalte skattenedsættelser og de lempelige pengepolitiske betingelser.

I alle årene 2001-2003 ligger BNP-vækstraterne under de 2,1 pct., der er den gennemsnitlige vækst fra 1990-2002. Under højkonjunkturen fra 1994-2000 var der en gennemsnitlig BNP-vækst på 3,1 pct. Fremadrettet kan der ikke i længere perioder ventes vækstrater i denne størrelsesorden. Det skyldes, at mulighederne for at øge kapaciteten på beskæftigelsessiden er forholdsvis begrænsede givet den relativt lave ledighed og den demografiske udvikling, med beskeden vækst i antallet af personer i de primære arbejdsdygtige aldre og en sammensætning, hvor der bliver relativt flere personer i de aldersklasser, der har de laveste erhvervsfrekvenser og som samtidig arbejder færre timer.

De foreløbige nationalregnskabstal vedrørende 2002 viste negativ vækstrate i tredje kvartal og forholdsvis svag vækst i fjerde kvartal[1], *jf. figur 4.1a.* I det forudsatte forløb ventes BNP-væksten at tage til efter første kvartal 2002.

Væksten i 2002 var primært trukket af det private forbrug og nettoeksporten, *jf. figur 4.1b.* Selvom både væksten i det private forbrug og de private investeringer er nedjusteret i 2003 sammenlignet med december, er det fortsat fra disse komponenter, der ventes de største vækstbidrag. Det er også tilfældet i 2004, hvor vækstbidragene øges i takt med, at opsvinget konsolideres. I modsætning til vurderingen i december ventes

[1] Der var derfor ikke såkaldt teknisk recession dvs. to på hinanden følgende kvartaler med negativ kvartalsvækst.

derudover i 2003 svagt positive vækstbidrag fra nettoeksporten og lagerinvesteringerne.

Figur 4.1a. Kvartalsudvikling i BNP 1995-2004

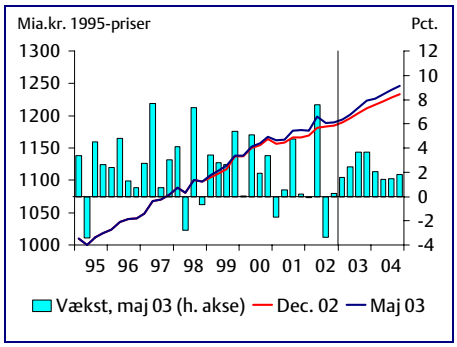

Figur 4.1b. BNP-vækst og vækstbidrag 2001-2004

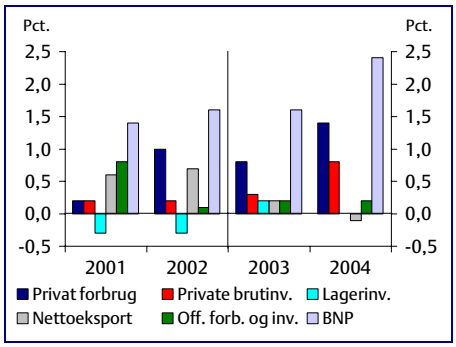

Anm.: I Figur 4.1a vises den kvartalsvise (sæsonkorrigerede) udvikling i BNP, det forudsatte forløb til 2004, samt de annualiserede kvartalsvise vækstrater.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

De fleste konjunkturindikatorer har ligget lavt de første måneder af 2003, *jf. figur 4.2a* og *4.2b*. Det peger i retning af et svagt første kvartal og måske endda første halvår 2003.

Figur 4.2a. Konjunkturindikatorer (1)

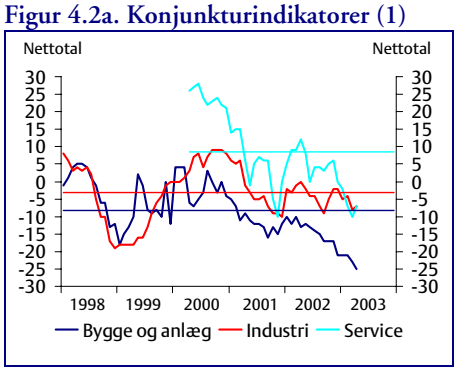

Figur 4.2b. Konjunkturindikatorer (2)

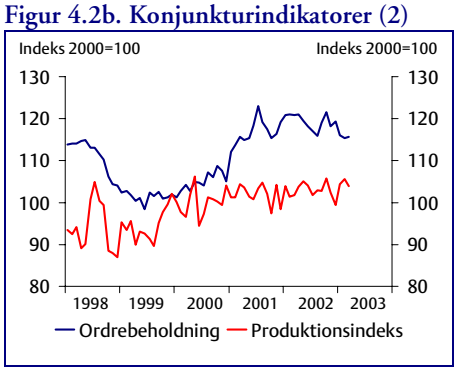

Anm.: De vandrette streger i figur 4.2a angiver gennemsnittet af konjunkturbarometret for henholdsvis industri og bygge- og anlæg siden 1998 og service fra april 2000.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I 2003 er væksten nedjusteret noget både for de private byerhverv og den private sektor sammenlignet med december. Nedjusteringerne er blandt andet sket inden for bygge- og anlægssektoren, de private service-

erhverv og industrien. I 2004 er væksten til gengæld opjusteret, hvilket særligt er inden for industrien og de øvrige erhverv.

Tabel 4.1. Vækst i produktionen (BVT) fordelt på erhverv

	2001 Pct. af BVT	Gns. 1980-2001 Maj	2002 Dec.	2002 Maj	2003 Dec.	2003 Maj	2004 Dec.	2004 Maj
		Realvækst i pct.						
Samlet produktion (BVT)	100,0	1,9	1,2	1,6	1,9	1,6	2,1	2,3
Heraf								
Landbrug	3,8	3,2	0,6	-1,1	2,0	2,2	2,0	1,9
Udvinding af olie og gas mv..	1,4	34,6	9,3	2,4	8,9	8,9	4,1	4,1
Bygge- og anlægsvirksomhed ..	4,5	0,1	-0,3	-0,2	1,4	1,1	2,4	2,5
Industri mv.	19,2	1,5	1,6	0,6	2,5	1,3	1,9	2,7
Private serviceerhverv.....	45,6	2,6	1,4	1,3	2,1	1,8	2,8	2,9
Offentlige tjenester	20,0	1,2	0,8	0,9	0,2	0,2	0,1	0,1
Øvrige erhverv.....	5,5	1,5	-0,6	12,7	3,5	3,6	3,2	3,6
Privat sektor	78,7	2,1	1,3	1,8	2,4	1,9	2,6	2,9
Private byerhverv.....	69,2	2,1	1,4	1,0	2,2	1,6	2,5	2,8
BNP-vækst		1,9	1,5	1,6	1,8	1,6	2,1	2,4

Anm.: Øvrige erhverv omfatter søtransport, boligbenyttelse, og imputerede finansielle tjenester. Private byerhverv er eksklusive boligbenyttelse, imputerede finansielle tjenester og søtransport. Andelene er beregnet i forhold til BVT i faste priser.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

4.2. Beskæftigelse, ledighed, kapacitetspres og arbejdsstyrke

Presset på arbejdsmarkedet er som ventet aftaget en smule siden vurderingen i december. Der har imidlertid været en lidt større stigning i den registrerede ledighed, end i det forløb der lå til grund for udarbejdelsen af den seneste vurdering, *jf. figur 4.3a.* Imidlertid modsvares en stor del af denne merstigning af faldende AF-aktivering, særligt de første tre måneder i 2003, *jf. boks 4.1.* Ledigheden og AF-aktivering har derfor stort set ligget som forventet, jf. figur 4.3a.

Ledigheden er steget med ca. 25.500 personer fra marts 2002 til marts 2003. I samme periode er AF-aktiveringen faldet med ca. 9.500 personer. Korrigeret for dette fald er ledigheden således steget 16.000 personer. Derudover skal stigningen ses i forhold til det rekordlave niveau for ledigheden de første måneder af 2002. Niveauet lå her (sæsonkorrigeret) på ca. 140.000 personer, hvilket er ca. 10.000 personer lavere end det niveau, der var forudsagt for hele 2002 i den oprindelige 2010-plan.

I lyset af ledighedsudviklingen de første måneder af 2003, forventningerne til aktiviteten i prognoseperioden og udviklingen i aktiveringsindsatsen ventes i 2003 en gennemsnitlig ledighed på 163.000 personer og i 2004 155.000 personer. Sammenlignet med vurderingen i december svarer det til en opjustering på henholdsvis 8.000 og 5.000 personer.

Ledigheden kan ikke forventes at falde før tidligst til efteråret og korrigeret for aktivering forventes nogen stigning i ledigheden frem til hen over sommeren. Aktiveringsindsatsen forudsættes at stige igen igennem 2003, jf. figur 4.3a. Korrigeret for AF-aktivering forudses en fortsat stigning i ledigheden på 1.500-2.000 om måneden og først vending ved indgangen til fjerde kvartal 2003.

Figur 4.3a. Ledighed og AF-aktivering

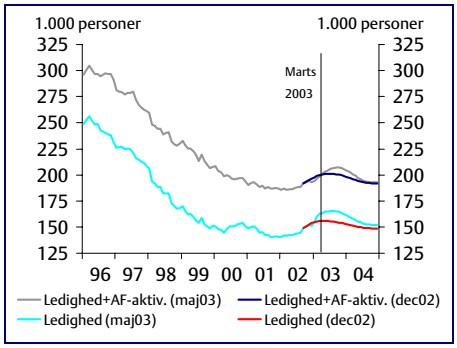

Figur 4.3b. Månedlig sæsonkorrigeret ledighed 1980-2003

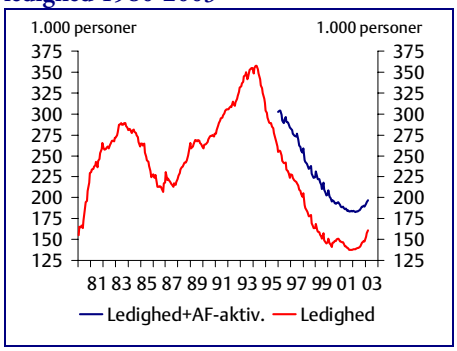

Anm: Der findes ikke en officiel sæsonkorrigeret serie for den samlede ledighed på måneder tilbage til 1980. Der er derfor foretaget sæsonkorrektion på en samlet ikke-sæsonkorrigeret ledighedsserie.

Kilde: Danmarks Statistik, Arbejdsmarkedsstyrelsen og egne beregninger.

Det har først i første kvartal 2003 været muligt at spore det seneste års stigning i den registrerede ledighed i den reelle ledighed målt ved AKU-statistikken. AKU-statistikken, der er stikprøvebaseret, måler hvor mange personer i befolkningen, der er ledige[2], aktivt søger arbejde og reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet. Der var en stigning i AKU-ledigheden fra første kvartal 2002 til første kvartal 2003 på 16.000 personer. Det tyder

[2] Ledighedsbegrebet i AKU adskiller sig fra det registrerede ledighedsbegreb. Det skyldes dels at en dagpengemodtager eller ledig kontanthjælpsmodtager der i referenceugen har haft blot en times beskæftigelse ikke tæller som ledig, men som beskæftiget, og dels at personer der ikke er registreret ledig, men som søger beskæftigelse tæller med. Derudover skal personerne uanset om de er registrerede ledige eller ej søge aktivt og være klar til at tiltræde et job (stå til rådighed) før de tæller med i AKU-ledigheden.

på. at den reelle ledighedsstigning har været lidt mindre end den registrerede ledighedsstigning, der fra første kvartal 2002 til første kvartal 2003 er øget med ca. 21.500 personer.

Boks 4.1. AF-aktivering

Skønnet for AF-aktivering er nedjusteret med 5.700 helårspersoner i forhold til decembervurderingen. Nedjusteringen sker på baggrund af de seneste tre måneders fald i aktiveringsomfanget på 6.500 helårspersoner (sæsonkorrigeret). Sammenlignet med marts 2002 er aktiveringsomfanget faldet med 9.500 helårspersoner.

I decemberskønnet var indregnet isolerede bidrag til lavere aktivering som følge af "Flere i Arbejde". Nedlæggelsen af aktiveringsinstrumentet "intensiv jobsøgning" fra 1. januar 2003 var ventet at bidrage til lavere aktiveringsomfang i størrelsesordnen 2.000 helårspersoner. En hurtig udfasning af ordningen er en medvirkende årsag til det kraftige fald i AF-aktiveringen i årets første tre måneder. Endvidere er 75-procent aktiveringskravet afskaffet til fordel for en mere fleksibel og koncentreret aktiveringsindsats, herunder et styrket individuelt kontaktforløb.

Samlet set var der ved decembervurderingen imidlertid ventet en mindre stigning i aktiveringen fra 2002 til 2003, bl.a. som konsekvens af den ventede stigning i ledigheden, hvorfor faldet i årets første måneder har været overraskende stort. Med det nuværende udgangspunkt kræves en betydelig forøgelse af aktiviteten for at nå op på det forudsatte aktivitetsniveau i 2003 som helhed.

Niveauet for den registrerede ledighed i marts 2003 er stadig lavt set i et længere perspektiv. Det er ca. 20.000 personer lavere end ved gennemførelsen af Pinsepakken 1998 og ca. 190.000 personer lavere end ved den såkaldte "kickstart" i 1993, *jf. figur 4.3b.*

Stigningen det seneste år er også beskeden sammenlignet med de to konjunkturafmatninger i 1980'ene og 1990'erne. Således steg ledigheden fra januar 1980 til januar 1981 med ca. 75.000 personer og med ca. 45.000 personer fra december 1987 til december 1988. Særligt når der det seneste år korrigeres for aktiveringsfaldet har stigningen i ledigheden været relativ beskeden.

Det statistiske grundlag for belysning af beskæftigelsesudviklingen mv. undergår i 2003 betydelige forandringer, hvilket vanskeliggør prognosearbejdet vedrørende arbejdsmarkedet, *jf. boks 4.2*[3].

[3] Siden udarbejdelsen af *Økonomisk Redegørelse, december 2002* har nationalregnskabet skiftet kilde og opgørelsesmetode for beregning af beskæftigelsen. De nye tal har skabt lidt usikkerhed omkring beskæftigelsesudviklingen for årene 2000 og 2001, fordi den første offentliggørelse viste en markant anderledes udvikling sammenlignet med de gamle tal, mens der i den seneste udgave af nationalregnskabet var en bedre overensstemmelse med de gamle tal, jf. boks 4.2.

Boks 4.2. De nye beskæftigelsestal i nationalregnskabet

Den nye opgørelse af beskæftigelsen i nationalregnskabet (NR) tager udgangspunkt i beskæftigelsen (inkl. orlovspersoner) og arbejdstiden, som den måles i arbejdstidsregnskabet (ATR). I den foreliggende version af ATR opgøres beskæftigelsen i de endelige år stort set som i det gamle NR, dvs. som gennemsnittet af to på hinanden følgende opgørelser fra den registerbaserede arbejdsstyrke statistik (RAS). I de foreløbige år foretages med udgangspunkt i niveauerne fra de endelige (og registerbaserede) år ligeledes fremskrivninger som i det gamle NR med mere konjunkturbaserede statistikker.

Princippet i fremskrivningerne i den foreliggende version af ATR er i meget grove træk, at antal præsterede arbejdstimer findes ved at multiplicere antal fuldtidsbeskæftigede med den gennemsnitlige arbejdstid for fuldtidsbeskæftigede. Beskæftigelsen målt i antal personer findes dernæst ved at dividere med et gennemsnitligt (præsteret) arbejdstimetal per person, jf. Statistiske Efterretninger arbejdsmarked 2001:56 og 2002:52. I de foreløbige år findes oplysningerne om antallet af fuldtidsbeskæftigede ud fra ATP-statistikken, mens timeoplysningerne generelt kommer fra AKU-statistikken. Udviklingen sættes til sidst i forhold til niveauet, som det er opgjort i de endelige år.

Udover at indarbejde ATR som ny kilde korrigeres beskæftigelsen i NR nu også – ud over som hidtil for sort økonomi, søfarende mv. – for grænsearbejdere. Beskæftigelsen i NR eksklusive orlovspersoner kræver derudover yderligere korrektion. Disse revisioner (ny kilde og ændret opgørelsesmetode) har givet anledning til et løft af beskæftigelsesniveauet (ekskl. orlovspersoner) på 20-30.000 personer, og samtidig kom der i den første udgave en markant anderledes udvikling i årene 2000 og 2001 sammenlignet med de tidligere ATP-fremskrevne beskæftigelsestal, *jf. figur a (Nye 3.kvt* og *Gamle 2.kvt)*. Forskellen til udviklingen var ifølge Danmarks Statistik, at det nu var muligt at tage højde for ændringer i arbejdstiden i de foreløbige år – noget der i den gamle opgørelse først var muligt med indarbejdelsen af RAS-statistikken.

Imidlertid er Danmarks Statistik i gang med en hovedrevision af ATR, og de registerbaserede informationer (RAS) for 2000 er endnu ikke indarbejdet. Da RAS vedr. (november) 2001 udkom i april 2003, valgte man at ad hoc korrigere de nye beskæftigelsestal i NR, så udviklingen kom til at passe med de registerbaserede oplysninger. Ved den lejlighed kom udviklingen i 2000 og 2001 i højere grad til at ligne den udvikling, der var i de gamle og ATP-fremskrevne beskæftigelsestal, jf. figur a (Nye 4.kvt).

Figur a. Beskæftigelsen i NR

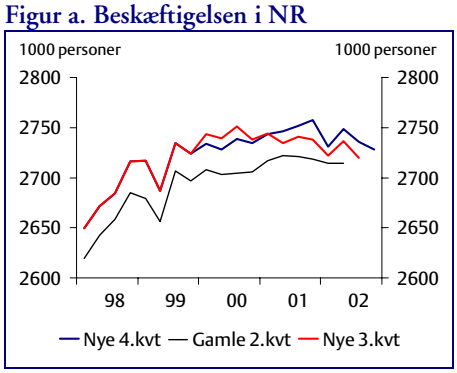

Kilde: Danmarks Statistik.

Hvad der præcist kommer til at ske med beskæftigelsen i NR, når Danmarks Statistik er færdig med hovedrevisionen af ATR, står fortsat uklart. ATR skifter dog metode, således at beskæftigelsesudviklingen i højere grad kommer til at afspejle beskæftigelsesudviklingen i AKU-statistikken hen over året, med korrektioner for niveauet i RAS-statistikken i fjerde kvartal hvert år. Efter planen skulle arbejdet have været færdigt, men er imidlertid blevet udskudt til ultimo maj 2003. Det betyder højst sandsynligt, at de hovedreviderede tal ikke når at blive indarbejdet i NR i juni.

Der var i 2002 et større fald i beskæftigelsen end ventet i december. Udviklingen dækker over et større fald i den private sektors beskæftigelse, mens væksten i den offentlige beskæftigelse, i den foreløbige opgørelse, voksede mere end ventet, *jf. tabel 4.2*. Det var særligt inden for industrien, der var et kraftigt beskæftigelsesfald.

Tabel 4.2. Beskæftigelse, arbejdsstyrke og ledighed

	2001-niveau	Gns. 1980-2001	2002 Dec.	2002 Maj	2003 Dec.	2003 Maj	2004 Dec.	2004 Maj
	1.000 personer	---------- Ændring, 1.000 personer ----------						
Privat sektor	1921	6	-12	-24	0	-8	9	16
Offentlig sektor	829	3	6	10	3	3	4	3
I alt	2750	9	-6	-14	3	-5	13	19
Landbrug mv.[1]	118	-5	-3	-1	-3	-2	-3	-2
Industri	462	-3	-8	-17	-3	-6	-2	-2
Bygge- og anlægsvirk.....	168	-1	-2	-2	-1	-3	2	4
Private serviceerhverv[2]..	1214	11	1	-1	7	3	12	16
Offentlige tjenester	788	6	6	8	3	3	4	3
Arbejdsstyrke	2895	7	-6	-14	12	13	8	11
Ledighed	145	-2	0	0	9	18	-5	-8

1) Inklusive boligbenyttelse og udvinding af olie og gas mv.
2) Inklusive søtransport.
Anm.: Der er tidsseriebrud i beskæftigelsen fra 1994 til 1995, den gennemsnitlige vækst 1980-2001 er derfor sat sammen af de gamle og nye serier.
Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Udviklingen for den private sektor skal formentlig ses som en tilpasning til det lavere vækstleje, der satte ind 2001. I 2001 var der fortsat en pæn beskæftigelsesvækst på trods af en mere afdæmpet aktivitetsfremgang. Der kan have været tale om et vist beskæftigelsesefterslæb fra 2000 som følge af et forholdsvis presset arbejdsmarked med mangel inden for flere områder. I 2002 gik væksten yderligere ned, og med udsigt til en lidt længere periode med lavere aktivitetsvækst har virksomhederne formentlig valgt at tilpasse beskæftigelsen. Det afspejles i produktivitetsvækstraterne, der i 2002 har ligget relativt højt (og højere end det historiske gennemsnit) for såvel den private sektor som de private byerhverv, *jf. tabel 4.3*.

Med udgangspunkt i beskæftigelsesudviklingen, særligt i anden halvdel sidste år, og nedjusteringen af den årlige vækst i 2003 reduceres skønnet for beskæftigelsesvæksten i 2003 med 8.000 personer. I 2004, hvor væksten er opjusteret, er beskæftigelsesvæksten opjusteret med 6.000 perso-

ner. Den samlede beskæftigelse forudses således at falde med 5.000 personer i år, men stige med 19.000 personer til næste år.

Vurderingen for 2003 underbygges af, at beskæftigelsesforventningerne i konjunkturbarometrene har været relativt lave de første måneder af 2003, *jf. figur 4.4a.*

Figur 4.4a. Beskæftigelsesforventninger

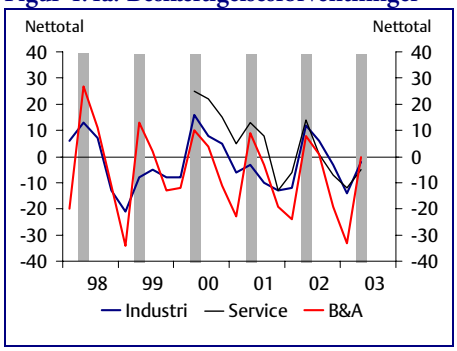

Figur 4.4b. Beskæftigelsen

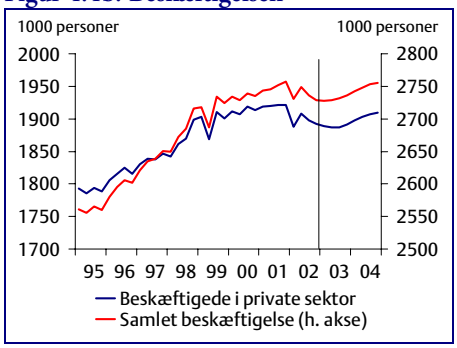

Anm.: Markeringer i figur 4.4a angiver beskæftigelsesforventningerne til andet kvartal.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I 2003 er beskæftigelsen nedjusteret i industrien, bygge- og anlægssektoren og de private serviceerhverv. I 2004 er beskæftigelsesvæksten primært opjusteret indenfor bygge- og anlægssektoren og de private serviceerhver.

Samlet ventes den private sektors beskæftigelse at falde i 2003 med 8.000 personer og stige i 2004 med 16.000 personer – det svarer til en nedjustering på 8.000 personer henholdsvis opjustering på 7.000 personer sammenlignet med december.

Den offentlige sektors beskæftigelse vokser uændret med 3.000 personer i 2003. I 2004 er væksten nedjusteret fra 4.000 til 3.000 personer, hvilket blandt andet skal ses i lyset af lavere vækst i det offentlige forbrug.

Med de givne beskæftigelsestal forudsættes et forløb, hvor den samlede beskæftigelse falder en smule i første kvartal 2003, hvorefter den stiger igen. For den private sektors beskæftigelse ventes et fortsat fald i de første kvartaler i 2003, før vendingen sker i andet halvår, *jf. figur 4.4b.* Den foreløbige opgørelse af ATP-beskæftigelsen for første kvartal 2003 viser en stort set uændret sæsonkorrigeret lønmodtagerbeskæftigelse sammenlignet med fjerde kvartal 2002. Det dækker som ventet over en faldende beskæf-

tigelse i den private sektor og stigende beskæftigelse i den offentlige sektor[4].

Med det givne vækst- og beskæftigelsesbillede betyder det, at produktivitetsvæksten (produktionen i forhold til antal beskæftigede) i den private sektor falder lidt ned igen i 2003 og 2004, *jf. tabel 4.3.* For de private byerhverv forudses kun et mindre fald i produktivitetsvæksten, der i begge prognoseår ventes at ligge højere end det historiske gennemsnit (fra 1980-2001), jf. tabel 4.3.

Tabel 4.3. Produktivitetsvækst fordelt på erhverv

	Gnst. 80-01	2000	2001	2002	2003	2004
	---------- Vækst i pct. ----------					
Landbrug mv.	4,6	6,7	1,2	1,9	4,1	3,6
Bygge- og anlægsvirksomhed	0,4	-1,8	-8,0	1,1	3,0	0,0
Industri mv.	2,2	3,0	4,6	4,4	2,7	3,2
Private serviceerhverv	1,9	4,2	2,0	2,8	1,9	2,0
Priv. serviceerhv. ekskl. sø, imp.	1,5	4,5	2,4	1,4	1,5	1,6
Private sektor	2,0	3,3	1,6	3,1	2,4	2,0
Private byerhverv	1,6	3,5	2,2	2,1	2,0	1,8
Samlede økonomi	1,6	2,8	1,1	2,1	1,8	1,6

Anm.: Produktion pr. beskæftiget. Landbrug mv. er inklusive boligbenyttelse og udvinding af olie og gas mv. Private serviceerhverv ekskl. sø, imp. angiver at søtransport og imputerede finansielle tjenester ikke er inkluderet. Private byerhverv er eksklusive boligbenyttelse, søtransport og imputerede finansielle tjenester.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ledighed og kapacitetspres

Den økonomiske afmatning har ramt bredt i økonomien. Det kan ses i ledighedsudviklingen, hvor der er sket stigninger i alle A-kasser det seneste år. Nogle områder er imidlertid blevet hårdere ramt end andre. Det gælder især de A-kasser, der traditionelt har været tilknyttet bygge- og anlægssektoren, men også A-kasserne for de højt uddannede har oplevet relativ stor stigning i ledigheden, *jf. boks 4.3.* Omvendt ligger ledigheden stadig meget lavt for sygeplejersker, folkeskolelærere og stats- og teleansatte.

[4] De foreløbige sæsonkorrigerede ATP-beskæftigelsestal er behæftet med nogen usikkerhed og indflydelsen på nationalregnskabstallene er desuden mindre klar end tidligere som følge af kildeskift og ændret opgørelsesmetode i nationalregnskabet.

Boks 4.3. Fakta om ledigheden – udviklingen det seneste år

Den samlede sæsonkorrigerede registrerede ledighed er vokset med ca. 22.800 personer fra marts 2002 til marts 2003. Det svarer efter Danmarks Statistiks opgørelse til en forøgelse af den sæsonkorrigerede ledighedsprocent på 0,8 enheder fra 5,0 til 5,8 pct.

Den sæsonkorrigerede ledighed er steget stort set lige meget for mænd og kvinder. Udgangspunktet for mændene var lavere end kvindernes, og kvinder har stadig en generelt højere sæsonkorrigeret ledighedsprocent end mænd.

Stigningen i den sæsonkorrigerede ledighed gennem det seneste år har været nogenlunde ligeligt fordelt på aldersgrupper. De 16-24-årige har den laveste sæsonkorrigerede ledighed på ca. 4 pct., mens den for 25-29-årige ligger højest på ca. 7 pct. Den sæsonkorrigerede ledighed for de 50-66-årige er ikke større end for de 30-39-årige og mindre end for de 25-29-årige.

Stigningen det seneste år har været større for fuldtidsforsikrede end for ikkeforsikrede og deltidsforsikrede.

Der har været stigende sæsonkorrigeret ledighed i alle amter på nær Viborg Amt. Vestsjællands Amt, Frederiksborg Amt og Sønderjyllands Amt har de største stigninger på lidt over 1 pct.enhed, mens den sæsonkorrigerede ledighed i Viborg Amt og Ringkøbing Amt er uændret og stort set uændret. Generelt ligger den sæsonkorrigerede ledighedsprocent i amterne mellem 4 og 8 pct. Den sæsonkorrigerede arbejdsløshedsprocent er lavest - mellem 4 og 5 pct. - i Roskilde Amt, Viborg Amt, Ringkøbing Amt, Frederiksborg Amt og Københavns Amt, og højest for Nordjyllands Amt med godt 7 pct.

Fordelt på A-kasser har ændringerne været mere forskellige. Den sæsonkorrigerede ledighed er steget for alle a-kasser, der indgår i statistikken det seneste år. Relativt (målt i personer) er den sæsonkorrigerede ledighed steget mellem 1 og 137 pct. Målt i forhold til antallet af forsikrede er den sæsonkorrigerede ledighedsprocent øget med mellem 0 og 4 pct.enheder.

Den sæsonkorrigerede ledighedsprocent er steget mest for malerfaget og maritim, el-faget, IT- og merkonomer, teknikerne, blik og rør, specialarbejderne, træindustri og byg, restaurationsbranchen, magistre, pædagogmedhjælpere og metalarbejdere. For folkeskolelærere, sygeplejersker og stats- og teleansatte har den sæsonkorrigerede ledighed stort set været konstant.

Der har det seneste år været en tendens til, at stigningen i den sæsonkorrigerede ledighedsprocent har været størst i de A-kasser, hvor den sæsonkorrigerede arbejdsløshed i forvejen var høj.

Relativt er det sæsonkorrigerede antal af ledige især steget for de A-kasser, der traditionelt er tilknyttet bygge- og anlægssektoren (blik og rør, el-fag, maler og maritim, træindustri og byg). Derudover er den sæsonkorrigerede ledighed også steget relativt kraftigt for højtuddannede (akademikere, ingeniører, civiløkonomer, magistre, IT-uddannede og merkonomer).

Antallet af berørte ledige faldt i første og andet kvartal af 2002, men er derefter steget i fjerde kvartal 2002 og første kvartal 2003. Der er sket en stigning i antallet af langtidsledige, opgjort som personer, der er ledige mere end 80 pct. af et år. Det har medvirket til, at den gennemsnitlige varighed af ledighedsforløbene er steget gennem hele 2002 samt første kvartal 2003.

Der er en tendens til, at ledigheden er forøget for de A-kasser, hvor den i forvejen lå højt. Varigheden af ledighedsforløbene forklarer en stor del af ledighedsstigningen det seneste år. Det indikerer, at der er færre jobåbninger end tidligere, så de ledige må vente længere med finde et job. Det peger på, at det senere års stigning i ledigheden også er konjunkturbetinget.

At ledighedsstigningen på tværs af A-kasser har været forskellig understreges af, at mis-matchindikatoren de seneste måneder er steget efter stort set at have ligget fladt gennem 2002, *jf. figur 4.5a.*

Der lægges til grund at den strukturelle ledighed er nogenlunde uændret fra 2002 til 2004, *jf. figur 4.5b.* Med den forudsete ledighedsudvikling lukkes gabet mellem den faktiske og den strukturelle ledighed i år, mens gabet øges en smule igen til næste år. Det indikerer, at der fortsat er et vist pres på arbejdsmarkedet, selvom presset aftager en anelse ind i 2003.

2004 er skudår og desuden ligger flere helligdage i weekenden, hvor mange normalt har fri. Det øger antallet af arbejdsdage i forhold til et "normalt" år. Isoleret set vil det øge produktionskapaciteten således, at kapacitetspresset mindskes, men der kan dog også være modgående effekter som følge af større efterspørgsel.

Figur 4.5a. "Faglig" mismatch

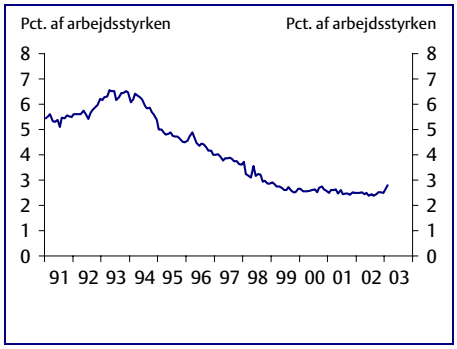

Figur 4.5b. Faktisk og strukturel ledighed i forhold til arbejdsstyrken

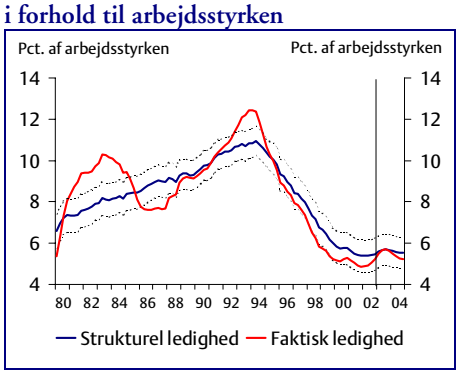

Anm.: Faglig mismatch er beregnet som den vægtede spredning i arbejdsløsheden over A-kasser, idet det antages, at A-kassegrupperingen kan anvendes som en approksimation til faggrupper (frit valg af A-kasse fra 2002 gør denne antagelse mere problematisk). Serien er sæsonkorrigeret. Niveauet for den strukturelle ledighed er behæftet med usikkerhed. Til illustration af usikkerheden viser konfidensbåndene, at den faktiske strukturledighed med 80 pct. statistisk sandsynlighed ligger inden for disse bånd.

Kilde: Danmarks Statistik, ADAM's databank og egne beregninger.

Sammenlignet med december er ledighedsgabet blevet mindre i både 2003 og 2004. Hvis den forudsete lønafdæmpning i 2003 og 2004 ikke realiseres vil det være tegn på en opadgående tendens i den strukturelle ledighed.

Flere indikatorer i indeværende år peger også i retning af et svagere pres på arbejdsmarkedet sammenlignet med tidligere. Udover beskæftigelsesforventningerne, der som nævnt har ligget lavt de første måneder af 2003, ligger indikatorerne for manglen på arbejdskraft inden for industri og bygge- og anlægssektoren også lavt sammenlignet med tidligere.

I vurderingen fra Arbejdsmarkedsrådene vedrørende første og fjerde kvartal 2003 ventes stigning i den kvartalsvise år-til-år-ledighed. Imidlertid ser det ud til, at rådenes vurdering af første kvartal ikke i tilstrækkeligt omfang får fanget faldet i AF-aktiveringsomfanget, idet ledighedsvurderingen ligger lavere, end hvad den faktisk blev. Arbejdsmarkedsrådene vurderer, at ledigheden i fjerde kvartal 2003 vil ligge ca. 10.000 personer højere end i fjerde kvartal 2002. Det harmonerer med det forløb, der er lagt til grund for ledigheden i den aktuelle vurdering, hvor der sker et fald i anden halvdel af 2003, jf. figur 4.3a.

Arbejdsmarkedsrådenes vurdering omkring flaskehalssituationen peger overordnet set på et aftagende pres. Der meldes dog fortsat om problemer på områder af det offentlige arbejdsmarked, hvilket især gælder for læger, sygeplejersker og folkeskolelærere. På det private arbejdsmarked meldes generelt om færre flaskehalse. For nogle regioner er der dog stadig mangel på visse grupper som fx maskinsnedkere, elektrikere, smede og bagere.

På længere sigt (fjerde kvartal 2002) peger arbejdsmarkedsrådene på, at der fortsat er risiko for flaskehalse særligt på det offentlige arbejdsmarked.

Lønstatistikken fra fjerde kvartal 2002 viser fortsat stigninger, der ligger højere end i udlandet, *jf. afsnit 4.3.* Samtidig har inflationen de seneste måneder ligget højere end i udlandet, *jf. afsnit 4.4.* Det underbygger også opfattelsen af, at der fortsat er et vist pres på arbejdsmarkedet.

Arbejdsstyrken

Med den ventede udvikling i beskæftigelse og ledighed vokser arbejdsstyrken 13.000 personer i 2003 og 11.000 personer i 2004. Sammenlignet med vurderingen i december svarer det til en opjustering af væksten med 4.000 personer set over de to år. En del af stigningen i 2003 er dog af mere teknisk karakter, idet den kan henføres til at et lavere AF-aktiveringsniveau, som i et vist omfang overvæltes i den registrerede ledigheden og dermed arbejdsstyrken.

Arbejdsstyrkeudviklingen og udviklingen i antallet af overførselsmodtagere, der primært kategoriseres uden for arbejdsstyrken, kan sættes i forhold til befolkningsudviklingen. Det giver et indtryk af udviklingen i antallet af "øvrige", dvs. personer der hverken er i arbejdsstyrken eller på overførsler. Selvom der kan være et beskedent overlap mellem de forskellige kategorier, og opgørelsesenhederne ikke i alle tilfælde er identiske, kan denne type "bogholderi" anvendes som et groft konsistenstjek af de forskellige statistikker, og den usikkerhed disse måtte indeholde. Derudover kan bogholderiet anvendes som tjek af udviklingen for skønnene i arbejdsstyrke og overførselsmodtagere i prognoseårene.

Med de gamle beskæftigelsestal fra nationalregnskabet kunne antallet af "øvrige" opgøres til ca. 40.000 personer i 2000, *jf. tabel 4.4* (Dec02).

Tabel 4.4. "Befolkningsbogholderi"

1000 personer		Overførselsmodt.[2]		Arbejdsstyrke		Befolkning[3]		Øvrige	
		niveau	vækst	niveau	vækst	niveau	vækst	niveau	vækst
Dec02	2000	662	-7	2856	13	3561	4	43	-3
	2001	653	-9	2865	9	3567	6	48	6
	2002	659	6	2859	-6	3573	6	54	6
	2003	656	-3	2871	12	3578	5	51	-4
	2004	649	-7	2879	8	3585	7	57	6
Feb03[1]	2000	662	-7	2894	20	3561	4	5	-9
	2001	655	-7	2885	-9	3566	5	26	22
	2002	664	8	2864	-21	3570	4	43	17
Maj03	2000	662	-7	2884	11	3561	4	14	0
	2001	655	-7	2895	10	3566	5	16	2
	2002	662	7	2881	-14	3570	5	28	12
	2003	671	9	2894	13	3578	8	14	-14
	2004	671	0	2905	11	3585	7	9	-4

1) Opgørelsen for februar 2003 blev foretaget efter offentliggørelsen af nationalregnskabet med de nye beskæftigelsestal vedr. 3. kvartal 2003, og hvor 4. kvartal blev fundet ved fremskrivning med ATP-statistikken. Antallet af overførselsmodtagere i 2002 blev opgjort ift. den tilgængelige statistik og i visse tilfælde fremskrevet på baggrund af 2001 med væksten for de kendte kvartaler i 2002.

2) Overførselsmodtagere dækker over efterløn, førtidspension, overgangsydelse, barsel, orlov, kontanthjælp, revalidering, aktivering, individuel jobtræning, øvrig uddannelses aktivering, uddannelsesgodtgørelse og ledighedsydelse.

3) 15-64 år.

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Med den første udgave af de nye beskæftigelsestal (inklusive Flashudgaven vedr. fjerde kvartal 2002) var antallet af "øvrige" svundet ind til ca. 5.000 personer i 2000, jf. tabel 4.4 (Feb03). Det skyldes udelukkende

løftet i niveauet for beskæftigelse og dermed arbejdsstyrke, jf. boks 4.2. De nye tal viste samtidig fald i arbejdsstyrken i både 2001 og 2002, uden at det kunne ses i antallet af overførselsmodtagere. Det betød, at "øvrige" steg stærkt, hvilket antydede inkonsistens mellem opgørelserne.

Med de *reviderede* nye beskæftigelsestal fra nationalregnskabet kom der igen en bedre sammenhæng mellem statistikkerne. Niveauet for antallet af "øvrige" i 2000 er blevet løftet lidt igen, og samtidig øges antallet mindre kraftigt frem til 2002, jf. tabel 4.4 (Maj03).

Set i et længere perspektiv kan forøgelsen af antallet af øvrige i 2001 og 2002 ses som et brud med den langsigtede tendens til, at der bliver færre og færre personer, der hverken er på overførsel eller i arbejdsstyrken, *jf. figur 4.6a.* Man skal tilbage til 1990, før der findes en større forøgelse af denne gruppe, *jf. figur 4.6b.*

Figur 4.6a. "Befolkningsbogholderi", niveauer (Maj03)

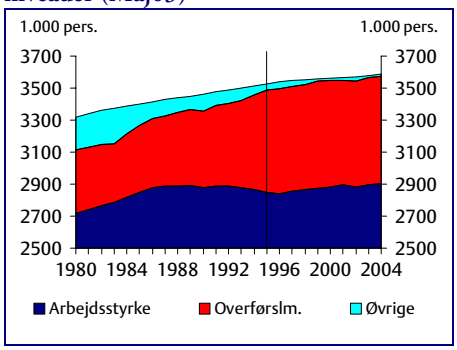

Figur 4.6b. "Befolkningsbogholderi", ændringer (Maj03)

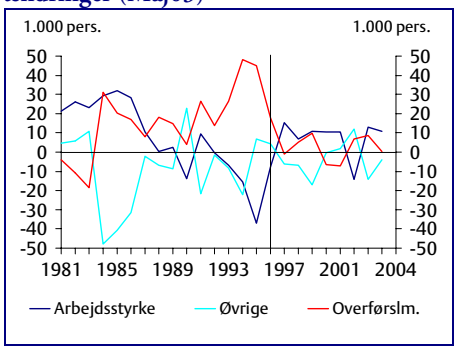

Anm.: Stregen angiver databrud som følge af de nye beskæftigelsestal.
Kilde: ADAMs databank og egne beregninger.

Stigningen i antallet af "øvrige" i 2002 på 12.000 personer dækker over, at faldet i arbejdsstyrken ikke blev modsvaret af en tilsvarende stigning i antallet af overførselsmodtagere. Givet, at antallet af overførselsmodtagere i de historiske år er kendt med rimelig sikkerhed, kan det være tegn på, at beskæftigelsesniveauet i 2002 enten er for lavt, at faldet i arbejdsstyrken i overvejende grad er konjunkturelt betinget, eller at arbejdsstyrkebevægelserne slår ud i overførslerne med en vis forsinkelse[5].

[5] Der er ikke umiddelbart belæg for det sidste, idet ændringer i overførselsmodtagerne tværtimod historisk *leader* ændringerne i arbejdsstyrken. Det har fx heller ikke være muligt at aflæse beskæftigelsesfaldet i indkomstskatteindtægterne, der i 2002 blev større end forventet.

I modsætning til vurderingen i december vokser antallet af overførselsmodtagere nu fra 2002 til 2003, samtidig med at arbejdsstyrken stiger, så antallet af øvrige falder med 14.000 i 2003 og 4.000 i 2004. Der er således – i modsætning til december og hovedtendensen siden 1980 – ikke modsatrettede bevægelser i arbejdsstyrke og overførselsmodtagere i prognoseperioden, jf. figur 4.6b. Det antyder, at arbejdsstyrkevæksten fra 2002 til 2003 er overvurderet eller at beskæftigelsesniveauet og dermed arbejdsstyrken i 2002, som nævnt tidligere, kan ligge for lavt[6].

4.3. Løn

Lønstigningstakten i den private sektor blev 4,2 pct. i 2002. Stigningstakten forventes at blive 3,9 pct. i 2003 og 3,7 pct. i 2004. Det er uændret i forhold til vurderingen i december. Skønnene indebærer, at lønstigningstakten fortsat vil være på et relativt højt niveau i forhold til et overenskomstbaseret referenceforløb for udviklingen i timefortjenesten på DA-området, *jf. figur 4.7a.*

Figur 4.7a. Timefortjeneste og referenceforløb på DA-området

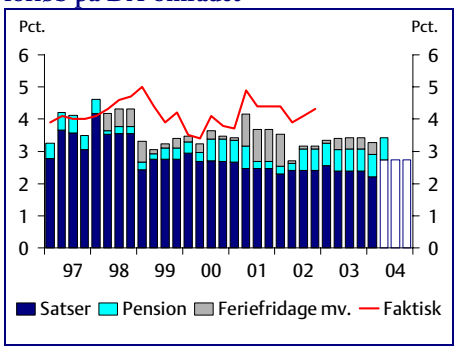

Figur 4.7b. Lønudvikling i Danmark, euroområdet og udlandet i alt

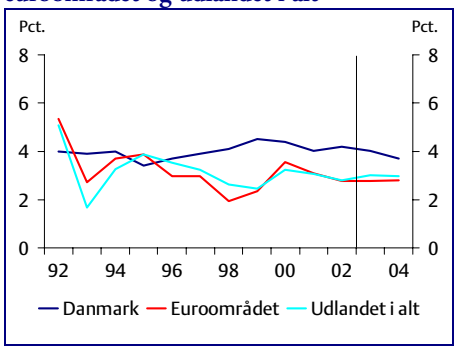

Anm.: Referenceforløbet er baseret på tre centralt fastsatte lønelementer: Lønsatser, pensionsbidrag og arbejdstid. For overenskomstområder uden aftalte satsforhøjelser i 2003 er indlagt samme relative ændring som året før. På hovedparten af overenskomstområderne fastsættes alene mindstebetalings- og minimallønssatser centralt, mens de faktiske lønreguleringer forhandles lokalt. Referenceforløb baseret på de centralt fastsatte satsændringer er derfor forholdsvis usikre pejlemærker for udviklingen i timefortjenesten.

Kilde: DA, BLS, EU-kommissionen, OECD og egne beregninger.

[6] Det er især nye skøn for antallet af efterlønsmodtagere, der øger væksten i begge prognoseår. I 2003 bidrager udviklingen i antallet af kontanthjælpsmodtagere og barselsorloven også til ændringen.

Lønstigningstakten – som opgjort i DA's kvartalsvise lønstatistik – steg fra godt 4 pct. i tredje kvartal til godt 4¼ pct. i fjerde kvartal 2002. Det skyldes blandt andet et højere bidrag fra genebetalinger sammenlignet med tredje kvartal.

Det forventede fald i lønstigningstakten fra 2002 til 2003 skal ses i lyset af højere ledighed i 2003 samt nye overenskomstaftaler for slagteriarbejdere og finanssektoren, *jf. appendiks 4.1.* I 2004 ventes ledigheden igen at falde som følge af en øget vækst. Isoleret set vil det øge presset på arbejdsmarkedet. På den anden side ventes inflationen at aftage.

I februar-marts 2003 blev der for en række overenskomstområder aftalt satser for den resterende del af indeværende overenskomstperiode, som løber frem til foråret 2004. Herunder var også industrien og bygge/anlæg. Ændringen i de aftalte satser lå på niveau med satsforhøjelser i de gældende overenskomster, jf. appendiks 4.1.

Som noget nyt blev der i overenskomsten for slagteriarbejdere aftalt en såkaldt Fritvalg Model. I overenskomsten for finanssektoren aftaltes tilsvarende de såkaldte lønpakker. Fælles for Fritvalg Modellen og lønpakker gælder, at medarbejdere i princippet frit kan vælge mellem løn, pension og ferie eller kombinationer heraf, *jf. boks 4.4.*

Boks 4.4. Fritvalg Modeller/lønpakker i nye overenskomstaftaler

Fritvalg Modellen på slagteriområdet

Som noget nyt indeholder overenskomstforliget en såkaldt Fritvalg Model, der i første omgang kører som et forsøg fra 1. april 2003 til 31. december 2004.

Modellen indebærer, at medarbejderne frit kan vælge mellem mere i løn, pension, ferie eller en kombination af de tre. Medarbejderen kan ændre sammensætningen en gang årligt inden for den samlede ramme på 2,7 pct. af lønsummen.

Fritvalg Modellen omfatter slagternes eksisterende 4 feriefridage. Når en feriefridag omregnet udgør 0,4 pct.enheder af lønstigningerne, betyder det, at stigningen i lønnen som følge af Fritvalg Modellen kun øger arbejdsomkostningerne med 1,1 pct.

Vælger medarbejderen mere fritid, indsættes den aftalte sats i pct. af lønsummen løbende på en opsparingskonto. Ved afholdelse af en fridag udbetales et beløb fra kontoen svarende til det aktuelle indtægtstab. Opsparingskontoen opgøres en gang årligt og det eventuelle overskud bliver udbetalt til medarbejderen.

Lønpakker

Principperne i lønpakkerne på de to områder inden for den finansielle sektor er stort set identiske.

Valgmuligheden består i udarbejdelsen af et såkaldt *Lønkatalog,* som aftales mellem virksomheden og medarbejderrepræsentanten. Udover den traditionelle løn kan lønkataloget indeholde aflønningsformer i form af fx personalegoder, supplerende forsikringer, mere ferie etc.

(boks fortsat)

Inden for rammerne af den aftalte lønpakke kan den enkelte medarbejder ud fra sin hidtidige overenskomstmæssige aflønning eksklusive pensionsbidraget selv sammensætte sin egen lønpakke. På de enkelte overenskomstområder er der mere specifikke aftaleforhold, der ikke kan indgå i en lønpakke. Aftalen om individuelle lønpakker må ifølge overenskomsten ikke stille medarbejderen ringere set ud fra en samlet bruttolønsbetragtning.

Minimum seks punkter skal fremgå af lønkataloget, herunder blandt andet elementernes værdiansættelse, dvs. ombytningsforholdet til traditionel løn (ekskl. pension), og hvordan der sikres fuld overenskomstmæssig regulering af alle elementer i kataloget.

Derudover bør aftalen om lønkataloget ifølge overenskomsten fastsætte regler for, på hvilket tidspunkt og med hvilke intervaller medarbejderen kan foretage valg af sammensætningen af sin egen lønpakke.

Det er endnu usikkert, hvordan ansatte i finanssektoren vil vælge mellem fritid, løn og pension. I marts 2003 valgte hovedparten af slagteriarbejderne mere fritid frem for mere løn og pension. Det medfører isoleret set fald i den gennemsnitlige arbejdstid. En effekt der kan blive forstærket, hvis tendensen afspejles i finanssektoren. Derudover skal de nye modeller for frit valg blandt også ses i lyset af overenskomstforhandlingerne på DA/LO-området i 2004.

I 2004 forhandles nye overenskomster for størstedelen af det private arbejdsmarked. Den forudsatte timelønstigning på 3,7 pct. i 2004 kan resultere i en større stigning i den udbetalte løn end i årene forud. De aftalte skattelettelser kan også bidrage til at dæmpe stigningen i timelønnen i 2004. Samtidig forventes inflationen at aftage til 1,9 pct., og den reale timeløn vil derfor med skønnene for lønstigningstakten i 2004 stige med 1¾ pct. Det svarer til gennemsnittet for perioden 1997 til 2002.

Virksomhedernes samlede arbejdsomkostninger steg med 4,5 pct. i 2002 og ventes at stige med 4,0 pct. i 2003. De øvrige arbejdsomkostninger steg således med 0,3 pct.enheder i 2002 og skønnes at hæve stigningstakten med 0,1 pct.enhed i 2003 i forhold til stigningen i timefortjenesterne. I 2003 skal det blandt andet ses i sammenhæng med afviklingen af ATP-kompensationen på Finansloven for 2003, der ellers ville overkompensere erhvervene for merafgiftsbetalinger vedrørende energiafgifter.

Høje lønstigninger er hovedårsagen til, at virksomhedernes samlede arbejdsomkostninger de sidste fem år er vokset hurtigere i Danmark end i udlandet, *jf. figur 4.7b*. Dette forhold ventes også at være gældende i prognoseperioden, men i modsætning til tidligere vil virkningen på de danske virksomheders konkurrenceevne ikke blive modereret af et fald i den effektive kronekurs i 2003 og 2004.

Lønstigningstakten i fremstillingsvirksomhed er efter et fald fra 5,3 pct. i andet kvartal 2001 til 3,8 pct. i andet kvartal 2002 igen steget, og

var 4,6 pct. i fjerde kvartal 2002. Efter gradvise stigninger siden fjerde kvartal 2001 er stigningstakten i bygge/anlæg faldet fra 4,8 pct. i tredje kvartal 2002 til 3,8 pct. i fjerde kvartal 2002, *jf. figur 4.8a.* I de serviceprægede erhverv er stigningstakten på trods af bortfaldet af feriefridagseffekterne øget en smule – fra 3,8 pct. i tredje kvartal til 4,1 pct. i fjerde kvartal 2002.

Lønstigningstakten for tredje og fjerde kvartal 2002 skal ses i lyset af indregningen af en stigning i pensionsbidraget. Det påvirker især stigningstakten i bygge/anlæg og fremstillingsvirksomhed.

Figur 4.8a. Lønudvikling på hovedbrancher inden for DA-området

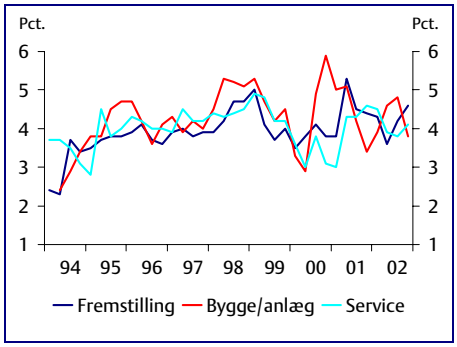

Figur 4.8b. Lønudvikling for arbejdere og funktionærer på DA-området

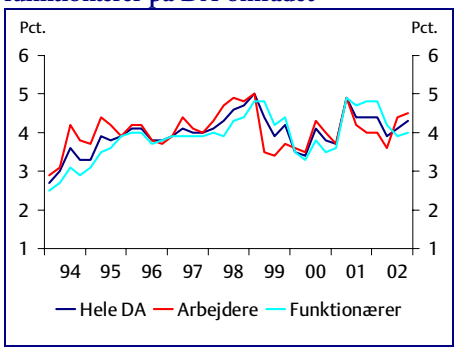

Kilde: DA.

Stigningstakten i fjerde kvartal 2002 var svagt stigende for både funktionærer og arbejdere i forhold til tredje kvartal, *jf. figur 4.8b.* Det afspejler højere bidrag fra genebetalinger til stigningstakten. Bidraget til stigningstakten for arbejdere var således 0,3 pct.enheder i fjerde kvartal mod 0,1 pct.enhed i tredje kvartal 2002.

På baggrund af overenskomsterne på det statslige og kommunale område vurderes årslønnen eksklusive reststigning i den offentlige sektor at stige med 2,5 pct. i 2002, 3,6 pct. i 2003 og 3,3 pct. i 2004, *jf. tabel 4.5.*

Lønstigningstakten i staten steg markant fra midten af 2000 til første kvartal 2002. Det skyldes i vidt omfang profilen i den foregående overenskomst, men samtidig har der været en øget reststigning. På trods af faldet i lønstigningstakten i staten i andet og tredje kvartal 2002, er der stadig en væsentlig reststigning.

Tabel 4.5. Lønstigninger og satsreguleringsprocent

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	---------- Stigning, pct. ----------					
Privat sektor:						
Timelønomkostninger	4,7	3,9	4,3	4,5	4,0	3,7
Timefortjeneste	4,8	3,6	4,2	4,2	3,9	3,7
Årsløn for arbejdere	3,8	3,4	3,5	3,8	3,7	3,6
Årsløn for funktionærer	4,3	3,8	4,1	3,8	3,8	3,6
Offentlig sektor, årsløn ekskl. reststigning	2,6	2,8	3,3	2,5	3,6	3,3
Satsreguleringsprocent[1)]	2,6	3,2	3,2	2,7	3,2	3,3

Anm.: For offentligt ansatte er angivet den overenskomstmæssigt aftalte lønstigning inkl. bidrag fra reguleringsordningen, men eksklusive eventuel reststigning. Lønstigningstakterne for offentligt og privat ansatte kan derfor ikke sammenlignes.

1) Satsreguleringsprocenten er skønnet for 2004. Reguleringen af beløbsgrænser mv. i skattesystemet er i de angivne år sket med en procentsats svarende til satsreguleringsprocenten plus 0,3.

Kilde: DA samt egne beregninger.

Overenskomster i både staten og kommunerne indebærer isoleret set en betydelig reduktion af lønstigningstakten frem til andet kvartal 2003, *jf. figur 4.9a* og *b*, hvilket også skal ses i lyset af de forholdsvis høje aftalte lønstigninger i slutningen af forrige overenskomstperiode.

Da stigningstakten for staten i tredje kvartal 2002 lå en smule over stigningstakten for den private sektor, resulterer det i en nedadgående regulering af den statslige lønstigningstakt i andet kvartal 2003, svarende til ca. 0,2 pct.enheder.

Figur 4.9a. Timefortjeneste og referenceforløb på det statslige område

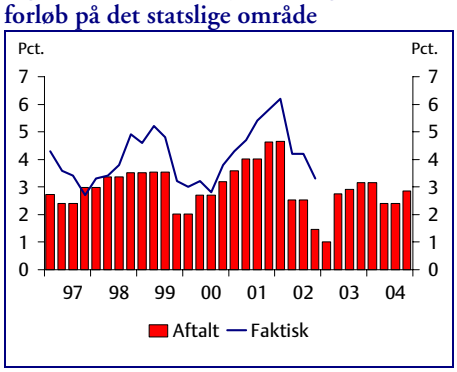

Figur 4.9b. Timefortjeneste og referenceforløb på det kommunale område

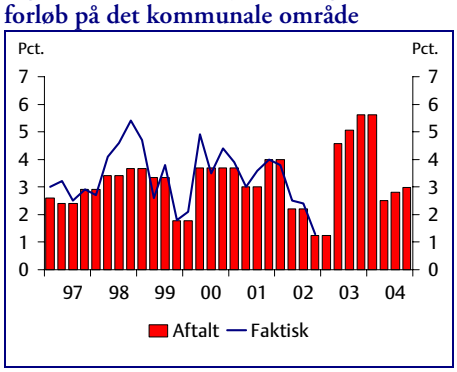

Anm.: Referenceforløbet er baseret på den samlede overenskomstramme i henholdsvis staten og kommunerne.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Lønstigningstakten i kommunerne har de seneste knap 2 år ligget under lønstigningstakten for den private sektor. I tredje kvartal 2002 lå den noget under stigningstakten for den private sektor. Derfor reguleres lønstigningstakten i kommunerne i andet kvartal 2003 opad med ca. 2 pct.enheder som følge af reguleringsordningen.

4.4. Priser

I 2003 ventes stigningstakten i forbrugerpriserne at blive 2,3 pct., et fald på 0,1 pct.enhed i forhold til 2002. Sammenlignet med december er skønnet for forbrugerprisinflationen opjusteret med 0,3 pct.enheder. I 2004 ventes forbrugerprisinflationen at falde til 1,9 pct.

I første kvartal 2003 har den samlede forbrugerprisstigningstakt ligget på omkring 2,8 pct. i gennemsnit, mod 2,6 pct. i det foregående kvartal, *jf. figur 4.10a.* Det er noget mere end ventet i decembervurderingen.

Figur 4.10a. Forbruger- og nettopriser, årsstigningstakt

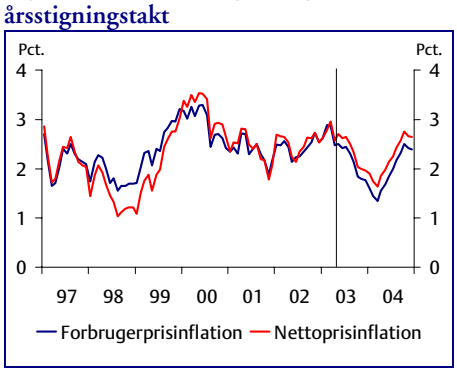

Figur 4.10b. Forbrugerpriser på energi og tjenesteydelser, årsstigningstakt

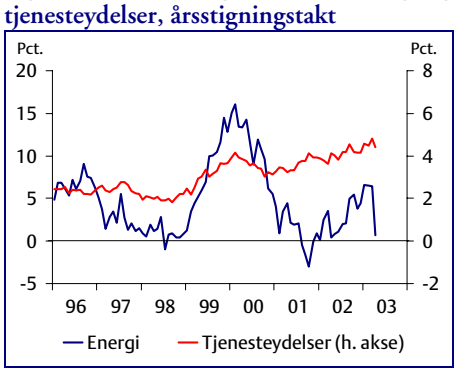

Anm.: Tjenesteydelser er opgjort eksklusive husleje.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

De relativt høje stigningstakter i forbrugerpriserne skal ses i sammenhæng med øgede prisstigningstakter på energivarer, *jf. figur 4.10b.* Prisstigningerne indenfor energi kan primært tilskrives markante olieprisstigninger i begyndelsen af 2003. Øgede prisstigninger på elektricitet, som følge af et reduceret el-udbud i Norge og Sverige, har ligeledes bidraget til de stigende energipriser. I takt med, at olieprisen siden marts er faldet fra $ 35 til omkring $ 24, er prisstigningstakten på energi dog aftaget igen.

Derudover er forbrugerprisinflationen på tjenesteydelser, som siden midten af 2002 har ligget over 4 pct., steget yderligere til omkring 4,4 pct. i april 2003. Udviklingen kan henføres til øgede prisstigninger på

uddannelse, forsikringer samt boligrelaterede tjenester, *jf. boks 4.5.* Den fortsat høje prisstigningstakt på tjenesteydelser har i høj grad bidraget til at udsætte den ventede afdæmpning i inflationen.

Boks 4.5. Prisstigninger på tjenesteydelser

En dekomponering af prisstigningstakten på tjenesteydelser eksklusive husleje viser, at den høje forbrugerprisstigningstakt på tjenesteydelser skyldes øgede inflationsbidrag fra boligrelaterede tjenester og uddannelse, *jf. tabel a.* Derudover bidrager også højere prisstigninger på øvrige tjenester, herunder primært forsikringer.

Det høje bidrag fra boligtjenester skyldes primært, at prisen på havearbejde steg markant i april 2002. Den kraftige prisstigning kan henføres til afskaffelsen af hjemmeservice-tilskuddet til havearbejde i forbindelse med Finanslov 2002. Fra april 2003 er lovændringens effekt på den årlige prisstigningstakt dog bortfaldet, og inflationsbidraget er aftaget igen.

Prisstigningen på uddannelse er i den forløbne del af 2003 øget til 24,5 pct., som følge af højere brugerbetaling på efteruddannelse og aftenskole. Stigningen vurderes at være enkeltstående, og prisstigningstakten på årsbasis ventes således at aftage til et normalt leje i 2004. Isoleret set ventes dette at sænke den samlede prisstigningstakt på tjenester eksklusive husleje med omkring 0,6 pct.enheder. For det samlede forbrugerprisindeks vurderes effekten på årsstigningstakten at være 0,1-0,2 pct.enheder.

Tabel a. Dekomponering af forbrugerprisstigningstakten på tjenesteydelser

	Vægt	2001	2002	2003			
				Jan.	Feb.	Mar.	Apr.
	2003	---------- Vækstbidrag, pct.enhed ----------					
Boligtjenester[1]	9,5	0,6	0,8	1,1	1,1	1,1	0,4
Sundhed	5,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Transporttjenester...	18,1	0,6	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7
Kommunikation	7,5	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Fritid m.v.[2]	34,4	1,1	1,0	0,6	0,6	0,7	0,8
Uddannelse.....	3,1	0,1	0,2	0,8	0,8	0,8	0,8
Øvrige	22,1	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4
Tjenester i alt[1]	100,0	3,6	4,1	4,6	4,5	4,8	4,4

Anm.: Afrunding gør, at bidragene ikke summer til totalen.
1) Opgjort eksklusive husleje.
2) Indeholder tjenester inden for fritid og kultur samt restauranter og hoteller.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Prisstigningstakten på personbiler er ligeledes tiltaget i den forløbne del af 2003. Opgangen i prisstigningerne på biler i 2002 og 2003 kan ikke ses uafhængigt af meget lave prisstigninger i de foregående år. Udviklingen indtil nu kan således kun i mindre grad opfattes som en delvis tilpasning til prisniveauet i andre lande i lyset af nye EU-konkurrenceregler. I tilfælde af ekstraordinære stigninger i nettoprisen på personbiler fra april

2003 vil de ændrede regler for registreringsafgiften friholde bilkøberne for de medfølgende ekstra stigninger i afgifterne.

Engrosprisstigningerne på danske varer eksklusive energi er trods en stigning siden midten af 2002 fortsat relativt moderate omkring 1¼ pct. i første kvartal 2003, *jf. figur 4.11a.* Samtidig er priserne på importerede varer eksklusive energi faldet i starten af 2003. De faldende importpriser kan blandt andet tilskrives, at den effektive kronekurs er steget markant siden årsskiftet og nu ligger på sit højeste niveau siden 1999, *jf. figur 4.11b.* Udviklingen skyldes primært, at US-dollaren er faldet i værdi. Den høje effektive kronekurs har derudover reduceret olieprisstigningernes effekt på de indenlandske energipriser.

En uændret effektiv kronekurs i resten af 2003, svarende til en stigning på 2½ pct. i forhold til niveauet for 2002, vurderes isoleret set at reducere forbrugerprisinflationen med ½–¾ pct.enheder i 2003.

Figur 4.11a. Engrospriser, årsstigningstakt

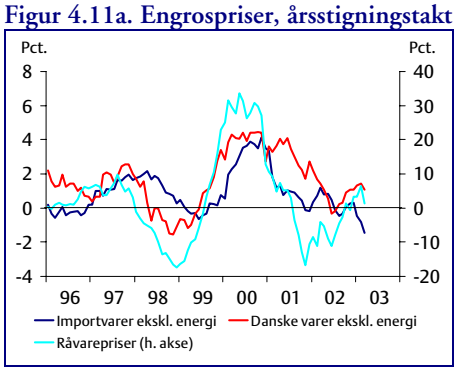

Figur 4.11b. Den effektive kronekurs

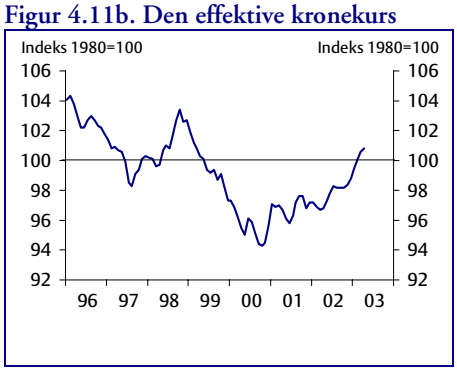

Kilde: Danmarks Statistik og Nationalbanken.

Samlet set ventes i 2003 en stigning i forbrugerpris- og nettoprisindekset på henholdsvis 2,3 pct. og 2,5 pct., *jf. tabel 4.6.* Forventningen til forbrugerprisinflationen i 2003 er i forhold til vurderingen i december opjusteret med 0,3 pct.enheder.

Det er primært indenlandske forhold, i form af relativt høje prisstigninger på tjenesteydelser, som bidrager til den lidt højere forbrugerprisinflation i 2003. Bidraget fra den underliggende inflation, hvor tjenester udgør en relativt stor andel af indekset, er således opjusteret med 0,2 pct.enheder i forhold til sidste vurdering.

Opjusteringen skal ligeledes ses i sammenhæng med den nuværende høje prisstigningstakt på energi. Efter faldet i olieprisen i marts antages olieprisen i den resterende del af 2003 at ligge stabilt omkring $ 24 pr.

tønde. Kombineret med den lave dollar vil dette bidrage til en væsentlig afdæmpning i de olierelaterede energipriser i resten af 2003. For 2003 som helhed er inflationsbidraget fra energi således kun opjusteret med omkring 0,1 pct.enhed i forhold til sidste vurdering.

I 2004 ventes forbruger- og nettoprisinflationen at aftage til henholdsvis 1,9 pct. og 2,2 pct. Afdæmpningen i inflationen i 2004 kan blandt andet henføres til et lavere bidrag fra den underliggende inflation, som følge af aftagende prisstigninger på tjenesteydelser. Endvidere ventes et lavere bidrag fra energipriserne i 2004.

Tabel 4.6. Prisudvikling og forklarende faktorer

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Stigning, pct.					
EU-harmoniseret forbruger-prisindeks (HICP)	2,1	2,7	2,3	2,4	2,3	1,8
Forbrugerprisindeks	2,5	3,0	2,4	2,4	2,3	1,9
Afgifter, bidrag	0,4	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,3
Nettoprisindeks	2,1	3,2	2,4	2,5	2,5	2,2
	Vækstbidrag, pct.enhed					
Fødevarer	0,1	0,3	0,5	0,3	0,2	0,2
Energi	0,1	1,2	-0,1	0,1	0,2	0,0
Husleje og offentlige takster	0,8	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8
Importvarer, ekskl. energi	-0,0	0,6	0,2	0,0	0,0	0,1
Underliggende inflation	1,1	0,1	0,9	1,3	1,3	1,1
	Stigning, pct.					
Enhedslønomkostning[1]	1,9	-0,0	2,6	1,5	1,6	1,5
Lønkvote, pct. af BVT[1]	63,3	62,8	64,1	63,9	63,4	63,1

1) Opgjort for de private byerhverv.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

En del af afdæmpningen i forbrugerprisinflationen i både 2003 og 2004 skyldes et stigende negativt inflationsbidrag fra afgifter. Det kan til dels tilskrives skattestoppets nominalprincip, hvor afgifterne fastlåses i kroner og øre. Sænkelsen af afgifterne på sodavand, spiritus og tobak fra og med oktober 2003 vil trække yderligere ned i forbrugerpriserne. Det gælder specielt i 2004, hvor inflationsbidraget fra afgifterne ventes at blive omkring -0,3 pct.enheder.

Den underliggende inflation, som er et udtryk for den indenlandske markedsbestemte inflation, har i 2002 ligget på omkring 3,5 pct. i gennemsnit, *jf. figur 4.12a.* I første kvartal 2003 er den underliggende inflation faldet til omkring 2,0 pct.

Faldet i den underliggende inflation skal ses i sammenhæng med de seneste måneders stigende råvarepriser. Stigende råvarepriser opfanges på kort sigt typisk i avancerne, hvilket reducerer den underliggende inflation. I takt med, at råvarepriserne er aftaget igen, er den underliggende inflation i april øget til 3,0 pct. Den udvikling forventes at fortsætte i de kommende måneder, og for 2003 som helhed ventes den underliggende inflation således at blive omkring 3¼ pct.

Til næste år vurderes den underliggende inflation at aftage til 2,8 pct. Udviklingen skal ses i lyset af en relativ moderat vækst i enhedslønomkostningerne i 2003 og 2004, som følge af blandt andet aftagende lønstigninger.

Det øgede outputgab i 2004 ventes at indebære et vist opadgående pres på den underliggende inflation. I lyset af den lave vækst i enhedslønomkostningerne i både 2003 og 2004 vurderes denne effekt dog at have mindre betydning.

Figur 4.12a. Den underliggende inflation

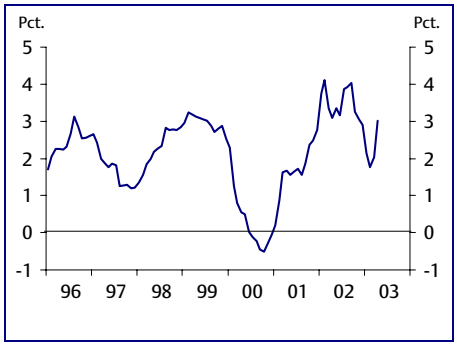

Figur 4.12b. Inflationen i Danmark og euroområdet

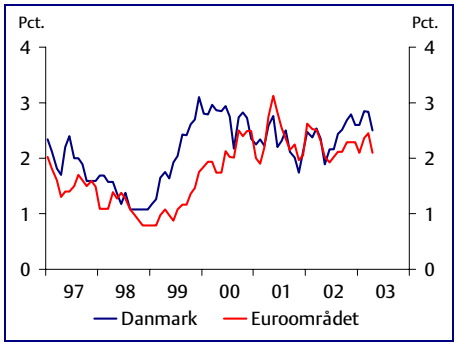

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat og egne beregninger.

Siden midten af 2002 har den danske stigningstakt i det EU-harmoniserede forbrugerprisindeks (HICP) ligget over euroområdets, *jf. figur 4.12b.* I den forløbne del af 2003 har inflationforskellen mellem Danmark og euroområdet ligget på knap ½ pct.enhed.

Forskellen mellem Danmarks og euroområdets HICP-inflation kan i høj grad forklares af de relativt høje danske prisstigninger på tjenester, herunder blandt andet uddannelse, *jf. tabel 4.7.* Samtidig bidrager den høje prisstigningstakt på personbiler til at øge forbrugerprisinflationen i Danmark over euroområdets.

De vedholdende høje danske prisstigninger på tjenester har bidraget til, at kerneinflationen – målt ved HICP-indekset eksklusive uforarbejdede fødevarer og energi – i 2002 og den forløbne del af 2003 har ligget relativt stabilt på omkring 2,5 pct. i Danmark. Modsat er kerneinflationen i euroområdet aftaget til 2,2 pct. i april 2003 ned fra 2,5 pct. i 2002.

Tabel 4.7. HICP-inflation i Danmark og Euroområdet

	Danmark			Euroområdet		
	Vægte	April 2003	Seneste 12 mdr.	Vægte	April 2003	Seneste 12 mdr.
	Årlig stigning, pct.					
HICP-indeks i alt	100,0	2,5	2,5	100,0	2,1	2,2
Føde- og drikkevarer	16,1	2,0	1,7	16,4	1,6	1,7
Øl/spiritus og tobak	5,9	0,6	0,9	4,0	5,6	4,6
Bolig og brændsel	19,0	2,8	3,3	15,0	2,4	1,7
- herunder Brændsel	7,6	2,5	3,5	5,0	2,8	0,6
Transport	16,2	2,6	3,4	15,2	2,0	2,6
- Personbiler	6,5	5,1	4,3	4,6	1,4	1,6
- Brændstof	3,0	-3,6	2,3	3,6	1,5	3,6
Fritid og underholdning	11,8	1,6	1,4	9,5	0,9	1,0
Uddannelse	0,9	24,6	13,3	0,9	3,8	3,8
Restauranter og hoteller	5,5	2,4	2,2	9,0	3,4	4,3
Andre varer og tjenester	7,2	4,7	4,8	7,7	2,8	2,8
Varer	65,5	1,5	1,8	61,1	1,5	1,6
Tjenester	34,5	3,9	3,8	38,9	2,9	3,0
HICP-indeks ekskl. energi	89,3	2,6	2,4	91,4	2,1	2,2
Kerne-inflation	83,0	2,6	2,6	83,3	2,2	2,3

Anm.: Seneste 12 mdr. er opgjort som den gennemsnitlige inflationsrate over de seneste 12 måneder.
Kilde: Eurostat.

Samlet set ventes HICP-inflationen for Danmark i 2003 at blive 2,3 pct. mod 2,1 pct. i euroområdet. Til næste år, hvor de danske prisstigninger på tjenesteydelser ventes at aftage, forventes inflationen i Danmark stort set at ligge på linje med euroområdets på omkring 1¾ pct.

Appendiks 4.1. Sats- og overenskomstforhandlinger 2003

I 2003 forhandlede Dansk Industri og Nærings- og Nydelsesmiddelarbejder Forbundet nye overenskomster på slagteriområdet, mens Finanssektorens Arbejdsgiverforening forhandlede nye overenskomster med henholdsvis Finansforbundet og Danske Forsikringsfunktionærers Landsforening.

Derudover blev der forhandlet satser for en række områder under DA/LO.

Slagteriområdet

Den 9. februar indgik Dansk Industri og Nærings- og nydelsesmiddel forbundet en etårig[1] overenskomst for ca. 13.500 slagteriarbejdere og ca. 3.000 medarbejdere i forædlingsindustrien.

Aftalen indebærer blandt andet stigninger i grundlønnen med 2½ kr. og en stigning i timetillægget på 2½ kr. Så normallønnen efter 24. februar udgør 105 kr. i timen. Dertil kommer en stigning i akkordbasis med 0,65 kr., så akkordbasis udgør 62,5.[2]

Pensionsbidraget øges fra 8,7 pct. til 9 pct., hvoraf arbejdsgiverne mindst skal betale 2/3 svarende til 6 pct. Af den samlede stigning i pensionsbidraget på 0,3 pct.enheder øges arbejdsgivernes arbejdsomkostninger således med 0,2 pct.enheder. Derudover øges alle genetillæg med 4 pct. i 2003. Som noget nyt aftales forsøg med en Fritvalg Model, jf. boks 4.4.

---

[1] Det etårige forlig gælder fra 1. marts 2003 og betyder at overenskomsterne for slagteriarbejderne fremover forhandles på samme tidspunkt som de store områder under DA/LO, som skal have nye overenskomster gældende fra marts 2004. Forhandlingerne forventes at starte i slutningen af 2003.

[2] Akkordbasis er her beregnet som et gennemsnit af akkordbasis for henholdsvis svineslagterier og kreaturslagterier. Dertil kommer, at akkordbasis for arbejdere ved svineslagtning og renselinje altid skal ligge 7 pct. over den gældende akkordbasis for svineslagterier.

Samlet vurderes satsforhøjelserne at øge de samlede arbejdsomkostninger med ca. 3½ pct. i 2003. Dertil kommer stigningerne i pensionsbidraget og genetillægene, således at den samlede stigning i arbejdsomkostningerne kan vurderes til ca. 3,9 pct. i 2003.

Tabel A.4.1 Oversigt over nye overenskomstaftaler i 2003

Område /dato	Grundløn (kr. /time)	Timetillæg (kr. /time)	Akkordbasis kr.	Pension (arb. giver) (point)	Generelt
Slagteriområdet 2003	Normalløn				Genetillæg øges med i gennemsnit 4 pct.
24. februar...	+2,50	+2,50	+0,65	+0,3 (0,2)	Den 5. feriefridag indført. Forsøg med Fritvalg Model frem til 31. december 2004.
Område /dato	**Reguleringer (pct.)**	**Puljer (pct.)**		**Pension (arb. giver) (point)**	**Generelt**
Finansområdet 2003					Nytårsaftensdag er nu en hel fridag (søgnehelligdag). Lønpakker med frit valg mellem løn, pension og fritid. Ret til deltidsarbejde for ansatte over 58 år.
1. april.....		+0,75		+0,75 (0,5)	
1. juli.....	+2,1				
2004					
1. april.....		+0,75			
1. juli.....	+2,1				
Område /dato	**Generelle satser (pct.)**	**Puljer (pct.)**		**Andre**	**Generelt**
Forsikringsområdet 2003					Ret til nedsat arbejdstid for ansatte, der er fyldt 58 år.
1. juli.....	+2,0			+0,3[2]	
2004					Lønpakker med frit valg mellem løn, pension og fritid.
1. juli.....	+2,0				
2005					
1. januar.....		+1,9[1]			

1) Der er i overenskomsten afsat 1,9 pct. til lokal løn. Hvis der lokalt ikke er indgået aftaler om anvendelsen af midlerne inden den 1. januar 2005 fordeles de 1,9 pct. som generelle lønforbedringer pr. 1. januar 2005.

2) Andre forbedringer omfatter blandt andet ændrede pensionsregler for deltidsansatte samt alder og anciennitet med hensyn til hvornår ansatte er berettiget til pension.

Finanssektoren

Den 3. februar indgik Finanssektorens Arbejdsgiver (FA) og Danske Forsikringsfunktionærers Landsforening (DFL) en ny 2-årig overenskomst for ca. 10.000 medarbejdere i forsikringsselskaberne. Parterne har angivet, at overenskomsten ligger inden for en økonomisk ramme på 6,2 pct. over de to år, hvoraf i alt 5,9 pct. er til generelle lønforbedringer. En tilsvarende ramme er aftalt for ca. 50.000 ansatte på finansområdet ved indgåelsen af en ny 2-årig overenskomst mellem FA og Finansforbundet den 8. februar 2003, hvor 5,7 pct. går til generelle lønforbedringer.

Overenskomsterne i den finansielle sektor vurderes samlet at øge lønomkostningerne pr. kalenderår med 3,6 pct. i 2003 og 3,2 pct. i 2004. Når den samlede stigning i lønomkostningerne således vurderes at blive 6,8 pct. skyldes det et overhæng fra den forrige overenskomst i 2001. Den samlede ramme for de nye overenskomster ligger noget under de forrige overenskomster, som havde en økonomisk ramme på ca. 7½ pct.

I overenskomsten på finansområdet er nytårsaftensdag nu en hel fridag mod tidligere en halv.

I overenskomsterne for finanssektoren aftaltes såkaldte lønpakker, jf. boks 4.4.

Satsforhandlinger på DA/LO området

I februar-marts 2003 blev der for en række overenskomstområder aftalt satser for den resterende del af indeværende overenskomstperiode, som løber frem til foråret 2004. Herunder var også industrien og bygge/anlæg. På alle områder aftaltes forhøjelser af lønsatser med 2,00 kr. svarende til overenskomsterne de første tre år.

5. Offentlige finanser og finanspolitik

Overskuddet på den offentlige saldo udgør 26,0 mia.kr. i 2002, hvilket svarer til 1,9 pct. af BNP, og skønnes at udgøre 18,0 mia.kr. i 2003 svarende til 1,3 pct. af BNP. I 2004 skønnes overskuddet på den offentlige saldo at udgøre 21,6 mia. kr. svarende til 1,5 pct. af BNP. Overskuddet på de offentlige finanser er nedjusteret med 6½ mia.kr. i 2003 og ca. 12 mia. kr. i 2004 i forhold til Økonomisk Redegørelse, december 2002. Nedjusteringen af overskuddet på de offentlige finanser i 2003 skyldes særligt gennemslaget på den danske økonomi fra den internationale afmatning. Nedjusteringen i 2004 skyldes udover konjunkturbidrag også opjusteringer af udgifter til tilbagetrækningsordninger, en nedjustering af provenu fra pensionsafkastskatten samt virkningen af skatteaftalen, hvor udmøntningen af råderummet til skattenedsættelser er fremrykket i forhold til de hidtidige beregningsmæssige forudsætninger.

Det offentlige udgiftstryk skønnes at falde fra 54,3 pct. af BNP i 2002 til 53,5 pct. af BNP i 2004, hvilket særligt skyldes et lavere renteudgiftstryk.

Skattetrykket forventes at falde fra 49,2 pct. af BNP i 2002 til 48,5 pct. af BNP i 2004. Skatteaftalen er den væsentligste faktor til at forklare faldet i skattetrykket. Hertil kommer bidrag fra selskabsskatteindtægter og lavere afgiftsprovenu, der primært kan henføres til lavere bilkøb. I modsat retning trækker, at provenuet fra pensionsafkastskatten ventes forøget efter et meget lavt provenu i perioden 2001-2003, der skyldes faldende aktiekurser.

Finanspolitikken i 2003 har en omtrent neutral aktivitetsvirkning og vurderes at være afstemt med konjunktursituationen i lyset af positive aktivitetsvirkninger fra rentefald og en lønstigningstakt, der fortsat er højere end i udlandet. Finanspolitikken for 2004 er endnu ikke fastlagt, men vil blive fastlagt med finanslovforslaget til august, så finanspolitikkens stramhedsgrad i 2004 er tilpasset de seneste konjunkturudsigter, herunder det forventede pres på arbejdsmarkedet.

ØMU-gælden skønnes at falde fra 45,2 pct. af BNP i 2002 til 40,4 pct. af BNP i 2004.

5.1. Den offentlige saldo og gæld

I lyset af det forventede forløb i samfundsøkonomien og i de offentlige udgifter og indtægter skønnes overskuddene på de samlede offentlige finanser til 18,0 mia.kr. i 2003 og 21,6 mia.kr. i 2004, *jf. tabel 5.1.*

Tabel 5.1. Oversigt over den offentlige saldo og gæld

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Mia.kr.					
Den offentlige saldo[1]	38,8	31,7	36,6	26,0	18,0	21,6
Saldoen fordelt på delsektorer:						
Stat og kommuner	22,1	12,4	14,6	12,1	3,7	9,0
Sociale kasser og fonde[1]	16,7	19,3	22,1	14,0	14,3	12,6
	Pct. af BNP					
Den offentlige saldo[1]	3,2	2,5	2,8	1,9	1,3	1,5
De samlede udgifter	55,4	53,8	54,2	54,3	54,0	53,5
Heraf nettorenteudgifter	2,3	1,8	1,4	1,4	1,1	1,0
De samlede indtægter,[1] heraf:	58,6	56,3	57,0	56,3	55,3	54,9
Skatter[1]	51,5	49,5	49,8	49,2	48,6	48,5
Andre indtægter	7,1	6,8	7,2	7,1	6,7	6,4
Den strukturelle saldo[1]	1,5	2,0	2,2	2,0	1,9	1,6
ØMU-gæld i mia. kr.	639,7	606,3	601,4	614,6	598,2	594,0
Do. i pct. af BNP	53,0	47,3	45,4	45,2	42,5	40,4
Statsgæld i mia. kr.	561,7	538,3	514,1	520,6	530,6	-
Do. i pct. af BNP	46,5	42,0	38,8	38,3	37,7	-

1) I 1999-2001 indgår Særlig Pensionsopsparing (SP) med indbetalinger svarende til ca. ½ pct. af BNP. Den enkelte indbetaler vil få godskrevet egne indbetalinger fuldt ud i 2001, men først fra og med 2002 vil SP-indbetalingerne blive regnet som privat opsparing i nationalregnskabet.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

De skønnede overskud svarer til henholdsvis 1,3 pct. af BNP i 2003 og 1,5 pct. af BNP i 2004. Det aftagende overskud i pct. af BNP skal ses i sammenhæng med den midlertidige afmatning af konjunkturerne og personskattenedsættelser i medfør af skattepakken i 2004.

Faldet i overskuddet på de offentlige finanser fra 1,9 pct. af BNP i 2002 til 1,3 pct. af BNP i 2003 skyldes overvejende en reduktion af outputgabet i 2003, der bidrager til en saldoforringelse på 0,4 pct. af BNP i 2003, *jf. figur 5.1.* Øvrige konjunkturforhold bidrager til en saldoforringelse på 0,1 pct. af BNP i 2003.

I 2003 forringes den offentlige sektors strukturelle saldo med ca. 0,1 pct. af BNP i forhold til 2002, hvilket primært skyldes en stigning i de offentlige udgifter til tilbagetrækningsordninger.

Figur 5.1. Forringelse af den offentlige saldo fra 2002-2003.

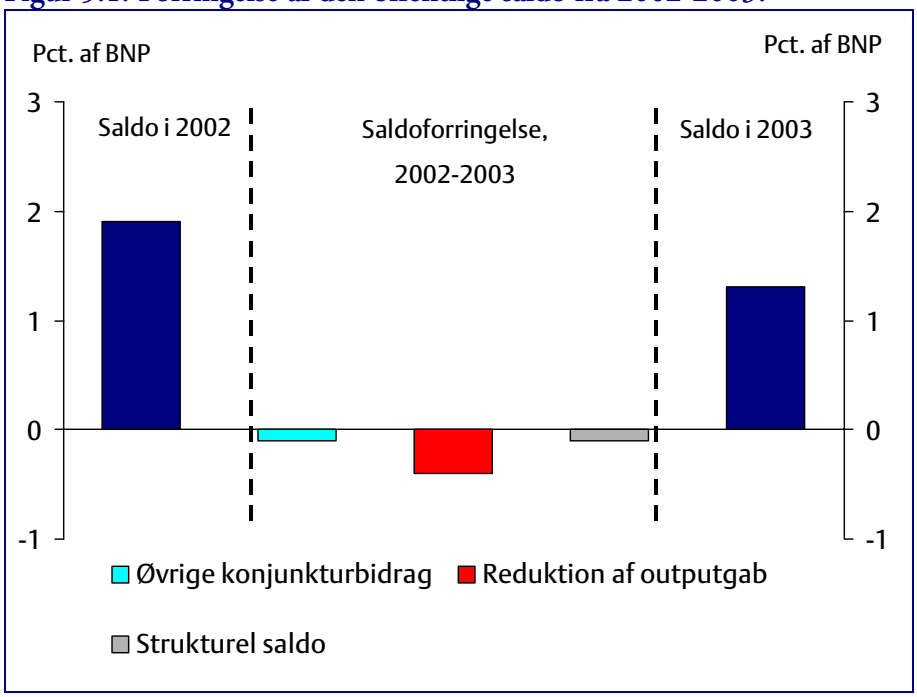

Kilde: Egne beregninger.

Overskuddet på de offentlige finanser i 2002 er opjusteret med ca. 4½ mia.kr. Det skyldes primært en opjustering af offentlige indtægter fra personskatte- og afgiftsgrundlaget, som kun delvist bæres med over i 2003. I modsat retning trækker en opjustering af udgifter til indkomstoverførsler.

De offentlige overskud er nedjusteret med 6½ mia.kr. i 2003 og med knap 12 mia.kr. i 2004 sammenlignet med skønnet i december 2002, *jf. også Budgetoversigt 1,* maj 2003.

Nedjusteringen i 2003 kan især henføres til de svagere konjunkturers gennemslag på de offentlige finanser, *jf. også afsnit 5.2 og 5.3.* Nedjusteringen skyldes blandt andet en opjustering af udgifterne til A-dagpenge og kontanthjælp mv. med godt 1¾ mia.kr. i lyset af et højere skøn for ledigheden. En mere afdæmpet vækst i privatforbruget end ventet i december bidrager til en nedjustering af provenuet fra moms og afgifter med godt 4 mia.kr., herunder navnlig provenuet fra registreringsafgiften. Endvidere er det forventede provenu fra selskabsskatterne nedjusteret med knap 1 mia.kr.

I *Økonomisk Redegørelse,* december 2002 var der forudsat en saldoforbedring på ca. 3 mia. kr. fra 2002 til 2003, hvor der nu forventes en sal-

doforringelse på ca. 8 mia. kr. fra 2002 til 2003. Forbedringen af den offentlige sektors saldo fra 2002 til 2003 er dermed i alt nedjusteret med ca. 11 mia. kr. svarende til knap 0,8 pct. af BNP.

Nedjusteringen af den forventede forbedring af de offentlige finanser fra 2002 til 2003 på knap 0,8 pct. af BNP skyldes til dels en konjunkturbetinget nedjustering af saldoforbedringen fra 2002 til 2003 på 0,5 pct. af BNP. Hertil kommer en nedjustering af den strukturelle saldoforbedring fra 2002-2003 på 0,3 pct. af BNP. Nedjusteringen af den strukturelle saldoforbedring skyldes til dels tekniske forskydninger, men også en opjustering af tilgangen til tilbagetrækningsordninger i 2003.

I 2004 skal nedjusteringen af overskuddet blandt andet ses i sammenhæng med, at justeringerne af de offentlige udgifter og indtægter i 2003 bærer over i 2004. Et højere niveau for ledigheden i 2004 end skønnet i december indebærer således en opjustering af udgifterne til A-dagpenge og kontanthjælp med godt 1¼ mia.kr., og et lavere niveau for privatforbruget, herunder særligt bilkøbet, medfører en nedjustering af provenuet fra moms og afgifter med ca. 3¾ mia.kr. i forhold til decemberskønnet. Provenuet fra pensionsafkastskatten er desuden nedjusteret med godt 3½ mia.kr. navnlig som følge af et forventet lavere obligationsafkast.

En opjustering af udgifterne til efterløn og førtidspension med knap 1¾ mia.kr. afledt af et højere skøn for antal modtagere bidrager desuden til nedjusteringen af overskuddet i 2004. Dertil kommer aftalen om personskattenedsættelserne med virkning fra 2004, der isoleret set sænker det skønnede provenu fra kildeskatterne med knap 5¾ mia.kr. I modsat retning trækker en nedjustering af det offentlige forbrug som følge af en forudsat langsommere vækst i forbruget i medfør af skatteaftalen.

Den offentlige ØMU-gæld skønnes at falde fra godt 45 pct. af BNP i 2002 til omkring 40½ pct. af BNP i 2004, jf. tabel 5.1. ØMU-gælden er opgjort som en bruttogæld, der primært omfatter statens og kommunernes obligationsgæld. Dog bliver der i opgørelsen korrigeret for beholdninger af statsobligationer i de offentlige delsektorer.

Opgjort nominelt, det vil sige i mia.kr., skønnes ØMU-gælden at udvise et fald på ca. 20 mia.kr. fra 2002 til 2004. Faldet skyldes kun i beskedent omfang overskuddet på statens finanser, men kan i vidt omfang tilskrives en statslig porteføljeomlægning i form af en samtidig nedbringelse af det statslige indestående i Nationalbanken og den indenlandske obligationsgæld som følge af ønsket om en forbedret likviditetsstyring i staten. Statens indestående i Nationalbanken modregnes ikke i ØMU-gælden – i modsætning til i statsgælden. Udviklingen i de statslige og kommunale saldi og ATPs beholdning af statsobligationer skønnes således

stort set at svare til et øget udlån fra staten (til eksempelvis de statsgaranterede broselskaber A/S Storebæltsforbindelsen og A/S Øresundsforbindelsen). Disse udlån påvirker ikke den statslige nettofordringserhvervelse og kan reelt blot betragtes som en samtidig opskrivning af statens aktiver og passiver, der øger den opgjorte ØMU-gæld, da statens finansieringsbehov og dermed obligationsgælden øges.

Statsgælden skønnes at udvise et fald fra knap 38½ pct. af BNP i 2002 til godt 37½ pct. af BNP i 2003, hvilket er ca. 2 pct.enheder mindre end faldet i ØMU-gælden. Forskellen i faldene skyldes primært den statslige porteføljeomlægning, som ikke påvirker statsgælden, og en forventet stigning i ATP's beholdning af statsobligationer, der påvirker ØMU-gælden, men ikke statsgælden, i nedadgående retning.

5.2. De offentlige udgifter

Det samlede offentlige udgiftstryk skønnes at udgøre 54,0 pct. af BNP i 2003, *jf. tabel 5.2.* Der forventes et fald i det samlede udgiftstryk fra 2002 til 2003 på 0,3 pct.enheder, hvilket skyldes et forventet fald i renteudgifternes andel af BNP. I 2004 skønnes det samlede offentlige udgiftstryk at falde med yderligere 0,5 pct.enheder til 53,5 pct. af BNP som følge af et fald i fleste udgiftsposters andel af BNP. Skønnet for de offentlige udgifter i 2004 beror i et vist omfang på beregningstekniske forudsætninger.

Tabel 5.2. De offentlige udgifters sammensætning

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct. af BNP					
Offentlige udgifter (udgiftstryk)	55,4	53,8	54,2	54,3	54,0	53,5
Primære udgifter	50,7	49,5	50,2	50,6	50,6	50,3
Offentligt forbrug.....	25,8	25,3	25,9	26,1	26,1	25,9
Offentlige investeringer	1,7	1,7	1,9	1,7	1,7	1,7
Indkomstoverførsler.....	17,8	17,3	17,3	17,6	17,8	17,6
Subsidier	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0
Renteudgifter	4,8	4,3	4,0	3,7	3,4	3,2

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Der skønnes et lille fald i det offentlige forbrugstryk fra 2002 til 2004 blandt andet som følge af aftagende real vækst i det offentlige forbrug og tiltagende vækst i den samlede økonomi.

Som i decembervurderingen skønnes realvæksten i det offentlige forbrug at udgøre 0,7 pct. i 2003. Skønnet er baseret på finansloven og de kommunale budgetter for 2003 samt den yderligere information om udgiftsudviklingen, der foreligger i form af de ministerielle rammeredegørel-

ser. I 2004 er der beregningsteknisk forudsat en realvækst i det offentlige forbrug på 0,7 pct. I forhold til decembervurderingen er den forudsatte realvækst i det offentlige forbrug i 2004 reduceret med 0,3 pct.enheder, hvilket skal ses i sammenhæng med aftalen om skattelettelser.

I 2003 skønnes en vækst i den offentlige beskæftigelse på 3.000 personer, hvilket er uændret i forhold til decemberskønnet. I 2004 er der beregningsteknisk forudsat en vækst i den offentlige beskæftigelse på 3.000 personer.

De offentlige investeringers andel af BNP skønnes at udgøre 1,7 pct. i 2003 og 2004. På baggrund af finansloven for 2003 og de kommunale budgetter for 2003 forventes nulvækst i de offentlige investeringer i 2003. I overensstemmelse med det forudsatte forløb i de mellemfristede fremskrivninger er der beregningsteknisk forudsat en realvækst i de offentlige investeringer på 2,0 pct. i 2004. I 2001 kan de offentlige investeringers højere andel af BNP især forklares ved ekstraordinært store investeringer på folkeskoleområdet.

Indkomstoverførslerne er forøget til 17,6 pct. af BNP i 2002, hvilket blandt andet skal ses i sammenhæng med væksten i antal overførselsmodtagere på knap 9.000 personer. I 2003 skønnes indkomstoverførslernes andel af BNP at stige yderligere til 17,8 pct. navnlig i lyset af udgifterne til A-dagpenge mv. som følge af det højere ledighedsskøn. I forlængelse heraf bidrager et forventet fald i ledigheden fra 2003 til 2004 til en reduktion af indkomstoverførslernes andel af BNP. På baggrund af lønstigningerne i den private sektor i 2001 er der fastlagt en satsregulering af overførslerne på 3,2 pct. i 2003. I 2004 er der beregningsteknisk forudsat en satsregulering af indkomstoverførslerne på 3,3 pct. med udgangspunkt i skønnet for den private lønstigningstakt i 2002.

Målt i forhold til BNP skønnes et svagt fald i subsidierne fra 2002 til 2004, hvilket blandt andet skal ses i sammenhæng med forudsatte reduktioner af statslige tilskud.

Der forventes fortsat faldende renteudgifter som andel af BNP fra 2002 til 2004 i lyset af lavere rentesatser.

I *Budgetoversigt 1*, maj 2003, er redegjort nærmere for udviklingen i de offentlige udgifter.

5.3. De offentlige indtægter

De offentlige indtægter forventes at udgøre 55,3 pct. af BNP i 2003, jf. tabel 5.3. Sammenlignet med 2002 er der tale om et fald på 1 pct.enheder. I 2004 forventes de offentlige indtægter at falde yderligere til 54,9 pct.

Skattetrykket forventes samlet set at falde fra 49,2 pct. af BNP i 2002 til 48,5 pct. i 2004, hvilket er et fald på 0,7 pct.enheder.

Tabel 5.3. De offentlige indtægters sammensætning

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct. af BNP					
Offentlige indtægter	58,6	56,3	57,0	56,3	55,3	54,9
Skattetryk	51,5	49,5	49,8	49,2	48,6	48,5
Personskatter mv.[1]	22,3	22,3	22,5	22,5	22,4	21,9
AM-bidrag	4,5	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5
Selskabsskatter	3,0	2,4	3,1	2,9	2,7	2,6
Pensionsafkastbeskatning	1,2	0,7	0,0	0,0	0,0	0,5
Moms	9,9	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7
Afgifter og indirekte skatter	8,5	7,7	7,8	8,0	7,7	7,6
Øvrige skatter[2]	2,1	2,3	2,2	1,7	1,7	1,6
Renteindtægter	2,5	2,5	2,6	2,3	2,2	2,2
Øvrige indtægter[3]	4,7	4,4	4,6	4,7	4,5	4,3

1) Personskatter mv. indeholder: Kildeskatter, ejendomsværdiskat, vægtafgift fra husholdninger, bo- og gaveafgift samt andre personlige skatter.

2) Øvrige skatter indeholder bidrag til sociale ordninger (ordinært ATP-bidrag, bdrag til Særlig Pensionsopsparing i perioden 1999 til 2001, A-kassebidrag og efterlønsbidrag).

3) Øvrige indtægter indeholder blandt andet overskud af offentlig virksomhed, diverse drifts- og kapitaloverførsler fra andre indenlandske sektorer og EU samt imputerede (beregnede) indtægter i form af bruttorestindkomst og bidrag til tjenestemandspensioner.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

For perioden 2002 til 2004 bidrager personskatterne med en reduktion i skattetrykket på 0,6 pct.enheder, *jf. tabel 5.4*. Faldet i personskattetrykket i 2003 skyldes hovedsageligt lav vækst i personskatterne i forhold til det offentliggjorte niveau for 2002[1], herunder lav vækst i ejendomsværdiskatten som følge af skattestoppet. Faldet i personskattetrykket i

[1] Der er tegn på, at det offentliggjorte skatteprovenu fra personskatterne er ekstraordinært højt i 2002. Der vil fortsat være usikkerhed om niveauet for personskatteprovenuet i 2002 indtil efteråret 2003, hvor der foreligger en stort set endelige slutopgørelse for indkomståret 2002.

2004 skyldes nedsættelser af skatten på arbejdsindkomst i henhold til skatteaftalen, *jf. boks 5.1.*

Boks 5.1. Aftale om skattenedsættelse

Regeringen og Dansk Folkeparti har indgået en aftale om lavere skat på arbejdsindkomst. Skattenedsættelsen består af to elementer.

- Bundfradraget for mellemskatten forhøjes ekstraordinært med 12.000 kr. årligt fra 2004 til 2007 eller i alt ekstraordinært 48.000 kr.
- Der indføres et beskæftigelsesfradrag på 2,5 pct. af arbejdsindkomsten med et loft svarende til den nye mellemskattegrænse. Beskæftigelsesfradraget udformes som et ligningsmæssigt fradrag og vil kunne fratrækkes i den skattepligtige indkomst, dvs. med virkning for kommune-, amts- og kirkeskatten.

Skattenedsættelsens umiddelbare provenuvirkning udgør 5,7 mia.kr. i 2004 stigende til 9,6 mia.kr. i 2007, *jf. tabel a.* Med en lidt mindre vækst i det offentlige forbrug i 2004 og 2005 svarer det netop til det realiserede finanspolitiske råderum inden ofr rammerne af 2010-planen.

Tabel a. Provenuvirkninger af lavere skat på arbejdsindkomst, mia.kr.

	2004	2005	2006	2007
Samlet provenutab	5,7	7,2	8,5	9,6
- heraf forhøjelse af mellemskattegrænse	1,4	2,7	3,8	4,8
- heraf beskæftigelsesfradrag	4,3	4,5	4,7	4,8

Nedsættelsen af skatten på arbejdsindkomst medfører et yderligere bidrag til højere beskæftigelse. Den isolerede virkning skønnes – med betydelig usikkerhed – at svare til arbejdsindsatsen fra 10-12.000 fuldtidsbeskæftigede fordelt på en kombination af flere beskæftigede og længere gennemsnitlig arbejdstid.

Der afsættes yderligere 1 mia. kr. som et rammebeløb til forbedringer for blandt andet folkepensionister med lav indkomst og andre initiativer på social- og sundhedsområdet. Den konkrete udmøntning aftales mellem parterne.

Selskabsskatten bidrager med et fald i skattetrykket på 0,2 pct. af BNP i 2003, og yderligere 0,1 pct. i 2003. Faldet i indtægterne fra selskabsskatten skal primært ses i sammenhæng med en gradvis tilbagevenden til et mere normalt niveau for selskabsskatterne i forhold til det ekstraordinært høje niveau i 2001.

Fald i bilkøbet samt afskaffelsen af arbejdsmiljøafgiften er de væsentligste bidrag til faldet i skattetrykket fra afgifter og indirekte skatter med 0,3 pct.enheder i 2003. Stigende bilpriser vil – på grund af aftalen om de afgiftsmæssige virkninger af eventuelle ekstraordinære stigende bilpriser – ikke kunne bidrage til at øge afgiftsprovenuet fra registreringsafgiften i 2003, *jf. boks 5.2.*

Tabel 5.4. Ændring i skattetrykket i 2003-2004

	2003	2004
	--------- Pct.enhed af BNP --------	
Ændring i skattetryk	-0,7	-0,1
Heraf:		
Personskatter mv.	-0,1	-0,4
AM-bidrag	0,0	0,0
Selskabsskatter	-0,2	-0,1
Pensionsafkastbeskatning	0,0	0,5
Moms	0,0	0,0
Afgifter og indirekte skatter	-0,3	-0,1
Øvrige skatter	0,0	0,0

Anm.: Se tabel 5.3.
Kilde: Egne beregninger.

Nedsættelserne af afgifterne på spiritus, cigaretter og sodavand – som følge af bortfaldet af 24-timers reglen – medfører en yderligere reduktion af afgiftstrykket på cirka 0,1 pct. af BNP fra 2003 til 2004.

I 2004 modvirkes faldet i skattetrykket af øgede indtægter fra pensionsafkastskatten. På baggrund af udsigterne for den internationale økonomi forventes aktieafkastet i 2003 og særligt 2004 at ligge over det historiske gennemsnit, mens obligationskurserne omvendt ventes at falde i 2004 i takt med stigende rente. Der forventes ikke noget provenu af betydning i 2003 eftersom fremført negativ skat vedrørende 2001 og 2002 bliver modregnet i beskatningen i 2003.

De årlige udsving i skattetrykket i de enkelte år som følge af udsving i skatteindtægterne fra selskabsskatter, personskatter og særligt pensionsafkastskatten kan være ganske betydelige. Det skyldes ændringer i skattegrundlagets sammensætning og er uafhængigt af skattestoppet. Skattestoppets nominalprincip indebærer, at skattetrykket vil falde svagt over tid som følge af fastfrysningen af punktafgifterne og ejendomsværdiskatten. Men det udelukker ikke, at det samlede skattetryk vil kunne stige i et givet år. Også afgiftstrykket kan stige – til trods for fastfrysning af satserne – i en periode, hvor f.eks. privatforbruget og især bilkøbet vokser kraftigere end BNP.

Boks 5.2. Lavere registreringsafgift ved ekstraordinære prisstigninger på biler

Som en del af aftalen om skattenedsættelser mellem regeringen og Dansk Folkeparti besluttedes det, at de moms- og afgiftsmæssige virkninger af mulige kommende ekstraordinære stigninger i gennemsnitsprisen på nye biler neutraliseres over registreringsafgiften. Aftalepartnerne ønsker således ikke, at eventuelle ekstraordinært store stigninger i bilpriserne forstærkes af afgifterne.

Konkret vil der på månedsbasis – baseret på Danmarks Statistiks nettoprisindeks – ske en opgørelse af, om de gennemsnitlige bilpriser før skat er steget mere end de gennemsnitlige prisstigninger på varer og tjenester før skat. En ekstraordinær stigning i bilpriserne på 1 pct.enhed vil medføre en parallel sænkning af de 2 afgiftssatser på henholdsvis 105 pct. og 180 pct. med 2 pct.enheder.

Den procentvise korrektion beregnes første gang på grundlag af prisstigningerne på biler fra marts til april 2003. Den eventuelle korrektion af registreringsafgiftssatserne vil få virkning 2 måneder senere, fra juni 2003.

Aftalen er omtrent finanspolitisk neutral, idet afgiftsnedsættelser som følge af højere prisstigninger på biler modvirker ekstraordinære afgiftsprovenu.

Højere nettopriser på biler kombineret med nedslaget for ekstraordinære prisstigninger indebærer dog en fortrængning af grundlaget for andre punktafgifter og for andet momsbelagt forbrug. Sammenlignet med et finanspolitisk neutralt forløb medfører forslaget derfor et provenutab på ca. 35 mio.kr. pr. pct.enhed ekstraordinær stigning i bilpriserne.

Indførelsen af beskæftigelsesfradraget fra og med 2004 som led i aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst påvirker skønnet for det kommunale udskrivningsgrundlag for 2004, hvorfor væksten kun vurderes at blive 2,1 pct. *jf. boks 5.3*. Det umiddelbare provenutab som følge af aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst dækkes af staten via en justering af bloktilskuddet som led i kommuneforhandlingerne. Den konkrete udformning drøftes med de kommunale organisationer.

Boks 5.3. Det kommunale udskrivningsgrundlag 2004

Niveauet for det kommunale udskrivningsgrundlag er for 2004 fastsat til 660,6 mia.kr. Der er tale om en nedjustering på 11,6 mia.kr., som alene kan henføres til regeringens skatteaftale med indførelsen af beskæftigelsesfradraget. Beskæftigelsesfradraget reducerer isoleret det kommunale USG med 13,5 mia.kr. Underliggende er der således en stigning i niveauet for det kommunale USG i 2004 på 1,9 mia.kr., hvilket svarer til en underliggende vækst på 4,2 pct.

Nedjusteringen af væksten i det kommunale USG i 2003 primært som følge af nedjusteringen af beskæftigelsen modsvares dermed af den underliggende opjustering i 2004, som dels kan henføres til højere vækst i den personlig indkomst og dels nedjustering af væksten i nettorenteudgifterne.

Tabel a. Det kommunale udskrivningsgrundlag 2001-2004

	2001	2002	2003	2004
Majvurderingen 2003, mia.kr.	604,4	622,1	647,0	660,6
Vækst i pct.	5,0	2,9	4,0	2,1
Decembervurderingen 2002, mia.kr.	604,6	622,1	648,6	672,1
Vækst i pct.	5,1	2,9	4,3	3,6
Ændring i mia.kr.	-0,2	-0,1	-1,6	-11,6

Kilde: Egne beregninger.

Ifølge loven vedrørende loft over grundlaget for beregning af kommunal grundskyld opgøres reguleringsprocenten som den skønnede stigning i det samlede kommunale udskrivningsgrundlag for skatteåret tillagt 3 pct. For 2004 bliver reguleringsprocent dermed på 5,1 pct.

5.4. Finanspolitikkens aktivitetsvirkning

Finanspolitikken medfører en finanseffekt for 2003 på 0,1 pct. af BNP.

De aktivitetsdæmpende virkninger af opsparingstiltag mv. og finanspolitik i tidligere år skønnes at have en svagt negativ virkning på væksten, der modsvarer den svagt positive finanseffekt for 2003, således at den økonomiske politik samlet set har en omtrent aktivitetsneutral virkning i 2003.

Finanspolitikken har forudgående – siden 1997 – virket dæmpende på den økonomiske aktivitet, når der tages hensyn til forsinkede virkninger af finanspolitiske stramninger og reduktionen af rentefradragets skatteværdi i forbindelse med Pinsepakken. Dette skal ses i sammenhæng med de samtidige ekspansive virkninger af det store rentefald i årene 1995 til 1998, *jf. boks 5.4.*

Med de nuværende udsigter for dansk økonomi vurderes et omtrent neutralt vækstbidrag fra den økonomiske politik at være passende for 2003, hvor ledigheden trods en stigning det seneste år fra et historisk lavt

niveau, stadig er lavere end i 1998, hvor Pinsepakken blev gennemført bl.a. for at dæmpe presset på arbejdsmarkedet.

Boks 5.4. Aktivitetsbidrag fra flerårige effekter af finanspolitik og renteændringer, 1997-2003

Væksten i årene 1997-2000 blev påvirket af de flerårige virkninger af rentefald og finanspolitiske stramninger inkl. virkningen af lavere rentefradrag.

I 2001 er der udgået stramninger fra såvel rentestigninger i 2000 som finanspolitikken, *jf. figur a.*

I 2002 forudsættes mindre stramninger fra den økonomiske politik og modsat ekspansive virkninger af det stedfundne rentefald, mens den økonomiske politik forudsættes at have en neutral virkning på væksten i 2003.

Figur a. Bidrag til BNP-vækst fra flerårige effekter af renteændringer og finanspolitik, pct.enheder

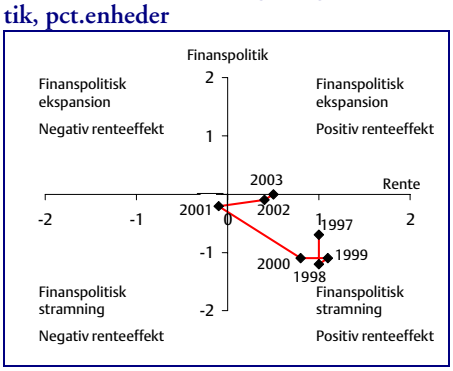

Kilde: Egne beregninger.

Samtidig med bortfaldet af afdæmpende effekter fra tidligere års finanspolitik, modsvares den internationalt betingede afmatning af et rentefald, hvor de stedfundne renteændringer har bidraget til at øge væksten. Denne effekt forstærkes af den større udbredelse af rentetilpasningslån[2]. Den danske økonomi er vækstmæssigt i fase med euroområdet, men lønstigningstakten og kapacitetspresset er fortsat større i Danmark. Nedjusteringen af den underliggende efterspørgsel i 2003 giver plads til den delvist immuniserende virkning af lidt højere vækstbidrag fra renteændringer. Med de nye udsigter for vækstbilledet vurderes finanspolitikken for 2003 at være rimeligt afstemt med de risici, der tegner sig.

Finanspolitikkens stramhedsgrad i 2004 er ikke fastlagt på nuværende tidspunkt. Den nødvendige stramhedsgrad for finanspolitikken i 2004 vil blive tilrettelagt på baggrund af de aktuelle konjunkturudsigter, herunder presset på arbejdsmarkedet, i august, hvor regeringen fremlægger finanslovforslaget for 2004. Rentefaldet i lyset af den internationale afmatning bidrager til at øge væksten i 2004.

[2] Udbredelsen af flekslån betyder, at husholdningerne i højere grad end tidligere må forventes at reagere på ændringer i de korte renter. Det vil trække i retning af, at gennemslaget fra pengepolitiske stramninger eller lempelser fremover må formodes at være mere markant end hidtil, jf. en nærmere beskrivelse i *Finansredegørelse 2002*, kapitel 2.

Tabel 5.5. Bidrag til BNP-vækst

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Pct.							
BNP-vækst	3,0	2,5	2,6	2,9	1,4	1,6	1,6	2,4
Et-årig finanseffekt	-0,4	0,0	0,2	-0,1	0,5	0,1	0,1	-
Flerårige virkninger, heraf:	Pct.enheder							
Økonomisk politik	-0,7	-1,2	-1,1	-1,1	-0,2	-0,1	0,0	-
- Flerårig finanseffekt	-0,7	-0,8	-0,5	-0,6	0,2	-0,1	-0,1	-
- Opsparingsvirkninger mv.	0,0	-0,4	-0,6	-0,5	-0,4	0,0	0,1	-
Stedfundne renteændringer[1)]	1,0	1,0	1,1	0,8	-0,1	0,4	0,5	0,9
Andre forhold	2,7	2,7	2,6	3,2	1,7	1,3	1,1	-

Anm.: Den flerårige finanseffekt er virkningen på væksten fra finanspolitiske ændringer i både det pågældende og de forudgående år.

1) Opgjort som de isolerede virkninger på væksten af renteudviklingen fra 1993 og frem til primo maj 2003. Der er i beregningen ikke indregnet effekten af, at en stigende del af nye huslån optages som flekslån.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det beregnede outputgab er mindsket siden 1998. I 2003 skønnes outputgabet at blive svagt negativt, hvilket giver plads til en lidt højere vækst i 2004, hvor outputgabet forudsættes at blive svagt positivt, *jf. figur 5.1a.* Den beskedne BNP-vækst skyldes ikke alene gennemslaget på den danske økonomi af den internationale afmatning, men også at vækstpotentialet begrænses af, at der er aftalt en nedsættelse af arbejdstiden, og af at ledigheden ikke varigt kan bringes væsentligt længere ned med de gældende strukturer på arbejdsmarkedet. En vækst, der ligger over 2 pct., må derfor som udgangspunkt forventes at skærpe kapacitetspresset i dansk økonomi, hvor stigningen i lønomkostningerne fortsat er højere end i udlandet, *jf. figur 5.1b.*

Figur 5.1a. Outputgab i Danmark og euroområdet

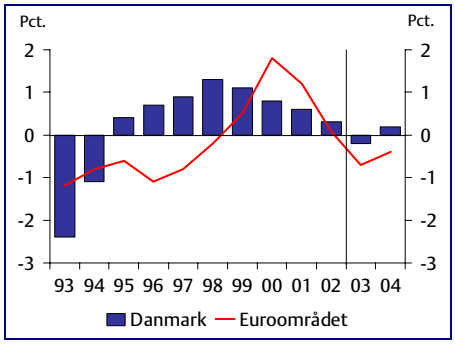

Figur 5.1.b Stigning i lønomkostningerne i Danmark og udlandet (fremst.virks.)

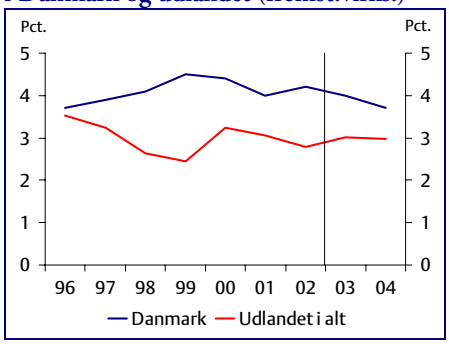

Kilde: Danmarks Statistik, EU-Kommissionen og egne beregninger.

6. Dansk økonomi til 2010

6.1. Indledning

Formålet med fremskrivningerne er at belyse de mellemfristede krav til finans- og strukturpolitikken med udgangspunkt i de overordnede beslutninger, som er truffet, og en vurdering af de underliggende strukturer i økonomien. Hovedsigtet er, at finanspolitikken skal være robust i forhold til det demografiske pres, som tager til i styrke efter 2010. Den første fremskrivning til 2010 blev fremlagt i januar 2001 og er siden opdateret flere gange på baggrund af nye informationer og ændringer i den økonomiske politik.

Den mellemfristede fremskrivning, som præsenteres i dette kapitel, er en teknisk opdatering af det forløb, som blev præsenteret i *Finansredegørelse 2002* (FR02). Fremskrivningen indregner virkningen af skatteaftalen, nye mål for realvækst i det offentlige forbrug, finanslovsaftalen for 2003 samt nye skøn for tilgangen til tidlig tilbagetrækning og andre arbejdsmarkedspolitiske og sociale ordninger frem til 2010. Fremskrivningen skal ses i forlængelse af den konjunkturvurdering, som er præsenteret i de foregående kapitler, *jf. boks 6.1*.

Boks 6.1.Reviderede beregningsforudsætninger i forhold til FR02

Fremskrivningen tager udgangspunkt i forløbet fra FR02, med realvækst i det offentlige forbrug på ½ pct. årligt fra 2006 til 2010, og fastholder samme krav til strukturreformer på arbejdsmarkedet. Forløbet opdateres på følgende områder:

- Finansloven for 2003 er indregnet.
- Ny vurdering af konjunkturudsigterne frem til 2004.
- Indarbejdelse af aftalen om lavere skat på arbejdsindkomst mv., maj 2003.
- Nye skøn for tilgang til tidlig tilbagetrækning mv. frem til 2010.

Kravene til finanspolitikken på mellemfristet sigt afhænger af den aktuelle stilling på de offentlige finanser og mulighederne for at styrke indtægtsgrundlaget og derfor beskæftigelsen fremadrettet. Den historiske udvikling i beskæftigelsen fra 2000 og frem til 2003 har kun betydning

for de mellemfristede finanspolitiske muligheder i det omfang udviklingen påvirker den aktuelle, underliggende stilling – eller den fremadrettede udvikling – i de offentlige finanser. Gennemgangen er på den baggrund koncentreret om udviklingen fra 2003 (som er dækket af den seneste finanslov) og frem til 2010.

Der er som udgangspunkt ikke foretaget ændringer i størrelsen af de overordnede krav til strukturforbedringer på arbejdsmarkedet, som indregnes i fremskrivningen. Det indebærer, at den stigning i beskæftigelsen frem til 2010, som skønnes at kræve en yderligere strukturpolitisk indsats (de ikke-udmøntede krav) er uændret i forhold til FR02, hvis der ses bort fra skatteaftalens virkning på arbejdsudbuddet, som ikke er indregnet i tidligere fremskrivninger. Dermed får ændrede forudsætninger, fx for tilgangen til tidlig tilbagetrækning, fuldt gennemslag på de offentlige finanser.

Opdateringen med de nye informationer medfører kun begrænsede justeringer af den samlede vurdering. Med de opstillede forudsætninger om større beskæftigelse opfylder finanspolitikken de overordnede betingelser for holdbarhed. Kravet er, at beskæftigelsen (strukturelt) skal øges med 53.000 personer fra 2003 til 2010 i forhold til et centralt forløb, som indregner virkninger af gennemførte reformer mv. Kravet til nye initiativer er ca. 9.000 mindre end i FR02 som følge af skatteaftalen.

De offentlige finanser er samlet set svækket i forhold til FR02, men ændringen er begrænset i forhold til tidligere revisioner og den usikkerhed, som beregningerne er underlagt. Ændringen skyldes blandt andet lavere vækst i arbejdsstyrken som følge af større tilgang til efterløn, *jf. boks 6.2.*

Boks 6.2. Konsekvenser af ændrede forudsætninger, hovedresultater

- Væksten i beskæftigelsen fra 2003 til 2010 reduceres med 14.000 personer. Ca. 2/3 af nedjusteringen har virkning på de offentlige finanser.
- Det forudsættes at nye initiativer øger beskæftigelsen med 53.000 personer. Det er 9.000 mindre end i FR02 som følge af skatteaftalen.
- Skatteaftalen og nominalprincippet i skattestoppet medfører en samlet reduktion af beskatningen på 1¼ pct. af BNP (i 2003-niveau) fra 2003 til 2010. Det er knap ¼ pct. af BNP mere end i FR02.
- Realvæksten i det off. forbrug udgør 0,7 og 0,6 pct. i hhv. 2004 og 2005, mod tidligere 1 pct. i begge år. Fra 2006 til 2010 er realvæksten uændret ½ pct. årligt.
- Finanspolitikken skønnes at opfylde de overordnede krav om holdbarhed. Det gennemsnitlige overskud fra 2003 til 2010 er inden for det opstillede målinterval og den finanspolitiske holdbarhed skønnes til -0,1 pct. af BNP. Det er en reduktion på 0,2 pct. af BNP i forhold til FR02.

6.2. Hovedtræk af det mellemfristede forløb

I det mellemfristede forløb forudsættes for perioden 2003-10 en vækst i BNP på omtrent 1,9 pct. årligt, *jf. tabel 6.1.* Afdæmpningen af væksten sammenlignet med perioden 1995-03 skyldes bl.a., at det kraftige fald i ledigheden i denne periode ikke kan gentages, og at der – i modsætning til perioden siden 1995 – kan forventes en reduktion af den gennemsnitlige arbejdstid frem til 2010 som følge af ændringer i befolkningens sammensætning og aftaler om flere feriefridage.

Det er forudsat, at timeproduktivitetsvæksten i de private byerhverv i gennemsnit svarer til ca. 2 pct. årligt blandt andet understøttet af initiativerne i forlængelse af *Vækst med Vilje, Regeringen 2002*, jf. appendiks 6.2.

Tabel 6.1. Samfundsøkonomiske nøgletal

	1995-03	2004-05	2006-10	2003-10
	---------- Årlig vækst, pct. ----------			
BNP, realt	2,3	2,2	1,9	1,9
Forbrugerprisdeflator	2,3	1,8	1,7	1,8
Nettoprisdeflator	2,0	2,0	1,8	1,9
Timeløn	4,0	3,7	3,8	3,8
	--------- 1.000 personer, niveau i slutår ------			---- Ænd. ----
Beskæftigede	2.731	2.756	2.790	59
- Privat	1.888	1.908	1.932	44
- Offentlig	842	848	858	15
Arbejdsstyrke	2.894	2.908	2.920	26
Ledighed	163	152	130	-33
Strukturel ledighed	156	151	130	-26
	---------- Pct. af BNP, niveau i slutår --------			---- Ænd. ----
Offentlig saldo	1,3	1,8	1,7	0,5
Betalingsbalance	3,0	3,2	3,5	0,5
Offentlig ØMU-gæld	42,5	38,1	28,1	-14,4
Udlandsgæld	14,7	7,5	-9,4	-24,1

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Fremskrivningen er baseret på en forudsætning om en stigning i arbejdsstyrken på 26.000 personer fra 2003 til 2010 og et fald i den faktiske ledighed på 33.000 personer. Det muliggør en samlet fremgang i beskæftigelsen på 59.000 personer, som er fordelt med 44.000 personer i den private sektor og 15.000 i den offentlige sektor.

Da en del af ledigheden i 2003 skønnes konjunkturbetinget (ca. 7.000 personer), forudsættes en stigning i den strukturelle beskæftigelse på 52.000 personer fra 2003 til 2010. Det er 14.000 færre end i FR02.

Omtrent 1/3 af nedjusteringen skal ses i lyset af, at den gennemsnitlige arbejdstid er opjusteret som følge af skatteaftalen, og at kravet til øget beskæftigelse derfor kan reduceres i forhold til tidligere. Den resterende del af reduktionen slår fuldt igennem på de offentlige finanser, og afspejler navnlig større tilgang til efterløn og i mindre grad førtidspension end hidtil antaget.

Det skønnes usikkert, at beskæftigelsen underliggende vil være omtrent uændret fra 2003 til 2010 i fravær af yderligere strukturpolitiske initiativer. Dermed forudsættes, at en forstærket indsats giver grundlag for en fremgang på i alt 52.000 beskæftigede fra 2003 til 2010. Kravet er ca. 9.000 mindre end i FR02 som følge af udmøntning af skatteaftalen.

Fuldt indfaset medfører skatteaftale en reduktion i beskatningen på godt 9½ mia.kr. (i 2003-niveau) – eller 2/3 pct. af BNP. Inklusiv nominalprincippet i skattestoppet, er der dermed samlet tale om en skattenedsættelse på godt 1¼ pct. af BNP fra 2003 til 2010 (i 2003-niveau).

Det offentlige forbrug forudsættes at vokse realt med 0,7 pct. i 2004 og 0,6 pct. i 2005, mod 1 pct. i begge år i de tidligere fremskrivninger. Fra 2006 til 2010 sigtes uændret efter en realvækst på 0,5 pct. årligt.

Kravet til beskæftigelsesudviklingen og den forudsatte finanspolitik indebærer, at det strukturelle overskud på de offentlige finanser kan opgøres til ca. 1,7 pct. af BNP i gennemsnit fra 2003 til 2010, hvilket ligger inden for det opstillede målinterval på 1½-2½ pct. af BNP. Desuden kan den finanspolitiske holdbarhed beregnes til -0,1 pct. af BNP. Det indebærer med en beskeden manko – og de opstillede krav til arbejdsmarkedet – at gældsnedbringelsen frem mod 2010 sker med den nødvendige styrke, og at målsætningerne omkring niveauet for beskatning og offentlige udgifter frem til 2010 kan fastholdes, når ældreandelen øges, uden at overvælte krav om senere stramninger.

I fravær af den forudsatte mervækst i beskæftigelsen, sammenlignet med et centralt skøn for stigningen i beskæftigelsen i fravær af yderligere strukturpolitiske tiltag, udestår alt andet lige et behov for en finanspolitisk tilpasning på i størrelsesordenen godt 1 pct. af BNP. Det er en anelse mere end beregnet i FR02.

Den finanspolitiske holdbarhed er således svækket lidt siden FR02 (med 0,2 pct. af BNP). Ændringen kan navnlig tilskrives lidt lavere arbejdsstyrkevækst, en marginal forringelse af det finanspolitiske udgangspunkt (den strukturelle primære saldo i 2003) og at provenutabet i forbindelse med imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandels-pakken) tidligere (i FR02) var forudsat finansieret. Givet usik-

kerheden i beregningerne, og i forhold til tidligere revisioner, er der tale om meget begrænsede justeringer i de mellemfristede krav til finanspolitikken.

Det skal understreges, at der – som i tidligere fremskrivninger – alene er anlagt beregningstekniske forudsætninger om den økonomiske politik, herunder arbejdsmarkeds- og skattepolitikken, efter 2010.

Gældsnedbringelsen indebærer, at der skabes *mulighed* for, at gældende regler for regulering af overførslerne kan fastholdes, at de offentlige udgifter til service i pct. af BNP kan reguleres op som følge af ændringerne i befolkningssammensætningen, og endelig at skatteprocenterne som udgangspunkt ikke øges efter 2010. Den konkrete prioritering efter 2010 er ikke besluttet eller planlagt. Forudsætningerne for forløbet er alene, at finanspolitikken netto og korrigeret for demografiske ændringer virker uændret efter 2010.

Fremskrivningen indebærer en holdbar lønudvikling på ca. 3¾ pct. og forbrugerprisstigninger på omkring 1¾ pct., der samlet indebærer en reallønsfremgang på omtrent 2 pct. årligt i hele forløbet. Det svarer stort set til den forudsatte vækst i produktiviteten i de private byerhverv.

Et voksende overskud på vare- og tjenestebalancen medfører sammen med faldende renteudgifter, at betalingsbalancen forbedres lidt i løbet af fremskrivningen. Fortsatte overskud bidrager til en væsentlig reduktion af udlandsgælden, som med forbehold for de normalt betydelige værdiregu-leringer kan vendes til nettotilgodehavender i løbet af perioden 2005-10.

6.3. Forudsætninger om finanspolitikken

Det er forudsat, at det reale offentlige forbrug øges med 0,7 pct. i 2004 og 0,6 pct. i 2005, mod tidligere 1 pct. i begge år. Fra 2006 til 2010 forudsættes realvæksten uændret at svare til ½ pct. om året, *jf. tabel 6.2.*

Væksten i det reale offentlige forbrug indregner, at der i henhold til skatteaftalen er afsat et rammebeløb på 1 mia.kr., som først udmøntes senere. I fremskrivningen er rammebeløbet beregningsteknisk indlagt med ½ mia.kr. til overførsler fra 2004 og ½ mia.kr. til større offentligt forbrug fra 2005 og frem, hvilket isoleret set øger realvæksten med godt 0,1 pct.enhed i 2005, *jf. boks 6.3,* som redegør for ændringer i forhold til FR02 som følge af skatteaftalen.

Det reale offentlige forbrug vokser dermed – akkumuleret – 2,4 pct. mere end ændringer i befolkningens størrelse og sammensætning isoleret set tilsiger fra 2003 til 2010 (det demografiske træk). Det er mindre end i FR02, hvor forskellen var 2,8 pct. Ændringen siden FR02 er ikke helt så

stor, som ændrede realvækstforudsætninger isoleret set tilsiger. Det skyldes en revision af den anvendte befolkningsprognose, som indebærer en lille mindre nedjustering af det beregnede demografiske træk frem til 2010 og en modgående stigning i årene efter.

Tabel 6.2. Realvækst i offentligt forbrug og demografisk træk[1)]

	2004	2005	2006-10	2003-10 Årligt	2003-10 Akk.
Offentligt forbrug	---------- Realvækst, pct. ----------				
FR02	1,0	1,0	0,5	0,6	4,5
Beregnet demografisk træk på service	0,4	0,3	0,2	0,2	1,7
Forskel, FR02	0,6	0,7	0,3	0,4	2,8
ØR03, maj	0,7	0,6	0,5	0,5	3,8
Beregnet demografisk træk	0,3	0,3	0,2	0,2	1,4
Forskel, ØR03, maj	0,4	0,3	0,3	0,3	2,4

Anm.: I FR02 blev der vist to forløb. Der sammenlignes i tabellen med forløbet med realvækst i det offentlige forbrug på ½ pct. årligt fra 2006 til 2010, hvilket svarer til forudsætningerne i DK2010.

1) I tabellen er vist realvæksten i det offentlige forbrug ekskl. afskrivninger (dvs. offentlig lønsum og nettovarekøb). Realvæksten i det samlede offentlige forbrug (dvs. inkl. afskrivninger) kan godt afvige herfra, hvis de reale afskrivninger vokser hurtigere eller langsommere end den resterende del af det offentlige forbrug. Det har imidlertid hverken betydning for væksten i ressourcerne til offentlig service eller overskuddet på de offentlige finanser.

Kilde: ADAM's databank, DREAM's befolkningsprognose og egne beregninger.

Boks 6.3 Ændret realvækst siden FR02 i lyset af skatteaftalen

Skatteaftalen indeholder en samlet reduktion i beskatningen af arbejdsindkomst på godt 9½ mia.kr. (svarende til 2/3 pct. af BNP). Derudover afsættes som nævnt yderligere 1 mia.kr. som et rammebeløb til større overførsler og service.

De samlede provenuvirkninger udgør derfor godt 10½ mia.kr. (¾ pct. af BNP). I FR02 var beregningsteknisk indregnet et beløb til lavere skat på arbejdsindkomst på ½ pct. af BNP i et forløb med samme realvækst i det offentlige forbrug som i 2010-fremskrivningen fra januar 2001.

For at finansiere en yderligere provenuvirkning på ¼ pct. af BNP sammenlignet med tidligere fremskrivninger blev den forudsatte realvækst i det offentlige forbrug, som udgangspunkt nedsat med 0,3 pct.enheder i 2004 og 0,5 pct.enheder i 2005 i forhold til tidligere, jf. skatteaftalen. Antages beregningsteknisk, at halvdelen af det nævnte rammebeløb udmøntes som større offentligt forbrug fra 2005 og frem, løftes realvæksten fra de nævnte 0,5 pct. til 0,6 pct. i 2005.

Det demografiske træk er et groft gennemsnitsmål for, hvordan de offentlige finanser påvirkes af befolkningsændringer, hvis de reale enheds-

omkostninger forudsættes konstante. Mervækst i det offentlige forbrug på nogle områder i forhold til det demografiske træk må derfor modsvares af mindre vækst – og måske endda tilbagegang – på andre områder. Endvidere kan en realvækst i det offentlige forbrug svarende til det demografiske træk ikke opfattes som udtryk for status quo – heller ikke på enkeltområder – blandt andet fordi effektiviseringer i den offentlige sektor giver et bidrag til bedre service i tillæg til væksten i ressourcerne.

Det fremtidige demografiske pres på de offentlige finanser – sammenlignet med i dag – øger kravet til gældsnedbringelse, hvilket alt andet lige reducerer rammen for vækst i det reale offentlige forbrug frem mod 2010 sammenlignet med udviklingen i 1990'erne.

Som andel af BNP falder det nominelle offentlige forbrug (ekskl. afskrivninger) med 0,7 pct.enhed fra 2003 til 2010. Faldet er større end i tidligere fremskrivninger, hvor det offentlige forbrug var omtrent uændret i forhold til BNP. Fra 2005 til 2010 er faldet dog omtrent af samme størrelsesorden som i FR02, *jf. tabel 6.3*. Udviklingen – og de beregnede krav til gældsnedbringelse mv. – forudsætter uændret, at lønudviklingen i den offentlige sektor følger udviklingen i den private sektor.

Tabel 6.3. Udgifter til offentlig forbrug[1)]

	2003	2005	2010
	----------	Pct. af BNP	----------
ØR02, januar	23,3	23,5	23,4
FR02	23,4	23,6	23,2
ØR03, maj	24,2	24,0	23,5

Kilde: ADAM's databank, DREAM's befolkningsprognose og egne beregninger.
1) I tabellen er vist udgifter til offentligt forbrug ekskl. afskrivninger.

Ændringen i realvæksten i det offentlige forbrug i 2004 og 2005 er beregningsteknisk fordelt proportionalt på offentlig beskæftigelse og nettovarekøb. Det indebærer, at forløbet er afstemt med en stigning i den offentlige beskæftigelse på godt 15.000 personer fra 2003 til 2010, *jf. tabel 6.4*. Det svarer til en gennemsnitlig årlig vækst i beskæftigelsen på godt 2.000 personer. I forhold til FR02 er stigningen nedjusteret med i alt ca. 6.000 personer – eller knap 1.000 personer om året.

Tabel 6.4. Forudsætninger om det offentliges forbrug og investeringer

	1995-02	2003-05	2006-10	2003-10
	---------- Årlig ændring, 1.000 personer ----------			
Offentlig beskæftigelse	9,9	2,8	2,0	2,2
	---------- Årlig vækst, pct. ----------			
Offentlige investeringer, realt.	3,0	1,3	2,0	1,7
Offentlig beskæftigelse	1,1	0,3	0,2	0,3
Antal udførte arbejdstimer	1,1	0,1	0,1	0,1
Offentligt nettovarekøb.....	4,3	2,0	1,4	1,6
	---------- Årlig vækst, pct. ----------			
Forbrugsdeflator	2,5	3,0	3,1	3,1
Implicit timelønsdeflator.....	3,0	3,9	3,8	3,8
Løn i privat sektor.....	4,0	3,8	3,8	3,8

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Som følge af aftaler om flere feriefridage og ændret alderssammensætning er der indregnet et fald i den gennemsnitlige årlige arbejdstid på i gennemsnit 0,2 pct. årligt fra 2003 til 2010. Det indebærer, at det samlede antal præsterede arbejdstimer i den offentlige sektor vokser svagt med ca. 0,1 pct. årligt i gennemsnit. Den forudsatte realvækst i nettovarekøbet giver herudover mulighed for køb af lidt flere personalekrævende tjenesteydelser i den private sektor. Desuden kan eventuelle effektivitetsgevinster i den offentlige serviceproduktion og mulighederne for omprioriteringer medvirke til, at kvaliteten af de højt prioriterede serviceområder kan vokse mere end den gennemsnitlige vækst i ressourcerne til offentligt forbrug.

Den konkrete fordeling af ressourcerne til offentlig service mellem køb af varer og tjenesteydelser i den private sektor og offentlig beskæftigelse vil blandt andet afhænge af rekrutteringsmulighederne, den teknologiske udvikling, mulighederne for gevinster ved udlicitering og den konkrete prioritering af de offentlige serviceudgifter.

Indkomstoverførslerne er i henhold til satsreguleringsloven forudsat reguleret med udgangspunkt i lønudviklingen i den private sektor. De reale offentlige investeringer antages at stige med 2 pct. årligt. Det indebærer, at investeringerne udgør en nogenlunde konstant andel af BNP.

Skattestoppets nominalprincip for punktafgifter og ejendomsværdiskat indebærer, at indtægterne fra disse områder stiger mindre end nominelt BNP og de offentlige udgifter, som med de givne regler automatisk stiger, når lønninger og priser stiger. Denne fastfrysning af ejendomsværdiskat og punktafgifter i faste kronebeløb vil isoleret set reducere skatteindtægterne med ca. 0,6 pct. af BNP fra 2003 til 2010 (i 2003-niveau). Det er

en reel skattenedsættelse, fordi det betalte beløb falder i forhold til indkomsterne.

Skatteaftalen indebærer en samlet reduktion af beskatningen på ca. 9½ mia.kr. (svarende til 2/3 pct. af BNP), som er ligeligt fordelt på et beskæftigelsesfradrag og en forhøjelse af mellemskattegrænsen. Skattenedsættelsen er ca. 2½ mia.kr. større end forudsat i FR02, *jf. tabel 6.5.* Formålet med aftalen er at øge tilskyndelsen til at søge arbejde frem for at være på overførselsindkomst (især beskæftigelsesfradraget) og at øge tilskyndelsen til at arbejde mere for personer, der allerede har job (især højere bundgrænse for mellemskatten).

Tabel 6.5. Lavere skat på arbejdsindkomst

	2004	2005	2006	2007-10
	---------- Mia.kr. i 2003-niveau----------			
Forhøjelse af mellemskattegrænse	1,4	2,8	3,8	4,8
Beskæftigelsesfradrag	4,3	4,5	4,7	4,8
ØR03maj	5,7	7,3	8,3	9,6
FR02.....	2,5	5,0	7,0	7,0
Forskel	3,2	2,3	1,3	2,6

Anm.: I tabellen er sammenlignet med det forløb i FR02, hvor realvæksten i det offentlige forbrug svarer til ½ pct. årligt fra 2006 til 2010.

Ud over nedsættelse af skatten på arbejdsindkomst og rammebeløbet indeholder skatteaftalen en omlægning af registreringsafgiften. Omlægningen indebærer, at ændringer i bilpriserne, der afviger fra den generelle prisudvikling, som udgangspunkt ikke udløser en stigning i moms og registreringsafgift på en gennemsnitsbil. Omlægningen af registreringsafgiften er indrettet, så den er omtrent neutral i forhold til den finanspolitiske holdbarhed.

6.4. Forudsætninger om arbejdsstyrke og ledighed

I perioden 2003 til 2010 er det forudsat, at arbejdsstyrken vokser med 26.000 personer, mens den (strukturelle) ledighed gradvist reduceres fra ca. 5½ pct. af arbejdsstyrken i 2003 til ca. 4½ pct. af arbejdsstyrken i 2010, svarende til et fald på (ligeledes) 26.000 personer. Samlet indebærer det en (strukturel) stigning i beskæftigelsen på 52.000 personer i perioden 2003-2010. Det stiller som nævnt krav om yderligere strukturpolitiske

initiativer, som øger beskæftigelsen med i størrelsesordenen 53.000 personer fra 2003 til 2010[1].

Som udgangspunkt kan stigningen i beskæftigelsen på de nævnte 52.000 personer ses i sammenhæng med, at den demografiske udvikling beregningsteknisk medfører et fald i arbejdsstyrken på 40.000 personer frem til 2010. Lavere strukturel ledighed og stigende erhvervsdeltagelse for de enkelte køn, alders- og herkomstkategorier skal derfor give et samlet bidrag på 92.000 personer. Stigende erhvervsdeltagelse giver det største bidrag på 66.000 personer, *jf. tabel 6.6.* Kravet til større erhvervsdeltagelse er dermed reduceret med 9.000 personer i forhold til FR02 som følge af skatteaftalen.

Tabel 6.6. Stigning i den strukturelle beskæftigelse fra 2003 til 2010

	FR02	ØR03, maj
	-------- 1.000 personer -------	
Demografisk grundforløb	-40	-40
Udmøntet stigning i beskæftigelse	5	-1
Ikke-udmøntet stigning i beskæftigelse	62	53
Strukturel stigning i beskæftigelse	66	52

Kilde: Egne beregninger.

Det er vurderingen, at beskæftigelsen vil være omtrent uændret fra 2003 til 2010 i fravær af yderligere økonomisk politiske tiltag (det udmøntede forløb). Det svarer til, at stigende erhvervsdeltagelse i de enkelte årgange m.v. samt faldende ledighed kan ventes at give et bidrag svarende til 39.000 personer i kraft af allerede besluttede initiativer, *jf. tabel 6.7.*

[1] Den faktiske beskæftigelse øges som nævnt lidt mere, svarende til ca. 59.000 personer, fordi en del af ledigheden i 2003 (svarende til ca. 7.000 personer) antages konjunkturbetinget.

Tabel 6.7. Bidrag til beskæftigelsen fra 2003 til 2010, 1.000 personer

	ØR03maj
Konstant bestandsforløb	-40
Konstant tilgang til overgangsydelse	+9,5
Konstant tilgang til førtidspension	+7,5
Konstant tilgang til efterløn	-3
Konstant tilgangsforløb	-26
Ændret tilgang til førtidspension, førtidspensionsreform mv.	+15
Ændret tilgang til efterløn, efterlønsreform mv.	-6
- reform samt ophævelse af bopælskrav	(+14)
- større underliggende tilgang	(-20)
Omlægning af barselsorlov mv.	-4,5
Flere i arbejde (heraf 5.000 sfa. lavere strukturel ledighed)	10
Lavere skat på arbejdsindkomst	3,5
Andre forhold	2,5
Udmøntet forløb	-1
Ikke-udmøntet krav til erhvervsdeltagelsen	32
Ikke-udmøntet krav til lavere strukturel ledighed	21
Kravforløb	52

Anm.: I forløbet med fast bestandsfrekvens er andelen af modtagere i de enkelte aldersgrupper i 2000 antaget uændret. I forløbene med uændret tilgang er i stedet tilgangsfrekvenserne fastholdt i hele fremskrivningsperioden. Overgangsydelsen blev afskaffet i 1996, hvorfor tilgangen har været nul siden. For førtidspension er tilgangsfrekvenserne fra 2002, som er det sidste år inden førtidspensionsreformen træder i kraft, benyttet. For efterløn er frekvenserne fra 1997-1998 benyttet, da det er de sidst kendte tilgangsfrekvenser, der ikke er påvirket af efterlønsreformen.

Kilde: Egne beregninger

Beskæftigelsesudviklingen i fravær af yderligere tiltag skal især ses i lyset af det stedfundne fald i perioden 1996-01 i tilgangen til førtidig tilbagetrækning og gennemførte reformer af blandt andet overgangsydelse, efterløn og førtidspension. Desuden er indregnet de anslåede virkninger af udvidet barselsorlov, initiativerne i forbindelse med *Flere i arbejde* og skatteaftalen, *jf. boks 6.4*.

Boks 6.4. Virkninger af lavere skat på arbejdsindkomst

De afledte (adfærdsmæssige) virkninger af skatteaftalen anslås med betydelig usikkerhed at svare til arbejdsindsatsen fra 10-11.500 helårspersoner – eller 0,35-0,40 pct. af arbejdsudbuddet – efter skattenedsættelserne er fuldt indfaset i 2007. Heraf tilskrives 0,26 pct. (7.500 personer) en forventet stigning i den gennemsnitlige arbejdstid, mens 0,09-0,14 pct. (2.600-4.000 personer) vurderes at komme fra øget erhvervsdeltagelse, *jf. tabel a.*

Bidraget fra større erhvervsdeltagelse (primært som følge af beskæftigelsesfradraget) er i fremskrivningen indregnet som et større *udmøntet* bidrag til stigning i beskæftigelsen på 3.500 personer, som antages modsvaret af et tilsvarende fald i antallet af kontanthjælpsmodtagere uden for arbejdsstyrken. Samtidig er det ikke-udmøntede krav til beskæftigelsen (kravet til nye initiativer) sat tilsvarende ned.

Det resterende bidrag til større effektivt arbejdsudbud er indregnet som en stigning i den gennemsnitlige arbejdstid, som bidrager til at styrke de offentlige finanser, og derfor isoleret set dæmper kravet om yderligere strukturtiltag. Den anslåede virkning på de offentlige finanser af den stigning i arbejdstiden, som tilskrives skatteaftalen (primært større bundgrænse for mellemskatten) svarer til bidraget fra en stigning i arbejdsstyrken på knap 5.500 personer. Derfor er de ikke-udmøntede krav til vækst i arbejdsstyrken (og selve arbejdsstyrkevæksten) reduceret tilsvarende.

Reduktionen af kravet til beskæftigelse (5.500 personer) er lidt mindre end virkningen på det samlede effektive arbejdsudbud på de nævnte 7.500 personer. Det skyldes, at stigninger i den gennemsnitlige arbejdstid for de grupper, som berøres af skatteaftalen, har mindre virkning på de offentlige finanser, end en tilsvarende stigning i det effektive arbejdsudbud som følge af større erhvervsdeltagelse.

Tabel a. Skatteaftalens virkning på arbejdsudbud og kravene til større beskæftigelse

	Pct.	1.000 personer
Umiddelbar virkning på effektivt arbejdsudbud:		
Erhvervsdeltagelse	0,09-0,14	2,6-4,0
Arbejdstid	0,26	7,5
Arbejdsudbud i alt	0,35-0,40	10-11,5
Reduceret krav til større beskæftigelse:		
Erhvervsdeltagelse	0,09-0,14	2,6-4,0
Arbejdstid	0,18	5,3
Arbejdsudbud i alt	0,27-0,32	7,9-9,3

Anm: Det er forudsat, at virkningen på de offentlige finanser som følge af en stigning i den gennemsnitlige arbejdstid svarer til 70 pct. af den virkning, som fås ved en stigning i erhvervsdeltagelsen, der giver samme bidrag til det effektive arbejdsudbud, jf. FR02.

De afledte virkninger af skatteaftalen medfører derfor samlet en reduktion af kravet om yderligere tiltag (de ikke-udmøntede krav) på i størrelsesordenen 9.000 personer i forhold til FR02. Det afspejler, at de umiddelbare provenuvirkninger i forvejen forudsættes finansieret inden for de rammer, som er opstillet frem til 2010.

I FR02 var skønnet, at beskæftigelsen steg med 5.000 personer fra 2003 til 2010 i fravær af nye strukturtiltag. Den nye fremskrivning indebærer dermed en nedjustering af det udmøntede forløb med 6.000 personer på trods af, at skatteaftalen isoleret set skønnes at give et mindre positivt bidrag til større erhvervsdeltagelse, svarende til 3.500 personer. Den svagere beskæftigelsesvækst i det udmøntede forløb skyldes således primært en større underliggende stigning i tilgangen til efterløn og førtidspension end forventet i FR02, *jf. boks 6.5.*

Boks 6.5. Sammenligning af arbejdsstyrkefremskrivning med FR02

I forhold til FR02 er stigningen i arbejdsstyrken fra 2003 til 2010 nedjusteret med 15.000 personer. Den mindre stigning i arbejdsstyrken kan bl.a. henføres til stigende tilgang til efterløn og førtidspension, *jf. tabel a.* Det modgående bidrag på 6,500 personer fra 2003 til 2010 skyldes bl.a. et større fald i antallet af kontanthjælps-modtagere fra 2003 til 2004 i henhold til den nye konjunkturvurdering.

Tabel a. Ændring i arbejdsstyrke i kravforløbet, 1.000 personer

	Ændring 2000-2010	Ændring 2003-2010
FR02	65	41
Førtidspensionister mv.[1]	-9	-4
Efterlønsmodtagere	-17	-12
Bidrag fra beskæftigelsesfradrag	+3,5	+3,5
Skatteaftalen	-9	-9
Øvrige skøn	+2,5	+6,5
Bidrag i alt	-29	-15
ØR03, maj	36	26

1) Primært ledigheds- og fleksydelse.
Kilde: Egne beregninger.

Skatteaftalens bidrag til højere gennemsnitlig arbejdstid indebærer som nævnt, at kravet til arbejdsstyrken kan nedsættes med i størrelsesordenen 5.500 personer (uden at de offentlige finanser svækkes). Det lavere krav er indregnet som en reduktion i de ikke-udmøntede krav til arbejdsstyrken på 9.000 personer, og en stigning i det udmøntede forløb på 3.500 personer. De 3.500 personer er det bidrag fra skatteaftalen som ikke kan henføres til lavere arbejdstid.

For perioden 2000 til 2010 er væksten i arbejdsstyrken nedjusteret med 29.000 personer i forhold til FR02, også som følge af flere modtagere af efterløn og førtidspension, *jf. appendiks 6.5*, der nærmere beskriver arbejdsstyrkefremskrivningen fra 2000 til 2010. Det afspejler, at stigningen i arbejdsstyrken fra 2000 til 2003 har været omkring 14.000 mindre end tidligere antaget. Virkningen heraf er opfanget i skønnet for de offentlige finanser i 2003, og der er derfor taget højde for den historiske nedjustering af arbejdsstyrkevæksten i beregningerne af den finanspolitiske holdbarhed og det mellemfristede forløb.

For at realisere den forudsatte beskæftigelsesstigning i det mellemfristede forløb kræves derfor yderligere initiativer, som kan øge beskæftigelsen med 53.000 personer. Det er 9.000 personer mindre end i FR02, hvilket skal ses i lyset af det anslåede bidrag fra udmøntningen af skatteaftalen. Det ikke-udmøntede krav omfatter mulige bidrag til større erhvervsdeltagelse fra blandt andet forbedret integration af indvandrere på arbejdsmarkedet, hurtigere gennemstrømning i uddannelsessystemet samt en styrket seniorpolitik.

Forudsætningen om at nå et ledighedsniveau på 4½ pct. af arbejdsstyrken i 2010 indebærer, at ledigheden altovervejende er af kortere varighed og modsvares af jobskifte og særlige forhold som dagpenge under ferie, midlertidig hjemsendelse, supplerende dagpenge m.v. Det vil stille store krav til arbejdsmarkedets funktionsmåde. De gennemførte strukturforbedringer i 1990'erne, inklusive målretningen af den aktive arbejdsmarkedspolitik og skærpede rådigheds- og optjeningskrav, skal således bevares fuldt ud samtidig med, at der bygges videre i samme retning, jf. også *Flere i arbejde*.

Fremskrivningen indebærer et lavt gennemsnitligt ledighedsniveau, hvilket kræver, at et mærkbart konjunkturtilbageslag undgås i perioden frem til 2010. Konjunkturbetingede stigninger i ledigheden har dog på længere sigt ikke betydning for de finanspolitiske muligheder, fordi de medfølgende svækkelser af finanserne kan forventes modsvaret af forbedringer, når konjunkturerne vender.

Et forudsat fald i den gennemsnitlige arbejdstid frem mod 2010 reducerer isoleret set det effektive arbejdsudbud i fremskrivningen. Stigningen i antallet af ældre og helt unge i arbejdsstyrken medfører en reduktion i den gennemsnitlige arbejdstid, idet de som gennemsnit arbejder mindre end andre. Derudover indebærer overenskomsterne et fald i den aftalte arbejdstid i 2004. I positiv retning trækker skatteaftalens anslåede virkninger på den gennemsnitlige arbejdstid.

Samlet set er der således forudsat, at den gennemsnitlige arbejdstid – under forudsætning af uændret aftalt arbejdstid efter 2004 – vil falde med 1,1 pct. fra 2003 til 2010, *jf. tabel 6.8.* I fravær af skatteaftalens virkninger ville faldet have svaret til 1,4 pct.

Tabel 6.8. Bidrag til vækst i antal udførte arbejdstimer

	2003	2005	2010	2003-10
	---------- Pct. af arbejdsstyrken ----------			
Ledighed	5,6	5,2	4,5	-1,2
	---------- 1.000 personer ----------			
Ledighed	163	152	130	-33
Arbejdsstyrke	2.894	2.908	2.920	26
Beskæftigelse	2.731	2.756	2.790	59
	---------- Timer pr. person ----------			Vækst
Gennemsnitlig årlig arb.tid	1.530	1.524	1.512	-1,1
	---------- Mio. timer ----------			Vækst
Arbejdsudbud	4.427	4.431	4.416	-0,2
Beskæftigelse	4.177	4.199	4.220	1,0

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

6.5. Offentlige finanser og finanspolitikkens holdbarhed

Offentlig saldo og offentlig gæld

Fremgangen i den private beskæftigelse og den forudsatte finanspolitik indebærer, at overskuddet på den offentlige saldo kan udgøre ca. 1,7 pct. af BNP i gennemsnit frem til 2010, *jf. figur 6.1a.* Det ligger inden for det opstillede målinterval på 1½-2½ pct. af BNP – om end i den nedre halvdel – som overordnet skønnes at være afstemt med en holdbar udvikling.

Figur 6.1a. Offentlige saldo

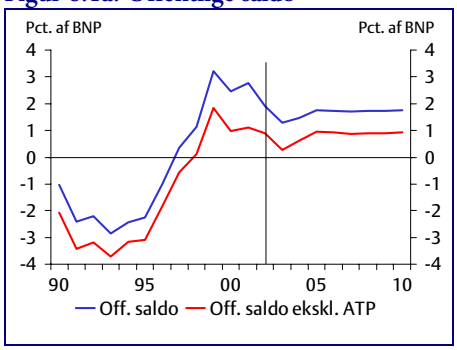

Figur 6.1b. Offentlig gæld

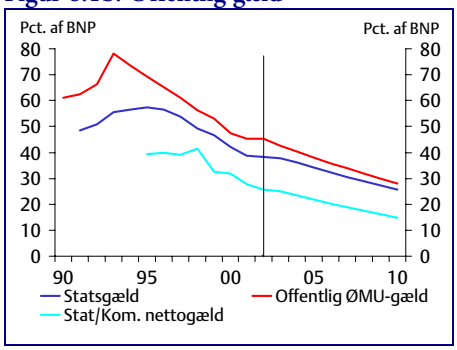

Det opstillede interval tager højde for usikkerhed i beregningen af det specifikke krav til sikring af finanspolitikkens holdbarhed. Det afgørende er, at overskuddet frem mod 2010 i *gennemsnit* ligger i intervallet, men der er plads til afvigelser i enkeltår fx på grund af midlertidige aktiekursudsving eller konjunkturbevægelser. Det sikrer blandt andet, at de automatiske stabilisatorer kan få lov til at virke, når konjunkturerne er dårlige,

og dermed bidrage til at dæmpe eventuelle tilbageslag. Omvendt skal de automatiske stabilisatorer forbedre de offentlige finanser, når konjunkturerne er gunstige.

Overskuddet på de offentlige finanser ekskl. fonde (ATP m.v.) indebærer, at den offentlige ØMU-gæld falder fra 42½ pct. af BNP i 2003 til 28 pct. af BNP i 2010, *jf. figur 6.1b*. Reduktionen af ØMU-gælden er dermed ikke helt så kraftig som i tidligere fremskrivninger, *jf. tabel 6.9.*

Tabel 6.9. Offentlig ØMU-gæld

	2003	2005	2010
	---------- Pct. af BNP ----------		
FR00	42,4	37,7	26,9
DK2010	39,2	33,8	23,5
FR01	38,1	32,4	22,0
ØR02, januar	40,1	35,1	24,4
FR02	42,1	36,7	26,0
ØR03, maj	42,5	38,1	28,1

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Den finanspolitiske udfordring skal bedømmes på den finanspolitiske holdbarhed og ikke på tempoet i afviklingen af ØMU-gælden. Variationen i niveauet for ØMU-gælden i forskellige fremskrivninger skyldes blandt andet, at behovet for gældsnedbringelse frem til 2010 også afhænger af den anslåede udvikling i offentlige indtægter og udgifter efter 2010. Derudover betyder det forhold, at ØMU-gælden er opgjort som en bruttogæld (der primært omfatter statens og kommunernes obligationsgæld), at øget udlån til blandt andet statsgaranterede selskaber (der reelt er en samtidig opskrivning af statens aktiver og passiver) isoleret set vil øge den opgjorte ØMU-gæld.

Det forudsatte overskud i stat og kommuner bidrager til en reduktion i ØMU-gælden på godt 6 pct. af BNP fra 2003 til 2010. Derudover vil væksten i det nominelle BNP reducere ØMU-gælden med næsten 12 pct. af BNP, mens finansielle poster – herunder betalingsforskydninger på skatteområdet, emissionskurstab, genudlån m.v. – kan forventes at forøge ØMU-gælden – der opgøres brutto – med ca. 2½ pct. af BNP. Overskuddet i de offentlige fonde (ATP m.v.) medvirker ikke til at afdrage ØMU-gælden, *jf. tabel 6.10.*

I perioden 1995-02 bidrog finansielle poster en anelse til reduktionen i den opgjorte ØMU-gæld. Det kan blandt andet henføres til salg af statslige aktiver – herunder salg af aktier i Tele Danmark – og ændringer i kre-

dittiden ved afregning af moms og kildeskatter. Over en længere periode må de finansielle poster forventes at bidrage negativt under den forudsætning, at de offentlige aktiviteter knyttet hertil følger udviklingen i BNP.

Tabel 6.10. Dekomponering af ændringen i den offentlige ØMU-gæld

	1995-02	2003-05	2006-10	2003-10
	---------- Pct. af BNP ----------			
ØMU-gæld, niveau slutår	45,2	38,1	28,1	28,1
Ændring i ØMU-gæld	-24,0	-7,2	-10,0	-17,2
Bidrag til ændring i ØMU-gæld:				
- Stat og kommuners saldo	-2,5	-1,8	-4,5	-6,3
- Vækstbidrag	-16,8	-5,0	-6,6	-11,6
- ATP's/DSP's andel af statsobl.[1)]	-4,6	-1,1	-0,7	-1,8
- Finansielle poster m.v.[2)]	-0,2	0,7	1,8	2,5

1) Denne post afspejler, at fondenes (ATP m.v.) og DSP's beholdning af statsobligationer fradrages i den målte ØMU-gæld.

2) Denne post indeholder indtægter fra salg af statslige aktiver (privatiseringer m.v.), betalingsforskydninger på skatteområdet, emissionskurstab, genudlån m.v.

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Overskuddet på de offentlige finanser indebærer, at renteudgifterne falder betydeligt som andel af BNP frem mod 2010. Nettorenteudgifterne vil således reduceres fra 1,4 pct. af BNP i 2003 til 0,2 pct. af BNP i 2010, mens nettorenteudgifterne ekskl. fonde (ATP m.v.) vil falde fra 2,3 til 1,2 pct. af BNP i perioden 2003 til 2010, *jf. tabel 6.11*.

Fraset renteudgifterne falder udgiftstrykket med 1,0 pct. af BNP fra 2003 til 2010. Det er overvejende et fald i indkomstoverførslernes andel af BNP, der bidrager hertil.

De primære indtægter falder med 1,5 pct. af BNP fra 2003 til 2010, hvoraf 1,2 pct. af BNP kan henføres til fald i skattetrykket. Lavere skat på arbejdsindkomst bidrager her med 0,7 pct. af BNP, mens provenutabet i forbindelse med imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) reducerer skattetrykket med knap 0,1 pct. af BNP.

Tabel 6.11. Offentlige indtægter og udgifter

	2003	2005	2010	Ændring 2003-10
	Pct. af BNP			
Offentlig saldo	1,3	1,8	1,7	0,5
Offentlig saldo ekskl. fonde	0,3	0,9	0,9	0,7
Nettorenteindtægter	-1,4	-0,9	-0,2	1,2
Nettorenteindtægter ekskl. fonde	-2,3	-1,7	-1,2	1,1
Primære indtægter	53,0	52,7	51,6	-1,5
- skatter	48,6	48,4	47,4	-1,2
- øvrige	4,5	4,3	4,2	-0,3
Primære udgifter	50,6	50,0	49,6	-1,0
- offentligt forbrug	26,1	25,8	25,4	-0,8
- indkomstoverførsler	17,8	17,4	17,5	-0,3
- øvrige	6,7	6,7	6,8	0,0

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Endvidere reducerer skattestoppet det opgjorte skattetryk med ca. 0,4 pct. af BNP. Det er ca. 0,2 pct. af BNP mindre end opgjort i pct. af BNP i 2002-niveau, hvilket afspejler, at den mindre stigning i afgifterne dæmper BNP-væksten *jf. tabel 6.12*.

Det kraftige fald i aktiekurserne i 2001 og 2002 indebærer, at provenuet fra pensionsafkastskatten skønnes at udgøre stort set 0 pct. af BNP i årene 2001-03. Fra 2004 og frem er forudsat en tilbagevenden til mere normale afkast, hvilket sammen med opbygningen af pensionsformuen betyder, at pensionsafkastskatten kan udgøre 1 pct. af BNP i 2010. Det medfører isoleret set en stigning i skattetrykket på 1 pct. af BNP fra 2003 til 2010.

Den forudsatte nedgang i antallet af modtagere af (skattepligtige) indkomstoverførsler indebærer desuden færre skattebetalinger og dermed et fald i skattetrykket på omtrent 0,1 pct. af BNP fra 2003 til 2010. Endvidere bidrager en normalisering af det aktuelt høje provenu fra selskabsskatten til et fald i skattetrykket på 0,3 pct. af BNP.

Tabel 6.12. Ændring i skattetrykket

	2003-10
	---------- Pct. af BNP ----------
Skattestop	-0,4
- lavere nominelt BNP	*0,2*
- skattestop i 2002-niveau	*-0,6*
Lavere skat på arbejdsindkomst	-0,7
24-timersregel og grænsehandelspakken	-0,1
Skattestop og lavere skat på arbejdsindkomst mv.	-1,2
Tekniske bidrag m.v.	
- pensionsafkastskat	1,0
- indkomstoverførsler	-0,1
- selskabsskat	-0,3
- husholdningernes nettorenteindtægter	-0,3
- øvrige	-0,3
Skattetryk	-1,2

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Holdbarheden af de offentlige finanser

Centralt for det mellemfristede forløb er en holdbar finanspolitik. Det vil sige, om overskuddet på de offentlige finanser inkl. virkninger af den forudsatte udvikling frem til 2010 er tilstrækkeligt til at rumme det stigende udgiftspres som følge af befolkningsaldringen[2].

I 2003 skønnes overskuddet på den primære strukturelle saldo for stat og kommuner at udgøre 3,1 pct. af BNP. Det strukturelle overskud – dvs. det faktiske overskud renset for konjunkturbetingede udsving – kan opfattes som den nuværende reserve til at finansiere renteudgifter og stigende fremtidige nettoforpligtelser for den offentlige sektor. Ved at sammenholde statens og kommunernes strukturelle primære saldo med de fremtidige nettoforpligtelser, fremkommer et mål for, om finanspolitikken er holdbar. Det vil sige, om det er muligt at finansiere de fremtidige nettoforpligtelser uden at stramme finanspolitikken i takt med stigningen i de offentlige nettoudgifter.

De fremtidige nettoforpligtelser til offentlige udgifter, der gradvist vil belaste den primære saldo for staten og kommunerne, kan omregnes til en fast årlig belastning på 2,3 pct. af BNP i 2003.

Derudover medfører statens og kommunernes nettogæld en rentebyrde på ca. 1,0 pct. af BNP i 2003. Rentebyrden består af den del af renteud-

[2] Efter 2010 er det beregningsteknisk forudsat, at den primære offentlige saldo, korrigeret for demografiske forhold mv., underliggende følger udviklingen i BNP.

gifterne, der ikke udhules af BNP-væksten, og derfor kræver finansiering for at undgå, at gælden stiger som andel af BNP. De fremtidige nettoforpligtelser og rentebyrden af gæld stiller samlet set krav om et strukturelt primært overskud på 3,3 pct. af BNP i 2003.

Den strukturelle primære saldo korrigeret for fremtidige nettoforpligtelser – den såkaldte holdbarhedsindikator – udviser således et underskud på ca. 0,1 pct. af BNP i 2003, *jf. tabel 6.13*. Holdbarhedsindikatoren angiver den permanente hypotetiske finanspolitiske tilpasning, som er nødvendig, for at finanspolitikken kan videreføres uden efterfølgende ændringer i skattesatser eller udgiftsstandarder.

Tabel 6.13. Langsigtede krav til de offentlige finanser

	2003	2004
Status for de offentlige finanser:	Pct. af BNP	
Den offentlige saldo	1,3	1,5
- heraf saldo i sociale kasser og fonde	1,0	0,9
- heraf saldo i stat og kommuner	0,3	0,6
Stat og kommuners nettorenteudgifter	1,9	1,8
Stat og kommuners primære saldo	2,2	2,4
Konjunkturbidrag til stat og kommuners primære saldo	-0,9	-0,3
1. Stat og kommuners strukturelle primære saldo	*3,1*	*2,7*
Bidrag til fremtidige nettoforpligtelser:		
Offentlige udgifter til overførsler og konsum	1,8	2,0
Skattestop, skatteaftale og grænsehandelspakken	1,3	0,8
Ændringer i skat af privat pensionsopsparing	-1,4	-1,5
Indtægter fra indvinding i Nordsøen	0,6	0,6
Rentebyrde af den offentlige nettogæld	1,0	0,9
2. Krav til stat og kommuners strukturelle primære saldo	*3,3*	*2,8*
3. Holdbarhedsindikator/korrigeret strukturel saldo (*1-2*)	**-0,1**	**-0,1**

Anm.: Som følge af afrundinger vil den anførte difference i 2003 mellem den strukturelle primære saldo og kravet til den primære saldo ikke være lig holdbarhedsindikatoren.
Kilde: Egne beregninger.

I 2004 falder det strukturelle overskud på statens og kommunernes primære saldo til 2,7 pct. af BNP, mens kravet til det primære overskud nedbringes til 2,8 pct. af BNP. Holdbarhedsindikatoren har således samme niveau som i 2003, men sammensætningen af bidragene til fremtidige nettoforpligtigelser er ændret.

Det lavere bidrag fra de fremtidige nettoforpligtelser i 2004 skyldes primært, at provenuvirkningerne af skattestop, lavere skat på arbejdsind-

komst og provenutabet i forbindelse med imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) i 2004 ikke længere indgår som en del af det fremtidige indtægtstab, men som en svækkelse af den strukturelle saldo. Hertil kommer, at overskud på de offentlige finanser medfører en nedbringelse af den offentlige gæld og dermed en reduktion af rentebyrden på gælden fra 1,0 pct. af BNP i 2003 til 0,9 pct. af BNP i 2004. I modsat retning trækker, at bidraget til de fremtidige nettoforpligtelser fra offentlige udgifter tiltager frem til 2004, da befolkningsaldringen rykker tættere på.

Det beregnede krav til den strukturelle primære saldo kan omregnes til et krav til den samlede offentlige sektors strukturelle saldo. Snævert fortolket indebærer kravet, at overskuddet på den strukturelle offentlige saldo skal udgøre 2,1 pct. af BNP i 2003. I 2003 er den offentlige strukturelle saldo 1,9 pct. af BNP, hvilket stort set er på niveau med det beregnede krav, *jf. tabel 6.14*.

Tabel 6.14. Krav til den strukturelle offentlige saldo

	2003
	Pct. af BNP
1. Krav til stat og kommuners strukturelle primære saldo	3,3
- Stat og kommuners strukturelle nettorenteudgifter	2,0
+ Strukturel saldo i sociale kasser og fonde	0,8
= 2. Krav til den strukturelle offentlige saldo	2,1
3. Den strukturelle offentlige saldo	1,9
4. Holdbarhedsindikator (3-2)	-0,1

Anm.: Som følge af afrundinger vil den anførte difference mellem den strukturelle offentlige saldo og kravet til saldoen ikke være lig holdbarhedsindikatoren.
Kilde: Egne beregninger.

Den stigning i erhvervsdeltagelsen og faldet i strukturledigheden, som forudsættes realiseret i fravær af nye initiativer på arbejdsmarkedet – det såkaldte udmøntede krav – indebærer i sig selv et finanspolitisk råderum på ca. 0,7 pct. af BNP i forhold til det beregningsmæssige udgangspunkt (det demografiske grundforløb), som ikke omfatter virkningerne af nominalprincippet i skattestoppet, lavere skat på arbejdsindkomst, imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) som tidligere (i FR02) var forudsat finansieret og den forudsatte realvækst i det offentlige forbrug, *jf. tabel 6.15*.

Tabel 6.15. Bidrag til holdbarheden af finanspolitikken i 2003

	FR02	ØR03, maj
	---------- Pct. af BNP ----------	
Holdbarhedsindikator i demografisk grundforløb[1]	-0,1	-0,1
Finanspolitisk råderum fra udmøntet krav	0,7	0,7
Skattestop[2]	-0,6	-0,6
Realvækst i offentlige servicestandarder	-0,5	-0,4[3]
Lavere skat på arbejdsindkomst mv.	-0,4	-0,6
Grænsehandelspakken	-	-0,1
Holdbarhedsindikator i udmøntet forløb	-0,9	-1,0
Finanspolitisk råderum fra ikke-udmøntet krav	1,0	0,9
Holdbarhedsindikator i kravforløb	0,1	-0,1

1) Baseret på et forløb med uændrede reale standarder, dvs. at realvæksten i det offentlige forbruger svarer til det demografiske træk frem til 2010. Efter 2010 forudsættes uændrede nominelle standarder.

2) Skattestoppet reducerer isoleret set de offentlige skatteindtægter med ¾ pct. af BNP i 2002-niveau frem mod 2010. Beregnet som en fast årlig udgift (annuitet) med udgangspunkt i 2003 modsvarer skattestoppet 0,6 pct. af BNP af det finanspolitiske råderum i forhold til et forløb med prisindeksering af punktafgifterne m.v.

3) Omfatter også virkning af lidt lavere demografisk træk til 2010. Ses bort fra denne effekt er virkningen -0,3.

Kilde: Egne beregninger.

I det mellemfristede forløb er som nævnt forudsat en yderligere ikke-udmøntet strukturel stigning i beskæftigelsen på 53.000 personer udover de allerede udmøntede initiativer, som indebærer, at finanspolitikken samlet set er holdbar. I fravær af denne merstigning i beskæftigelsen udestår en finanspolitisk tilpasning på 1,0 pct. af BNP, eller strukturforbedringer på arbejdsmarkedet på den anden side af 2010. Det er lidt mere end i FR02, som følge af lidt lavere arbejdsstyrkevækst, en marginal svækkelse af det finanspolitiske udgangspunkt (den strukturelle saldo i 2003), og at provenuvirkningen af imødegåelse af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) tidligere (i FR02) var forudsat finansieret.

Appendiks 6.1. Forudsætninger om den internationale økonomi

Væksten i udlandet svarer på mellemfristet sigt til ca. 2,2 pct. årligt, svarende til den skønnede underliggende vækst i produktionspotentialet, *jf. tabel A.6.1.*

Tabel A.6.1. Udlandsforudsætninger

	1990-02	2003-05	2006-10	2003-10
	Årlig realvækst, pct.			
BNP[1)]	2,5	2,2	2,2	2,2
Eksportmarkeder[1)]	5,3	5,5	4,4	4,8
Standardiseret importkvote	1,1	1,1	1,0	1,0
	Årlig vækst, pct.			
Timelønninger[1)]	3,7	3,3	3,8	3,6
Prisen på industrivarer[1)]	-0,4	1,0	1,6	1,3
Bytteforhold, varer	1,0	0,2	0,2	0,2
Råoliepris, d.kr.	3,2	-4,7	1,8	-0,6
Effektiv kronekurs	0,6	0,9	0,0	0,3
Statsobligationsrente, 10 år	Pct. enheder, niveau i slutår			
- Tyskland/euroområdet	4,8	5,0	5,6	5,6
- USA	4,6	5,0	6,0	6,0

1) Handelsvægtet.
Kilde: ADAM's databank, Nationalbanken, OECD, Economic Outlook 73, 2002 og egne beregninger.

Verdenshandlen vokser erfaringsmæssigt kraftigere end de enkelte landes produktion, hvilket afspejler virkningerne af øget international arbejdsdeling. Det er derfor forudsat, at eksportmarkedsvæksten ligger højere end BNP-væksten i udlandet. Mervæksten i forhold til udlandets BNP modsvares af en årlig stigning i den standardiserede importkvote for varer på ca. 1 pct.

Højere eksportmarkedsvækst har generelt kun marginal betydning for BNP-væksten i Danmark på mellemfristet sigt. Det skyldes, at BNP-væksten er bestemt af den underliggende vækst i produktionspotentialet.

Større vækst i udlandet end forudsat vil derfor på mellemlangt sigt i stedet slå ud i en forbedring af bytteforholdet og dermed større mulig vækst i det private forbrug. Modstykket hertil er lavere nettoeksport i mængder (herunder større import) og derfor et tab af markedsandele.

Bytteforholdet for varer antages efter 2003 at blive forbedret med omtrent ¼ pct. årligt i gennemsnit. Det er en videreførelse af den historiske tendens i en mere afdæmpet størrelsesorden. Modstykket er et vist tab af markedsandele i mængder.

Der er ikke forudsat ekstraordinære gevinster eller tab af eksportmarkedsandele som følge af ændret lønkonkurrenceevne. Det skal ses i lyset af, at der i fremskrivningen er forudsat omtrent uændret lønkonkurrenceevne.

Blandt andet i lyset af de seneste pengepolitiske lempelser ventes renten på den 10-årige statsobligation i Tyskland at være 4,8 pct. i 2002, mens der skønnes en stigning til knap 5 pct. i 2003 på grund af den ventede kraftigere vækst. Frem til 2006 er forudsat en yderligere stigning til godt 5½ pct.

Det dansk-tyske rentespænd for 10-årige statsobligationer har siden efteråret 2000 i gennemsnit været ca. 0,30 pct.enheder. Det er ca. 0,15 pct.enheder mere end ventet ved deltagelse i eurosamarbejdet. Rentespændet til Tyskland forudsættes øget til ca. 0,5 pct.enheder frem mod 2006. Det svarer til en forudsat mérrente på 0,35 pct.enheder end ved deltagelse i eurosamarbejdet.

Appendiks 6.2. Forudsætninger om produktivitetsvæksten

Timeproduktiviteten i de private byerhverv antages i gennemsnit at vokse med ca. 2 pct. årligt i perioden 2003-10. Det svarer til den historiske udvikling siden 1980. For hele den private sektor forudsættes timeproduktiviteten at vokse med ca. 2¼ pct. årligt. Da nationalregnskabet ikke opgør produktivitetsstigninger i den offentlige sektor, hvor ca. 30 pct. af de beskæftigede er ansat, regnes med en vækst i timeproduktiviteten for økonomien som helhed på ca. 1¾ pct. årligt, *jf. tabel A.6.1.*

Tabel A.6.1. Timeproduktivitet

	1980-93	1995-02	1980-02	1980-02[1)]	2003-10
	---------- Årlig vækst, pct. ----------				
Private byerhverv	1,7	1,5	2,0	1,6	2,0
Privat sektor.....	2,1	1,9	2,3	2,0	2,3
Hele økonomien	1,7	1,4	1,9	1,6	1,9

1) Eksklusive den ekstraordinært høje produktivitetsvækst i 1994, der kan være delvist overvurderet som følge af et databrud i opgørelsen af den gnst. arbejdstid.
Kilde: ADAM's databank samt egne beregninger.

Sandsynligheden for at nå den forudsatte stigning vil styrkes med en markant strukturpolitisk indsats. Initiativerne i forlængelse af regeringens vækststrategi *Vækst med Vilje, Regeringen 2002,* vil bidrage til at øge produktiviteten. Det er vigtige bidrag til at realisere den forudsatte produktivitetsvækst på 2¼ pct. for den private sektor som helhed, som er i overkanten af de seneste års erfaringer.

Højere produktivitet er den væsentligste drivkraft bag fortsat fremgang i produktion og velstand. Derimod vil større produktivitetsvækst som udgangspunkt ikke styrke de offentlige finanser, selvom skatteindtægterne vokser, når produktiviteten og dermed indkomsterne øges. Modstykket hertil er, at udgifterne stiger i nogenlunde samme omfang, fordi næsten alle offentlige udgifter reguleres med lønudviklingen i den private sektor i kraft af satsreguleringen og offentlige overenskomster.

Appendiks 6.3. Hovedtræk af udviklingen i den private sektor

Set over hele fremskrivningsperioden bidrager nettoeksporten ikke til væksten i BNP. I sidste halvdel af forløbet giver nettoeksporten et negativt bidrag, idet den forudsatte stigning i blandt andet bytteforholdet og lavere skattetryk betyder en kraftigere fremgang i indkomsterne og dermed større vækst i det private forbrug end i BNP. Det muliggør en stigning i den private indenlandske efterspørgsel fra 2006-10, som er større end stigningen i BNP og produktionspotentialet, *jf. tabel A.6.1.*

Tabel A.6.1. Bidrag til produktionspotentialet og BNP

	1995-03	2004-05	2006-10	2004-10
	---------- Årlig realvækst, pct. ----------			
Vækst i produktionspotentiale	*2,3*	*2,0*	*1,9*	*1,9*
heraf bidrag fra:				
- Timeproduktivitet	1,5	1,9	1,8	1,8
- Strukturel ledighed	0,7	0,1	0,2	0,1
- Arbejdsstyrke	0,1	0,2	0,1	0,1
- Arbejdstid	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
	---------- Årlig realvækst, pct. ----------			
Vækst i BNP	*2,3*	*2,2*	*1,9*	*2,0*
heraf bidrag fra:				
- Indenlandsk efterspørgsel	2,2	2,1	2,0	2,0
- Nettoeksport	0,1	0,0	-0,1	0,0

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Væksten i den private sektors reale disponible indkomster er således lidt større end væksten i BNP og produktionspotentialet. Det skyldes dels den forudsatte forbedring af bytteforholdet samt skattestoppets reduktion af den reale afgiftsbelastning, og dels lavere direkte skatter. Samlet vil disse forhold bidrage med ca. 0,3 pct.enhed til væksten i de reale disponible indkomster fra 2003 til 2010, *jf. tabel A.6.2.*

De reale disponible indkomster vokser i gennemsnit med 2,5 pct. årligt fra 2003 til 2010, mens bruttoværditilvæksten (BVT) er 2,2 pct. år-

ligt. Det private forbrug er i den samme periode forudsat at vokse med 2,4 pct., hvilket indebærer en forudsætning om et svagt fald i forbrugskvoten.

Tabel A.6.2. Vækst i privat forbrug og disponible indkomster

	2003-05	2006-10	2003-10
	---------- Årlig realvækst, pct. ----------		
Privat forbrug	2,3	2,5	2,4
Forbrugskvote	-0,1	-0,1	-0,1
Vækst i disponible indkomster	2,4	2,6	2,5
Heraf bidrag fra:			
- BVT-vækst[1)]	2,2	2,2	2,2
- bytteforhold, afgifter m.v.	0,1	0,2	0,1
- ændring i skatter	0,3	0,2	0,2
- ændring i overførselstryk	-0,1	0,0	0,0
- ændring i nettorenteindtægter	-0,2	0,0	-0,1
- andet	0,1	0,0	0,0

1) Den nominelle bruttoværditilvækst (BVT) i hele økonomien i forhold til BVT-deflatoren i den private sektor.

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Den private sektors bruttoopsparing faldt ca. 4½ pct. af BNP i den sidste halvdel af 1990'erne. Fra 1999 til 2002 steg opsparingen med ca. 2½ pct. af BNP. I fremskrivningen forudsættes en yderligere stigning i bruttoopsparingen på ca. 1 pct. af BNP frem mod 2010, *jf. figur A.6.1a.*

Efter at have ligget noget underdrejet i første halvdel af 1990'erne steg investeringskvoten i den private sektor pænt i anden halvdel af 1990'erne. I fremskrivningen er forudsat, at investeringerne i den private sektor fra 2002 og frem udgør en stort set konstant andel af BNP. Da den private opsparing i samme periode øges med omtrent 1 pct. af BNP, vil den private finansielle opsparing øges med ca. 1 pct. af BNP fra 2002 til 2010. Det bidrager til en styrkelse af betalingsbalancen.

Det private forbrug er forudsat at falde lidt som andel af de disponible indkomster, mens det som andel af BNP udviser en svagt stigende profil i fremskrivningen, *jf. figur A.6.1b.* Det skyldes, at de disponible indkomster vokser hurtigere end BNP, blandt andet på grund af bidrag til de disponible indkomster fra bedre bytteforhold og lavere skattetryk.

Figur A.6.1a. Privat opsparing og investeringer

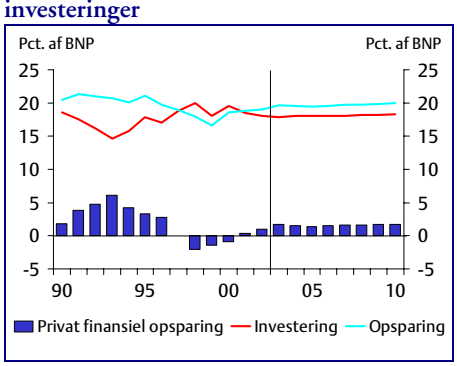

Figur A.6.2b. Privat sektors forbrugskvote

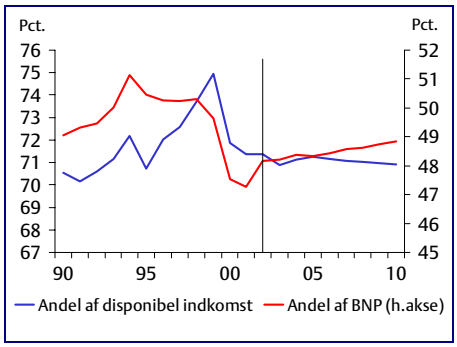

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Betalingsbalancen er en vigtig indikator for pres i økonomien og strukturelle ubalancer i den private eller offentlige opsparing. Givet forudsætningerne om de offentlige finanser og den private finansielle opsparing vil betalingsbalancen vise overskud i hele perioden frem til 2010, *jf. figur A.6.2a.*

Udviklingen på betalingsbalancen indebærer, at udlandsgælden kan vendes til tilgodehavender i løbet af perioden 2005-10. Der er dog betydelig usikkerhed knyttet til det tidsmæssige forløb som følge af konjunkturbevægelser og kursreguleringer.

Betalingsbalanceoverskuddet dækker over et nogenlunde uændret overskud på vare- og tjenestebalancen, mens nettobetalinger af renter og udbytter til udlandet reduceres med godt ½ pct. af BNP fra 2002 og frem, *jf. figur A.6.2b.*

Figur A.6.2a. Betalingsbalance og udlandsgæld

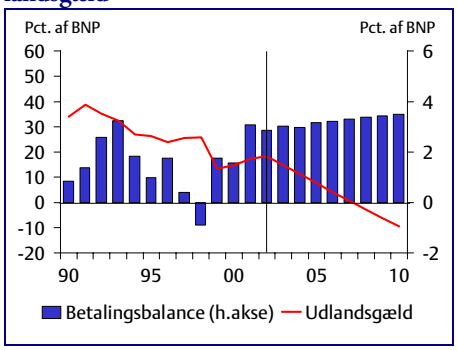

Figur A.6.2b. Betalingsbalanceunderposter

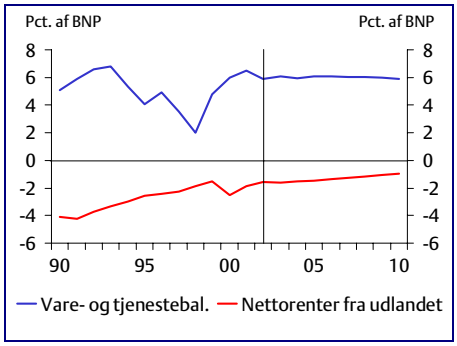

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Selvom udlandsgælden (der er et nettobegreb) kan vendes til tilgodehavender i perioden 2005-10, vil nettobetalinger af renter og udbytter til udlandet antageligt stadig være negative i 2010. Det skal ses i lyset af, at de indenlandsk ejede aktiver sandsynligvis er lavere forrentet end de udenlandsk ejede passiver, og at en del af gevinsten ved danskeres nettoaktiver i aktier i udlandet sker som kursreguleringer, der ikke opgøres på betalingsbalancen. Det indebærer isoleret set, at nettobetalinger af renter og udbytter til udlandet ikke reduceres i samme takt, som udlandsgælden afdrages.

Appendiks 6.4. Sammenligning med tidligere fremskrivninger

Finanspolitisk holdbarhed, strukturel offentlig saldo og arbejdsstyrke

I FR02-fremskrivningen var forudsat en strukturel stigning i beskæftigelsen på 66.000 personer fra 2003 til 2010. Stigningen sikrede, at der var plads til skattestop, den forudsatte realvækst i det offentlige forbrug og lavere skat på arbejdsindkomst indenfor en finanspolitisk holdbar ramme.

Holdbarheden af de offentlige finanser – målt ved den såkaldte holdbarhedsindikator (HBI) – kunne beregnes til 0,1 pct. af BNP, mens overskuddet på den (strukturelle) offentlige saldo udgjorde 2,2 pct. af BNP i gennemsnit fra 2003 til 2010. Overskuddet på de offentlige finanser lå dermed inden for det interval på 1½ – 2½ pct. af BNP som vurderes at være foreneligt med en holdbar udvikling i den offentlige gæld.

Kort efter offentliggørelsen af FR02 ændrede Danmarks Statistik opgørelsesmetode over den offentlige saldo. Den nye metode (for indregning af SWAP-renter og afskrevne skatter) har betydet en teknisk nedjustering af overskuddet på den offentlige saldo på ca. 0,3 pct. af BNP, jf. ØR02, december. Justeringen har ikke betydning for den finanspolitiske holdbarhed[1], *jf. tabel A.6.1* .

Den netop vedtagne skatteaftale vurderes at kunne øge den gennemsnitlige arbejdstid med godt ¼ pct. Det indebærer, at kravet til fremgang i beskæftigelsen kan nedsættes med 5.500 personer uden, at den finanspolitiske holdbarhed svækkes.

Nye skøn for blandt andet udviklingen i antallet af efterlønsmodtagere og førtidspensionister mv. fra 2003 til 2010 indebærer en reduktion i arbejdsstyrken på 8.500 personer sammenlignet med FR02. Dermed re-

[1] Ændringerne har ikke betydning for den finanspolitiske holdbarhed og tempoet i gældsafviklingen, idet SWAP-rente justeringen modsvares af tilsvarende større kursreguleringer på den offentlige gæld, mens fraregningen af afskrevne skatter indebærer, at der ikke længere skal reserveres en del af det offentlige overskud til at opbygge et uforrentet aktiv.

duceres holdbarhedsindikatoren og den strukturelle offentlige saldo med ca. 0,1 pct. af BNP.

Tabel A.6.1. Holdbarhed, offentlige saldo og beskæftigelse

	HBI	Strukturel offentlig saldo, 2003-10	Beskæftigelse, stigning fra 2003 til 2010
	---------- Pct. af BNP	----------	1.000 personer
FR02	0,1	2,2	66
Ændring pga.:			
- ny opgørelsesmetode[1)]	0,0	-0,3	0
- skatteaftalen	0,0	0,0	-5½
- ny arbejdsstyrkefremskrivning	-0,1	-0,1	-8½
- grænsehandelspakken	-0,1	-0,1	0
- lavere strukturel primær saldo	-0,1	0,0	0
- revision af HBI-beregning	0,1	0,0	0
ØR03maj	-0,1	1,7	52

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

I FR02 var det kun Finanslovsforslaget 2003, som var indarbejdet i det mellemfristede forløb. Indarbejdelsen af Finanslov 2003 indebærer isoleret set, at der mangler finansiering fra 2004 og frem på ca. 0,1 pct. af BNP (1¼ mia.kr.) som følge af at provenutabet i forbindelse med imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) tidligere (i FR02) var forudsat finansieret.

Nye provenuskøn for 2003 i forbindelse med konjunkturvurderingen indebærer en nedrevision af overskuddet på den strukturelle primære saldo (ekskl. fonde) med ca. 0,1 pct. af BNP, som medfører en tilsvarende svækkelse af den finanspolitiske holdbarhed. Den samlede strukturelle offentlige saldo er dog ikke reduceret i konjunkturvurderingen.

Endelig har mindre revisioner i beregningen af holdbarhedsindikatoren, herunder blandt andet en ny fremskrivning af udgifterne til tjenestemandspensioner, medført en forbedring af holdbarheden med ca. 0,1 pct. af BNP.

Samlet set indebærer revisionerne siden FR02 en svækkelse af holdbarheden med omtrent 0,2 pct. af BNP, mens det gennemsnitlige overskud på den strukturelle offentlige saldo i perioden 2003-10 er nedjusteret med ca. 0,5-0,6 pct. af BNP. Stigningen i beskæftigelsen fra 2003 til 2010 er desuden 14.000 personer mindre end i FR02, hvoraf de 5.500 personer som nævnt modsvares af skatteaftalens anslåede virkning på den gennemsnitlige arbejdstids.

Sammenligning af hovedposter med tidligere fremskrivninger

I dette afsnit sammenlignes hovedtrækkene i den nye mellemfristede fremskrivning med de mellemfristede fremskrivninger i henholdsvis *Finansredegørelse 2002* og *Økonomisk Redegørelse 2002, januar*. Fremskrivningerne er baseret på samme overordnede mål om fremgang i beskæftigelsen, lav inflation, fald i skattetrykket, vækst i den offentlige service samtidig med en væsentlig reduktion af den offentlige gæld og udlandsgælden.

BNP vokser som i de tidligere fremskrivninger med i gennemsnit knap 2 pct. årligt fra 2003 til 2010, hvilket svarer til fremgangen i produktionspotentialet. Målsætningen for realvækst i det offentlige forbrug (ekskl. afskrivninger) er i forbindelse med vedtagelsen af skatteaftalen nedjusteret i forhold til tidligere fremskrivninger, *jf. tabel A.6.2.*

Tabel A.6.2 BNP, forbrug og inflation i fremskrivningerne

	ØR02, januar			FR02			ØR03, maj		
	2003 -05	2006 -10	2003 -10	2003 -05	2006 -10	2003 -10	2003 -05	2006 -10	2003 -10
	Årlig stigning, pct.								
BNP, realt.....	2,0	1,8	1,9	1,9	1,8	1,8	2,0	1,9	1,9
Privat forbrug, realt.....	2,4	2,6	2,5	2,3	2,5	2,4	2,3	2,5	2,4
Offentlig forbrug, realt..	0,9	0,5	0,7	0,9	0,5[1)]	0,6[1)]	0,7	0,5	0,6
Forbrugerprisdeflator	1,7	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,9	1,7	1,8
Timelønninger.....	3,8	3,8	3,8	4,0	3,8	3,9	3,8	3,8	3,8

1) Her er vist forløbet med samme realvækstmålsætning som i DK2010.
Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

I den nye fremskrivning forudsættes arbejdsstyrken at stige med 26.000 personer fra 2003 til 2010, *jf. tabel A.6.3.* Det er 14.000 personer færre end i FR02 og 11.000 personer færre end i ØR02, januar.

Ledigheden forudsættes at falde med 33.000 personer fra 2003 til 2010. Det er ca. 20.000 mere end i FR02 og ØR02, januar. Det større fald dækker over en forventet højere konjunkturbetinget ledighed i 2003. Den strukturelle ledighed falder således i omtrent samme størrelsesorden fra 2003 til 2010. I alle tre fremskrivninger er det forudsat, at antallet af ledige i 2010 vil udgøre 130.000 personer.

Stigningen i den offentlige beskæftigelse fra 2003 til 2010 forudsættes at være 7.000 personer lavere end i FR02, hvilket afspejler nedjusteringen af realvæksten i det offentlige forbrug.

Tabel A.6.3. Ændringer i beskæftigelse m.v.

	2003	2005	2010	Ændring 2003-10
Samlet beskæftigelse	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	2.739	2.756	2.792	53
- Finansredegørelsen 2002	2.738	2.757	2.791	52
- ØR, maj 2003	2.731	2.756	2.790	59
Privat beskæftigelse	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	1.898	1.906	1.932	34
- Finansredegørelsen 2002	1.902	1.912	1.933	31
- ØR, maj 2003	1.888	1.908	1.932	44
Offentlig beskæftigelse	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	841	850	860	19
- Finansredegørelsen 2002	837	845	858	22
- ØR, maj 2003	842	848	858	16
Arbejdstyrke	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	2.884	2.906	2.922	38
- Finansredegørelsen 2002	2.880	2.897	2.921	41
- ØR, maj 2003	2.894	2.908	2.920	26
Ledighed	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	145	150	130	-15
- Finansredegørelsen 2002	142	140	130	-11
- ØR, maj 2003	163	152	130	-33
Strukturel ledighed	1.000 personer			
- ØR, januar 2002	157	150	131	-26
- Finansredegørelsen 2002	156	148	131	-24
- ØR, maj 2003	156	151	130	-26

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Skattetrykket ligger i ØR03, maj, på et højere niveau end i FR02 og ØR02, januar, hvilket primært skyldes en historisk nedrevision af nominelt BNP. Fra 2003 til 2010 falder skattetrykket lidt mere end tidligere blandt andet som følge af udmøntningen af skatteaftalen, *jf. figur A.6.1a.*

Det offentlige forbrug i pct. af BNP er også oprevideret i de historiske år som følge et lavere nominelt BNP. Nedjusteringen af realvæksten indebærer imidlertid, at det offentlige forbrug i pct. af BNP falder noget mere end tidligere og i 2010 er omtrent på samme niveau som i de tidligere fremskrivninger, *jf. figur A.6.1b.*

Figur A.6.1a. Skattetryk

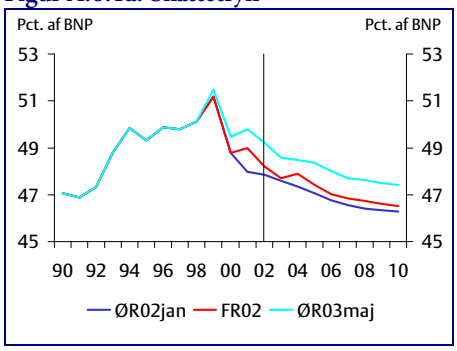

Figur A.6.1b. Offentligt forbrug

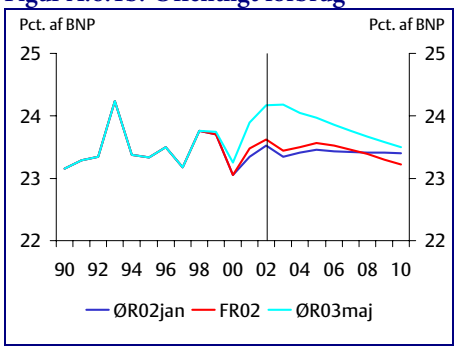

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Overskuddet på den offentlige saldo er nedjusteret i forhold til tidligere fremskrivninger. Det kan som nævnt hovedsageligt henføres til en teknisk nedjustering som følge af ændret opgørelsesmetode (for så vidt angår swap-renter og afskrevne skatter), større tilgang til efterløn og førtidspension end ventet og at provenutabet i forbindelse med imødegåelse af bortfald af 24-timers reglen (herunder grænsehandelspakken) tidligere (i FR02) var forudsat finansieret, *jf. figur A.6.2a.*

Den offentlige ØMU-gæld afdrages fra 2003 til 2010 lidt langsommere end i de tidligere fremskrivninger. Niveauet for den offentlige ØMU-gæld i 2010 er derfor lidt højere, *jf. figur A.6.2b.*

Figur A.6.2a. Offentlig saldo

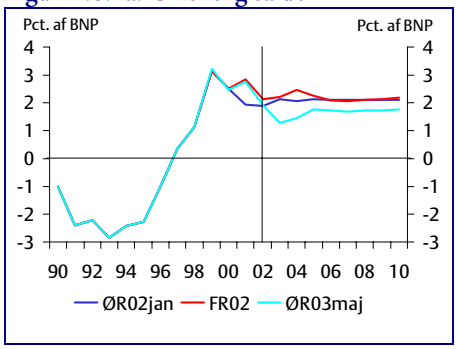

Figur A.6.2b. Offentlig ØMU-gæld

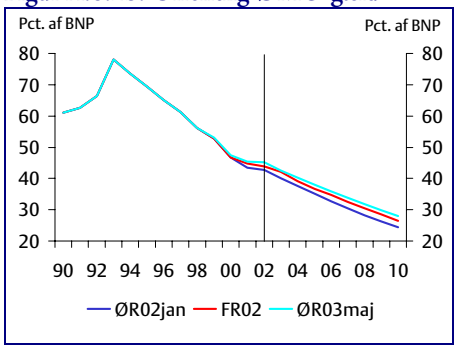

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Den private finansielle opsparing er på omtrent samme niveau som i ØR02 januar, mens den ligger noget over FR02 (hvilket igen blandt andet kan henføres til ændret opgørelsesmetode for swap-renter og afskrevne

skatter), *jf. figur A.6.3a.* Forbrugskvoten ligger i fremskrivningen lidt over niveauet i de andre fremskrivninger. Fra 2005 til 2010 ventes nogenlunde samme fald i forbrugskvoten som i FR02, *jf. figur A.6.3b.*

Figur A.6.3a. Privat finansiel opsparing

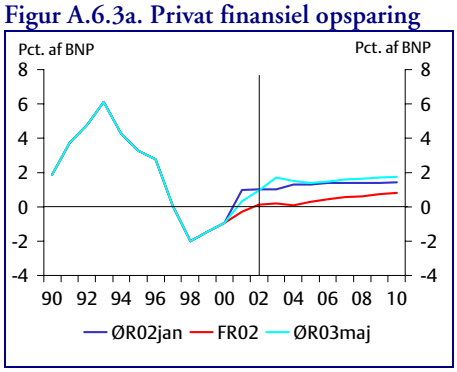

Figur A.6.3b. Forbrugskvote

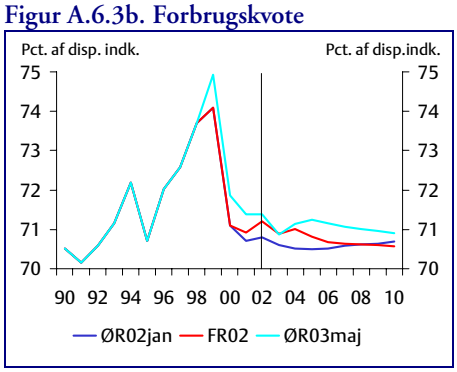

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Overskuddet på betalingsbalancen er opjusteret i forhold til FR02, hvilket skyldes en historisk oprevision af betalingsbalancen i 2001 og 2002. Den fremadrettede udvikling er nogenlunde uændret, *jf. figur A.6.4a.* Afviklingen af udlandsgælden forventes stadigt at ske i perioden 2005 til 2010, men det præcise tidspunkt er svært at forudsige på grund af konjunkturbevægelser og kursreguleringer, *jf. figur A.6.4b.*

Figur A.6.4a. Betalingsbalancen

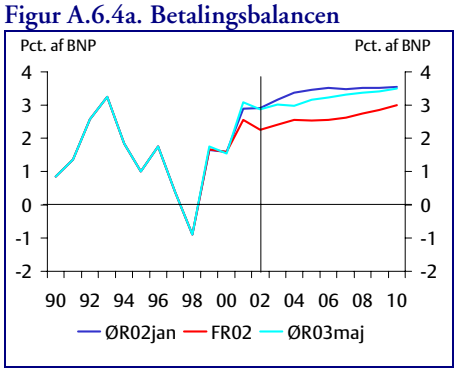

Figur A.6.4b. Udlandsgæld

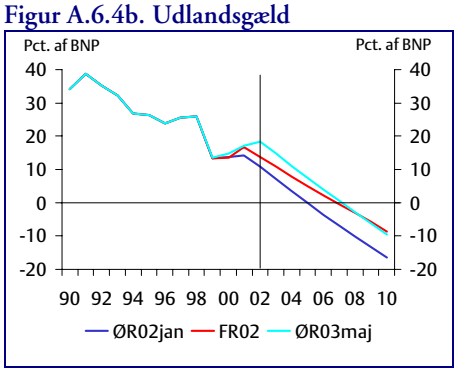

Kilde: ADAM's databank og egne beregninger.

Appendiks 6.5. Arbejdsstyrkefremskrivning 2000-2010

I kapitlet er præsenteret kravene til beskæftigelse og arbejdsstyrke for perioden 2003-2010, idet det er ændringer i denne periode og niveauet for de offentlige finanser i 2003, der har betydning for den finanspolitiske holdbarhed. Af hensyn til sammenligningen med tidligere fremskrivninger gennemgås i det følgende, hvorledes kravet er sammenligninet med 2000.

Udviklingen i arbejdsstyrken frem til 2010 er vurderet med udgangspunkt i de nye konjunkturskøn, nye tal for tilgangen til førtidig tilbagetrækning og effekten af skatteaftalen. Udgangspunktet er, at bidraget til større arbejdsstyrke som følge af nye initiativer (de ikke-udmøntede krav) fastholdes som i FR02, idet der dog korrigeres for virkningen af skatteaftalen, som ikke tidligere var indregnet. På baggrund af de nye oplysninger er det så vurderet, hvor meget arbejdsstyrken kan ventes at stige fra 2000 til 2010.

Udviklingen i sammensætningen og størrelsen af befolkningen bidrager isoleret set til at reducere arbejdsstyrken med 54.000 personer fra 2000 til 2010 under forudsætning af uændret erhvervsdeltagelse (demografisk grundforløb). Det er stort set det samme som i FR02.

I fravær af nye tiltag vurderes, at øget erhvervsdeltagelse for de enkelte aldersgrupper bidrager til, at arbejdsstyrken øges med 36.000 personer fra 2000 til 2010. Dermed bidrager større erhvervsdeltagelse til at øge arbejdsstyrken med 90.000 personer, hvilket er en reduktion på ca. 30.000 personer i forhold til FR02, *jf. tabel A.6.1.*

Tabel A.6.1. Udviklingen i arbejdsstyrken fra 2000 til 2010, 1.000 personer

		FR02		Maj03
Demografisk grundforløb		-53		-54
Konstant tilgang til overgangsydelse		+26		+26
Konstant tilgang til førtidspension		+42		+28
Konstant tilgang til efterløn		-6		-11
Konstant tilgang		9		-11
Førtidspension		+3		+8
- reform	*(+24)*		*(+24)*	
- ændret tilgang mv.	*(-14)*		*(-4,5)*	
- effekt på andre ordninger[1]	*(-7)*		*(-11,5)*	
Efterløn		+9,5		-8,5
- reform samt ophævelse af bopælskrav	*(+14)*		*(+14)*	
- ændret tilgang mv.	*(-4,5)*		*(-22,5)*	
Omlægning af barselsorlov mv.		-4,5		-7,2
- omlægning	*(-2)*		*(-2)*	
- forbedring som følge af FL 2002	*(-1)*		*(-1)*	
- pasning af børn i eget hjem	*(-3)*		*(-3)*	
- færre nul-årige	*(+1,5)*		*(-1,2)*	
Flere i arbejde		+5		+5
Aktiverede uden for arbejdsstyrken		-		+9
Aktiverede i alt		+2		-
Bidrag fra skøn i konjunkturvurdering		-		+5
Effekt af beskæftigelsesfradrag		-		+3,5
Udmøntet forløb		24		4
Ikke-udmøntede krav		41		32
Kravforløb		65		36
Bidrag fra ændret erhvervsdeltagelse		118		90

Anm.: I forløbet med fast bestandsfrekvens er andelen af modtagere i de enkelte aldersgrupper i 2000 antaget uændret. I forløbene med uændret tilgang er i stedet tilgangsfrekvenserne fastholdt i hele fremskrivningsperioden. Overgangsydelsen blev afskaffet i 1996, hvorfor tilgangen har været nul siden. For førtidspension er tilgangsfrekvenserne fra 2001 fastholdt i FR02, mens det er frekvensen fra 2002, der benyttes i Maj03. Højere tilgang i 2002 end i 2001 medfører en lavere effekt af at fastholde frekvenserne. I FR02 var til gengæld indlagt en korrektion på 14.500 personer som følge af en forventning om stigende tilgang fra 2001 til 2002. Denne korrektion er nu reduceret til 4.500 personer. For efterløn er frekvenserne fra 1997-1998 benyttet i både FR02 og Maj03, da det er de sidst kendte tilgangsfrekvenser, der ikke er påvirket af efterlønsreformen. Forskellen på 5.000 personer kan tilskrives en justering i korrektionen for nedsættelse af pensionsalderen fra 2004.

1) Primært ledigheds- og fleksydelse.

Kilde: Egne beregninger.

Det vurderes, at 58.000 ud af det samlede krav på 90.000 personer kan realiseres som følge af allerede vedtagne tiltag, det stedfundne fald i tilgangen til tidlig tilbagetrækning, den anslåede virkning i tilknytning til *Flere i arbejde*, samt initiativerne i regeringens skattepakke. De ikke-udmøntede krav er 32.000 personer, hvilket er 9.000 personer mindre end i FR02, som følge af den indlagte effekt af skatteaftalen.

Udviklingen i arbejdsstyrken i fravær af nye tiltag (udmøntet forløb)

Det vurderes, at arbejdsstyrken kan stige med 4.000 personer fra 2000 til 2010 i fravær af nye tiltag. Det afspejler det stedfundne fald i tilgangen til tilbagetrækning, efterløns- og førtidspensionsreformen, virkningerne af *Flere i arbejde,* samt initiativerne i regeringens skattepakke. Desuden er der taget højde for udvidelsen af barselorloven i forbindelse med Finansloven for 2002 og muligheden for tilskud til pasning af børn i eget hjem.

En videreførelse af det lavere niveau for tilgangen til tidlig tilbagetrækning frem til 2010 bidrager med godt og vel to tredjedele af den forudsatte stigning i erhvervsdeltagelsen fra 2000 til 2010. Således vil konstante aldersspecifikke tilgangsfrekvenser til førtidig tilbagetrækning medføre, at antallet af personer på disse ordninger samlet set reduceres med 43.000 personer. Det indebærer isoleret set, at arbejdsstyrken kun falder med 11.000 personer fra 2000 til 2010, *jf. figur A.6.1.a* og *A.6.1b*.

Figur A.6.1a. Tilgang til førtidig tilbagetrækning, 15-64 år

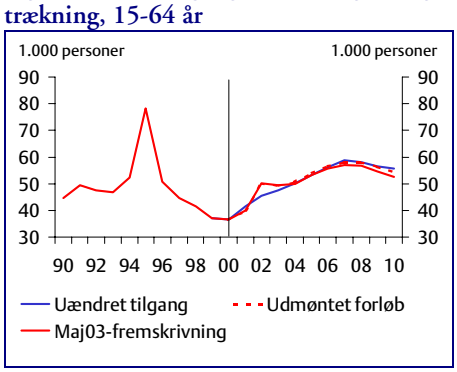

Figur A.6.1b. Antal på førtidig tilbagetrækning, 15-64 år

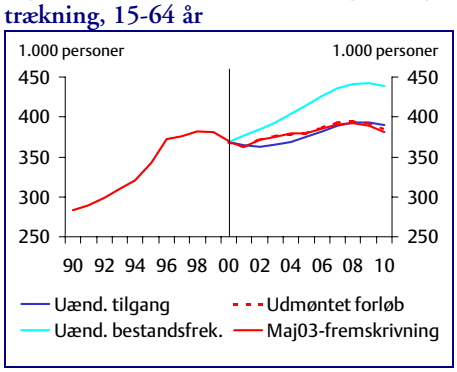

Kilde: Egne beregninger.

Figur A.6.2a. Tilgang til førtidspension, 15-64 år

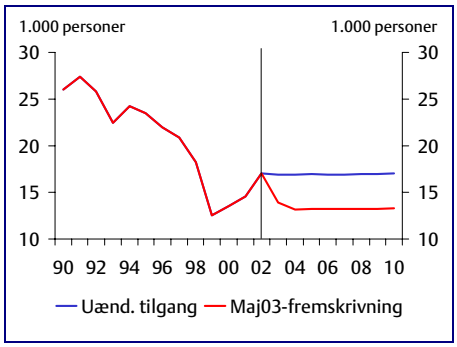

Figur A.6.2b. Antal på førtidspension, 15-64 år

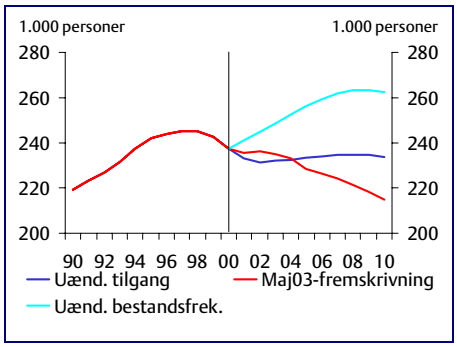

Figur A.6.2c. Tilgang til overgangsydelse

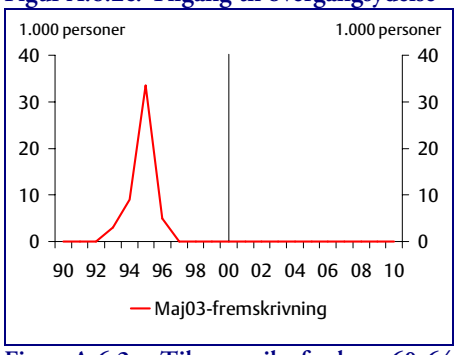

Figur A.6.2d. Antal på overgangsydelse

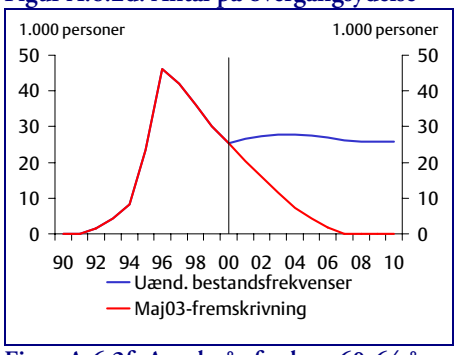

Figur A.6.2e. Tilgang til efterløn, 60-64 år

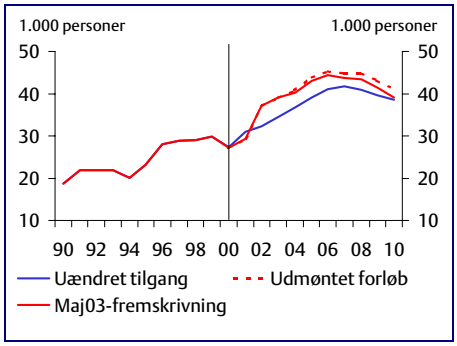

Figur A.6.2f. Antal på efterløn, 60-64 år

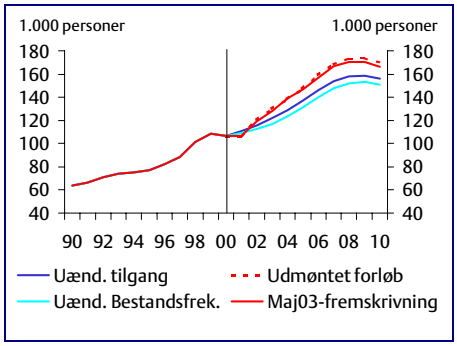

Anm.: I forløbene med fast bestandsfrekvens er andelen af modtagere i de enkelte aldersgrupper i 2000 antaget uændret. I forløbene med uændret tilgang er i stedet tilgangsfrekvenserne fastholdt i hele fremskrivningsperioden. For førtidspension er tilgangsfrekvenserne fra 2002, som er det sidste år inden førtidspensionsreformen træder i kraft, benyttet. For efterløn er frekvenserne fra 1997-1998 benyttet, da det er de sidst kendte tilgangsfrekvenser, der ikke er påvirket af efterlønsreformen.

Kilde: Egne beregninger.

Det er særligt overgangsydelse og førtidspension, der giver positive bidrag. Således reduceres antallet på overgangsydelse og førtidspension med henholdsvis 26.000 og 28.000 personer. Det skyldes afskaffelsen af overgangsydelsen og en videreførelse af det indtrufne fald i tilgangen til førtidspension gennem 1990'erne. Antallet af efterlønsmodtagere stiger omvendt med 11.000 personer, hvis tilgangsmønstret fastholdes på samme niveau som før efterlønsreformen trådte i kraft (1998). Det skyldes blandt andet stigende tilgang til efterløn i årene før efterlønsreformen trådte i kraft, *jf. figur A.6.2a til f.*

Forløbet for konstant tilgang til førtidspension er vurderet med udgangspunkt i tilgangen i 2002. Fra den 1. januar 2003 træder imidlertid førtidspensionsrefomen i kraft, hvilket skønnes at reducere nytilgangen til førtidspension med ca. 3.000 på årsbasis. Frem til 2010 medfører den lavere tilgang således en reduktion af bestanden af førtidspensionister på ca. 24.000 personer. Desuden er indregnet en vis yderligere stigning i den underliggende tilgang, som øger bestanden med 4.500 personer til 2010.

I forhold til forløbet med konstante tilgangsfrekvenser opnås dermed et samlet arbejdsstyrkebidrag fra førtidspension på 19.500 personer (24.000-4.500).

I modsat retning trækker, at der som følge af førtidspensionsreformen forventes en vis afledt tilgang til andre ordninger såsom ledigheds- og fleksydelse på ca. 11.500 personer.

Det er antaget, at det lavere antal førtidspensionister modsvares af en tilsvarende stigning i arbejdsstyrken. Dette modsvares blandt andet af oprettelsen af et større antal fleksjob som alternativ til førtidspension.

Det er forudsat, at efterlønsreformen, modvirket af ophævelsen af kravet om bopæl i Danmark, reducerer tilgangen til efterløn svarende til en samlet reduktion i efterlønsbestanden på 14.000 personer i forhold til et forløb med uændret tilgangsmønster i forhold til 1998. En stigende medlemsgrad i fremskrivningsperioden og en revurdering af den historiske tilgang på baggrund af et nyt statistisk grundlag, medfører imidlertid en større bestand hen mod 2010. I fremskrivningen antages tilgangsfrekvensen at falde noget i forhold til det forholdsvist høje niveau i 2002 – men når ikke tilbage på niveauet før reformen trådte i kraft. I forhold til forløbet med konstante tilgangsfrekvenser opnås dermed et samlet negativt bidrag til arbejdsstyrken på 8.500 personer.

Vedtagelsen af den udvidede barselsorlov vurderes at øge antallet af barselsydelsesmodtagere med 22.500 personer frem til 2010, når der tages hensyn til, at barselorloven blev udvidet yderligere med Finanslovsaftalen

for 2002. Højere fertilitet og dermed flere nul-årige frem til 2010 øger imidlertid antallet på barsel med 1.200 personer.

Afskaffelsen af børnepasningsorloven ventes isoleret set at reducere antallet af orlovsmodtagere med 19.500 personer. Tilskud til pasning af børn i eget hjem vurderes at reducere arbejdsstyrken med 3.000 personer. Disse personer er fremstillingsmæssigt placeret under børnepasningsorlov, således at antallet på orlov samlet kun falder med 16.500 personer.

Samlet set haves dermed en tilgang til disse ordninger på 7.200 personer som følge af omlægningen af barselssystemet og indførslen af tilskud til pasning i eget hjem, mens arbejdsstyrken reduceres tilsvarende.

Flere i arbejde vurderes at øge arbejdsstyrken med 5.000 personer. Det kan tilskrives færre aktiverede og en øget indsats på kontanthjælpsområdet – primært for indvandrere.

Derudover vurderes antallet af aktiverede i arbejdsstyrken at falde med 9.000 personer fra 2000 til 2010, som følge af det forudsatte fald i ledigheden. Det betyder, at arbejdsstyrken øges med yderligere 9.000 personer frem til 2010.

Samlet set bidrager de udmøntede krav dermed til at øge arbejdsstyrken med 58.000 personer i forhold til det demografiske grundforløb, hvor arbejdsstyrken falder med 54.000. I det udmøntede forløb stiger arbejdsstyrken således med 4.000 personer fra 2000 til 2010.

De ikke-udmøntede krav

I fremskrivningen er indlagt en stigning i den samlede erhvervsdeltagelse, som er større end i forløbet med udmøntede krav. Denne manko – eller de ikke-udmøntede krav – er på 32.000 personer. Det er antaget, at skatteaftalen samlet set reducerer kravet til væksten arbejdsstyrken med 9.000 personer. Det er indregnet ved at reducere de ikke-udmøntede krav fra 41.000 i FR02 til nu 32.000 personer. Bidraget fra yderligere strukturforbedringer er således uændret i forhold til FR02, når der tages højde for skatteaftalen.

De ikke-udmøntede krav omfatter mulige bidrag til større erhvervsdeltagelse fra blandt andet en styrket seniorpolitik, forbedret integration af indvandrere på arbejdsmarkedet og hurtigere gennemstrømning i uddannelsessystemet.

Nøgletal til 2010

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	Realvækst i pct.							
Privat forbrug	1,2	2,5	2,9	2,3	0,7	-1,9	0,4	2,1
Offentligt forbrug	2,1	3,4	0,8	3,1	2,0	1,1	2,1	1,0
Boligbyggeri	8,5	5,8	7,1	4,2	-1,0	9,9	-14,2	4,0
Erhvervsinvesteringer	13,7	2,7	13,7	13,5	1,9	8,5	4,8	0,2
Off. investeringer	4,6	9,2	0,2	-2,8	4,4	5,6	13,3	-8,6
Lagerinvesteringer[1]	0,7	-0,8	0,9	-0,1	-1,1	0,6	-0,3	-0,3
Endelig indenlandsk anvendelse	4,2	2,2	4,9	4,0	0,1	1,9	0,9	1,0
Eksport	2,9	4,3	4,1	4,3	12,3	13,0	3,0	3,6
Heraf industrieksport	6,9	3,0	6,6	5,3	8,5	11,8	2,8	4,6
Import	7,3	3,5	10,0	8,9	5,5	11,3	1,9	2,5
BNP	2,8	2,5	3,0	2,5	2,6	2,9	1,4	1,6
BVT i private byerhverv	2,4	1,8	3,2	3,3	3,4	4,9	2,8	1,0
	Vækst i pct.							
Timelønomkostninger	3,6	3,5	4,2	4,1	4,7	3,9	4,3	4,2
Timelønninger	3,7	3,7	4,0	4,0	4,8	3,6	4,2	4,1
Timeproduktivitet, byerhverv	0,9	-0,7	0,8	0,8	2,6	3,2	3,2	1,5
Private disp.realindkomster	3,3	0,6	2,1	0,7	-1,0	2,2	1,0	2,1
Eksportpriser	1,4	1,7	3,0	-2,6	-1,0	9,2	2,2	-3,0
Importpriser	1,2	-0,1	2,2	-2,5	-2,4	9,7	2,3	-0,7
Forbrugerpriser	2,1	2,1	2,3	1,8	2,5	2,9	2,4	2,5
Kontantprisen på ejerboliger	8,3	10,9	11,4	8,8	6,9	6,5	6,0	2,7
	Pct.							
Obligationsrente	8,3	7,2	6,3	4,9	4,9	5,6	5,1	5,1
Skattetryk, pct. af BNP	49,3	49,9	49,8	50,1	51,5	49,5	49,8	49,2
Udgiftstryk, pct. af BNP	59,6	59,1	57,2	56,7	55,4	53,8	54,2	54,3
	Mia. kr.							
Betalingsbalance	10,0	18,7	4,4	-10,2	21,2	19,9	40,7	38,8
Renter og udbytter	-25,8	-25,8	-25,5	-21,3	-18,1	-32,1	-24,8	-21,0
Offentlig sektors saldo	-22,8	-10,6	3,9	13,1	38,8	31,7	36,6	26,0
Heraf renter	-30,9	-29,5	-30,5	-26,9	-27,4	-23,3	-18,9	-19,0
	Pct. af BNP							
Betalingsbalance	1,0	1,8	0,4	-0,9	1,8	1,6	3,1	2,9
Offentlig sektors saldo	-2,3	-1,0	0,4	1,1	3,2	2,5	2,8	1,9
Privat finansiel opsparing	3,3	2,8	0,0	-2,0	-1,5	-0,9	0,3	0,9
	1.000 personer							
Samlet beskæftigelse	2.560	2.596	2.636	2.680	2.716	2.734	2.750	2.736
Heraf offentlig	770	780	798	812	820	821	829	839
Heraf privat	1.790	1.815	1.838	1.868	1.896	1.913	1.921	1.897
Arbejdsstyrke	2.849	2.841	2.856	2.863	2.874	2.884	2.895	2.881
Registrerede arbejdsløse	288	245	220	183	158	150	145	145
Som pct. af arbejdsstyrken	10,1	8,6	7,7	6,4	5,5	5,2	5,0	5,0

1) Angiver lagerændringernes bidrag til BNP-væksten.

Nøgletal til 2010 (fortsat)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	Realvækst i pct.							
Privat forbrug	1,7	2,9	2,3	2,5	2,6	2,4	2,5	2,5
Offentligt forbrug	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Boligbyggeri	2,0	4,0	2,6	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1
Erhvervsinvesteringer	1,3	4,0	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Off. investeringer	0,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Lagerinvesteringer[1]	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Endelig indenlandsk anvendelse	1,6	2,6	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0
Eksport	3,5	4,5	3,9	3,7	3,6	3,6	3,6	3,6
Heraf industrieksport	4,3	6,0	4,3	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
Import	3,7	5,3	4,1	4,2	4,2	4,0	4,1	4,1
BNP	1,6	2,4	2,0	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8
BVT i private byerhverv	1,6	2,8	2,3	2,3	2,3	2,2	2,3	2,3
	Vækst i pct.							
Timelønomkostninger	4,0	3,7	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Timelønninger	3,9	3,7	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Timeproduktivitet, byerhverv	2,2	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Private disp.realindkomster	2,4	2,5	2,2	2,7	2,8	2,5	2,6	2,6
Eksportpriser	0,3	0,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Importpriser	-0,4	0,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5
Forbrugerpriser	2,3	1,9	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kontantprisen på ejerboliger	2,5	2,0	1,9	1,9	1,9	2,3	2,4	2,4
	Pct.							
Obligationsrente	4,4	5,1	5,4	5,8	6,1	6,1	6,1	6,1
Skattetryk, pct. af BNP	48,6	48,5	48,4	48,0	47,7	47,6	47,5	47,4
Udgiftstryk, pct. af BNP	54,0	53,5	53,1	52,8	52,6	52,4	52,2	52,1
	Mia. kr.							
Betalingsbalance	42,4	43,8	48,4	51,4	54,8	58,2	61,5	65,4
Renter og udbytter	-23,0	-22,5	-22,7	-22,1	-21,0	-20,5	-19,3	-17,6
Offentlig sektors saldo	18,0	21,6	26,9	27,7	28,1	29,8	31,0	32,7
Heraf renter	-16,0	-14,9	-14,0	-12,8	-10,9	-8,8	-6,6	-4,4
	Pct. af BNP							
Betalingsbalance	3,0	3,0	3,2	3,2	3,3	3,4	3,4	3,5
Offentlig sektors saldo	1,3	1,5	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Privat finansiel opsparing	1,7	1,5	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7
	1.000 personer							
Samlet beskæftigelse	2.731	2.750	2.756	2.764	2.772	2.777	2.784	2.790
Heraf offentlig	842	845	848	850	852	854	856	858
Heraf privat	1.888	1.904	1.908	1.914	1.919	1.923	1.928	1.932
Arbejdsstyrke	2.894	2.905	2.908	2.910	2.912	2.915	2.918	2.920
Registrerede arbejdsløse	163	155	152	146	141	138	134	130
Som pct. af arbejdsstyrken	5,6	5,3	5,2	5,0	4,8	4,7	4,6	4,5

1) Angiver lagerændringernes bidrag til BNP-væksten.

Bilagstabeloversigt:

B.1. Efterspørgsel, import og produktion 190
B.2. Nøgletal for den internationale økonomi.....191
B.3. Nøgletal for den internationale økonomi.....192
B.4. Nøgletal for den internationale økonomi 193
B.5. Nøgletal for den internationale økonomi.....194
B.6. Befolkning og arbejdsmarked 195
B.7. Personer på overførsler 196
B.8. Stigningen i de samlede timelønsomkostninger. 196
B.9. Bruttoinvesteringer.....197
B.10. Betalingsbalancens løbende poster.....198
B.11 Eksport og import i faste priser.....199
B.12. Eksport- og importpriser. 199
B.13. Det private forbrug fordelt på undergrupper 200
B.14. Nettofordringserhvervelse fordelt på sektorer.....200
B.15. Disponibel indkomst, privat forbrug og bruttoopsparing..201
B.16. Procentvise ændringer i indkomst, privat forbrug og bruttoopsparing.....202
B.17. Korrektionen af indkomsterne for Særlig Pensionsopsparing og aktieafkastskat.....203
B.18. Forbrugs- og bruttoopsparingskvoter.....203
B.19. Lønkvoter.....204
B.20. Ejendomsmarked og byggeri 204
B.21. De offentlige udgifter og indtægter.....205
B.22. Skatter og skattetryk.....206
B.23. Udviklingen i skattegrundlaget for kommunerne 1998-2004 207
B.24. Indkomstoverførsler 208
B.25. Skøn på forskellige tidspunkter over centrale størrelser for 2001, 2002 og 2003.....209

Tabel B.1. Efterspørgsel, import og produktion

				Mængder			Priser		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
	---------- Mia. kr. ---------			---------- Pct. ----------			---------- Pct. ---------		
Privat forbrug	654	679	711	2,1	1,7	2,9	2,3	2,2	1,7
Offentligt forbrug [1]	355	368	381	1,0	0,7	0,7	2,5	2,9	2,9
Offentlige investeringer	23	24	25	-8,6	0,0	2,0	1,7	2,0	2,0
Boliginvesteringer	53	56	58	4,0	2,0	4,0	1,3	2,1	1,0
Faste erhvervsinvesteringer .	191	196	206	0,2	1,3	4,0	-1,2	1,5	0,9
I alt indenlandsk efterspørgsel ekskl. lagerændringer	1.276	1.323	1.381	1,3	1,3	2,5	1,8	2,3	1,8
Lagerændringer [2]	2	1	1	-0,3	0,2	0,0			
I alt indenlandsk efterspørgsel	1.278	1.323	1.382	1,0	1,6	2,6	2,1	2,0	1,8
Eksport af varer og tjenester	601	623	657	3,6	3,5	4,5	-3,0	0,3	0,8
Samlet efterspørgsel	1.879	1.947	2.039	1,8	2,2	3,2	0,4	1,4	1,5
Import af varer og tjenester	521	538	569	2,5	3,7	5,3	-0,7	-0,4	0,5
Bruttonationalproduktet	1.358	1.409	1.470	1,6	1,6	2,4	0,9	2,1	1,9
Produktskatter, netto	196	199	208						
Bruttoværditilvækst	1.162	1.210	1.262	1,6	1,6	2,3	0,7	2,5	2,0
Heraf i private byerhverv [3] .	779	811	851	1,0	1,6	2,8	1,8	2,5	2,0

Anm.: Opdelingen i mængde- og priskomponent er foretaget på grundlag af en fastprisberegning i 1995-priser. Tallene angiver den procentvise stigning i forhold til året før.

1) I den mængdemæssige opgørelse af det offentlige forbrug er beskæftigelsen baseret på antallet af udførte arbejdstimer.

2) Mængdestørrelserne angiver ændringerne i lagerinvesteringer (i 1995-priser) i procent af BNP (i 1995-priser) i det foregående år.

3) Ekskl. boligbenyttelse, søtransport samt imputerede finansielle tjenester.

Tabel B.2. Nøgletal for den internationale økonomi

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
BNP	---------- Realvækst, pct. ----------						
EU	2,9	2,8	3,5	1,6	1,1	1,3	2,4
Euroområdet	2,9	2,8	3,5	1,5	0,9	1,0	2,3
Tyskland	2,0	2,0	2,9	0,6	0,2	0,4	2,0
Frankrig	3,4	3,2	3,8	1,8	1,2	1,1	2,3
Italien	1,8	1,7	3,1	1,8	0,4	1,0	2,1
Spanien	4,3	4,2	4,2	2,7	2,0	2,0	3,0
Holland	4,3	4,0	3,3	1,3	0,3	0,5	1,7
Belgien	2,0	3,2	3,7	0,8	0,7	1,2	2,3
Østrig	3,9	2,7	3,5	0,7	1,0	1,2	2,0
Finland	4,9	3,4	5,5	0,6	1,6	2,2	2,9
Danmark	2,5	2,6	2,9	1,4	1,6	1,6	2,4
Sverige	3,6	4,6	4,4	1,1	1,9	1,4	2,7
Storbritannien	2,9	2,4	3,1	2,1	1,8	2,2	2,6
USA	4,3	4,1	3,8	0,3	2,4	2,4	2,5
Japan	-1,1	0,1	2,8	0,4	0,3	1,5	1,3
Norge	2,6	2,1	2,8	1,9	1,0	1,1	2,1
Forbrugerpriser (HICP) [1]	---------- Pct.vis vækst ----------						
EU	1,3	1,2	1,9	2,3	2,1	2,1	1,7
Euroområdet	1,2	1,1	2,1	2,4	2,2	2,1	1,7
Tyskland	0,6	0,6	1,5	2,1	1,3	1,3	1,2
Frankrig	0,7	0,6	1,8	1,8	1,9	1,9	1,5
Italien	2,0	1,7	2,6	2,3	2,6	2,4	1,9
Spanien	1,8	2,2	3,5	2,8	3,6	3,2	2,7
Holland	1,8	2,0	2,3	5,1	3,9	2,7	1,5
Belgien	0,9	1,1	2,7	2,4	1,6	1,4	1,3
Østrig	0,8	0,5	2,0	2,3	1,7	1,8	1,8
Finland	1,4	1,3	3,0	2,7	2,0	1,7	1,5
Danmark	1,3	2,1	2,7	2,3	2,4	2,3	1,8
Sverige	1,0	0,6	1,3	2,7	2,0	2,5	1,8
Storbritannien	1,6	1,3	0,8	1,2	1,3	1,9	1,8
USA	1,6	2,2	3,4	2,8	1,6	2,0	1,7
Japan	0,6	-0,3	-0,7	-0,6	-0,9	-0,6	-0,7
Norge	2,3	2,3	3,1	3,0	1,3	3,2	1,6

1) For EU-landene benyttes det harmoniserede forbrugerprisindeks (HICP).
Kilde: EU-kommissionens efterårsprognose 2002, OECD samt egne skøn.

Tabel B.3. Nøgletal for den internationale økonomi

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Lønudvikling [1]	---------- Pct.vis vækst ----------						
EU	1,9	2,5	3,7	2,9	2,6	3,0	3,1
Euroområdet	1,3	2,1	3,3	2,8	2,6	2,7	2,9
Tyskland	2,0	1,8	4,0	1,9	1,6	2,3	2,5
Frankrig	0,6	2,9	0,6	2,3	3,0	2,7	2,9
Italien	-1,4	2,3	3,1	3,0	2,7	3,1	3,4
Spanien	3,0	2,1	3,8	4,3	4,4	4,1	3,8
Holland	3,9	3,2	4,8	4,7	5,3	4,0	2,7
Belgien	1,7	3,3	2,6	3,8	4,2	2,2	3,4
Østrig	2,9	0,3	2,5	0,7	1,7	1,5	1,5
Finland	4,5	2,0	4,6	5,8	4,5	4,0	3,5
Danmark [1]	4,1	4,7	3,9	4,3	4,5	4,0	3,7
Sverige	2,4	1,5	7,0	5,4	4,0	3,9	3,9
Storbritannien	4,8	5,3	5,4	3,9	3,1	4,3	4,0
USA	4,3	4,6	6,7	0,3	2,6	4,2	3,1
Japan	0,6	-0,6	0,8	-1,0	-1,5	-0,9	-0,1
Norge	6,3	6,2	3,8	4,9	5,0	4,4	4,6
Betalingsbalancesaldo [2]	---------- Pct. af BNP ----------						
EU	0,5	0,0	-0,8	-0,2	0,6	0,5	0,5
Euroområdet	0,5	-0,3	-0,9	-0,2	0,9	0,9	1,0
Tyskland	-0,3	-0,8	-1,0	0,2	2,4	2,5	2,4
Frankrig	2,4	2,6	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0
Italien	1,9	1,0	-0,2	0,3	-0,3	-0,6	-0,5
Spanien	-0,9	-2,1	-3,3	-3,0	-2,7	-2,6	-2,7
Holland	3,0	4,0	5,3	3,3	2,8	3,8	4,3
Belgien	5,3	5,3	4,4	4,5	5,9	6,2	6,9
Østrig	-2,3	-3,0	-2,6	-2,2	-0,1	-0,3	-0,6
Finland	5,7	6,2	7,2	6,8	7,1	6,7	7,1
Danmark	-0,9	1,8	1,6	2,6	2,9	3,0	3,0
Sverige	3,9	4,2	4,0	4,2	4,2	4,4	4,9
Storbritannien	-0,6	-2,2	-2,0	-1,3	-0,8	-1,5	-1,4
USA	-2,3	-3,0	-4,1	-3,8	-4,7	-5,6	-6,1
Japan	3,0	2,6	2,5	2,1	2,8	3,1	3,4
Norge	0,0	5,3	14,9	15,3	13,7	12,2	13,2

1) Lønbegrebet anvendt i tabellen er de totale lønomkostninger pr. beskæftiget i fremstillingsvirksomh. For Danmark anvendes stigningen i timelønsomkostningerne.

2) Nationalregnskabsdefinition, for Danmark dog den officielle betalingsbalance. Nationalregnskabetsopgørelse afviger fra den officielle betalingsbalance pga. definitionsforskelle.

Tabel B.4. Nøgletal for den internationale økonomi

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ledighed [1]	Pct. af arbejdsstyrke						
EU	9,4	8,7	7,8	7,3	7,6	8,0	8,0
Euroområdet	10,2	9,4	8,5	8,0	8,2	8,8	8,8
Tyskland	9,1	8,4	7,8	7,7	8,2	8,9	8,9
Frankrig	11,4	10,7	9,3	8,5	8,7	9,2	9,1
Italien	11,7	11,3	10,4	9,4	9,0	9,1	8,8
Spanien	15,2	12,8	11,3	10,6	11,4	11,6	11,4
Holland	3,8	3,2	2,8	2,4	2,7	4,2	5,1
Belgien	9,3	8,6	6,9	6,7	7,3	7,8	7,8
Østrig	4,5	3,9	3,7	3,6	4,3	4,5	4,4
Finland	11,4	10,2	9,8	9,1	9,1	9,4	9,3
Danmark [2]	6,4	5,5	5,2	5,0	5,0	5,6	5,3
Danmark	4,9	4,8	4,4	4,3	4,5	5,1	4,8
Sverige	8,2	6,7	5,6	4,9	4,9	5,3	5,3
Storbritannien	6,2	5,9	5,4	5,0	5,1	5,1	5,1
USA	4,5	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	6,2
Japan	4,1	4,7	4,7	5,0	5,2	5,4	5,4
Norge	3,1	3,2	3,4	3,5	4,0	4,5	4,6
Beskæftigelse	Pct.vis vækst						
EU	1,8	1,7	1,9	1,2	0,4	0,0	0,6
Euroområdet	1,8	1,8	2,1	1,4	0,3	-0,1	0,6
Tyskland	1,1	1,2	1,8	0,4	-0,6	-0,8	0,2
Frankrig	1,2	1,7	2,2	2,0	0,6	0,1	0,5
Italien	1,0	0,6	1,7	1,7	1,1	0,4	1,0
Spanien	4,1	3,6	3,4	2,4	1,3	1,0	1,7
Holland	2,9	2,3	1,9	1,8	-0,3	-0,4	0,0
Belgien	1,2	1,4	1,6	1,2	-0,1	-0,1	0,7
Østrig	1,5	1,3	0,9	0,5	-0,4	0,0	0,4
Finland	1,9	2,5	2,3	1,2	0,3	-0,2	0,3
Danmark	1,7	1,3	0,7	0,6	-0,5	-0,2	0,7
Sverige	1,5	2,1	2,4	1,9	0,1	-0,3	0,2
Storbritannien	1,5	1,2	1,1	0,6	0,7	0,5	0,5
USA	2,2	1,9	1,9	-0,3	-0,6	0,4	0,5
Japan	-0,7	-0,8	-0,1	-0,5	-1,2	-0,5	-0,2
Norge	2,5	0,8	0,4	0,5	0,1	0,2	-0,2

1) Eurostats sammenlignelige ledighedsbegreb som afviger fra den danske. Blandt andet stiller EU en række krav til søgeaktivitet og rådighed. Til gengæld medtages arbejdssøgende personer, selv om de ikke modtager dagpenge eller kontanthjælp.
2) Opgjort efter dansk definition.
Kilde: EU-kommissionens efterårsprognose 2002, OECD samt egne skøn.

Tabel B.5. Nøgletal for den internationale økonomi

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Samlet offentlig saldo	Pct. af BNP						
EU	-1,7	-0,7	0,9	-0,9	-1,9	-2,3	-2,2
Euro-landene	-2,3	-1,3	0,1	-1,6	-2,2	-2,5	-2,4
Tyskland	-2,2	-1,5	1,1	-2,8	-3,6	-3,4	-2,9
Frankrig	-2,7	-1,8	-1,4	-1,5	-3,1	-3,7	-3,5
Italien	-3,1	-1,7	-0,6	-2,6	-2,3	-2,3	-3,1
Spanien	-3,0	-1,2	-0,8	-0,1	-0,1	-0,4	-0,1
Holland	-0,8	0,7	2,2	0,1	-1,1	-1,6	-2,4
Belgien	-0,7	-0,5	0,1	0,4	0,1	-0,2	-0,1
Østrig	-2,5	-2,3	-1,5	0,3	-0,6	-1,1	-0,4
Finland	1,5	2,0	6,9	5,1	4,7	3,3	3,0
Danmark	1,1	3,2	2,5	2,8	1,9	1,3	1,5
Sverige	2,3	1,5	3,4	4,5	1,3	0,8	1,2
Storbritannien	0,2	1,1	3,9	0,8	-1,3	-2,5	-2,5
USA	0,3	0,7	1,5	-0,5	-3,3	-4,8	-4,6
Japan	-10,7	-7,2	-7,4	-6,1	-6,7	-7,0	-7,0
Norge	3,6	6,1	15,0	14,8	12,8	11,3	10,7
Samlet strukturel offentlig saldo	Pct. af BNP						
EU	-1,8	-1,1	-1,1	-1,4	-1,8	-1,8	-1,8
Euro-landene	-2,3	-1,7	-1,8	-2,1	-2,2	-2,0	-2,0
Tyskland	-2,0	-1,5	-2,1	-3,0	-3,3	-2,6	-2,4
Frankrig	-2,7	-2,2	-2,3	-2,2	-3,3	-3,5	-3,3
Italien	-3,2	-1,8	-2,4	-3,1	-2,1	-1,8	-2,7
Spanien	-2,9	-1,5	-1,6	-0,8	-0,4	-0,4	-0,1
Holland	-2,0	-1,2	-0,6	-1,0	-1,0	-0,4	-1,1
Belgien	-0,7	-1,1	-1,2	-0,4	0,1	0,2	0,0
Østrig	-2,5	-2,5	-2,5	0,0	-0,6	-1,0	-0,4
Finland	-0,3	0,5	4,1	4,2	4,8	3,7	3,3
Danmark [1]	-0,2	1,5	2,0	2,2	2,0	2,0	1,6
Sverige	2,4	0,4	1,4	3,6	0,9	1,1	1,5
Storbritannien	-0,2	0,9	1,2	0,7	-1,0	-2,0	-2,0

1) Egne beregninger.
Kilde: EU-kommissionens forårsprognose 2002, OECD samt egne skøn.

Tabel B.6. Befolkning og arbejdsmarked

1.000 personer	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Samlet befolkning	5.322	5.340	5.359	5.376	5.392	5.406
I arbejdsstyrken	2.874	2.884	2.895	2.881	2.894	2.905
Beskæftigede på ordinært arbejdsmarked [1]	2.682	2.700	2.713	2.692	2.682	2.698
Støttet beskæftigelse [2]	34	34	37	44	48	52
Heraf: Privat sektor	13	12	14	17	19	21
Offentlig sektor [3]	22	22	23	27	29	31
Ledige	158	150	145	145	163	155
Uden for arbejdsstyrken	2.448	2.455	2.464	2.495	2.499	2.502
Personer på individuel jobtræning [4]	17	17	16	16	16	16
Personer på arbejdsmarkedsorlov [5]	32	26	22	16	5	3
Personer i uddannelsesaktivering eller anden aktivering [6]	45	45	45	46	43	44
Personer på overgangsydelse	31	25	20	16	12	7
Efterlønsmodtagere mv. [7]	150	156	159	169	181	192
Personer under 15 år	974	988	1.000	1.009	1.013	1.015
Øvrige 15-64 årige uden for arbejdsmarkedet.	471	471	472	490	491	481
Personer over 64 år uden beskæftigelse	728	728	730	734	738	743
Samlet befolkning 15-64 år	3.557	3.561	3.566	3.570	3.578	3.585
Beskæftigede 15-64 årige	2.653	2.671	2.687	2.673	2.668	2.686
Beskæftigelsesfrekvens for 15-64 årige, pct.	74,6	75,0	75,3	74,9	74,6	74,9
Personer over 64 år i arbejdsstyrken [8]	62	63	63	63	63	63
15-64 årige i arbejdsstyrken	2.811	2.822	2.832	2.818	2.831	2.841
Erhvervsfrekvens for 15-64 årige, pct.	79,0	79,2	79,4	78,9	79,1	79,3

1) Opgjort som forskellen mellem beskæftigelsen, som opgjort i nationalregnskabet, og den støttede beskæftigelse, hvis grundkilde er AMFORA. Som følge af forskelle i afgrænsningen af beskæftigelsen i de to kilder er opgørelsen behæftet med en vis usikkerhed. Den støttede beskæftigelse inkluderer jobtræning, puljejob, etablering, igangsætning, iværksætning og arbejdspraktik. Personer på individuel jobtræning modtager ikke løn, og indgår derfor ikke i beskæftigelsen.

2) Inklusive fleks- og skånejob.

3) Støttet beskæftigelse i uoplyst sektor indgår i tallet for støttet beskæftigelse i den offentlige sektor.

4) Inkluderer personer i individuel jobtræning samt frivillige ulønnede aktiviteter.

5) Ekskl. barselsorlov. Personer, der holder orlov fra beskæftigelse, men fortsat modtager løn fra deres arbejdsgiver, indgår i nationalregnskabets opgørelse af beskæftigelsen. I nærværende tabel omfatter kategorien "personer på arbejdsmarkedsorlov" dog alle de pågældende orlovsmodtagere. Antallet af orlovspersoner, der samtidig modtager løn, skønnes at være beskedent.

6) Inkluderer særligt aktiverede forløb, forsøg, kortvarige vejlednings- og introforløb, særlige uddannelsesforløb, integrationsuddannelsesforløb, voksen- og efteruddannelsesforløb, uddannelse med uddannelsesydelse og uddannelse med uddannelsesgodtgørelse.

7) Inkl. modtagere af delefterløn (ophørt pr. 31 juni 1999).

8) Omfatter for 67 årige og ældre kun beskæftigede (idet kun personer i aldersgruppen 16-66 år kan registreres som ledige). Størstedelen af gruppen består af selvstændige erhvervsdrivende.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tabel B.7 Personer på indkomstoverførsler

1.000 helårs personer	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Orlov	32	26	22	16	5	3
Efterløn	150	156	159	169	181	192
Overgangsydelser	31	25	20	16	12	7
Arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger	300	288	280	281	274	282
Førtidspensionister	270	263	260	260	258	254
Folkepensionister	710	704	703	705	708	719

Tabel B.8. Stigningen i de samlede timelønsomkostninger

	2003	2004
Direkte lønomkostninger	3,9	3,7
Lovbestemte lønomkostninger [1]	0,1	-
- AER-bidrag	-	-
- ATP-kompensation og finansieringsbidrag	0,1	-
- Arbejdsmiljøafgift	-0,0	-
- Arbejdsskadeforsikring	0,0	-
Øvrige lønomkostninger	-	-
I alt øvrige lønomkostninger	0,1	-
Samlede timelønsomkostninger	4,0	3,7

1) Bidrag i pct.enhed til stigningen i de samlede timelønsomkostninger.

Tabel B.9. Bruttoinvesteringer

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	---------- Realvækst, pct. ----------					
Faste bruttoinvesteringer	1,5	8,6	1,9	0,0	1,3	3,8
Heraf:						
Boliginvesteringer	-1,0	9,9	-14,2	4,0	2,0	4,0
Samlede erhvervsinvesteringer	1,9	8,5	4,8	0,2	1,3	4,0
Heraf:						
- Bygge- og anlægsinvesteringer	-9,4	4,1	-1,3	-1,7	0,4	2,1
- Materielinvesteringer	6,4	10,3	6,7	0,6	1,6	4,5
Offentlige investeringer	4,4	5,6	13,3	-8,6	0,0	2,0
Heraf:						
- Bygge- og anlægsinvesteringer	-1,9	11,5	10,3	-4,1	0,0	2,0
- Materielinvesteringer	11,5	-0,4	16,7	-13,4	0,0	2,0

Tabel B.10. Betalingsbalancens løbende poster

Mia. kr.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Industrieksport ekskl. skibe mv.	232,7	264,0	278,5	291,1	305,7	328,1
Landbrugseksport mv.	68,7	73,6	81,1	78,8	79,6	79,8
Øvrig vareeksport	18,1	21,6	21,4	23,0	24,7	25,4
I alt	319,6	359,1	380,9	392,9	410,0	433,2
Nettoimport af energi	-3,8	-16,2	-11,9	-17,2	-19,9	-20,6
Øvrig vareimport ekskl. skibe mv.	289,7	327,0	335,8	350,2	365,5	390,6
Handelsbalance ekskl. skibe mv.	33,7	48,3	57,0	60,0	64,5	63,2
Nettoeksport af skibe mv.	1,5	-6,7	-8,7	-8,6	-9,0	-8,9
Handelsbalance, i alt	35,2	41,7	48,3	51,4	55,5	54,2
Turistindtægter, netto	0,0	0,8	2,1	2,4	2,2	3,9
Øvrige tjenester	22,6	34,9	37,4	28,6	30,2	33,3
Vare og tjenestebalance	57,8	76,6	85,7	80,0	85,7	87,6
Løn og formueindkomst, netto	-17,4	-32,0	-24,7	-21,1	-23,1	-22,6
EU-betalinger	-2,0	-3,2	-2,8	-5,4	-5,3	-5,8
Andre løbende overførsler	-17,3	-21,5	-17,5	-14,0	-15,0	-15,4
Nettooverførsler til udlandet, i alt	-36,7	-56,7	-45,0	-40,6	-43,3	-43,8
Løbende poster, i alt[1)]	21,2	19,9	40,7	39,4	42,4	43,8
Do i pct. af BNP[1)]	1,8	1,6	3,1	2,9	3,0	3,0
Udlandsgæld, ultimo[2)]	163,0	189,0	228,0	249,4	207,0	163,2
Do i pct. af BNP	13,5	14,8	17,2	18,4	14,7	11,1

1) Danmarks Statistik har senest oprevideret saldoen på betalingsbalancens løbende poster i 2002 til 39,4 mia. kr. svarende til 3,0 pct. af BNP.
2) For 2003 og 2004 er der ikke taget højde for evt. værdireguleringer.
Kilde: ADAMs databank og egne beregninger.

Tabel B.11. Eksport og import i faste priser

	2001	2001	2002	2003	2004
	Mia. kr.	---------- Realvækst i pct. ----------			
Eksport af:					
Landbrugsvarer mv.	81,1	1,1	0,8	3,0	1,2
Industrivarer (ekskl. skibe mv.) ...	278,5	2,8	4,6	4,3	6,0
Øvrige varer [1]	60,6	-10,2	12,1	4,9	2,8
Tjenester i alt	177,3	9,2	0,9	2,0	3,9
I alt	597,4	3,0	3,6	3,5	4,5
Import af:					
Landbrugsvarer mv.	35,8	4,2	2,5	3,0	2,0
Industrivarer	280,7	0,0	4,2	4,6	6,8
Øvrige varer [1]	55,2	1,5	2,3	-0,1	-1,0
Tjenester i alt	139,9	7,2	-2,5	2,5	4,4
I alt	511,7	1,9	2,5	3,7	5,3

1) Drikkevarer, tobak, forskellige ubearbejdede varer, energi og skibe mv.

Tabel B.12. Eksport- og importpriser

	2001	2001	2002	2003	2004
	Mia. kr.	---------- Realvækst i pct. ----------			
Eksportpriser for:					
Landbrugsvarer mv.	81,1	9,0	-3,5	-2,0	-1,0
Industrivarer (ekskl. skibe mv.) ...	278,5	2,6	-0,1	0,7	1,3
Øvrige varer [1]	60,6	0,4	-0,7	2,5	-2,1
Tjenester i alt	177,3	0,7	-8,8	-0,5	2,8
I alt	597,4	2,2	-3,0	0,3	0,8
Importpriser af:					
Landbrugsvarer mv.	35,8	2,3	0,5	-2,0	-1,0
Industrivarer	280,7	2,1	0,4	0,3	1,0
Øvrige varer [1]	55,2	-2,2	-1,0	3,3	-0,9
Tjenester i alt	139,9	3,3	-1,4	-1,8	1,5
I alt	511,7	2,3	-0,7	-0,4	0,5

1) Drikkevarer, tobak, forskellige ubearbejdede varer, energi og skibe mv.

Tabel B.13. Det private forbrug fordelt på undergrupper

	2001 Niveau	2002	2003	2004	2002	2003	2004
	Mia. kr.	------- Realvækst i pct. ----			---- Bidrag i pct. enhed ----		
Forbrug i alt	626,5	2,1	1,7	2,9	2,1	1,7	2,9
Detailomsætning	230,9	2,7	2,8	3,8	1,1	1,1	1,6
Heraf:							
- Fødevarer	71,7	-0,1	1,5	1,5	0,0	0,2	0,2
- Nydelsesmidler	35,6	1,5	3,0	6,0	0,1	0,2	0,3
- Øvrige ikke-varige varer	73,0	2,2	1,5	3,5	0,3	0,2	0,4
- Øvrige varige varer	50,6	7,1	5,5	5,5	0,7	0,6	0,6
Bilkøb	20,6	19,2	-15,0	10,0	0,7	-0,6	0,4
Brændsel, m.m.	37,2	2,8	1,5	1,0	0,1	0,1	0,1
Benzin og lignende	18,3	0,9	-2,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Boligbenyttelse	133,8	1,0	1,2	1,2	0,2	0,2	0,3
Kollektiv trafik mv.[1]	27,6	6,7	5,1	5,2	0,3	0,3	0,3
Øvrige tjenester	160,3	-1,2	2,0	2,3	-0,3	0,5	0,5
Turistudgifter	36,9	18,7	2,0	3,0	0,9	0,1	0,2
Turistindtægter [2]	-39,1	16,5	-1,0	5,0	-1,1	0,1	-0,4

1) Inkl. charterfly, turistbusser, hyrevogne mv. samt porto og telefon.

2) Når en stigning (et fald) i turistindtægterne angives at yde et negativt (positivt) bidrag til ændringen af det samlede private forbrug, skyldes det, at turistindtægterne – udlændinges forbrug i Danmark – indgår i detailomsætningen mv.

Tabel B.14. Nettofordringserhvervelse fordelt på sektorer

Mia. kr.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Privat sektor i alt	-9,9	-12,0	3,9	13,3	23,9	20,9
- Husholdninger	-53,7	-58,1	-24,4	-27,4	-19,5	-22,6
- Selskaber	43,8	46,1	28,3	40,7	43,3	43,5
Offentlig forvaltning og service	38,8	31,7	36,6	26,0	18,1	21,6
Udland [3]	28,9	19,7	40,5	39,4	42,0	42,5

1) Danmarks Statistik har seneste oprevideret saldoen på betalingsbalancens løbende poster i 2002 til 39,4 mia. kr. eller 3,0 pct. af BNP.

Tabel B.15. Disponibel indkomst, privat forbrug og bruttoopsparing

Mia. kr.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Husholdninger:						
Bruttooverskud	126,6	131,1	134,4	136,6	141,5	147,3
Lønsum	655,6	683,5	720,0	741,5	767,1	798,8
Nettoformueindkomst	-12,8	-11,3	-11,1	-11,3	-7,1	-2,9
Primær bruttoindkomst	769,4	803,4	843,4	866,9	901,5	943,2
Sociale ydelser	240,5	250,3	260,1	270,0	284,8	296,4
Andre løbende nettooverførsler	-3,2	-3,8	-2,1	-3,2	-2,9	-2,8
- Løbende indkomst- og formueskatter	334,5	347,1	353,6	363,3	375,2	392,5
- Bidrag til sociale ordninger	78,8	80,6	87,7	82,9	87,7	93,7
Disponibel bruttoindkomst	593,4	622,2	660,0	687,5	720,6	750,6
- Privat forbrug	599,5	608,7	626,5	654,1	679,5	711,4
Nettoindbetaling til forsikringsselskaber og (private) pensionskasser [1]	13,4	9,0	13,7	13,7	14,9	16,9
Bruttoopsparing	7,3	22,6	47,3	47,1	56,0	56,1
Bruttoinvesteringer	65,1	79,4	70,6	72,9	73,7	77,5
Nettokapitaloverførsler	4,1	-1,3	-1,1	-1,6	-1,7	-1,2
Nettofordringserhvervelse	-53,7	-58,1	-24,4	-27,4	-19,5	-22,6
Selskaber:						
Bruttooverskud	216,6	254,4	249,3	250,6	267,3	281,4
Nettoformueindkomst	14,4	-5,0	-3,4	0,8	-9,0	-13,4
Primær bruttoindkomst	231,0	249,5	245,9	251,4	258,2	268,0
Bidrag til sociale ordninger	39,0	38,0	44,1	45,3	49,0	53,9
Andre løbende nettooverførsler	-1,2	-3,1	-0,5	2,5	2,5	2,5
- Løbende indkomst- og formueskatter	36,6	30,7	41,4	38,9	37,6	38,0
- Sociale ydelser	25,6	28,9	30,4	31,5	34,1	37,0
Disponibel bruttoindkomst	206,7	224,7	217,7	228,8	238,0	249,3
Nettoindbetaling til forsikringsselskaber og (private) pensionskasser [1]	13,4	9,0	13,7	13,7	14,9	16,9
Bruttoinvesteringer	153,0	170,8	176,3	173,3	178,8	187,9
Nettokapitaloverførsler	3,6	1,3	0,7	-1,0	-1,0	-1,0
Nettofordringserhvervelse	43,8	46,1	28,3	40,7	43,3	43,5
Privat sektor:						
Bruttooverskud	343,3	385,5	383,7	387,2	408,7	428,7
Lønsum	655,6	683,5	720,0	741,5	767,1	798,8
Nettoformueindkomst	1,6	-16,2	-14,5	-10,5	-16,1	-16,3
Primær bruttoindkomst	1.000,4	1.052,8	1.089,2	1.118,3	1.159,7	1.211,2
Sociale ydelser	214,9	221,4	229,7	238,5	250,7	259,4
Andre løbende nettooverførsler	-4,4	-6,9	-2,6	-0,7	-0,4	-0,4
- Løbende indkomst- og formueskatter	371,1	377,8	395,1	402,2	412,8	430,5
- Bidrag til sociale ordninger	39,8	42,6	43,6	37,6	38,7	39,8
Disponibel bruttoindkomst	800,1	847,0	877,7	916,2	958,6	999,9
- Privat forbrug	599,5	608,7	626,5	654,1	679,5	711,4
Bruttoopsparing	200,6	238,3	251,2	262,1	279,1	288,5
Bruttoinvesteringer	218,1	250,3	247,0	246,2	252,5	265,4
Nettokapitaloverførsler	7,7	0,0	-0,3	-2,6	-2,7	-2,3
Nettofordringserhvervelse	-9,9	-12,0	3,9	13,3	23,9	20,9

1) Beløbet indgår i husholdningernes opsparing, men ikke i deres disponible bruttoindkomst.

Tabel B.16. Procentvise ændringer i indkomst, privat forbrug og bruttoopsparing

Pct.vis stigning ift. året før	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Husholdninger:						
Bruttooverskud	-0,1	3,6	2,5	1,6	3,6	4,1
Lønsum	4,8	4,3	5,3	3,0	3,4	4,1
Nettoformueindkomst						
Primær bruttoindkomst	3,7	4,4	5,0	2,8	4,0	4,6
Sociale ydelser	2,2	4,1	3,9	3,8	5,5	4,1
Andre løbende nettooverførsler						
Løbende indkomst- og formueskatter	6,8	3,7	1,9	2,7	3,3	4,6
Bidrag til sociale ordninger	12,2	2,4	8,7	-5,4	5,8	6,8
Disponibel bruttoindkomst	-0,1	4,9	6,1	4,2	4,8	4,2
Do., korrigeret [1]	2,0	4,9	4,5	2,7	4,9	5,3
Privat forbrug	3,1	1,5	2,9	4,4	3,9	4,7
Nettoindbetaling til forsikringsselskaber og (private) pensionskasser						
Bruttoopsparing	-74,1	208,4	109,1	-0,3	18,8	0,3
Bruttoinvesteringer	8,7	22,0	-11,0	3,2	1,1	5,1
Selskaber:						
Bruttooverskud	7,1	17,4	-2,0	0,5	6,6	5,3
Nettoformueindkomst						
Primær bruttoindkomst	9,9	8,0	-1,4	2,2	2,7	3,8
Bidrag til sociale ordninger	0,5	-2,6	16,1	2,7	8,2	9,9
Løbende indkomst- og formueskatter	11,9	-16,1	35,0	-6,2	-3,3	1,3
Sociale ydelser	9,6	13,2	4,9	3,9	8,2	8,5
Disponibel bruttoindkomst	6,2	8,7	-3,1	5,1	4,0	4,7
Bruttoinvesteringer	-10,4	11,6	3,2	-1,7	3,1	5,1
Privat sektor:						
Bruttooverskud	4,3	12,3	-0,5	0,9	5,6	4,9
Lønsum	4,8	4,3	5,3	3,0	3,4	4,1
Nettoformueindkomst						
Primær bruttoindkomst	5,0	5,2	3,5	2,7	3,7	4,4
Sociale ydelser	1,4	3,0	3,7	3,8	5,1	3,5
Andre løbende nettooverførsler						
Løbende indkomst- og formueskatter	7,3	1,8	4,6	1,8	2,6	4,3
Bidrag til sociale ordninger	26,7	7,2	2,2	-13,6	2,8	2,9
Disponibel bruttoindkomst	1,4	5,9	3,6	4,4	4,6	4,3
Do., korrigeret [1]	3,1	5,9	2,5	3,3	4,7	5,1
Privat forbrug	3,1	1,5	2,9	4,4	3,9	4,7
Bruttoopsparing	-3,3	18,8	5,4	4,4	6,5	3,4
Bruttoinvesteringer	-5,4	14,7	-1,3	-0,3	2,6	5,1

Anm: Når der ikke er angivet tal for visse af linjerne fra tabel B.15, skyldes det, at det ikke er meningsfuldt at beregne procentvise ændringer for visse saldo-/nettostørrelser.

1) Jf. tabel B. 17.

Tabel B.17. Korrektionen af indkomsterne for Særlig Pensionsopsparing og aktieafkastskat

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Husholdningerne:	---------- Mia. kr. ----------					
Disponibel indkomst[1]	593,4	622,2	660,0	687,5	720,6	750,6
- Særlig Pensionsopsparing	0,0	0,0	0,0	7,3	7,6	7,8
+ Aktieafkastskat [2]	4,6	4,8	-4,8	-7,2	-7,0	5,8
= Korrigeret disponibel indkomst[3]	597,9	627,0	655,2	672,9	706,0	748,6
Hele den private sektor:	---------- Mia. kr. ----------					
Disponibel indkomst[1]	800,1	847,0	877,7	916,2	958,6	999,9
- Særlig Pensionsopsparing	0,0	0,0	0,0	7,3	7,6	7,8
+ Aktieafkastskat[2]	4,6	4,8	-4,8	-7,2	-7,0	5,8
= Korrigeret disponibel indkomst[3]	804,6	851,8	872,9	901,7	944,0	997,9

1) Jf. bilagstabel B.15.
2) Aktieafkastskatten kan blive negativ, hvis aktiekurserne falder, eller hvis der er overskydende negativ skat fra årene før.
3) I 2004 er indkomsterne yderligere korrigeret ved at fratrække 5,5 mia. kr., svarende til faldet i pensionsafkastskatten ekskl. aktieafkastskat, således at den samlede korrektion bliver et fradrag på 7,5 mia. kr. (7,8-5,8+5,5),

Tabel B.18. Forbrugs- og bruttoopsparingskvoter

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Husholdningerne [1]:	---------- Pct. ----------					
Forbrugskvote	101,0	97,8	94,9	95,1	94,3	94,8
Forbrugskvote, korrigeret [2]	100,3	97,1	95,6	97,2	96,2	95,7
Opsparingskvote	1,2	3,6	7,2	6,9	7,8	7,5
Opsparingskvote, korrigeret [2]	2,0	4,4	6,4	4,7	5,7	6,5
Hele den private sektor:	---------- Pct. ----------					
Forbrugskvote	74,9	71,9	71,4	71,4	70,9	71,1
Forbrugskvote, korrigeret [2]	74,5	71,5	71,8	72,5	72,0	71,7
Opsparingskvote	25,1	28,1	28,6	28,6	29,1	28,9
Opsparingskvote, korrigeret [2]	25,5	28,5	28,2	27,5	28,0	28,3

1) Når summen af husholdningernes forbrugs- og opsparingskvoter ikke er præcis 100 pct., skyldes det, at nettoindbetalingen til forsikringsselskaber og pensionskasser indgår i husholdningernes opsparing, men ikke i deres disponible indkomster, jf. tabel B.15.
2) Jf. tabel B.17.

Tabel B.19. Lønkvoter

Pct.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Private erhverv	56,5	54,7	56,2	56,6	56,0	55,9
Hele økonomien	64,0	62,4	63,7	64,2	63,8	63,6
Husholdningernes pct.vise andel af den private sektors disponible indkomst	74,2	73,5	75,2	75,0	75,2	75,1

Anm.: Lønkvoten er beregnet som lønsummen i forhold til bruttofaktorindkomsten.

Tabel B.20. Ejendomsmarked og byggeri

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ejendomsmarked:						
Stigning (pct.) i prisen [1] for omsatte enfamiliehuse	6,9	6,5	6,0	2,7	2,5	2,0
Antal salg af enfamiliehuse (1.000)	49,0	51,0	48,9	24,9	-	-
Stigning (pct.) i prisen [1] for omsatte ejerlejligheder	14,1	12,2	12,5	-	-	-
Antal salg af ejerlejligheder (1.000)	21,7	20,3	19,0	-	-	-
Boligbyggeri:						
Bruttoinvesteringer, realvækst i pct.	-1,0	9,9	-14,2	4,0	2,0	4,0
Påbegyndt [2] mio. kvadratmeter	2,4	2,1	2,4	2,3	-	-
Erhvervsbyggeri:						
Bruttoinvesteringer, realvækst i pct.	2,0	7,5	-0,1	-3,6	-0,9	2,6
Påbegyndt, mio. kvadratmeter	4,6	5,1	4,9	4,3	-	-

1) Kontant købesum i procent af ejendomsværdien.
2) Helårsbeboelse.

Tabel B.21. De offentlige udgifter og indtægter

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	---------- Mia. kr. i årets priser ----------					
Offentlige udgifter i alt	669,3	689,5	718,2	738,2	760,7	786,1
Heraf:						
- Offentligt forbrug	312,1	323,8	342,9	355,0	368,0	381,2
- Offentlige investeringer	20,4	22,2	25,1	23,3	23,8	24,8
- Indkomstoverførsler til husholdninger [1]	214,7	221,2	229,6	238,5	250,7	259,4
- Renteudgifter	57,5	55,2	53,2	50,6	47,2	47,1
Offentlige indtægter i alt [2]	708,0	721,1	754,8	764,2	778,8	807,7
Heraf:						
- Indkomst- og formueskatter	371,7	378,6	396,1	403,3	413,8	431,6
- Produktions- og importskatter	219,0	220,0	229,4	238,1	242,4	252,0
Det offentlige overskud	38,8	31,7	36,6	26,0	18,1	21,6
	---------- Pct. realvækst ----------					
Offentlige udgifter i alt [3]	0,2	0,0	2,1	1,9	0,9	1,4
Heraf:						
- Offentligt forbrug	2,0	1,1	2,1	1,0	0,7	0,7
- Offentlige investeringer	4,4	5,6	13,3	-8,6	0,0	2,0
- Indkomstoverførsler til husholdninger [4]	-1,2	-0,1	0,6	1,1	1,9	0,2
- Renteudgifter [3]	-8,2	-6,9	-5,4	-5,7	-8,7	-2,1
Offentlige indtægter i alt	4,0	-1,2	2,6	0,4	-0,2	1,8
Heraf:						
- Indkomst- og formueskatter [3]	5,6	-1,2	2,5	0,9	0,5	2,3
- Produktions- og importskatter [3]	2,0	-2,5	2,2	2,9	-0,3	2,0

1) I tabel B.24 vises en mere detaljeret opgørelse af indkomstoverførslerne til husholdningerne.
2) I tabel B.22 vises en mere detaljeret opgørelse af skattetrykket.
3) Deflateret med BNP-deflatoren.
4) Deflateret med satsreguleringsprocenten.

Tabel B.22. Skatter og skattetryk

Mia. kr.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Indirekte skatter	219,0	220,0	229,4	238,1	242,4	252,0
- Moms	119,0	123,8	128,6	132,3	136,7	142,8
- Registreringsafgift	17,4	14,4	12,8	15,1	14,1	15,4
- Punktafgifter	61,2	60,9	64,2	66,0	66,1	67,5
- Energi	32,1	33,0	35,5	35,5	35,8	36,9
- Miljø	4,3	4,2	4,3	4,5	4,6	4,8
- Nydelsesmidler	11,8	12,1	11,8	12,2	11,9	11,3
- Øvrige	13,0	11,6	12,5	13,9	13,7	14,6
- Ejendomsskatter	12,8	13,6	14,7	15,6	16,5	17,1
- Vægtafgift på erhverv	1,5	1,6	1,7	1,9	1,8	1,9
- Øvrige indirekte skatter	5,3	5,8	7,5	7,3	7,1	7,3
Direkte skatter	371,7	378,6	396,1	403,3	413,8	431,6
- Kildeskatter[1]	254,4	268,4	280,5	286,7	296,8	303,2
- Statsskat	66,2	66,5	65,4	64,5	66,9	68,4
- Bundskat	41,1	40,8	39,7	38,4	39,8	41,5
- Mellemskat	13,2	12,8	12,2	11,7	12,1	11,3
- Topskat	11,9	12,9	13,5	14,5	14,9	15,6
- Kirkeskat	3,9	4,0	4,3	4,4	4,6	4,7
- Kommune- og amtsskat i alt	175,2	178,6	190,8	194,7	205,5	209,7
- Kommuneskat (inkl. Kbh. Frb.)	120,0	122,5	130,3	132,9	139,7	142,5
- Amtsskatter	55,2	56,1	60,6	61,8	65,8	67,1
- Ejendomsværdiskat	-	8,4	9,5	10,2	10,4	10,7
- Øvrige kildeskatter	9,1	10,9	10,5	13,0	9,4	9,7
- Pensionsafkastbeskatning	14,6	8,8	0,6	0,3	0,3	7,6
- Selskabsskat	36,6	30,7	41,4	38,9	37,6	38,0
- Andre personlige skatter	7,2	8,6	8,6	9,6	9,5	10,4
- Vægtafgifter fra husholdninger	4,9	5,3	5,7	6,1	6,1	6,2
- Arbejdsmarkedsbidrag	54,0	56,7	59,2	61,7	63,6	66,2
Obligatoriske bidrag til sociale ordninger	26,0	29,4	29,3	22,7	23,4	24,0
- A-kasser mv. [2]	13,2	16,1	15,7	16,1	16,7	17,2
- ATP [3]	12,8	13,3	13,7	6,6	6,7	6,7
Kapitalskatter	2,4	2,9	2,7	2,5	2,7	2,7
Told og importafgifter (EU-ordninger)	2,6	2,7	2,5	2,1	2,2	2,3
Samtlige skatter	621,6	633,5	660,0	668,8	684,5	712,6
BNP	1.207,8	1.280,8	1.325,3	1.358,3	1.409,2	1.470,0
Samtlige skatter i pct. af BNP	51,5	49,5	49,8	49,2	48,6	48,5

1) Tal for fordeling af kildeskatter på stats- og kommuneskatter er for 1999-2002 fra Danmarks Statistik. For 2003 og frem er der benyttet en opgørelse baseret på Finansministeriets udskrivningsgrundlag.
2) Indeholder A-kassebidrag, efterlønsbidrag og fleksydelsesbidrag.
3) Indeholder ATP-bidrag samt 1 pct. Pensionsbidrag til ATP i 1999, 2000 og 2001.

Tabel B.23. Udviklingen i skattegrundlaget for kommunerne 1999-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kommunalt skattegrundlag						
Revideret juni-vurdering 1998, mia. kr.	561,9	.	.	.	.	.
Vækst i pct.	4,6					
Revideret maj-vurdering 1999, mia. kr.	564,0	569,9	.	.	.	.
Vækst i pct.	4,9	1,0				
Maj-vurdering 2000, mia. kr.	564,8	568,6	589,6	.	.	.
Vækst i pct.	4,8	0,7	3,7			
December-vurdering 2000, mia. kr.	563,5	567,1	596,8	616,8	.	.
Vækst i pct.	4,5	0,6	5,2	3,4		
Revideret maj-vurdering 2001, mia. kr.	563,9	568,0	598,0	617,3	.	.
Vækst i pct.	4,5	0,7	5,3	3,2		
Revideret august-vurdering 2001, mia. kr.	563,9	575,8	598,9	619,7	.	.
Vækst i pct.	4,5	2,1	4,0	3,5		
Januar-vurdering 2002, mia. kr.	563,9	575,6	600,1	619,9	644,5	.
Vækst i pct.	4,5	2,1	4,3	3,3	4,0	
Maj-vurdering 2002, mia. kr.	563,9	575,5	601,8	625,2	650,1	.
Vækst i pct.	4,5	2,1	4,6	3,9	4,0	
August-vurdering 2002, mia. kr.	563,9	575,5	604,2	623,3	649,4	.
Vækst i pct.	4,5	2,1	5,0	3,2	4,2	
December-vurdering 2002, mia. kr.	563,9	575,5	604,6	622,1	648,6	672,1
Vækst i pct.	4,5	2,1	5,1	2,9	4,3	3,6
Maj-vurdering 2003, mia. kr.	563,9	575,5	604,4	622,1	647,0	660,6
Vækst i pct.	4,5	2,1	5,0	2,9	4,0	2,1
Ejendomsværdiskat						
Revideret maj-vurdering 1999, mia. kr.	-	7,8	.	.	.	.
Maj-vurdering 2000, mia. kr.	-	8,1	9,0	.	.	.
December-vurdering 2000, mia. kr.	-	8,5	9,5	9,5	.	.
Revideret maj-vurdering 2001, mia. kr.	-	8,5	9,7	10,0	.	.
Revideret august-vurdering 2001, mia. kr.	-	8,5	9,6	9,9	.	.
Januar-vurdering 2002, mia. kr.	-	8,5	9,7	10,5	10,9	.
Maj-vurdering 2002, mia. kr.	-	8,4	9,7	10,5	10,9	.
August-vurdering 2002, mia. kr.	-	8,4	9,5	10,3	10,7	.
December-vurdering 2002, mia. kr.	-	8,4	9,5	10,2	10,4	10,7
Maj-vurdering 2003, mia. kr.	-	8,4	9,5	10,3	10,4	10,7

Note: Rækkerne angiver tidspunkt for budgettering af det kommunale skattegrundlag hhv. ejendomsskat angivet i mia. kr. samt vækstrater. Søjlerne angiver det pågældende års skattegrundlag hhv. ejendomsværdiskat. Statsgarantien for det pågældende år er markeret med en understregning.

Tabel B.24. Indkomstoverførsler

Mia. kr.	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Dagpenge	17,3	17,5	17,3	17,9	20,7	20,4
Sociale pensioner	83,5	85,1	88,5	90,9	94,5	98,1
Øvrige pensioner [1]	18,1	19,0	20,2	21,3	22,2	23,3
Efterløn [2]	17,2	18,4	19,4	20,9	22,8	25,0
Overgangsydelse	3,4	2,9	2,5	2,0	1,5	1,0
Kontanthjælpsydelser [3]	19,8	21,2	22,5	23,1	23,6	23,6
Syge- og barselsdagpenge	12,2	13,1	14,3	15,6	18,4	19,0
Orlovsydelser [4]	3,5	2,8	2,3	1,7	0,6	0,4
Boligydelse og boligsikring	8,7	8,6	8,9	8,8	9,5	9,9
Børnefamilieydelse	10,3	10,8	11,3	11,8	12,3	12,9
Andet [5]	20,7	21,7	22,7	24,4	24,8	26,0
I alt	214,7	221,2	229,6	238,5	250,7	259,4

1) Inkl. tjenestemandspensioner, delpension, ATP mv.
2) Inkl. Fleksydelser.
3) Inkl. bruttorevalideringsydelse.
4) Inkl. kommunal støtte til forældreorlov.
5) Inkl. SU, børnetilskud, tilskud til fritidsplads i daginstitution mv.

Tabel B.25. Skøn på forskellige tidspunkter over centrale størrelser for 2002, 2003 og 2004

	Dec. 2000	Maj 2001	Aug. 2001	Jan. 2002	Maj 2002	Aug. 2002	Dec. 2002	Maj 2003
2002								
BNP (i faste priser, pct.vis stigning)	1,7	1,9	2,0	1,4	1,7	1,5	1,5	1,6
Ledighed (1.000 personer)	150	153	148	149	143	144	146	145
Forbrugerpriser (pct.vis stigning)	1,8	1,8	1,9	1,6	2,2	2,3	2,4	2,4
Betalingsbalancesaldo (mia. kr.)	36,5	27,5	33,8	40,6	37,5	31,5	28,0	39,4
Samlet offentlig saldo (mia. kr.)	35,6	36,4	35,7	26,1	31,3	29,7	21,4	26,0
BNP i EU (pct.vis stigning)	2,9	2,7	2,5	1,4	1,5	1,1	1,0	1,1
2003								
BNP (i faste priser, pct.vis stigning)	-	-	-	2,4	2,3	2,2	1,8	1,6
Ledighed (1.000 personer)	-	-	-	145	141	142	155	163
Forbrugerpriser (pct.vis stigning)	-	-	-	1,9	2,0	1,8	2,0	2,3
Betalingsbalance (mia. kr.)	-	-	-	45,8	42,3	35,0	29,0	42,4
Samlet offentlig saldo (mia. kr.)	-	-	-	31,0	41,2	32,2	24,6	18,1
BNP i EU (pct.vis stigning)	-	-	-	2,9	2,9	2,6	2,0	1,3
2004								
BNP (i faste priser, pct.vis stigning)	-	-	-	-	-	-	2,1	2,4
Ledighed (1.000 personer)	-	-	-	-	-	-	150	155
Forbrugerpriser (pct.vis stigning)	-	-	-	-	-	-	1,8	1,9
Betalingsbalancesaldo (mia. kr.)	-	-	-	-	-	-	30,0	43,8
Samlet offentlig saldo (mia. kr.)	-	-	-	-	-	-	33,5	21,6
BNP i EU (pct.vis stigning)	-	-	-	-	-	-	2,6	2,4